

Goriška knjižnica »Franceta Bevka«

STUDIJSKI ODDELEK

DOMOZNAŠTVO

1984. 8414

1984

KOLEDAR
GORIŠKE MOHORJEVE DRUŽBE

1926

Koledar
1983

KOLEDAR

GORIŠKE MOHORJEVE DRUŽBE

1945

KOLEDAR

KOLEDAR

Goriške Mohorjeve družbe

za leto

1984

Izdala Goriška Mohorjeva družba
Katoliško tiskovno društvo
Gorica 1984

DOMACINANSTVO

8414 / 1984

ŠO 0125.551 / 1987

Koledar uredil dr. Jože Markuža
Opremil Edi Zerjal
Natisnila tiskarna Budin v Gorici

Leto 1984

je prestopno leto in ima 366 dni, to je 52 tednov in dva dneva. Začne se z nedeljo in konča s ponedeljkom. Prestopni dan je 24. februar. 1. januarja 1984 po našem — gregorijanskem — koledarju je isti dan:

- 19. december 1983 po julijanskem koledarju
- 26. Tébeth 5744 po judovskem koledarju
- 23. Keihak 1700 po koptskem koledarju
- 27. Rabì-oul-Aououal 1404 po muslimanskem koledarju.

LETNI ČASI

Pomlad se prične 20. marca ob 11,25, poletje se prične 21. junija ob 6,02, jesen se prične 22. septembra ob 21,33, zima se prične 21. decembra ob 17,23.

LUNINI MRKI

15. maja bo senca Zemlje začela zatemniti Luno ob 3,42 in končala ob 7,49. Začetek zatemnitve bo viden v Ameriki, Antarktiki, Afriki, Evropi, na Atlantskem oceanu in vzhodnem delu Tihega oceana; konec bo viden v Ameriki, Antarktiki, zahodnem delu Afrike, na Atlantskem in Tihem oceanu.

13. junija bo senca Zemlje začela zatemniti Luno ob 14,43 in jo končala ob 16,09. Začetek bo viden v Avstraliji, Antarktiki, Aziji, na Indijskem in Tihem oceanu; konec bo viden v Avstraliji, Antarktiki, Aziji, vzhodnem delu Afrike, na Indijskem in Tihem oceanu.

8. novembra bo senca zemlje dotaknila Luno ob 16,39, konec mrka bo ob 21,12. Začetek bo viden v Aziji, Avstraliji, severozahodnem delu Severne Amerike, zahodni Afriki, vzhodni Evropi, na Indijskem in Tihem oceanu; konec bo viden v Afriki, Evropi, Aziji, Arktiki, v severnem delu Severne Amerike, v zahodni Avstraliji, na Indijskem oceanu in na vzhodnem delu Atlantskega oceana.

SONČNA MRKA

Kolobarjasti (obročasti) sončni mrk bo 30. maja in se bo pričel ob 14,54 in končal ob 20,35; v naših krajih bo začetek okoli 18,15 in konec okoli 20. ure. Viden bo v vzhodnem Tihem oceanu, Severni Ameriki, severnem Atlantskem oceanu, Evropi in severozahodnem delu Afrike.

Popolni sončni mrk se bo pričel 22. novembra ob 21,13 in končal naslednjega dne ob 2,33. Mrk bo viden na jugu Tihega oceana, Filipinih, Avstraliji in na skrajnem južnem delu Južne Amerike. Mrk bo viden kot popoln na Novi Gvineji in na Tihem oceanu.

N. B. - Podatki so v srednjeevropskem času; ko je v veljavi »legalna ura« dodaj eno uro!

JANUAR

PROSINEC

31 DNI

1 Nedelja	Osmina Gospodovega rojstva; Marija Mati božja
2 Ponedeljek	Bazilij Veliki, škof, c. uč.; Gregor Nacijanški, škof
3 Torek	Genovefa, dev.; Meliton, menih
4 Sreda	Angela, red.; Benedikta, muč.
5 Četrtek	Simeon Stilit, pušč.; Emilijana (Milena), dev.
6 Petek	Ermin, opat
7 Sobota	Rajmund Penjafortski, duhovnik; Lucijan, muč.
8 Nedelja	Gospodovo razgl.; Trije kralji: Miha, Gašper, Boltežar
9 Ponedeljek	Jezusov krst; Julijan in Bazilisa, muč.; Aleksija, red.
10 Torek	Viljem, škof; Agaton, papež
11 Sreda	Pavlin Oglejski, škof; Teodozij, opat
12 Četrtek	Alfred, opat; Tatjana, muč.; Ernest, muč.
13 Petek	Hilarij (Radovan), škof, c. uč.; Veronika, dev.
14 Sobota	Oton, menih; Feliks (Srečko) Nolanski, duh.
15 Nedelja	2. nav.; Pavel, puščavnik; Maver, opat
16 Ponedeljek	Marcel, papež; Bernard, Otoon in Peter, muč.
17 Torek	Anton (Zvonko), opat; Marijan, muč.
18 Sreda	Marjeta Ogrska, dev.; Suzana, muč.
19 Četrtek	Knut, kralj; Marij in drugi, muč.; Germanik, muč.
20 Petek	Fabijan, papež; Sebastijan, muč.
21 Sobota	Neža (Janja), dev., muč.; Fruktuoz, škof, muč.
22 Nedelja	3. nav.; Vincenc (Vinko), diakon, muč.; Anastazij, muč.
23 Ponedeljek	Ildefonz, škof; Emercijana, muč.
24 Torek	Frančišek Saleški, škof, c. uč.; Felicijan, škof, muč.
25 Sreda	Spreobrnitev sv. Pavla; Ananija, muč.
26 Četrtek	Timotej, škof; Tit, škof; Pavla, spok.
27 Petek	Angela Merici, dev.; Vitalijan, papež; Julijan, muč.
28 Sobota	Tomaz Akvinski, c. uč.; Peter Nolasco, red.
29 Nedelja	4. nav.; Valerij, škof; Julijan Ubogi, spok.
30 Ponedeljek	Martina, dev., muč.; Hijacinta, red.
31 Torek	Janez Bosco, duhovnik; Marcela, spok.

KAMNIK

Hvalite Gospoda vsi narodi, / slavite ga vsa ljudstva! / Zakaj močna je do nas njegova ljubezen in Gospodova zvestoba traja na veke.

(Psalm 116)

VREMENSKI PREGOVORI

Ce v prosincu mušica raja, pičla poleti bo piča in klaja.

Ce prosinca ni snega, zato ga mali traven da.

Ce Pavel Pozimec (25.) nebo razjasni, letina dobra gotovo sledi.

Lune

Mlaj 3. ob 6,16

Prvi krajev 11. ob 10,48

Ščip ali polna luna 18. ob 15,05

Zadnji krajec 25. ob 5,48

NEDELJSKI EVANGELIJI

1. Našli so Marijo, Jožefa in Dete in čez osem dni so mu dali ime Jezus (Lk 2, 16-21).
8. Z Vzhoda smo se prišli poklonit (Mt 2, 1-12).
15. Jagnje božje odjeme greh sveta (Jn 1, 29-34).
22. Jezus izpolnjuje Izaijevo prerokbo (Mt 4, 12-23).
29. Jezus oznanja, kaj prinaša blagoslov (Mt 5, 1-12 a).

FEBRUAR

SVEČAN

29 DNI

1	Sreda	Brigita Irska, dev.; Sever, škof
2	Četrtek	Svečnica (Gospodovo darovanje); Simeon in Ana ☉
3	Petek	Blaž, škof, muč.; Oskar, škof; Valburga, opatinja
4	Sobota	Andrej Corsini, škof; Janez de Britto, duh., muč.
5	Nedelja	5. nav.; Agata, dev., muč.; Albin, škof, muč.
6	Ponedeljek	Pavel Miki in tovariši, jap. muč.; Teofil, muč.
7	Torek	Rihard, kralj; Koleta, dev.
8	Sreda	Hieronim Emiliani, red.; Janez de Matha, red.
9	Četrtek	Apolonija, dev., muč.; Nikefor, muč.; Sabin, škof
10	Petek	Sholastika, dev.; Viljem, puščavnik ☽
11	Sobota	Lurška Mati božja; Saturnin, muč.
12	Nedelja	6. nav.; Evlalija, muč.; Benedikt Anijanski, opat
13	Ponedeljek	Katarina de Ricci, dev.; Hermenegilda, spok.
14	Torek	Ciril in Metod, slov. apostola; Valentin (Zdravko), muč.
15	Sreda	Jordan Saški, red.; Sigfrid (Zmago), škof
16	Četrtek	Julijana, muč.; Onezim, škof
17	Petek	Aleš in šest tovarišev ust. servitov; Silvin, škof ☽
18	Sobota	Simeon, škof, muč.; Flavijan, škof
19	Nedelja	7. nav.; Konrad, spok.; Julijan, muč.
20	Ponedeljek	Silvan, muč.; Leon, škof
21	Torek	Peter Damiani, škof; Maksimilijan, škof; Irena, dev.
22	Sreda	Sedež sv. Petra; Marjeta Kortonska, spok; Izabela
23	Četrtek	Polikarp, škof; Romana, spok. ☽
24	Petek	Sergij, muč.; Lucij, muč.; Montan, muč.
25	Sobota	Valburga, dev.; Viktorin in Viktor, muč.
26	Nedelja	8. nav.; Aleksander, škof; Matilda, dev.
27	Ponedeljek	Gabrijel Žal. M. božje, red.; Baldomir, spok.
28	Torek	Roman, opat; Osvald, škof; Hilarij, papež
29	Sreda	Kasijan, menih

KOCEVJE

*Slávi moja duša Gospoda, / in vse, kar je v meni, njegovo sveto ime! / On odpušča vse
tvoje krivde, / ozdravlja vse tvoje slabosti, / rešuje pogina tvoje življenje, / te venča
z milostjo in usmiljenjem.*

(Psalm 102)

VREMENSKI PREGOVORI

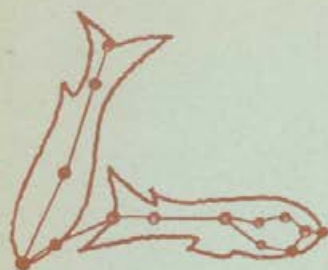
Če se na svečnico (2.) jasno zdani, zima rada še dolgo trpi.
Če se Polona (9.) v soncu odtaja, v mokrem poletju gob preostaja.
Sveti Valentin (14.) prinese ključe do korenin.

Lune

Mlaj 2. ob 0,46
Prvi krajec 10. ob 5,17
Ščip 17. ob 1,41
Zadnji krajec 23. ob 18,12

NEDELJSKI EVANGELIJI

5. Kristjani so sol in luč sveta (Mt 5, 13-16).
12. Jezus daje novo postavo (Mt 5, 17-37).
19. Kristus naroča ljubiti sovražnike (Mt 5, 38-48).
26. Kristus svari pred zaskrbljenostjo (Mt 6, 24-34).

MAREC

SUŠEC

31 DNI

1	Četrtek	Albin, opat, škof; Antonina, muč.	
2	Petek	Neža (Jana, Ines) Praška, dev.; Henrik, red.	☉
3	Sobota	Kunigunda, cesarica; Marin, muč.	
4	Nedelja	9. nav.; Kazimir, poljski kraljevič; Hadrijan, muč.	
5	Ponedeljek	Hadrijan (Jadran), muč.; Janez Jožef od Križa, red.	
6	Torek	<i>Pust</i> ; Fridolin (Miroslav), opat; Koleta (Nika)	
7	Sreda	<i>Pepelnica</i> ; Perpetua in Felicita, mučenki.	
8	Četrtek	Janez od Boga, red.; Janez Avilski, duhovnik	
9	Petek	Frančiška Rimska, vdova; Gregor Niški, škof	
10	Sobota	40 mučencev; Makarij, škof	☽
11	Nedelja	1. postna; Sofronij, škof.; Konstantin, spok.	
12	Ponedeljek	Doroteja, muč.; Maksimilijan iz Theveste, muč.	
13	Torek	Kristina, dev., muč.; Nikefor, škof; Teodora	
14	Sreda	Matilda, kraljica; Florentina, opatinja	
15	Četrtek	Klemen Dvorak, red.; Ludovika de Marillac, red.	
16	Petek	Hilarij, škof, muč.; Tacijan, diakon; Julijan, muč.	
17	Sobota	Patricij (Patrik), škof; Jerica (Jedrt), opatinja	☽
18	Nedelja	2. postna; Ciril Jeruzalemski, škof in c. uč.	
19	Ponedeljek	<i>Jožef, Jezusov rednik</i> ; Sibilina, dev.	
20	Torek	Klavdija in tov., muč.; Martin, škof	
21	Sreda	Nikolaj iz Flüe, pušč.; Filemon, muč.	
22	Četrtek	Lea, spok.; Zaharija, papež; Katarina, spok.	
23	Petek	Turibij, škof; Frumencij, muč.	
24	Sobota	<i>Gospodovo oznanjenje</i> ; Dionizij, muč.;	☽
25	Nedelja	3. postna; Humbert, opat	
26	Ponedeljek	Ludgar, škof; Evgenija, muč.	
27	Torek	Rupert Salzburški, škof; Lidija, muč.	
28	Sreda	Bojan, knez; Sikst III., papež	
29	Četrtek	Bertold, red.; Ciril, diakon	
30	Petek	Amedej (Bogo), knez; Janez Klimak, opat	
31	Sobota	Modest, škof; Gvido, opat	

CERKNICA

V davnini si zemljo utemeljil, / in delo tvojih rok je nebo, / oba bosta prešla, ti pa ostaneš, / vse se postara kakor oblačilo, / ti pa si isti in tvoja leta nimajo konca.

(Psalm 101)

VREMENSKI PREGOVORI

Če sušča more kmet orati, bo malega travna moral počivati.
Če na Ruperta (27.) dež pada, kašča pridelkov strada.
Kar v sušcu zeleni, se rado posuši.

Lune

Mlaj 2. ob 19,31
Prvi krajec 10. ob 19,27
Ščip 17. ob 11,10
Zadnji krajec 24. ob 8,58

NEDELJSKI EVANGELIJI

4. V življenju je treba prav odločiti (Mt 7, 21-27).
 11. Jezus se posti, hudič ga skuša (Mt 4, 1-11).
 18. Jezusov obraz se je zasvetil kot sonce (Mt 17, 1-9).
 25. Iz Kristusa izvira voda za večno življenje (Jn 4, 5-42).
-

APRIL

MALI TRAVEN

30 DNI

1 Nedelja	4. postna; Hugo, škof; Venancij, škof, muč. ●
2 Ponedeljek	Frančišek Pavelski, red.; Marija Egiptovska, žena
3 Torek	Rihard, škof; Sikst I., papež
4 Sreda	Izidor Seviljski, škof., c. uč.; Konrad, opat
5 Četrtek	Vincenc Ferrer, duhovnik; Irena, muč.
6 Petek	Viljem, opat; Marcellin, muč.
7 Sobota	Janez K. La Salle, duhovnik; Herman Jožef, red.
8 Nedelja	5. postna; Albert, škof, muč.; Valter, škof ●
9 Ponedeljek	Tomaž Tolentinski, muč.; Marija Kleofa, žena ●
10 Torek	Ezekijel, prerok; Apolonij in tov., muč.
11 Sreda	Stanislav, škof, muč.; Gemma Galgani, dev.
12 Četrtek	Zeno, škof; Julij I., papež; Lazar Tržaški, muč.
13 Petek	Martin I., papež; Hermenegild, muč.; Ida, red.
14 Sobota	Valerijan in tov., muč.; Lambert, škof
15 Nedelja	6. postna - cvetna; Milena (Jelka), kneginja ☺
16 Ponedeljek	Bernardka Lurška, dev.; Benedikt Labre, spok
17 Torek	Fortunat, muč.; Rudolf, muč.; Robert, opat
18 Sreda	Apolonij, muč.; Viktor, muč.
19 Četrtek	<i>Veliki četrtek</i> ; Ema, red.; Dioniz, muč.
20 Petek	<i>Veliki petek</i> ; Hilda, dev.; Teotim, škof
21 Sobota	<i>Velika sobota</i> ; Anzelm, škof, c. uč.; Konrad Parzham
22 Nedelja	Velika noč - Gospodovo vstajenje
23 Ponedeljek	Jurij, muč.; Adalbert (Vojteh), škof, muč. €
24 Torek	Fidelis iz Sigm., red.; Honorij, škof
25 Sreda	Marko, evangelist; Ermin, škof, muč.
26 Četrtek	Pashazij, opat; Franka Vis., opatinja
27 Petek	Hozana Kotorska, dev.; Cita, dev.
28 Sobota	Peter Chanel, duhovnik, muč.; Vital, muč.
29 Nedelja	2. velikon. - bela; Katarina Sienska, dev., c. uč.; Peter
30 Ponedeljek	Pij V., papež; Jožef Cottolengo, duhovnik

VINICA

Aleluja. / Hvalite Gospoda z nebes, / hvalite ga na višavah! / Hvalite ga vsi njegovi angeli. / Hvalite Gospoda na zemlji. / Hvalite Gospodovo ime, / ker le njegovo ime je vzvišeno.

(Psalm 148)

VREMENSKI PREGOVORI

**Ce je na Siksta (3.) polje zeleno, bo letina dobra in zrnje kleno.
Kadar murva že brsti, slane več se bati ni.
Mali traven ima devet vremen na dan.**

Lune

Mlaj 1. ob 13,10
Prvi krajec 9. ob 5,51
Ščip 15. ob 20,11
Zadnji krajec 23. ob 1,26

NEDELJSKI EVANGELIJI

1. Jezus odpre oči sleporojenemu (Jn 9, 1-38).
 8. Jezus je vstajenje in življenje (Jn 11, 1-45).
 15. Trpljenje N. G. Jezusa Kristusa (Mt 26 in 27).
 22. Potrebno je bilo, da je Kristus vstal od mrtvih (Jn 20, 1-9).
 29. Čez osem dni je prišel Jezus (Jn 20, 19-31).
-

MAJ

VELIKI TRAVEN

31 DNI

1	Torek	Jožef, delavec - praznik dela	●
2	Sreda	Atanazij, škof, c. uč.; Mafalda, dev.	
3	Četrtek	Filip (Zdenko) in Jakob ml., apostola; Emilija, red.	
4	Petek	Florijan (Cvetko), muč.; Silvan, škof	
5	Sobota	Gotard, škof; Angel, muč.; Silvan, muč.	
6	Nedelja	3. velikon.; Dominik Savio, dijak; Evodij, škof	
7	Ponedeljek	Gizela, opatinja; Flavij, muč.	
8	Torek	Viktor (Zmago), muč.; Dezider (Željko)	☾
9	Sreda	Pahomij, opat; Herma, učenec sv. Pavla	
10	Četrtek	Antonin, škof; Gordijan in Epimah, muč.	
11	Petek	Sigismund (Žiga), kralj; Mamert, muč.	
12	Sobota	Leopold Mandić, duh.; Nerej in Ahilej; Pankracij, m.	
13	Nedelja	4. velikon.; Servacij, škof; Peter Regalati, red.	
14	Ponedeljek	Matija, apostol; Justina, muč.	
15	Torek	Izidor, kmet; Zofija (Sonja), muč.	☽
16	Sreda	Janez Nepomuk, muč.; Ubald, škof; Andrej Bobola	
17	Četrtek	Pashal Bajlon, red.; Bruno, škof; Jošt, opat	
18	Petek	Janez I., papež, muč.; Venancij, muč.; Erik, muč.	
19	Sobota	Peter Celestin, red.; Ivo, duhovnik	
20	Nedelja	5. velikon.; Bernardin Sienski, red.; Plavtila, spok.	
21	Ponedeljek	Krispin, red.; Valens, škof; Evtihij in tov., muč.	
22	Torek	Renata, spok.; Julija, dev., muč.	☾
23	Sreda	Dezider (Željko), škof, muč.; Leon Rostovski, škof, m.	
24	Četrtek	Marija pomočnica kristjanov; Socerb, muč.; Estera	
25	Petek	Beda Častitljivi, duh., c. uč.; Gregor VII., papež	
26	Sobota	Filip Neri (Zdenko), duh.; Lambert, škof; Pavlin, m.	
27	Nedelja	6. velikon.; Avguštín Canterb., škof; Julij, muč.	
28	Ponedeljek	German Pariški, škof; Bernard, duhovnik	
29	Torek	Maksim Emonski, škof; Teodozija, spok.	
30	Sreda	Ivana Orleanska, dev.; Ferdinand, kralj	●
31	Četrtek	<i>Marijino obiskanje</i> ; Petronila, dev.	

VRHNIKA

Blizu je Gospod njim, ki so potrtega srca, / in v duhu skrušenim pomaga. / Mnogo nadlog zadeva pravičnega, / a iz vseh ga Gospod rešuje.

(Psalm 33)

VREMENSKI PREGOVORI

Velikega travna mokrota, malega srpana suhota.

Ce se Pankracelj (12.) na soncu peče, obilo mošta v sode priteče.

Ce je na Urbana (25.) lepo, dobro suši se seno.

Lune

Mlaj 1. ob 4,45

Prvi krajec 8. ob 12,50

Ščip 15. ob 5,29

Zadnji krajec 22. ob 18,45

Mlaj 30. ob 17,48

NEDELJSKI EVANGELIJI

6. Učenca spoznata Jezusa Kristusa pri lomljenju kruha (Lk 24, 13-35).
13. Jezus je pastir in vrata k ovcam (Jn 10, 1-10).
20. Kristus je pot, resnica in življenje (Jn 14, 1-12).
27. Na Jezusovo prošnjo prejmemo Sv. Duha (Jn 14, 15-21).

JUNIJ

ROŽNIK

30 DNI

1	Petek	Justin, muč.; Pamfil, muč.
2	Sobota	Peter, muč.; Erazem, škof, muč.; Marcelin, muč.
3	Nedelja	Gospodov nebovhod; Karel Lawanga in drugi ug. muč.
4	Ponedeljek	Frančišek Caracciolo, red.; Kvirin, škof; Vincenca G.
5	Torek	Bonifacij, škof, muč.
6	Sreda	Norbert, škof; Bertrand Oglejski, škof; Filip, d. ☩
7	Četrtek	Robert, opat; Vilibald, škof; Ana Garzia, dev.
8	Petek	Medard, škof; Viljem (Vilko), škof; Severin, škof
9	Sobota	Efrem Sirski, diak., c. uč.; Primož in Felicijan, muč.
10	Nedelja	Binkošti; Bogumil, škof; Itamar, škof
11	Ponedeljek	Barnaba, apostol; Feliks in Fortunat, muč.
12	Torek	Janez Fakundski, red.; Adela, dev.
13	Sreda	Anton Padovanski, duh., c. uč.; Trifil, škof ☩
14	Četrtek	Elizej, prerok; Valerij, muč.
15	Petek	Vid (Vitomir), muč.; Benilda, muč.
16	Sobota	Gvido Kortonski, red.; Beno, škof
17	Nedelja	Presveta Trojica; Gregor Barbarigo, škof; Emilija, d.
18	Ponedeljek	Marcelijan, muč.; Marko, škof; Marina, dev.
19	Torek	Romuald, opat
20	Sreda	Mihelina, spok.; Silverij I., papež, muč.; Adalbert, š. ☩
21	Četrtek	Alojzij (Vekoslav) Gonzaga, red. ☩
22	Petek	Pavlin iz Nole, škof; Tomaž More in Janez Fisher, muč.
23	Sobota	Janez Krstnik (rojstvo); Agripina, dev., muč.
24	Nedelja	Sv. Rešnje telo in kri
25	Ponedeljek	Eleonora, kraljica; Viljem, opat; Doroteja, dev.
26	Torek	Vigilij (Stojan), škof; Pelagij, muč.
27	Sreda	Ema Krška, kneginja; Ciril, škof, c. uč.; Ladislav
28	Četrtek	Irenej (Hotimir), škof, muč.
29	Petek	Peter in Pavel, apostola ☩
30	Sobota	Brezmadežno srce Marijino; prvi rimski mučenci

KRSKO

Usmili se me, Bog, po svoji milosrčnosti, / po obilnosti svojega usmiljenja izbriši mojo pregreho! / Popolnoma me operi moje krivde / in mojega greha me očisti!

(Psalm 50)

VREMENSKI PREGOVORI

Kakor vreme na Medarda (8.) kane, tako ves mesec ostane.

Če kres (24.) deži, orehov ni.

Sv. Peter in Pavel (29.) lep, brez dežnika greš lahko daleč po svet'.

Lune

Prvi krajec 6. ob 17,42

Ščip 13. ob 15,42

Zadnji krajec 21. ob 12,10

Mlaj 29. ob 4,18

NEDELJSKI EVANGELIJI

3. Jezus ima vso oblast v nebesih in na zemlji (Mt 28, 16-20).

10. Kakor me je Oče poslal, vas jaz pošljem in dajem Sv. Duha (Jn 20, 19-23).

17. Oče je poslal Sina za rešitev sveta (Jn 3, 16-18).

24. Jezus naša hrana in pijača (Jn 6, 51-58).

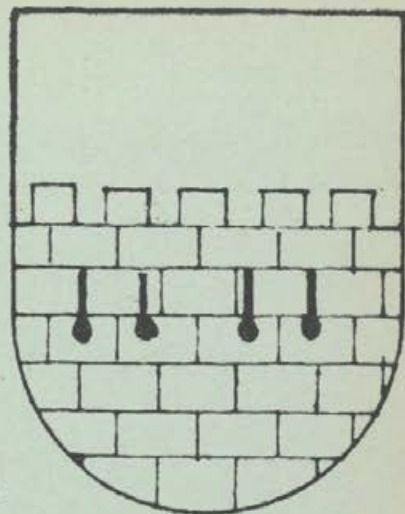

JULIJ

MALI SRPAN

31 DNI

1	Nedelja	13. nav.; Jezusovo srce; Teobald, puščavnik
2	Ponedeljek	Oton Bamberški, škof; Vital (Živko), muč.
3	Torek	Tomaž, apostol; Bernardin Realino, duh.
4	Sreda	Urh, škof; Elizabeta Portugalska, kraljica
5	Četrtek	Ciril in Metod, slov. apostola (v slov. škofijah) ☩
6	Petek	Marija Goretti, muč.; Bogomila, spok.; Dominika, muč.
7	Sobota	Izaija, prerok; Vilibald, škof
8	Nedelja	14. nav.; Kilijan, muč.; Hadrijan III., papež
9	Ponedeljek	Veronika Giuliani, opatinja; Brikcij, škof
10	Torek	Amalija (Ljuba), red.; Rufina, muč.
11	Sreda	Benedikt, opat; Olga Kijevska, kneginja
12	Četrtek	Mohor in Fortunat, muč.; Janez Gvalbert, red.
13	Petek	Henrik I., kralj; Evgen, škof ☩
14	Sobota	Kamil de Lellis, red.; Bogdan, škof
15	Nedelja	15. nav.; Bonaventura, škof, c. uč.; Vladimir Kijevski
16	Ponedeljek	Karmelska Mati božja; Evstahij, škof
17	Torek	Aleš (Aleksej), spok.; Marcelina
18	Sreda	Friderik (Miroslav), škof; Marina, muč.
19	Četrtek	Avrea (Zlatka), dev.; Simah, papež; Arsen, diakon
20	Petek	Marjeta Antiohijska, dev., muč.; Elija, prerok
21	Sobota	Danijel (Danilo), prerok; Lovrenc iz Brindisija, r. ☩
22	Nedelja	16. nav.; Marija Magdalena (Magda, Majda), spok.
23	Ponedeljek	Brigida Švedska, red.; Apolinarij, škof
24	Torek	Kristina, dev., muč.; Boris in Gleb, muč.
25	Sreda	Jakob starejši, apostol; Krištof muč.; Valentina, muč.
26	Četrtek	Joahim in Ana, starša Device Marije
27	Petek	Klemen Ohridski, Gorazd in tov.; Natalija (Božena)
28	Sobota	Viktor I., papež; Nazarij in Celzij, muč. ☩
29	Nedelja	17. nav.; Marta iz Betanije; Beatrika, muč.; Olaf, kralj
30	Ponedeljek	Peter Krizolog, c. uč.; Abdon in Senen, muč.
31	Torek	Ignacij Lojolski, red.; Helena, muč.

TRŽIČ

Gospod, usliši mojo molitev, / moj klic naj pride k tebi! / Ne skrivaj svojega obličja pred mano / ob dnevu moje stiske!

(Psalm 101)

VREMENSKI PREGOVORI

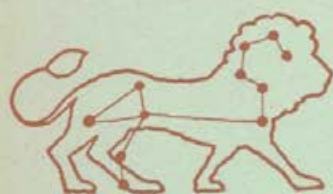
Ce Marijinega dne (2.) je lepo, tako do konca meseca bo.
Aleš (17.) soparen in suh, na pravi za zimo si dober kožuh.
Jakobova (25.) ajda in Ožbaltova (29.) repa je malokdaj lepa.

Lune

Prvi krajec 5. ob 22,04
Sčip 13. ob 3,20
Zadnji krajec 21. ob 5,01
Mlaj 28. ob 12,51

NEDELJSKI EVANGELIJI

1. Kristusa bomo vredni, če nosimo svoj križ (Mt 10, 37-42).
 8. Jezus je krotak in ponižen (Mt 11, 25-30).
 15. Sejavec seje božje seme (Mt 13, 1-23).
 22. V božjem kraljestvu so dobri in slabi (Mt 13, 24-43).
 29. Božje kraljestvo je vredno žrtve (Mt 13, 44-52).
-

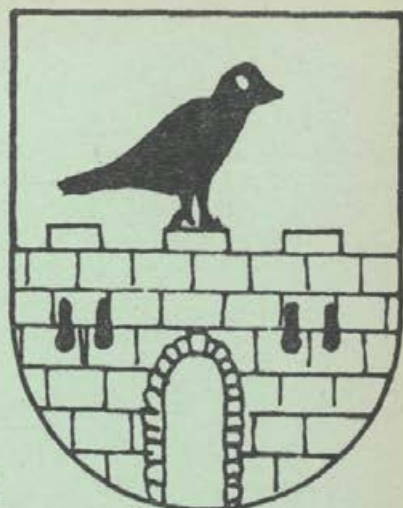

AVGUST

VELIKI SRPAN

31 DNI

1	Sreda	Alfonz de Liguori, škof, c. uč.; Nada, muč.
2	Četrtek	<i>Porciunkula</i> ; Evzebij iz Vercellija, škof
3	Petek	Lidija, žena; Peter Eymard, duhovnik
4	Sobota	Janez Vianney, arški župnik; Tertulin, muč.
5	Nedelja	18. nav.; Posvetitev bazilike Marije Snežne (Nives)
6	Ponedeljek	Jezusova spremenitev na gori Tabor
7	Torek	Kajetan, red.; Donat, škof, muč.
8	Sreda	Dominik, red.; Cirijak, Larg in drugi muč.
9	Četrtek	Jaroslav (Verijan), muč.; Roman, muč. Peter Faber
10	Petek	Lovrenc, diakon, muč.; Pavla, muč.
11	Sobota	Klara (Jasna), dev.; Suzana, muč.
12	Nedelja	19. nav.; Hilarija, muč.; Herkulan, škof
13	Ponedeljek	Poncijan, papež; Hipolit, duh.; Janez Berhmans, red.
14	Torek	Maksimilijan Kolbe, muč.; Demetrij (Mitja)
15	Sreda	Marijino vnebovzetje; Tarcizij, muč.
16	Četrtek	Štefan Ogrski, kralj; Rok, spokornik
17	Petek	Hijacint, red.; Liberat, opat, muč.
18	Sobota	Helena (Alenka), cesarica; Agapit, muč.
19	Nedelja	20. nav.; Janez Eudes, red.; Boleslav, muč.
20	Ponedeljek	Bernard, opat, c. uč.; Samuel (Samo), prerok
21	Torek	Pij X., papež; Sidonij (Zdenko), škof
22	Sreda	Marija Kraljica; Timotej in tov., mučenci
23	Četrtek	Roza iz Lime, dev.; Filip Benizzi, red.; Klavdij
24	Petek	Jernej (Bartolomej), apostol, muč.; Zlatka, muč.
25	Sobota	Ludvik IX., kralj; Jožef Kalasanc, duhovnik
26	Nedelja	21. nav.; Rufin, škof; Ivana E. Bichier, red.
27	Ponedeljek	Monika, mati sv. Avgušтина; Cezarij, škof
28	Torek	Avguštin, škof, c. uč.; Pelagij, muč.
29	Sreda	Mučeništvo Janeza Krstnika
30	Četrtek	Feliks (Srečko), muč.; Gaudencija, muč.
31	Petek	Rajmund (Rajko) Nonat, red.; Pavlin, škof

STIČNA

Gospodova postava je popolna, poživlja dušo, / Gospodov ukaz je zanesljiv, uči nevrednega, / Gospodove zapovedi so prave, razveseljujejo srce, / Gospodovi zakoni so resnični, hkrati pravični.

(Psalm 18)

VREMENSKI PREGOVORI

Če srpana veter zvedri, vreme dolgo še trpi.

Če Lovrenc (10.) je jasen, bo grozdec strden in vincar bo glasen, prijetna jesen.

Na veliki šmaren (15.) jasno vreme, grozdja bo obilno breme.

Lune

Prvi krajec 4. ob 3,33

Sčip 11. ob 16,43

Zadnji krajec 19. ob 20,40

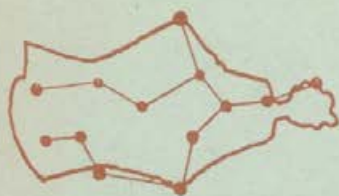
Mlaj 26. ob 20,30

NEDELJSKI EVANGELIJI

5. Jezus nasiti vso množico s kruhom (Mt 14, 13-21).
12. Jezus vabi Petra k sebi (Mt 14, 22-33).
15. Bog povišuje nizke (Lk 1, 39-56).
19. Kristus hvali vero poganske žene (Mt 15, 21-28).
26. Kristus obljubi Petru ključne kraljestva (Mt 16, 13-20).

SEPTEMBER

KIMAVEC

30 DNI

1	Sobota	Egidij (Tilen), opat; Verena, dev.
2	Nedelja	22. nav.; Maksima, muč.; Antonin, muč.
3	Ponedeljek	Gregor Veliki, papež, c. uč.; Doroteja, muč.
4	Torek	Ida, spok.; Roza iz Viterba, dev.
5	Sreda	Lovrenc Giustiniani, škof; Viktorin, škof
6	Četrtek	Petronij, škof; Favst, Makarij in tov., muč.
7	Petek	Regina, dev.; Bronislava, red.; Marko Križevčan, muč.
8	Sobota	<i>Marijino rojstvo</i> ; Hadrijan, muč.
9	Nedelja	23. nav.; Gorgonij, muč.; Peter Klaver, red.
10	Ponedeljek	Nikolaj Tolentinski, spok.; Luka, muč.
11	Torek	Emilijan (Milko, Milan), škof
12	Sreda	Gvido, spok.; Tacijan (Tihomil), muč.
13	Četrtek	Janez Krizostom, škof., c. uč.; Amat (Ljubo), opat
14	Petek	Povišanje sv. križa; Notburga, dev.
15	Sobota	Žalostna Mati božja (Dolores); Melita, muč.
16	Nedelja	24. nav.; Kornelij, papež; Ciprijan, škof; Ljudmila
17	Ponedeljek	Robert Bellarmino, škof, c. uč.; Lambert, škof, muč.
18	Torek	Jožef Kupertinski, red.; Irena (Mira), muč.
19	Sreda	Januarij, škof; Teodor (Božidar), škof
20	Četrtek	Suzana, muč.; Kandida (Svetlana), muč.
21	Petek	Matej (Matevž), apostol in evangelist; Jona, prerok
22	Sobota	Tomaž Villanovski, škof; Mavricij in tov., muč.
23	Nedelja	25. nav.; Marta Perzijska, dev., muč.; Paternej, škof
24	Ponedeljek	Marija, rešiteljica jetnikov; Gerard, škof
25	Torek	Avrelija (Zlatka), dev.; Sergej Rad., škof
26	Sreda	Kozma in Damijan, mučenca
27	Četrtek	Vincencij Pavelski, duhovnik; Adolf in Janez, muč.
28	Petek	Venceslav (Vaclav), muč.; Lioba (Ljubica), red.
29	Sobota	Mihael, Gabrijel, Rafael, nadangeli
30	Nedelja	26. nav.; Hieronim, duh., c. uč.; Zofija (Sonja), spok.

LJUTOMER

Dobro je človeku, ki je usmiljen, / ki svoje reči ureja po vesti, / zakaj na veke ne bo omahnil, / pravični človek ostane v večnem spominu.

(Psalm 111)

VREMENSKI PREGOVORI

Tilen (1.) meglen, grda jesen.

O mali maši (8.) so lešniki naši.

Če ptice selivke pred Mihaelom (29.) ne odlete, se pred božičem ni bati zime trdé.

Lune

Prvi krajec 2. ob 11,30

Sčip 10. ob 8,01

Zadnji krajec 18. ob 10,31

Mlaj 25. ob 4,11

NEDELJSKI EVANGELIJI

2. Odpoved nas privede k Jezusu (Mt 16, 21-27).
9. Brata je treba klicati k spreobrnitvi (Mt 18, 15-20).
16. Odpuščanje nima meje (Mt 18, 21-35).
23. Bog je boljši kakor človek (Mt 20, 1-16 a).
30. Grešniki pridejo v božje kraljestvo (Mt 21, 28-32).

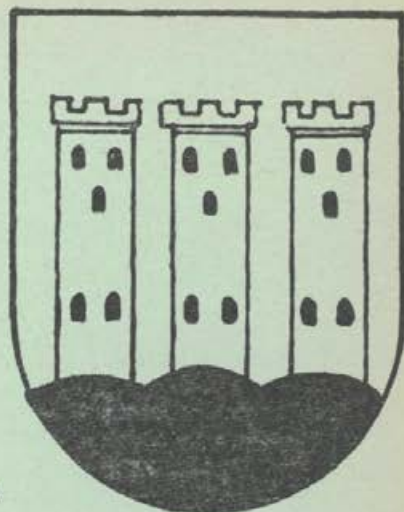

OKTOBER

VINOTOK

31 DNI

1	Ponedeljek	Terezija Deteta Jezusa, dev.; Remigij, škof	☩
2	Torek	Angeli varuhi; Teofil (Bogomil), škof	
3	Sreda	Kandid (Žarko), muč.; Gerard, opat	
4	Četrtek	Frančišek Asiški, red.; Petronij, škof	
5	Petek	Marcelin, škof; Apolinarij, škof; Flavija, muč.	
6	Sobota	Bruno, red.; Renato, škof; Fides, dev.	
7	Nedelja	27. nav.; Rožnovenska Mati božja; Marko I., papež	
8	Ponedeljek	Pelagija, spok.; Marcel, muč.	
9	Torek	Dioniz, škof; Janez Leonardo, red.	
10	Sreda	Danijel (Danilo), škof; Frančišek Borgia, red.	☩
11	Četrtek	Emilijan (Milan, Milko), škof; German, škof	
12	Petek	Maksimilijan Celjski, škof; Edvin, kralj	
13	Sobota	Edvard, kralj; Koloman, muč.	
14	Nedelja	28. nav.; Kalist I., papež, muč.; Gaudencij (Veselko)	
15	Ponedeljek	Terezija Velika Avilska, red., c. uč.; Avrelija (Zlata)	
16	Torek	Hedvika, red.; Marjeta Alacoque, dev.	
17	Sreda	Ignacij, škof; Viktor, škof; Rudolf, škof	☩
18	Četrtek	Luka, evangelist; Julijan, puščavnik	
19	Petek	Izak Jogues, duhovnik in tovariši, kanadski mučenci	
20	Sobota	Irena (Miroslava), muč.; Vendelin, opat	
21	Nedelja	29. nav.; misijonska nedelja; Uršula, muč.; Celina	
22	Ponedeljek	Bertila Moscardin, red.; Marija Saloma, žena	
23	Torek	Janez Kapistran, red.; Roman, škof	
24	Sreda	Anton Marija Claret, škof; Martin, opat	☩
25	Četrtek	Krizant in Darija (Darinka), muč.; Krišpin, škof, muč.	
26	Petek	Lucijan, muč.; Florij, muč.; Rustik, škof	
27	Sobota	Sabina, muč.; Frumencij, škof; Vincenc, muč.	
28	Nedelja	30. nav.; Simon in Juda, apostola; Cirila, dev.	
29	Ponedeljek	Narcizij, škof; Ermelinda, dev.	
30	Torek	Alfonz Rodriguez, red.; Marcel, muč.	
31	Sreda	Volfgang (Volbenk), škof; Kvintin, muč.	☩

SLOVENSKA BISTRICA

Zakaj ti, Gospod, si dober in milosrčen, / poln usmiljenja do vseh, kateri te kličejo. / Uči me, Gospod, svojo pot, da bom hodil v tvoji resnici.

(Psalm 85)

VREMENSKI PREGOVORI

Kadar drevje pozno listje sleče, huda zima bliža se preteče.

Šimon in Juda (28.) se s snegom probuda.

Vreme vlnotoka, daje za mali traven proroka.

Lune

Prvi krajec 1. ob 22,52

Sčip 10. ob 0,58

Zadnji krajec 17. ob 22,14

Mlaj 24. ob 13,08

Prvi krajec 31. ob 14,07

NEDELJSKI EVANGELIJI

7. Prvi izvoljeni bodo zavrženi (Mt 21, 33-43).

14. Vsi so povabljeni v božje kraljestvo (Mt 22, 1-14).

21. Imamo dolžnosti do Boga in sveta (Mt 22, 15-21).

28. Ljubi Boga in svojega bližnjega (Mt 22, 34-40).

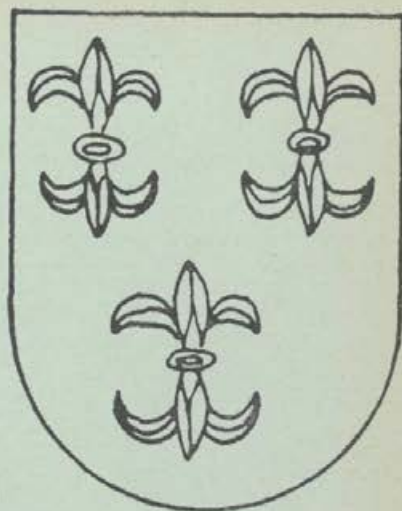

NOVEMBER

LISTOPAD

30 DNI

1 Četrtek	Vsi sveti
2 Petek	Spomin vseh vernih rajnih
3 Sobota	Just, tržaški muč.; Martin Porres, red.; Viktorin
4 Nedelja	31. nav.; Karel (Drago) Boromejski, škof
5 Ponedeljek	Zaharija in Elizabeta, starša Janeza Krstnika
6 Torek	Lenart, opat; Sever, škof; Demetrij (Mitja)
7 Sreda	Ernest, opat; Engelbert, škof
8 Četrtek	Bogomir (Mirko), škof; Deodat (Bodgan), papež ☺
9 Petek	Teodor (Božidar, Darko), muč.; posv. later. bazilike
10 Sobota	Leon I. Veliki, papež, c. uč.; Andrej Av., duhovnik
11 Nedelja	32. nav.; Martin (Davorin), škof
12 Ponedeljek	Jozafat Kunčevič, škof, muč.; Emilijan, opat
13 Torek	Stanislav Kostka, red.; Didak (Diego), red.
14 Sreda	Nikolaj Tavelič, duh. in muč.; Serapion, muč.
15 Četrtek	Albert Veliki, škof, c. uč.; Leopold, knez
16 Petek	Marjeta Škotska, kraljica; Jedrt (Jerica), dev. ☹
17 Sobota	Evfemija in Tekla, trž. muč.; Elizabeta Ogrska, dev.
18 Nedelja	33. nav.; Posv. bazilik sv. Petra in Pavla; Roman
19 Ponedeljek	Narsej, škof, muč.; Barlam, muč.
20 Torek	Feliks (Srečko), red.; Edmund, kralj
21 Sreda	Marijino darovanje (Mati božja od zdravja); Albert
22 Četrtek	Cecilija, dev., muč.; Maver, škof, muč. ☹
23 Petek	Klemen (Milko, Milivoj) I., papež, muč.
24 Sobota	Flora (Cvetka), dev., muč.; Krizogon, muč.
25 Nedelja	Kristus Kralj; Erazem, muč.; Katarina, dev., muč.
26 Ponedeljek	Silvester (Silvo), opat; Konrad, škof; Leonard, red.
27 Torek	Virgil, škof; Valerijan, škof
28 Sreda	Katarina Labouré, dev.
29 Četrtek	Saturnin, muč.; Radbod (Radivoj), škof
30 Petek	Andrej, apostol; Justina, dev., muč. ☹

LASKO

Dragocena je v Gospodovih očeh / smrt njegovih svetih. / Daroval ti bom hvalno daritev / in bom klical Gospodovo ime.

(Psalm 115)

VREMENSKI PREGOVORI

Ce na mrtvih (1.) dan dežuje, zamete zima pričakuje.

Kadar Martin (11.) oblake preganja, nestanovitna se zima oznanja.

Ce na Andreja (30.) sneži, sneg sto dni obleži.

Lune

Sčip 8. ob 18,43

Zadnji krajec 16. ob 7,59

Mlaj 22. ob 23,57

Prvi krajec 30. ob 9,00

NEDELJSKI EVANGELIJI

1. Veliko je plačilo v nebesih (Mt 5, 1-12 a).
 4. Jezus vabi k delom pa veri (Mt 23, 1-12).
 11. Cuječnost za božji prihod (Mt 25, 1-13).
 18. Zvestoba v malem bo nagrajena (Mt 25, 14-30).
 25. Kristus pride sodit v slavi (Mt 25, 31-46).
-

DECEMBER

GRUDEN

31 DNI

1	Sobota	Eligij, škof; Natalija (Božena), spok.
2	Nedelja	1. adv.; Bibijana (Vivijana, Živka); Blanka, spok.
3	Ponedeljek	Frančišek Ksaver, red.; Kasijan, muč.
4	Torek	Barbara, dev., muč.; Janez Damaščan, duh., c. uč.
5	Sreda	Saba, opat; Krispina, muč.
6	Četrtek	Nikolaj (Miklavž), škof; Apolinarij, muč.
7	Petek	Ambrož, škof, c. uč.; Jožefa Rossello, red.
8	Sobota	Marijino brezmadežno spočetje (Brezmadežna) ☺
9	Nedelja	2. adv.; Valerija, muč.; Peter Fourier, red.
10	Ponedeljek	Loretska Mati božja; Melkijad, papež
11	Torek	Damaz I., papež; Sabin, škof
12	Sreda	Ivana Frančiška Chantal, red.; Amalija, muč.
13	Četrtek	Lucija, dev.; Otilija, opatinja
14	Petek	Janez od Križa, duhovnik, c. uč.; Dušan, škof
15	Sobota	Kristina (Krista), dev.; Marija K. de Rosa, red. ☻
16	Nedelja	3. adv.; Albina, dev., muč.; Adelajda (Adela), cesarica
17	Ponedeljek	Lazar, škof; Olimpija, red.; Vivina, dev.
18	Torek	Teotim, muč.; Bazilij, muč.
19	Sreda	Urban V., papež; Tea, muč.; Favsta, spok.
20	Četrtek	Evgen, muč.; Makarij, muč.; Dominik, opat
21	Petek	Peter Kanizij, duh., c. uč.; Severin, škof
22	Sobota	Demetrij (Mitja), muč.; Frančiška Cabrini, red. ☼
23	Nedelja	4. adv.; Janez Kancij, duh.; Viktorija, dev., muč.
24	Ponedeljek	<i>Božična vigilijska - sveti večer</i> ; Adam in Eva, prva starša
25	Torek	Božič - rojstvo Jezusa Kristusa; Anastazija, muč.
26	Sreda	Štefan, prvi mučenec; Zosim, papež
27	Četrtek	Janez, apostol in evangelist; Fabiola, spok.
28	Petek	Nedolžni otroci; Antonij, red.
29	Sobota	Tomaž (Tomislav) Becket, škof, muč.; David, kralj
30	Nedelja	Sv. Družina; Evgen, škof; Liberij, škof ☽
31	Ponedeljek	Silvester, papež; Pavlina in tov., muč.

RIBNICA

Slavite Gospoda, kličite njegovo ime, / oznanjujte med narodi njegova čudežna dela! / On je Gospod, naš Bog, / njegove sodbe veljajo po vsej zemlji.

(Psalm 104)

VREMENSKI PREGOVORI

Ce je na Barbaro (4.) mrzaz, bo trajal ves zimski čas.
Božič (25.) na trati, velika noč za pečjo.
Na Sveti dan (25.) vetrovno, ob letu bo sadja polno.

Lune

Sčip 8. ob 11,53
Zadnji krajec 15. ob 16,25
Mlaj 22. ob 12,47
Prvi krajec 30. ob 6,27

NEDELJSKI EVANGELIJI

2. Čujmo, ker ne vemo, kdaj pride hišni gospodar (Mr 13, 33-37).
8. Zdrava, milosti polna, Gospod je s teboj (Lk 1, 26-38).
9. Izravnajmo steze za Gospoda (Mr 1, 1-8).
16. Sredi med vami stoji, a vi ga ne poznate (Jn 1, 6-8.19-28).
23. Glej, spočela boš in rodila sina (Lk 1, 26-38).
25. Beseda se je učlovečila in se naselila med nami (Jn 1, 1-18).
30. Dete je rastle in bilo bolj in bolj modro (Lk 2, 22-40).

„Odprite vrata Odrešeniku“

Te besede in ta klic stojijo na začetku listine, s katero je 6. januarja 1983 sveti oče Janez Pavel II. naznanil izredno sveto leto za 1950-letnico odrešenja. Sveto leto se je pričelo na praznik Gospodovega oznanjenja 25. marca 1983, sklep pa bo na velikonočno nedeljo 22. aprila 1984. Papež se je za to sveto leto odločil predvsem z namenom, da posvetimo celo leto posebnemu spominu našega odrašenja, ki naj globlje prodre v misel in delovanje Cerkve.

Podobno je storil Pij XI. leta 1933, ko je ves krščanski svet obhajal 1900-letnico odrešenja. Ob strani je pustil vprašanje točnega datuma Gospodove smrti na križu, ker gre predvsem za proslavo skrivnosti našega odrešenja »in najvišje uresničitve božjega usmiljenja do ljudi vsakega časa«.

Sveto leto naj bi bilo zares čas milosti in rešitve, s tem, da bo bolj posvečeno in bo tako človeštvo današnjega časa sprejelo milost odrešenja po duhovni prenovi vsega božjega ljudstva, ki mu je glava Kristus, »ki je bil žrtvovan zaradi naših grehov in je vstal zaradi našega opravičenja« (Rimlj 4, 25).

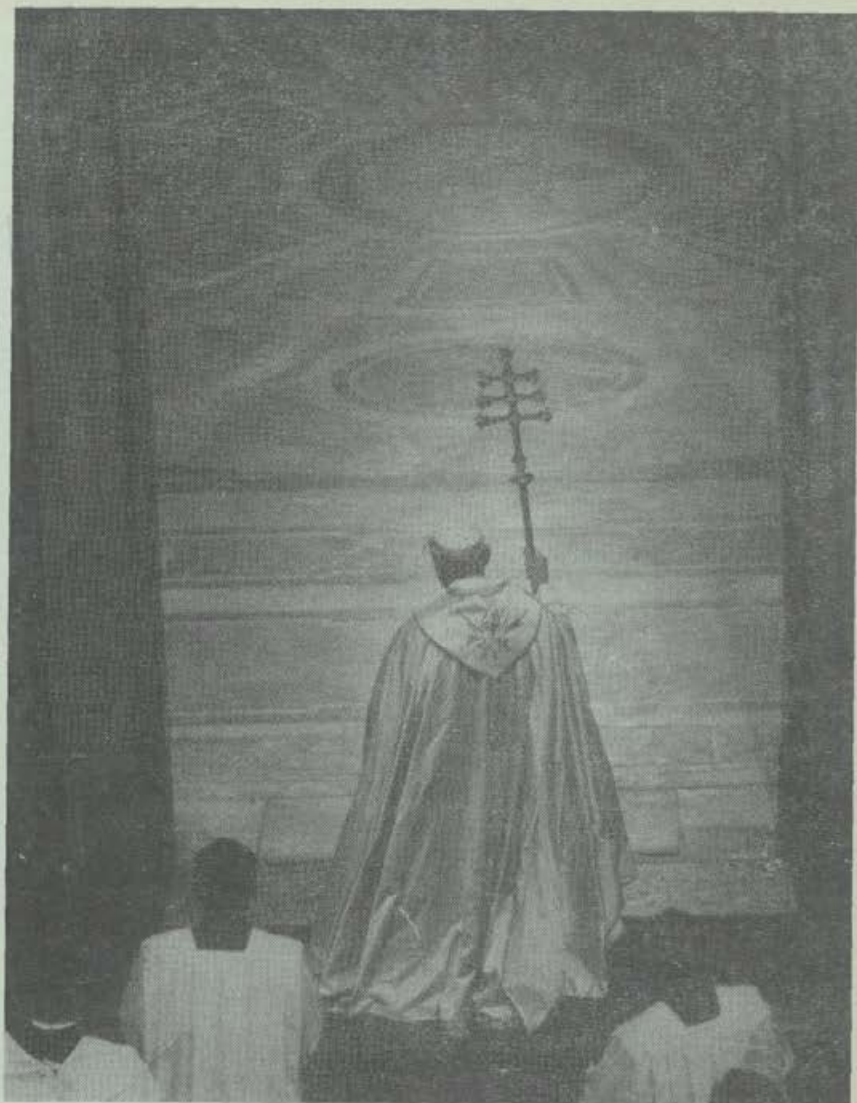
»Odrešenje se posreduje človeku z oznanjevanjem božje besede in z zakramenti v tistem božjem odrešenjskem redu, za katerega je Cerkev ustanovljena kot Kristusovo telo, kot vesoljni zakrament odrešenja« (Dogmatična konstitucija o Cerkvi), je zapisal sveti oče v svetoletni listini.

Odrešenje je stvarnost, s katero se veren kristjan srečuje sleherni trenutek, seveda če svojo vero živi iz notranjega prepričanja. Srečanje s Kristusom pri branju svetega pisma, življenje v povezavi s Cerkvijo oziroma krajevnim verskim občestvom, prejemanje zakramentov, zlasti obhajanje nedelje in nedeljske maše, družinsko življenje, izkustvo greha in zadolženosti, ljubezni in odpuščanja, vse mu govori o nujnosti in resničnosti odrešenja.

Stvarnost odrešenja mora pa še bolj postati last vernega kristjana, živa in dejavna v njegovem vsakdanjem življenju. V Kristusu nam je odrešenje že naklonjeno; potrebno je, da se vsak osebno in zavestno vključi v odrešenjsko dogajanje in odrešenje sprejme kot vsakodnevno osvobajanje od greha.

Človek postaja sposoben za razumevanje in sprejem odrešenja, če se spreobrne, spokori in zaživi novo življenje v Kristusu. Spreobrnjenje je trajna drža vernega kristjana, stalna naravnost na Boga. V tej zvezi hoče sveto leto odrešenja zlasti ponovno ovrednotiti zakrament sprave (zakrament pokore ali sveta spoved).

Nadalje piše sveti oče v svetoletni listini, da »že sam položaj vsakega kristjana v Cerkvi zahteva, da ne opusti ničesar, da bi se ohranil v življenju milosti, in stori vse, da ne pade v greh, da je tako vsak trenutek sposoben sprejeti Gospodovo telo in kri ter tako pomaga vsej Cerkvi v njenem osebem posvečenju in vedno iskrenejši zavzetosti v Gospodovi službi.

Sv. oče Janez Pavel II. kleči na pragu svetih vrat pred vstopom v baziliko sv. Petra

Zato je svoboda od greha sad in prva zahteva vere v Kristusa Odrešenika in v njegovo Cerkev; on nas je rešil greha, da bi bili svobodni« (Gal 5, 1).

»Za službo tej svobodi je Kristus v svoji Cerkvi ustanovil zakrament pokore, da bi se tisti, ki so po krstu grešili, spravili z Bogom, ki so ga užalili in s samo Cerkvijo, ki so jo ranili.«

Ker pa smo vsi grešniki, potrebujemo korenito spremembo duha, srca in življenja. Potrebujemo resničnega in pravega sprobrnjenja. K temu nas spodbuja božja beseda, ki razodeva božje usmiljenje, uresničuje se pa predvsem po zakramentih in se kaže v dejavni ljubezni in služenju bližnjemu.

»Posebna milost svetega leta odrešenja je torej ponovno odkritje božje ljubezni, ki se daruje in poglobitev nedoumljivih bogastev Kristusove velikonočne skrivnosti, ki postanejo naše po vsakodnevem izkustvu krščanskega življenja v vseh njegovih oblikah. Različne pobožnosti tega jubilejnega leta morajo biti naravnane k tej milosti z nenehnim prizadevanjem, ki predpostavlja in zahteva ločitev greha od miselnosti sveta, ki ves tiči v zlu od vsega, kar ovira ali zadržuje pot spreobrnjenja.... V zvezi z obiljem milosti je tudi dar odpustka, ki je značilen za sveto leto. Cerkev ga daje v moči oblasti, ki ji je dana od Kristusa, vsem tistim, ki izpolnijo pogoje za sveto leto.«

Papež v listini vabi vso Cerkev »od škofov do najskromnejših vernikov . . . , da živi ta zadnji odsek 20. stoletja odrešenja v obnovljenem in poglobljenem adventnem duhu, ki naj ga za bližnje tretje tisočletje pripravi z istimi občutki, s katerimi je Devica Marija pričakovala rojstvo Gospoda v skromnosti naše človeške narave . . . Prav v tej dobi svoje zgodovine Cerkev v Mariji najbolj občuduje in poveličuje najlepši sad odrešenja in vesela zre kakor v najčistejši podobi to, kar sama vsa želi in upa postati« (Koncilnska konstitucija o svetem bogoslužju).

Z namenom, da bi vsi verniki resnično zaživeli v svetoletnem spreobrnjenju daje papež krajevnim škofom posebna pooblastila, da določijo nekatere bolj znamenite cerkve, ki naj jih verniki obišejo in prejmejo svetoletni odpustek. Kdor pa zaradi slabega zdravja ne bi mogel obiskati kakšne cerkve, ki jo je označil krajevni škof za prejem svetoletnega odpustka, more prejeti isti odpustek, ko obiše svojo župnijsko cerkev, seveda pod določenimi pogoji. Za bolnike pa, ki ne morejo obiskati cerkve, bo zadostovalo, da se duhovno povežejo s svojimi domačimi ali župljani, ki se dejansko udeležijo svetoletnih spokornih bogoslužij.

Iz vsega tega izhaja izrazito pastoralni značaj svetega leta, ki naj vse ljudi približa Kristusu in z njim zedini.

Papež Janez Pavel II. ob koncu listine piše: »Prosim Devico Marijo, Mater Odrešenikovo in Mater Cerkve, da posreduje za nas in nam izprosi milost plodonosnega obhajanja jubilejnega leta 20 let po Drugem vatikanskem koncilu in naj še enkrat pokaže vsej Cerkvi, da, vsemu človeštvu Jezusa, ki je blagoslovljeni sad njenega telesa in ki je odrešenik vseh. Njenim rokam in njenemu materinskemu srcu izročam dober uspeh tega svetoletnega slavlja.«

J. M.

Izredno jubilejno leto

V zgodovini katoliške Cerkve so se od leta 1300 dalje obhajala različna sveta leta. Sveto leto je bilo vedno kot poseben čas milosti in božjega usmiljenja. Cerkev mu je dala poseben duhovni pomen in značaj, ker je vabila svoje vernike k notranjemu spreobrnjenju, pokori, molitvi, zadoščevanju za grehe in novemu resnično krščanskemu življenju.

Prvo sveto leto je leta 1300 proglasil papež Bonifacij VIII. Temu je sledilo še 25 svetih let, zadnje je oklical leta 1975 papež Pavel VI. Redna sveta leta so različno trajala, nekatere nekaj dni ali tednov, druga nekaj mesecev ali celo leto. Papež Pavel VI. je obhajanje svetega leta kot prvi papež določil, naj se sveto leto obhaja tudi po krajevnih škofijah in ne samo v Rimu.

Papež Janez Pavel II. je med svojim obiskom v Srednji Ameriki (od 2. do 9. marca 1983) doživel tudi ponižanje v Nikaragui, kjer je skrajno levo usmerjeni režim uprizoril politično manifestacijo in onečastil bogoslužje. Na sliki sv. oče pred stolnico v León pozdravlja množico

Verniki, ki niso mogli v Rim, so prav tako lahko dobili svetoletne odpustke, ko so se udeležili svetoletnih pobožnosti v domačih cerkvah. Papež je spovednikom dal še posebna pooblastila za odvezo od grehov pri zakramentu sprave. Zadnje sveto leto je trajalo od

božičnega večera 1974 do konca leta 1975.

Poleg rednih svetih let je Cerkev oklicala tudi izredna sveta leta že od 16. stoletja dalje. Papeži so proglasili izredna sv. leta ob posebnih priložnostih npr. ob njihovi izvolitvi na Pe-

trov sedež ali ob posebnih dogodkih, ki so bili pomembni za delno ali celotno Cerkev npr. zoper turške vpade, za izprositev božje pomoči, za mir med narodi in za preganjane kristjane.

Največ izrednih svetih let je proglasil papež Urban VIII. in sicer 9, ki pa so različno trajala. Izredna sveta leta pa so lahko veljala za vso Cerkev ali pa samo za neko krajevno Cerkev, škofijo ali državo.

Papež Pij XI. je leto 1933 izbral za izredno sveto leto v spomin na 1900 letnico našega odrešenja po Kristusu. To jubilejno leto je trajalo od velikonočne nedelje 2. aprila 1933 do velike noči 1. aprila 1934.

Ko je papež Pij XI. povedal, da namerava razglasiti izredno sveto leto v spomin 1900 letnice Kristusove smrti na križu in našega odrešenja, se je po vsem svetu razvnela polemika, ali je res, da je Kristus umrl prav leta 33. Odgovor na razna vprašanja je dal sam papež, ko je zbranim kardinalom na božični večer 1932, dejal: »Spomnimo se in za trenutek pomislimo: zadnja večerja in ustanovitev sv. evharistije, prvo obhajilo in duhovniško posvečenje apostolov; Jezusovo trpljenje, križanje in smrt; Marija pod križem, imenovana mater vsega človeštva; Kristusovo vstajenje, pogoj in obluba našega vstajenja, apostolom je potrjena oblast odpuščanja grehov, pravtako je potrjeno prvenstvo Petru; Jezusov vnebohod, prihod Svetega Duha... leto 1933 nas bo spominjalo vseh teh čudovitih dogodkov, s katerimi se je začel resničen preporod sveta... tudi splošno mnenje preprostih vernikov brez nadaljnega istoveti leto 33 našega štetja kot leto smrti Jezusa Kristusa in označuje leto 1933, za kar imamo dokaze, kot 1900-letnico Kristusove smrti. Odrešenim ljudem, ki danes živijo ne preostaja nič drugega kot da z vso upravičenostjo proslavijo leto 1933 kot 1900-letnico smrti našega Gospoda in omenjenega začetka božjih dejanj...

Negotovost leta prav ničesar ne jemlje gotovosti in neskončni veličini dobrot, ki smo jih vsi prejeli. Če bodo

ljudje leta 2033 na podlagi novih računov in novih odkritij dosegli gotovost za kako leto, ki je sedaj v razpravljanju, bodo znali storiti svojo dolžnost. Mi pa moramo izpolniti našo.«

Besede Pija XI. veljajo tudi za današnji čas in za to izredno sveto leto v spomin 1950 letnice Jezusovega odrešenja. S tem namenom, da bi vse katoličane povabil k spravi in osebne mu posvečenju za večjo službo bližnjemu, je sv. oče Janez Pavel II. proglasil izredno sveto leto. Pričelo se je že 25. marca 1983 in sklenilo se bo na velikonočno nedeljo 22. aprila 1984.

Za sklep naj omenim, da je Pavel VI. ob zaključku Drugega vatikanskega cerkvenega zbora proglasil leto 1966 za izredno sveto leto. Ta izredni jubilej je trajal najprej od 1. januarja 1966 do 31. maja istega leta, nato pa ga je papež podaljšal do Marijinega praznika 8. decembra 1966. Namen je bil predvsem ta, da bi duhovniki in verniki premislili in proučevali odloke in sklepe 2. vatikanskega koncila in v njihovem duhu prenovili svoje življenje kot dejavni člani Cerkve.

Presveta Trojica, ruska ikona, 15. stoletje, Andrej Rubljov

Ob dvajsetletnici drugega vaticanskega cerkvenega zbora

11. oktobra 1962 je papež Janez XXIII. začel s prvim zasedanjem II. vaticanskega cerkvenega zbora. Francoski teolog Marie Dominique Chenu je ta zbor takoj označil kot »Kopernikovo cerkveno revolucijo«.

Danes, po dvajsetih letih se resno vprašujemo, ali je že mogoče sprejeti prvi obračun o tem dogodku, ki je tako globoko spremenil Cerkev? Belgijski zgodovinar Roger Aubert pravi, da je to še prezgodaj in da morata preiti še dva rodova, preden bo mogoče sprejeti prva ovrednotenja. Tudi če se nam dozdeva, da je ozračje hude napetosti in soočenja med konservativno in napredno usmerjenimi člani cerkvenega

zbora prešlo, smo še vedno preblizu radikalnemu začetku cerkvenih sprememb in njih pravilnemu umevanju.

Že sama napoved cerkvenega zbora je bila nenavadna in nepričakovana. Papež Janez XXIII. je zbor napovedal osebno ob obisku bazilike sv. Pavla 25. januarja 1959 v brk predstavnikom rimske kurije, ki so hoteli imeti vse pod nadzorstvom, kakor tudi kardinalom in škofom, ki take napovedi niso pričakovali. Tudi razni teologi, ki so prišli v Rim kot svetovalci svojih škofov, niso v medsebojnih srečanjih prikrivali določenega pesimizma. Prevladalo je splošno prepričanje, da rimska kurija (ki jo je šele papež Pavel VI.

Pogled na koncilsko dvorano v baziliki sv. Petra, kjer so katoliški škofje zborovali od jeseni 1963 z večmesečnimi presledki do 8. decembra 1965

temeljito preuredil in internacionaliziral), drži papeža v ujetništvu in hoče zvedeniti reformni značaj koncila. A papež Janez XXIII. je z nepričakovanim nagovorom ponovno vse presenetil in opozoril integraliste, da to ne bo cerkveni zbor obsodb, temveč ekumenskega odprtja in da ima zbor predvsem dušnopastirski značaj. Cerkev se hoče in mora odpreti vsem narodom na vseh celinah.

PRESENEČENJA

Dva dni po otvoritvi je sledil zgodovinski preobrat, ki ga večina ni pričakovala, pomenil pa je pravzaprav začetek koncila. Na dnevnem redu so bile volitve za sestavo raznih komisij, dejansko debatnih odborov za sestavo resolucij. Kandidatne liste za te komisije so že bile vnaprej skrbno in natančno pripravljene, predložene z vrha v potrditev zbranim koncilskim očetom. Tedaj pa se je dvignil francoski kardinal Liénart. Predlagal je prekinitve zborovanja, prilagoditev glasovanja, kajti zunanji škofje zahtevajo, da so bolj upoštevani. Ta predlog so takoj podprli drugi kardinali prenovitvene smeri, ki so potem postali glavne osebnosti koncila: Nemeč Frings, Holanec Alfrink, Kanadčan Leger in Italijan Montini. Led je bil prebit. Toda debate, ki so si sledile, niso bile lahke in brez bolečin. Med štirimi zasedanji od 11. oktobra 1962 pa do 8. decembra 1965 ko je bil koncil končan, so si sledila soočenja med prenovitveno večino in konservativno manjšino. Naravnost epičen je bil spopad med dvema vsega spoštovanja vrednima kardinaloma: med naprednim Nemcem Fringsom in skrajno konservativnim kurijskim Italijanom Ottavianijem.

Milanskemu nadškofu kardinalu Montiniju, ki je 21. junija 1963 sledil pokojnemu Janezu XXIII. je uspelo, da je pripeljal koncil v pristan po reformnih valovih in se znal ogniti vsem nevarnim trčenjem. Ko se je nadškof Montini po prvem zasedanju vrnil v Milan, so ga vprašali, kaj vendar dela v Rimu nad 2500 škofov z vsega sveta,

je duhovito odgovoril: »Cerkev išče samo sebe!« In ob drugem zasedanju, ko je bil že papež Pavel VI. je v programskem nagovoru nakazal, kakšen naj bi bil po njegovem zadnji cilj koncila: »Postaviti most med Cerkvijo in sodobnim svetom!«

PO 20. LETIH

Danes po 20. letih nekateri govorijo, da se je pot koncila ustavila, da se čuti neka utrujenost. Toda to je le površno in enostransko gledanje. Kdor se spominja, kakšna je bila Cerkev pred koncilom, mora kljub zavoram in nevarnostim priznati, da doživljamo v Cerkvi pomlad, pravo »Kopernikovo revolucijo«, ki pa še ni končana. V nekaj letih je Cerkev obrnila navade in izbire, ki so trajale nad tisoč let. Liturgična reforma, sveta daritev v narodnih jezikih, odkritja Sv. pisma, sodelovanje laikov pri vodstvu župnijskega življenja, ločitev od politične oblasti, od kolonialne tradicije v deželah tretjega sveta, poživitev ekumenizma, obsodba vsakega nasilja, zlasti vojne, priznanje verske svobode, dialog z nekrščanskimi in laičnimi kulturami, podmačenje in priznanje novih Cerkva v Afriki, Latinski Ameriki in drugod v svetu, so novosti, na katere pred koncilom nismo mogli misliti.

V Latinski Ameriki so spremembe očitne. Pokoncilska Cerkev je pretrgala vezi z avtoritarnimi, diktatorskimi in oligarhičnimi režimi. Tragična smrt, nasilno umorjenega nadškofa Romera v Salvadorju, ni edini primer, temveč simbol tisočev redovnic, duhovnikov, katehistov, sindikalistov in drugih, nasilno umorjenih, zaprtih in uničenih katoličanov po državah Latinske Amerike.

Ob sklepu koncila je papež Pavel VI. 8. decembra 1965 objel francoskega filozofa Maritaina, ki je bil še nekaj let pred pod ostro kritiko. Isto se je zgodilo z vrsto »prepovedanih in odsvetovanih teologov«, ki pa so sedaj postali učitelji koncila. Ni več obsodb, temveč bratski dialog z vsakim, ki dobro misli. Največjo spremembo pa po-

stopno morda lahko opazimo v zatonu »evropskega centrizma« v Cerkvi. To je postopno nehanje evropske in latinske prevlade in boja za časno prvenstvo Evrope. Cerkev je postala revnejša, bliže ljudstvu in na strani zatiranih. Gotovo je, da določen odpor še vedno obstoja. Toda v pokoncilski Cerkvi je drobnih in svetlih zvezd vedno več kot pa kamnov spotike.

Res je, da stá zlasti v Evropi proces sekularizacije in laicizacija življenja izpraznila cerkev. Toda nove skupnosti in ekumenske izkušnje, pobude prostovoljcev, strežba in skrb za onemogle in ostarele, se neverjetno širijo in so znak resnične evangeljske pristnosti.

»Vi mladi v letu 1983 ste "nova generacija", ki je premagala in ustavila negotovost preteklih let,« je poudaril papež Janez Pavel II. mladini v Monzi ob zadnjem evharističnem kongresu. »Doba oporečništva je prešla; spada že v preteklost. Vi — kot vsi mladi — hočete prinesiti nekaj novega, nenavadnega, izvirnega in mladostnega v družbo. Hočete jo spremeniti, a ne le na zunaj, temveč v temeljih. In to je ve-

liko upanje, ki si ga morate, vi mladi, verujoči v Kristusa naložiti. Zahtevam od vas velikodušni prispevek v idejah, pobudah, predlogih, času in žrtvah... V svetu, ki se zdi, da polagoma podlega skušnjavam indiferentizma, nihilizma, teoretičnega in praktičnega materializma in obupa, morate biti vi mladi oznanjevalci, uresničevalci in pričevalci neustrašenega krščanskega upanja, častivci Gospoda Kristusa, v svojih srcih, kot priporoča sveti Peter — vedno pripravljeni odgovoriti komurkoli, ki bi vas vprašal po vzrokih upanja, ki je v vas. Na ta način bo vaše življenje zares v "združenju s Kristusom" in v "združenju z brati". Zato pošteno in pogumno iščite Kristusa. Odprite vrata Odrešeniku!«

Pokoncilska leta so prinesla ponekod hud prepah v verske skupnosti. Kakorkoli že, povratka na staro in prehojeno pot ni. Nastopila je tudi križa v navdušenju, težnja po zopetni integralnosti, utrujenost v liturgični prenovi. Toda neprestani pogovor papeža Janeza Pavla II. s svetom in po svetu je odgovor na vse to.

JOZE MARKUŽA

P. Anton Vital Bommarco novi goriški nadškof

V sredo 17. novembra 1982 so zvonovi vseh župnij goriške nadškofije naznanili, da je sveti oče Janez Pavel II. imenoval za novega goriškega nadškofa p. Antona Vitala Bommarca, vrhovnega predstojnika minoritov. Škofovsko posvečenje je novi nadškof prejel 6. januarja 1983 v baziliki sv. Petra v Rimu. Čez mesec dni, 6. februarja je bil umeščen za nadškofa v goriški stolnici.

Novi goriški nadškof p. Anton Vital Bommarco se je rodil 21. septembra 1923 na otoku Cresu v Kvarnerskem zalivu, ki je takrat spadal pod Italijo. Njegov oče je bil Luigi Bommarco (pred fašizmom se je pisal Bolmarcich,

kakor ves rod v prejšnjih stoletjih), mati pa je bila hrvaškega rodu Ivana Susič. V družini je bilo več otrok, nekateri so še danes živi, med seboj so se pogovarjali v italijanskem beneškem narečju, deloma z drugimi tudi v hrvaškem krajevnem narečju. Z enajstimi leti se je že odločil, da bo postal redovnik po idejah sv. Frančiška Asiškega, čeprav ga je stric silil, naj bi postal pomorščak kot nekateri njegovi predniki. Enajsteleten je 7. oktobra 1934 vstopil v semenišče redovnikov minoritov v Camposampiero (Padova), kjer je dovršil srednjo šolo. Noviciat je začel 7. sept. 1939 v baziliki sv. Antona v Padovi, kjer je pozneje opravil tudi

Nadžkof Anton V. Bommarco z birmanci v Nabrežini junija 1983

slovesne zaobljube. V duhovnika je bil posvečen 8. decembra 1949. Nova državna meja mu je onemogočila, da bi novo mašo opravil na rodnem Cresu, ki je tedaj že spadal k Jugoslaviji. Za božič 1949 je novo mašo ponovil v Gorici, kamor so ga povabili njegovi sorodniki.

Leta 1952 je bil izvoljen za gvardijana v samostanu Sv. Petra v Barboza pri Trevisu, v istem samostanu je bil tri leta tudi rektor semenišča za redovne brate. Nato je bil v letih 1961-64 vodja in urednik ustanove Vestnika sv. Antona v Padovi. Nato je bil od 1964 do 1972 provincial padovanske redovne province; 20. julija 1972 so na generalnem kapitlju v Assisiju izbrali p. Antona Vitala Bommarca za vrhovnega predstojnika minoritov ali konventualcev. V tej dolžnosti je bil ponovno potrjen leta 1978; sv. oče Janez Pavel II. ga je 11. novembra 1982 imenoval za goriško-gradiščanskega nadškofa.

Posvečenje v Rimu

Na praznik sv. Treh kraljev 1983 je sv. oče Janez Pavel II. posvetil v ba-

ziliki sv. Petra 14 novih škofov, med njimi tudi p. Antona Vitala Bommarca. Pri slovesnosti v Rimu je bilo nad 700 vernikov in nad 40 duhovnikov iz vse goriške nadškofije. Slovenskih vernikov je bilo v enem avtobusu 53 z dvema duhovnikoma. Nekateri so se jim pridružili tudi v Rimu.

Naslednji dan, tj. 7. januarja je novi goriški nadškof daroval sv. mašo za vse, ki so prišli v Rim na njegovo posvečenje, v baziliki sv. Apostolov. Tu so se zbrali romarji goriške nadškofije, uradna delegacija, ki jo je vodil kapitularni vikar msgr. L. Ristits, predsednik goriške pokrajine Cumpeta z nekaterimi odborniki, goriški župan A. Scarano z nekaterimi svetovalci, med njimi tudi dr. Damijan Paulin, zastopniki cerkvene skupnosti s Cresa, številni nadškofovi redovni sobratje in sorodniki. Z novim nadškofom je sodelovalo 120 duhovnikov. Med mašo je voditelj slovenskih vernikov msgr. Fr. Močnik prebral drugo berilo v slovenščini.

V prvi pridigi svojim vernikom je msgr. p. Bommarco najprej omenil osebno spremembo, ki jo je doživel pri

posvečenju v škofa, nato pa je razvil misel o treh družinah, ki je še vedno nanje navezan in katerim želi izraziti svojo vdanost in hvaležnost. Prva je domača družina, sorodniki, nekdanja domača župnija na Cresu. Druga je redovna družina, frančiškanska družina, od katere je toliko prejel, odkar je pred 48 leti leti vanjo stopil. Tretja družina je goriška nadškofija, ki mu je bila zaupana. Nadškof je še dejal, da zaupa zlasti v božjo pomoč in sodelovanje vseh duhovnikov, redovnikov in verni-

kov v nadškofiji. Slovenskim vernikom je spregovoril v slovenščini:

»Dragi bratje in sestre! Vesel sem, da lahko danes pozdravim v vašem materinskem jeziku tudi predstavnike slovenske skupnosti, ki so prišli v Rim na moje škofovsko posvečenje. Dejstvo, imeti v škofiji en jezik več, še eno kulturo, smatram kot neizmerno bogastvo, če le-to prispeva k večjemu ravnovesju in čim popolnejšemu skupnemu življenju ter medsebojnemu sodelovanju. Prosimo torej danes, naj nam sveti za-

Novi goriški nadškof Anton Vital Bommarco ob srečanju s slovenskimi verniki v Štandrežu; na sliki sprejem pred cerkvijo; ob škofu sta msgr. Ivan Kretič in msgr. Jožef Zorž

vetniki in mučenci goriške nadškofije, hčerke oglejske Cerkve, ki je bila skrbna mati vere in civilizacije naših dveh narodov, podare milost, da si bomo vedno prizadevali za rast naših občestev in medsebojno delovanje.»

Novi goriški nadškof si je izbral geslo, ki si ga je osvojil od sv. Maksimilijana Kolbeja in ga postavil v škofovski grb: »Da teipsum aliis — amor« (Dajaj samega sebe drugim — ljubezen).

Prihod v Gorico in umestitev

Petnajsti naslednik goriških škofov od ukinitve oglejskega patriarhata leta 1752 p. Anton Vital Bommarco je v spremstvu svojih sobratov prispel 6. februarja 1983 v Gorico. Še prej pa se je ustavil v oglejski baziliki, kjer so ga sprejeli cerkveni in civilni predstavniki ter mu izrazili pozdrave in voščila.

V goriški stolnici so ga pričakali vsi duhovniki goriške nadškofije, redovni sobratje, redovnice, predstavniki civilnih in vojaških oblasti ter zelo številni verniki. Kapitularni vikar msgr. L. Ristits je najprej prebral v latinščini papeško listino o imenovanju p. V. Bommarca za goriškega nadškofa in s tem je bil novi škof umeščen. Nato je novega nadškofa pozdravil v italijanščini, slovenščini in furlanščini. Novi nadškof je v svojem govoru razvil svoj bodoči program. Najprej je poudaril pomen škofovske službe, ki obstaja v poučevanju, posvečevanju in vodenju vernikov. Pri tem je dejal: »Sv. oče me pošilja na to zemljo, tako bogato po zgodovini ter različnosti jezikov in kultur kot so italijanska, furlanska in slovenska. Oglej je kot darežljiva mati posredoval civilizacijo in vero mnogim ljudstvom srednje in vzhodne Evrope. Potrebno je zato, da mi, goriška Cerkve, dediči oglejske, znova odkrijemo to skrivnostno in notranje duhovno bogastvo nauka, svetosti in umetnosti, ki je napravilo iz Ogleja središče izžarevanja in sedež krščanstva za vso severovzhodno Italijo, Istro in obdnavske pokrajine. To dediščino Ogleja... je treba znova ovrednotiti.«

Nato je nadškof dejal, da moramo živeti v plodovitem sožitju, ker imamo vsi isto vero, ki je prišla iz Ogleja. Pri tem je nadškof prebral pozdrav slovenskim vernikom v slovenščini: »Žal še ne poznam vašega jezika, vendar sem prepričan, da to ne sme biti ovira za medsebojno razumevanje in sodelovanje...« V nadaljevanju slovenskim vernikom je dejal, da bomo zlahka premostili vse ovire, če bomo drug drugega spoštovali, ljubili in si prizadevali za skupno življenje. V sklepnem delu govora se je nadškof spomnil še otoka Cresa in na koncu pozdravil še predstavnike oblasti.

Med darovanjem so zastopniki osmih pastoralnih področij škofije prinesli nadškofu svoje darove. Slovenska zastopnika Alenka Florenin in Marko Tomšič iz Sovodenj sta v domači narodni noši prinesla košarico, v kateri so bili tipični darovi slovenske zemlje: vino iz Brd, vipavski kruh in kraški pršut. Na sodčku z vinom so bile vžgane (delo umetnika Silvana Bevčarja iz Pevme) simbolične rože: rdeči nagelj, zeleni rožmarin in roženkravt.

Na koru sta pela zbor »Luigi Fogar« in slovenski zbor »Lojze Bratuž« pod vodstvom prof. Stanka Jericija. Slovesnost se je zaključila z nadškofovim pontifikalnim blagoslovom.

Srečanje s slovenskimi verniki

V nedeljo 13. marca 1983, v zgodnjih popoldanskih urah, se je novi goriški nadškof srečal s slovenskimi verniki v štandreški cerkvi, ki je bila za to priložnost lepo okrašena.

Veselo pritrkavanje zvonov je označevalo praznik. Ob nadškofovem vstopu v cerkev so združeni pevski zbori zapeli Vodopivčev »Ecce sacerdos magnus« (Glejte veliki duhovnik). Ob spremstvu 23 slovenskih duhovnikov je nadškof pristopil k oltarju, kjer sta ga pozdravila predsednik slovenskega področja goriške nadškofije dekan g. Marijan Komjanc in podpredsednica slovenskega področnega pastoralnega sveta dr. Marilka Koršič Čotarjeva. Go-

vora kot tudi vse besedilo je bilo izročeno nadškofu v italijanskem prevodu.

Dekan Marijan Komjanc je v svojem govoru najprej navedel besede g. nadškofa, ki jih je imel ob umestitvi v goriški stolnici, ko je izrazil željo po medsebojnem sodelovanju in prizadevanju za skupno krščansko življenje. Nato ga je prosil za razumevanje, da bi se v krajevni Cerkvi čutili domačini in ne tujci, brez vsakega zapostavljanja na cerkvenem področju v duhu 2. vatikanskega cerkvenega zbora.

Prav tako je dr. Marilka Koršič Čotarjeva izrazila željo, da bi slovenski verniki imeli v nadškofu razumevaločega pastirja, ki naj bi nam dajal poguma, da bomo začeto delo tudi nadaljevali.

Somaševanje je g. nadškof vodil v slovenskem jeziku. V pridigi se je najprej zahvalil za tako številno prisotnost, obljubil, da se bo sčasoma naučil slovensko ter nato poudaril duhovni pomen srečanja, ki priča o zvestobi Cerkvi in škofu ter enotnosti vseh v Kristusu. Dejal je tudi, da si bo prizadeval za ustanovitev personalne slovenske župnije v Gorici. Svoj govor je sklenil z mislijo na sveto leto, ki nam daje možnost, da odpremo »vrata« Odrašeniku in se vrnemo h Kristusu. Pri tem pa naj nam pomaga Mati božja, ki jo častimo na Sv. gori, na Barbani in v drugih svetiščih naše škofije.

Ob tej priložnosti so novemu nadškofu slovenski verniki darovali številne darove. Verniki goriške občine, ki vključuje poleg mesta tudi Štandrež, Podgoro, Pevmo in Štmaver so darovali sv. pismo v slovenščini, povest Zore Piščančeve »Pastirica Urška« in brošuro o poimenovanju osnovne šole »O. Župančič« v Gorici; Goriška Mohorjeva družba pa je podarila zbirko knjig GMD 1983 in vezan izvod 1. knjige Primorskega slovenskega biografskega leksikona.

Verniki iz Števerjana, Oslavja, Jazbin, Plešivega in Krmina so podarili publikacije SKPD »F. B. Sedej«, brošuro o poimenovanju osnovnešole v

Števerjanu po Alojziju Gradniku in kasete ansambla L. Hledeta.

Verniki iz Sovodenj, Rupe, Peči, Gabrij in Vrha so podarili brošuro o poimenovanju osnovne šole »P. Butkovič-Domen« v Sovodnjah, poročilo o dejavnosti domačega Noneta in Kmečko delavske posojilnice, ki obstaja že 75 let. Verniki iz Doberdoba, Jamelj in Dola so darovali 4 zvezke »Leta svetnikov«; vasi občine Devin-Nabrežina in Zgonika so darovale izvod-ponatis italijansko-slovenskega slovarja p. Gregoria Alasia da Sommaripa (knjiga je izšla v Vidmu 1607) in sliko Andreja Košiča »Kraška pokrajina«. Štandreška župnija kot gostiteljica je podarila sliko domače vasi, delo domačina Janca Nanuta, brošuri ob poimenovanju osnovne šole po Franu Erjavcu, pesmi domačinke Ivanke Zavadlav in monografijo o frančiškanih v Jugoslaviji. Naša mladina, zlasti skavti, so podarili novo skavtsko pesmarico in knjigo »Lepa si zemlja slovenska« kot izraz svoje ljubezni do petja in narave.

Po končani slovesnosti se je g. nadškof zadržal nekaj časa z verniki, s katerimi se je pogovarjal, nato pa še z duhovniki. Prvo srečanje z novim nadpastirjem je pri vseh zapustilo najboljši vtis in mnenje ter prepričanje, da bo novi nadškof uresničil upravičene želje in pravice slovenskih vernikov in duhovnikov.

ALBERT MIKLAVEC

NOČ IN DAN

*Noč je polna sanj,
belih, črnih,
sivih, zlatih:
kakor v panj
sem sinoči
legel spat...*

*Dan je poln spoznanj,
belih, črnih,
sivih, zlatih:
gledam vanj,
že od davi,
kakor tat.*

30 let neke cerkvene skupnosti

(Domio 1954 - 1984)

Sv. Leopold Mandić nekaj mesecev pred smrtjo

Trideset let še ne pomeni tako visoke obletnice, da bi jo bilo treba posebej proslavljati. Niti v življenju neke osebe, kaj šele v življenju neke ustanove ali skupnosti. In vendar gre lahko za pomembno obdobje, ki že presega obstoj ene generacije in nudi priložnost za nek obračun, ki tako pomeni tudi napotek za bodočnost.

Tako bi lahko rekli o mladi cerkveni skupnosti pri Domju, ki se letos z zadoščenjem ozira nazaj na prehojeno pot, ki ni bila vedno lahka in s cvetjem posuta. Sicer je že res, da nobeno rojstvo ni brez trpljenja, še manj rojstvo in rast neke skupnosti v težkih povojnih časih, ki si še danes utira pot skozi meglo in puščavo.

Če bi kot rojstvo neke cerkvene skupnosti smatrali čas, ko je ta prišla do svojega bogoslužnega prostora, bi to moralo biti za cerkveno skupnost pri Domju leto 1979, ko je bila v januarju tega leta blagoslovljena nova kapela bl. Leopolda Mandić in tako

postavljeni pogoji za njen nadaljni razvoj. Če pa pomislimo, da se je ta skupnost zbirala k službi božji že četrto stoletja prej, čeprav v šolskem poslopju, in navkljub vsem težavam zorela v družino božjih otrok, moramo njeno letnico rojstva pomakniti odločno nazaj v leto 1954. Kaj se je torej tega leta zgodilo?

Uradne listine govore

V župnijskem arhivu v Ricmanjih se namreč hrani listina, ki nosi datum 24. novembra 1954 in št. 3342 ter prihaja iz Šolskega skrbništva v Trstu in dovoljuje, da se odslej v šolskih prostorih pri Domju opravlja služba božja. Tej prvi listini je kmalu sledil odlok Škofijskega ordinariata v Trstu z dne 3. decembra 1954, št. 565, ki pooblašča g. Lojzeta Župančiča, podravnatelja Marijanišča na Opčinah, da sprejme skrb za sv. mašo ob nedeljah in praznikih s pridigo v obeh jezikih. Skoraj leto dni pozneje, dne 14. septembra 1955, je za to službo bil imenovan g. Dušan Jakomin, kaplan v Škednju.

Šlo je brez dvoma za važen dogodek, za rojstvo neke skupnosti, za začetek neke poti. Žal, se mnogi krajanje niso mogli nikakor sprijazniti s takim začasnim in nenavadnim položajem, namreč s službo božjo v šolskih prostorih in so ostali in morda še danes stojijo ob strani. Nekateri, zlasti šolska mladina in nekaj pogumnih krščanskih družin, so se kaj kmalu vživeli v nove razmere ter se redno zbirali okoli zasilnega oltarja v šoli in z odprtim srcem sprejemali božje dobrote, ki so prihajale z neba skozi ta skromen prostor. Saj tudi betlehemske jaslice niso bile bolj bogate pa so nam prinesle Odrešenika.

Tako se je začela oblikovati prva cerkvena skupnost pri Domju, ki je dolgo časa bila tudi edina oblika zdru-

ževanja našega življa v tem novem naselju in ima poleg šole velike zasluge, da je naš človek v težkih povojnih časih vztrajal na svojih tleh kot kristjan in kot branitelj svoje zemlje in rodu.

Seveda sta bili v tej prvi cerkveni skupnosti zastopani obe narodnosti, slovenska in italijanska, ker je bila tudi nova šola namenjena slovenskim in italijanskim otrokom. Vendar moramo pri tem poudariti, da narodnost ni bila tako jasno začrtana. Žal, so se mnogi slovenski starši pod različnimi vplivi in pritiski, ki niso povsem prenehali niti danes, odločili, da so svoje otroke vpisali v italijansko šolo. Pritisk je šel tako daleč, da so morali starši v tem jeziku govoriti z otroki tudi doma. Danes lahko ugotavljamo, da je skozi tako ozračje šla že dobra generacija in se je po družinah ustvarilo povsem nenormalno stanje, da moraš s starejšimi govoriti v domačem jeziku, z mlajšimi pa spet v drugem jeziku. Kako je pri tem trpela narodna zavest in osveščenost, kakor tudi verska vzgoja in sploh oblikovanje značaja in osebnosti, je vsem jasno. To je nepopravljiva krivica in napaka, ki bo šla skozi rodove, čeprav to ni samo položaj naših ljudi pri Domju, ampak bolj ali manj vse naše tržaške okolice in mesta. Podobno je to neozdravljivi bolezn, ki nujno vodi v smrt. In ker je človek celostno bitje, iz snovi in duha, je vsa človeška osebnost v svojih koreninah ranjena in prizadeta. Po načelu, da milost sledi naravi, je tudi versko oblikovanje in poglobljanje postavljeno na dokaj težko preizkušnjo, ki ji tudi Cerkev ne more biti kos.

Ureditev službe božje

Skoraj desetletje se je torej božja beseda oznanjala v obeh jezikih, medtem ko je bila sv. maša v latinskem jeziku; petje pa je prevladovalo slovensko. Razumljivo, da je kdaj prišlo do manjših težav in se je služba božja morala ločiti za obe skupnosti posebej. To rešitev je uvedla ricmanjska župnija, ki je leta 1962 tudi sprejela

vso odgovornost za cerkveno skupnost pri Domju. Velja namreč pripomniti, da je bila pri cerkvenih oblasteh v Trstu že od leta 1955, ko se je ustanovljala v bližini nova župnija sv. Sergija, težnja, da se celotno naselje Domjo priključi tej župniji. Ljudstvo pri Domju se je skoraj enoglasno izreklo za pripadnost svoji matični župniji v Ricmanjih in je morala cerkvena oblast vzeti to na znanje in preklicati odlok, po katerem naj bi se Domjo s 1. januarjem 1965 priključil naselju sv. Sergija. Žal, so pa še mnoge naše družine onkraj razmejivne črte še naprej ostale pod to župnijo kljub svojim upravičenim prošnjam in zahtevam, da se jim prizna pravica optirati za ricmanjsko župnijo, kjer še danes imajo svoje matične knjige in pokopališče. Podobno je bilo izločeno iz domače župnije vse ozemlje, kjer se je začela graditi industrijska cona. Tudi iz teh skopih podatkov je razvidno, kako težke čase je doživljala takrat naša skupnost.

Ko je II. vatikanski cerkveni zbor

Zunanja oblika kapele sv. Leopolda Mandića na dan blagoslovitve

uzakonil uporabo domačega jezika v bogoslužju namesto prejšnjega latinškega, je s tem bila tudi potrjena praksa, ki je obema skupnostima pri Domju dodelila svojo lastno službo božjo v istem bogoslužnem prostoru, ki je bil prvotno v telovadnici, moral pa se je večkrat menjavati in se prilagajati novim zahtevam. Zelo neprijetno je bilo, ko so tako pogostoma prihajala na župnika v Ricmanjih pisma iz raznih uradov in ustanov ter zahtevala izpraznitev šolskih prostorov iz vseh mogočih in nemogočih razlogov. Končno smo obtičali v šolski veži, čeprav je bilo treba vsako nedeljo in praznik vse sproti pripravljati in odpravljati ter marsikaj tudi pripeljati s seboj iz Ricmanj in odpeljati s seboj v Ricmanje. Vsakomur je bilo jasno, s kolikimi težavami je bilo to povezano. Vendar je cerkvena skupnost junaško prestala in vztrajala tudi v takih pogojih, ki so se neprekinjeno zavlekli za četrto stoletja. Verjetno niti v misijonskih deželah ne dosežejo takega rekorda, če so sploh tam podobne težave.

Prizadevanje za novo cerkev

Po drugi strani pa se je ves ta čas župnija vedno prizadevala že od leta 1961 dalje za zgraditev nove cerkve pri Domju. Leta 1962 je bil izdelan že okvirni načrt in določeno zemljišče, ki ga je družina iz Ricmanj dala na razpolago župniji. Vendar se je kmalu izkazalo, da taka pobuda ni bila vsem pogodu in je naletela na vse bolj številne ovire tudi političnega značaja. To se je pozneje nekajkrat ponovilo, kot bi sam peklenšček imel prste vmes. Pripetilo se je celo, da je bil določen že sestanek pri notarju za odkup zemljišča, pa je že prišel preklic od ene ali od druge strani.

Končno je nastopilo zgodovinsko leto 1978, ko se je povsem nepričakovano ponudila priložnost odkupa nekdanje Malalanove trgovine v neposredni bližini šolskega poslopja. Vernim ljudem lahko zaupamo, da je bila cerkvena skupnost po župniku povabljena na

skupno devetdnevnicu k p. Leopoldu Mandiću, ki je bil leto dni prej razglašen za blaženega in je bil mnogim že dobro znan. V resnici je že po nekaj dneh prišla rešitev, ko nam je trgovec Malalan ponudil v nakup svojo trgovino jestvin, za katero se je prizadevalo že več drugih strank, tudi takih, ki Cerkvi niso bile naklonjene.

Treba je bilo naglo ukrepati, da se je lahko že v nekaj dneh vsa zadeva ugodno rešila tudi z ozirom na visoko posojilo, ki je bilo župniji potrebno, da je bila lahko kos vsem obveznostim. Skupnost pri Domju bo za vse čase ostala hvaležna nadškofu Petru Cocolinu, ki je v zadevi modro in pogumno ravnal, zlasti pa naglo ukrepal. Kmalu so se začela obnovitvena dela, ki so iz nekdanje trgovine jestvin pripravila skromno, a vendar domačo in prikupno kapelo, na katero je kmalu postala pozorna vsa okolica. Ponovno se je izkazala vsa velikodušnost mnogih naših ljudi, ki so zlasti finančno podprli novo ustanovo, da so bili v nekaj letih tudi glavni stroški poravnani. Pri tem je omeniti zlasti doprinos nekaterih članov in članic Apostolstva sv. Cirila in Metoda iz Trsta in Gorice, tudi skoraj vseh naših župnijskih skupnosti na Tržaškem in posameznih prijateljev.

Nova kapela bl. Leopolda Mandića

Blagoslovitev novega bogoslužnega prostora je opravil novi tržaški škof Lorenzo Bellomi v tednu krščanske edinosti, v nedeljo 21. januarja 1979. Naša dolžnost je bila, da se kapela posveti novemu blaženemu Leopoldu Mandiću, ki je tako dobil svoj prvi kraj češčenja na Tržaškem in sploh v domovini. In prav je bilo tako. Saj je p. Bogdan Mandić zelo rad prihajal v Trst, kjer je imel več svojih sorodnikov. Bil je tudi skoraj leto dni vikar v kapucinskem samostanu svete Marte v Kopru na razpolago v spovednici prav našim ljudem iz okolice. Srce ga je vleklo še dalje proti Vzhodu, med svoje ljudi, da bi delal za edinost med kristjani. Vendar se mu to ni po-

Notranjost kapele na dan blagoslovitve

srečilo, razen za kratek čas na Reki in v Zadru. Prijatelji iz Padove so prosili in dosegli njegovo vrnitev. Tako mu je tesna spovednica v tem mestu postala »njegov Vzhod«, kjer je skoraj 40 let vztrajal v žrtvi in molitvi za spravo in edinstvo med kristjani. Postal je tako izrazit apostol zakramenta sprave in vzornik duhovnega ekumenizma. To dvojno sporočilo je Cerkev sprejela in posredovala svojim sinovom in hčeram, ko je 16. oktobra 1983 proglasila bl. Leopolda Mandiča za svetnika, ki ga bomo odslej imenovali sv. Bogdana Mandiča, ker je to bilo njegovo krstno ime in so ga tako vedno klicali tudi njegovi sorodniki in danes njegovi hrvaški rojaki.

Za to priložnost je kapela pri Domju dobila še bolj novo in prijetno podobo, ki jo je ljudem še bolj približala. V kulturno obogatitev kraja pa bo prispevalo tudi dejstvo, da je v poslopju našla svoj sedež Slomškova bratovščina ali Apostolstvo sv. Cirila in Metoda v Trstu, ki deluje v tem našem mestu skoraj nepretrgoma že 130 let. Prav tako Vzhodni dom ali Ekumenski center, ki si prizadeva za ekumensko o-

sveščenost in vzgojo našega ljudstva na Tržaškem.

Poslanstvo novega doma

Kapela in dom sv. Bogdana Mandiča pri Domju imata torej svojo pastoralno razsežnost in namen v sklopu župnije v Ricmanjih. Imata pa še ekumensko poslanstvo, ki daleč presega župnijske okvire in se kaže predvsem v prizadevanju, da se ohranja tudi v zamejstvu cirilmetodova ideja in sporočilo, ki je dobilo še poseben pomen, ko je papež Janez Pavel II. proglasil solunska brata za sozavetnika Evrope skupaj s sv. Benediktom. Ker je v dušnopastirskem oziru kapela odprta oboema etničnima skupinama, je tudi pri tem nekako razvidna ekumenska razsežnost, ki si že na tem prostoru prizadeva za zблиžanje »Vzhoda in Zahoda«. Zanimivo, da so se za službo božjo pri Domju zanimali pred časom že tudi nekateri Tržačani hrvaške narodnosti.

Ko se torej letos cerkvena skupnost pri Domju ozira nazaj na že prehojeno pot in se hvaležno spominja vseh živih in pokojnih dobrotni-

kov, pogumno zre tudi v bodočnost. Nekateri bi radi v tem kraju videli novo večjo cerkev. Zdi se, da se zaenkrat lahko zadovoljimo s sedanjo kapelo, ki v svoji skromnosti nudi tudi pogoje za nadaljni razvoj Cerkve na tem področju. Prijatelji, ki redno prihajajo zlasti ob četrtkih v ta naš dom, bi radi, da se bogoslužni prostor razvije tudi v molitveno središče za duhovne poklice pri nas. Nedvomno bi to bilo v veliko korist vsej naši skupnosti na Tržaškem in je zaželeno, da se ta predlog kmalu uresniči. Vsaj enkrat mesečno, na prvi četrtek, naj bi nas sveti Bogdan Mandić združeval v skupni prošnji za to našo veliko zadevo duhovnih poklicev, od katerih odvisi bodočnost Cerkve v tem delu naše domovine.

Nekaj iz zgodovine kraja

Marsikdo, ki bere te vrstice, se bo tudi vprašal, kako je sploh prišlo do tega nenavadnega imena za kraj — Domjo. Naj bo nekaj besed tudi o tem in kako in kje je nastala ta nova vas ali naselje.

Kraj Domjo nima svoje zgodovine. Naselje je nastalo in se oblikovalo v teh zadnjih desetletjih po drugi svetovni vojni. Poprej je bilo v kraju le nekaj raztresenih hiš, po večini kmečkih poslopij in posestev. Zemlja je bila ponekod močvirnata in nezdrava, zlasti sto metrov pred izlivom Glinščice v morje. Samevalo je nekaj mlinov. Še bolj v preteklosti so tu bile soline, za katere so se potegovali tako Tržačani kot Benečani, ki so gospodovali na južno-vzhodni strani tržaškega zaliva, vse od Milj do Mačkovelj.

Nekaj več hiš je bilo samo ob cesti med Dolino in Trstom, v bližini odcepa za Ricmanje. Tu je bila že od nekdanj domača gostilna in trgovina ter stari mlin. V tej gostilni »pri Ježu« je dolgo let gospodinjila ter lačne in žejne popotnike gostila Ivana Domjo por. Hrvatič, ki je bila doma iz Skednja in se je priženila v ta samotni kraj ob cesti. Vse kaže, da je prav ta nenavaden priimek žene, ki je bila da-

leč znana po svoji gostoljubnosti, postal polagoma izraz za celotno naselje, ki je pozneje nastalo.

Cerkvenopravno je to ozemlje, vse do Lakošča in Glinščice na jugovzhodni strani, pripadalo župniji v Ricmanjih, do začetka stoletja pa župniji v Dolini, kakor ves ostali Breg. Vendar se v matičnih knjigah duhovnije v Ricmanjih, ki segajo v 18. stoletje, nikjer ne pojavlja ime Domjo. Pač pa je kraj veljal za podaljšek podružnice v Logu in so redke hišne številke naznačene kot nadaljevanje onih iz tega manjšega naselja okrog cerkve sv. Uršule v Logu.

Stari in novi prebivalci

Prvi večji premiki so nastali v dobi med obema vojnama, ko so se nekatere družine iz Ricmanj in Loga preselele v dolino in si zgradile skromna stanovanja in gospodarska poslopja na svojih parcelah v bližini večjih pašnikov in vinogradov. Nekateri domačini so si uredili svoj življenjski prostor takoj pod Logom, v kraju, ki je še danes znan pod imenom Pulje in je tu nastalo danes že večje naselje z istim imenom. Spet drugi so pohiteli nekoliko naprej proti kraju, ki so mu domačini pravili Lakošče. Tukaj so se nastanili tudi nekateri kmetje iz Boljunca in je spet nastalo večje naselje, po katerem teče meja med ricmanjsko in boljunško župnijo. Žal, so to starinsko ime neupravičeno potvorili v Lakotišče. Nekaj bolj siromašnih kmetov je našlo svoj novi dom bolj v smeri reke Glinščice, sredi že bolj močvirnate zemlje. Domačini so temu kraju dali ime »pri Miši«. Danes tega zaselka ni več, ker ga je v celoti pogoltnila industrijska cona, ki je tukaj nastala pred dobrimi petnajstimi leti in zgradila mogočne tovarne, skladišča in večje obrtniške delavnice. Da bo slika popolna, naj še povemo, da je v smeri Trsta in Katinare nastalo pred dvajsetimi leti spet večje naselje, ki nosi ime po tržaškem mučencu sv. Sergiju. Zanj so mnogi Ricmanjci žrtvovali svoje najlepše vinograde. Tudi del tega

ozemlja teži k Domju. Naši ljudje v tem kraju se poslužujejo slovenske šole in slovenske službe božje pri Domju. Še neko novo naselje teži k Domju: Frankovec, onkraj Glinščice, ki je še vedno v sklopu občine v Dolini, vendar je cerkvenopravno priključen sedaj novi župniji sv. Benedikta v Zavljah. Še bolj daleč, ob poti proti Boljuncu in Dolini, leži vas Krmenka, ki sicer priznava župnijo v Boljuncu, a je vendar odločno vezana na Domjo. To je torej naselje, ki se vsebolj razvija v važno središče in sega nekje tudi v tržaško občino. Nič čudnega, če sta tu že dve veletrgovnici in še drugi trgovinski obrati. Ponašajo se tudi s hotelom in z večjo delavsko menzo. Svojo prvo podružnico je pred kratkim ustanovila pri Domju Tržaška kreditna banka iz Trsta. Zastopane so še druge gospodarske ustanove. Kar vse priča, da ima naselje svojo bodočnost, čeravno se gospodarska kriza oglašča tudi v tem našem kotu, ki je posejan s številnimi podjetji, ki komaj zmorejo kljubovati naraščajoči konkurenci. Pri tem pa se nevdržno nadaljuje razlaščanje naše zemlje v vse mogoče namene. Sedaj je na vrsti nova avtocesta, ki bo pobrala, kar je še ostalo rodovitne zemlje in zlasti vinogradov.

Iz zgoraj povedanega je že razvidno, iz kakšnih komponent je sestavljeno prebivalstvo naselja. Dober del je zastopan po pristnih domačinih ali priseljencih iz bližnje okolice. V povojnih letih pa so prihajali k nam številni begunci iz Istre, zlasti iz Koprščine in Bujščine. Nekateri so si sami zgradili svoja stanovanjska poslopja, spet drugi so našli svoj življenjski prostor v občinskih hišah. Končno so prihajali ljudje iz notranjosti države ali iz mesta kot delavci in nameščenci. Gre za pravi mozaik starih in novih prebivalcev, ki še oblikujejo vaško skupnost, ki pa ostaja še vedno močno zrahljana in pestra.

Podoba je bila, da se bodo naši ljudje kar utopili v tej zibajoči barki. Mnogi so se težko lovili in iskali ravnotežje. V pomoč jim je bila predvsem

šola, ki je počasi, a vztrajno oblikovala mladi rod. Tudi naša cerkvena skupnost ima pri tem svoje zasluge, čeprav je ostala odprta tudi novim prišlecem ter jim nudila vso duhovno pomoč. Zadnja leta je na vaško prizorišče stopilo še novo prosvetno društvo »Fran Venturini«, ki ima sedaj v kraju tudi svoj novi sedež, v socialnem centru »Anton Ukmar«. Po svojih močeh se trudi za kulturno oblikovanje kraja in ljudi. Za duhovno oblikovanje in versko vzgojo pa je predvsem poklicana naša cerkvena skupnost, ki ima sedaj v kapeli sv. Leopolda Mandiča svoje zatočišče in dom. Vendar je vsakomur jasno, da je dela veliko in delavcev malo. Zato bo skupnost hvaležna vsem, ki ji bodo lahko priskočili na pomoč. Kakor je hvaležna vsem, ki so ji v teh prvih tridesetih letih stali ob strani, jo duhovno hranili ter oblikovali v njej božjo in človeško podobo kot mlado nevesto, ki gre svojemu Ženinu naproti.

Še sklepna beseda in zahvala

Ta zahvalni spev naj bo izpet predvsem živim in tudi sedaj že pokojnim duhovnikom, ki so v potu svojega obraza in srca sadili in sejali božje seme v dokaj močvirnata in nerodovitna tla. Ko še ni bilo službe božje pri Domju in se je tudi šolska maša in verski pouk vršil v prostorih gostilne ge. Pepce Čefuta, se je iz Boršta na kolesu vozil sedaj že pokojni katehet in župnik g. Franc Malalan, ki se ga prvi učenci in

Monogram IHS na nekem portalu v Sv. Križu pri Trstu

starejši učitelji še danes hvaležno spominjajo. Poučeval je tudi na italijanski šoli. Poleg že omenjenih katehetov Lojzeta Zupančiča in Dušana Jakomina, ki sta prva organizirala nedeljsko službo božjo v novih šolskih prostorih, so podpisane župniku v Ricmanjih velikodušno pomagali v zadnjih dvajsetih letih pri Domju sledeči duhovniki: sedaj že pokojni kapucin p. Gabrijel Česnik, ki je še do nekaj dni pred smrtjo zelo rad prihajal zlasti v spovednico; g. Franc Malalan, sedaj nameščen v svetišču na Vejni; klaretinec g. Mirko Štok, sedaj v Sloveniji; kapucin p. Bogomir Srebot in g. Lino Coggi iz Trsta. Za italijansko službo božjo sta zlasti skrbela kateheta don Luigi Sartori in don Mario Favotti.

Ne smemo pozabiti pa tudi nekaterih šolskih sester, ki so s svojim tihim delom krepko sodelovale in še danes uspešno sejejo božje seme v to skromno gredico Cerkve na Tržaškem z na-

menom, da bi postala vidno znamenje božje prisotnosti in odrešenja sredi našega ljudstva v tem našem času in prostoru.

Največ časa je k Domju prihajala s. Amabilis Štrajn, najprej iz Doline nato pa še iz Ricmanj; s. Justa Prukar je prihajala več let iz Boršta; s. Gabrijela Koncilija je prihajala iz Ricmanj. Prav tako s. Dora Požar, ki je skrbela za cerkveno petje. Od časa do časa so se vrstile pri Domju še druge šolske sestre iz provincialne hiše pri Sv. Ivanu. Skrbele so za reden potek službe božje, raznašale verski tisk, po svojih močeh sodelovale pri ljudskem petju, obiskovale bolnike. Sedaj že pokojna s. Anzelma se je med ljudmi po hišah zadrževala tudi kot dobra bolničarka. Tako je tudi to plemenito delo šolskih sester oblikovalo in utrjevalo mlado cerkveno skupnost pri Domju. Naj jim bo naš zavetnik-svetnik dober plačnik!

M. JEZERNIK

Trinkov simpozij

v Rimu od 6. do 10. septembra 1983

Večno mesto, kjer je poleg državnih ustanov kar pet papeških univerz s 53 fakultetami, in je obenem sedež za številne narodne in mednarodne akademije — med katerimi dviga glavo zadnja leta tudi Slovenska teološka akademija —, je primeren kraj za raziskovanje, mesto, kjer se svetovni učenjaki rade volje srečujejo na raznih kongresih ali tako imenovanih simpozijih.

Nič čudnega torej ni, ako se je tudi Slovenska teološka akademija odločila, po uspelem vseslovenskem misijonskem simpoziju Slovenika leta 1981, da bo sama priredila podobna srečanja v večnem mestu, zlasti ker ima na razpolago Slovenik. Njen prvi poizkus, ko je lani organizirala Slomškov simpozij, je lepo uspel in ji dosledno nakazal smernice za bodoče delovanje;

javno mnenje ga je pohvalno sprejelo in v kratkem bodo izšla predavanja v tisku.

Eden od zaključkov Slomškovega simpozija 1982 je bila tudi želja, da bi Slovenska teološka akademija skupno s Slovenikom in beneškimi duhovniki pripravila simpozij o Ivanu Trinku. Težko je ugotoviti, odkod je prišla spodbuda. Vsekakor je treba pritrditi, da je zamisel dobra in je naletela na splošno odobravanje pri vseh kulturnih, ki smo jih vprašali za svet; posebno pri duhovnikih Benečije.

Videmski nadškof Alfred Battisti, je na vprašanje o primernosti iniciative samo dostavil: »Končno ste se le odločili za študij tega velikana,« in je sprejel simpozij pod svoje pokroviteljstvo.

Brezpogojna pripravljenost znanega profesorja Marina Qualizza ter nekaterih drugih vidnih osebnosti, vse to je bilo odločilno za nadaljnji razvoj priprav in bilo obenem garancija, da bo simpozij dobro uspel. Posebna zahvala gre g. Jožku Kraglju, ki je imel poleg drugih prednosti še to, da je osebno poznal Trinka in hrani vsaj del njegove kulturne zapuščine.

Da bo imel bralec celosten pogled na simpozij, bom najprej označil logično razporeditev vsebinskih predavanj nato pa o zunanjih pritisklinah, ki so bile edinstvene za naše srečanje, ter so mu dodale človeško privlačnost.

Pri znanstvenih srečanjih je važna organska razčlenitev glavnega predmeta, v našem primeru Ivana Trinka, in pa dobra izbira predavateljev, ki so v navedeni stroki izvedenci. Izbira se seveda ni omejila le na benečanske kulturnike, temveč je segla v vse slovenske pokrajine, od Vidma (dr. Marino Qualizza) do Radgone (dr. Anton Trstenjak). Zaradi jasnosti bom povezal naslove predavanj z avtorji, saj bo tako najbolj razviden notranji ustroj simpozija.

Zgodovinski oris beneških Slovencev, torej časovno in krajevno ozadje Trinkovega apostolskega delovanja je prikazal dr. Franc Kralj, profesor v vipavskem semenišču; delo pa je spopol-

Portret Ivana Trinka - delo Božidarja Jakca

nil s fotografskimi posnetki Benečije g. Jožko Kragelj. Življenjsko pot Trinka je začrtala dr. Irena Lupinc-Košuta, ki je o njem napisala svojo doktorsko tezo na videmski univerzi; na podlagi moderne grafologije pa je prof. dr. Anton Trstenjak analiziral njegov značaj; to je bilo zaradi prisotnosti Trinkovih učencev in sorodnikov posebno zanimivo.

Prof. dr. Marino Qualizza, priznani benečanski teolog je podal glavne poteze Trinka-filozofa, medtem ko je re-

Trinkov simpozij v Rimu: predava s. Rosalia Miazzo iz Vidma, ob njej župnik Emil Cenčič in prof. Viljem Černo (fotomladika)

dovnica Rosalia Olanda Miazzo, prva doktorantkinja iz naše tematike, osvetlila značilnost Trinkove duhovnosti.

Most med dvema kulturama je mojstrsko obdelal dr. Martin Jevnikar, dolgoletni profesor slovenščine na videmski državni univerzi. Prof. Tomaž Pavšič iz idrijskega muzeja je opisal Trinko kot pesnika in pisatelja, prof. Pavle Merku pa kot glasbenika. Prof. Fedora Ferluga je analizirala Trinkovo slovenščino, medtem ko ga je prof. Viljem Černo prikazal kot človeka, ki je ljubil, delal in trpel za svoje ljudstvo.

Ne bi bilo popolno, ako ne bi omenil, da je za simpozij napravil akademski slikar Božidar Jakac poseben Trinkov portret, pred katerim sta pesnica Ljubka Šorli in prof. Edi Košuta recitirala značilne Trinkove pesmi.

— — —

O znanstveni veličini predavanj so pač najboljše priče udeleženci, sicer pa bodo izšla v tisku, tako bodo dostopna širši javnosti.

Za objektivno sliko srečanja je treba omeniti, da so se med simpozijem in ob njem razvijale razne okoliščine, ki so mu dale svojstveno sliko.

Videmski nadškof Alfred Battisti je poslal pozdravno pismo, s katerim je v kratkih in jedrnatih besedah mojstrsko označil veličino Ivana Trinko. Željam ljubljanskega metropolita dr. Alojzija Šuštarja se je pridružil mariborski škof z oznako, da je Trinko Slomšek Benečanov. Udeleženci so z vidnim zadovoljstvom poslušali pozdrave in vsem odgovorili s posebnim zahvalnim pismom, kot tudi dr. Antonu Trstenjaku in Božidaru Jakcu.

Po strokovnem razumskem razpravljanju pride trenutek za duhovno veselje. Za to so poskrbeli trije slovenski beneški kanoniki Valentin Birtig, Angel Cracina in Paskval Guion, ki so se odzvali povabilu, prišli na srečanje in na grobu sv. Cirila obnovili svoj zlatomašniški jubilej. Okrog jubilarov se je zbrala skupinica prijateljev, rekel bi občudovalcev, ki smo se stisnili v podzemski kripti okrog ostan-

kov Cirilovega groba. V besedah Jožka Kraglja se nam je zdelo, da v njihovem življenju srečujemo Metodove učence. To so potrdile zahvalne besede kanonika Birtiga.

Drugo veselje pomešano z nestrpnim pričakovanjem in negotovostjo, je privrelo iz dna srca na trgu sv. Petra pri javni avdienci. Odmerjeni prostor v prvi vrsti je omogočil, da so vsi trije kanoniki osebno pozdravili sv. očeta in mu izrazili svojo zvestobo, on pa se je zanimal za Trinko — podal roko njegovemu nečaku — in med govori vse pozdravil po slovensko:

»Pozdravljam udeležence simpozija Ivan Trinko. Tedenski študij bo osvetlil apostolsko osebo, ki je s svojim življenjem odpirala zahodu in vzhodu medsebojne kulturne vrednote in navajala k skupnemu krščanskemu sožitju v duhu svetih bratov Cirila in Metoda.«

Vatikanski dnevnik je na kratko poročal o Trinkovem simpoziju in papeževem pozdravu.

Posebna privlačnost simpozija je bila, da so bili prisotni Trinkov nečak s hčerko učiteljico in sinom, ter nekaj prijateljev. S sabo so prinesli tipične benečanske predmete, izraz benečanske pridnosti in vztrajnosti, za nekatere pa radovednosti in občudovanja.

— — —

Zadnji dan je bilo določen za obisk Montecassina, znanega benediktinskega samostana, ki ga je ustanovil sv. Benedikt in je nekako simbol evropske kulture. Vsak obisk v tej opatiji prinese ponižnemu romarju nekaj novih duhovnih odkritij. Kaj šele naši skupini, ker je nekateri še niso videli, čeprav so o njej veliko brali. Pater benediktinec nas je vodil po stopinjah ustanovitelja: od kripe do groba, od mistične osvojitelne kapele do simboličnih predstav štirih razdejanj samostana; od očarljivega balkona do Benediktove sobe in ciklopskega obzidja. Za nekaj trenutkov se je tek zgodovine ustavil in nas povezal z bogato nad tisočletno zakladnico.

Na poljskem pokopališču nismo to-

Sv. oče Janez Pavel II. pozdravlja beneške duhovnike

liko gledali in šteli grobove prijateljskih Poljakov, kot pri sebi mislili in šteli slovenske brate, ki so darovali svoje življenje le za svobodo drugih in počivajo na tuji zemlji. V Formiji nas opozori profesorica, da so tukaj kruto umorili Cicerona. Na templju Anksor s čudovitim pogledom na spodaj ležečo Terracino in odprtim morjem, vodič pripoveduje vojne doživljanje v Rimu, ki so povezani s slovenstvom. Očividno je bilo za marsikoga vse novo in jih sodobna zgodovina ni obvestila o realnem poteku takratnega življenja. V sobi, kjer je umrl sv. Tomaž, nam pater z znano prepričljivostjo opisuje zadnje ure Angelskega doktorja in vrednost njegovih filozofsko-teoloških tez.

Na poti v Rim nas opozori vodič še na ostanke rimskega пристanišča in pokaže kraj, kjer so se rimski kristjani srečali s sv. Pavlom.

Po Via Appia, kjer sta korakala sv. Peter in Pavel, ter osvojala z ljubeznijo Rim, smo se vrnili v Slovenik. Iz te Ljubezni je bogato zajemal svojo moč tudi Trinko in jo v svojem času, v svojem kraju širokogrudno delil sorojakom.

MIRKO MAZORA

KDO PESMI NE ZAČUTI ...

*Kdo pesmi ne začuti,
ko pravočasno ubeži
nevihti divji, kruti,
pod lopo cerkvice vedri;*

*ko trka dež na pločevino
prijazne utice in budi
v spominu tožno mu zlatnino
otročkih nepovratnih dni;*

*ko majnika mu siplje gozd
akacij vonj in gre mu nje
omama kot z neba sladkost
do sleherne duha gubé;*

*ko spe na njegov grob
in solza mu v očeh vzcveté,
položi nanj kolena in šop
ter dahne: Oh, kako ti je?*

*Takrat ob moč je vsak izraz,
tako prevzeti so mu čuti,
v njem stika z večnostjo se čas,
nebeško pesem on začuti.*

20 let avtonomne dežele Furlanije-Julijske krajine in Slovenci

Italija je z narodnim zedinjenjem v prejšnjem stoletju postala unitarna in centralistično urejena država. Takšno ureditev so takratni politični možje zagovarjali z razlogom, da se mora država nacionalno in politično utrditi, čeprav so njene posamezne dežele imele različno zgodovinsko preteklost in bi zato priznanje določene stopnje avtonomije posameznim deželam bilo upravičeno in bi pri državljanih ustvarilo večje zaupanje v državno oblast.

Takšno centralistično ureditev je italijanska država ohranila do konca druge svetovne vojne, ko je bila odpravljena monarhija in je ustavodajna skupščina izdelala novo ustavo, ki vsaj delno upošteva težnje po upravni in politični avtonomiji posameznih področij. Najbolj očitne zahteve po takšni avtonomiji so prihajale z otokov Sicilije in Sardinije ter obmejnih področij z jezikovno mešanim prebivalstvom kot so Dolina Aosta, Južna Tirolska in Julijska krajina.

Zato je ustavodajna skupščina vsem pravkar omenjenim deželam dodelila nekoliko večjo stopnjo avtonomije kot ostalim petnajstim. Zato so dobile uradni naziv »dežele s posebnim statutom«, ki so bile tudi najprej uresničene. Kot zadnja (in torej zveč kot petnajstletno zamudo) je bila ustanovljena avtonomna dežela Furlanija-Julijska krajina. To se je zgodilo konec januarja 1963, ko je italijanski parlament izglasoval njen statut. Prve deželne volitve za izvolitev deželnih organov pa so bile 10. maja 1964.

DEŽELA IN SLOVENCİ

Avtonomijo so Slovenci in Furlani zahtevali že po prvi svetovni vojni, ko si je Italija priključila ozemlje, ki je prej spadalo pod Avstrijo in za katerega je italijanska uprava uvedla naziv Julijska krajina (Venezia Giulia).

Toda vse prošnje in zahteve so bile zaman. Z nastopom fašizma so bile priključene pokrajine povsem izenačene z drugimi italijanskimi provincami in centralizacija je bila še poostrena.

Ko je bila s pariško mirovno pogodbo leta 1947 določena nova razmejitev med Italijo in Jugoslavijo, je postalo jasno, da bo del Slovencev še naprej ostal pod Italijo. Slo je za Slovence v Benečiji in na Goriškem (Tržaški Slovenci pa so bili dodeljeni novo predvideni državi Samostojno tržaško ozemlje.) Demokratično usmerjeni Slovenci na Goriškem so takrat ustanovili samostojno politično organizacijo z imenom Slovenska demokratska zveza (SDZ), ki je takoj nastopila pred oblastmi za zaščito narodnostnih pravic slovenskega živilja. Tako je 21. maja 1947 naslovila na predsednika vlade in ustavodajne skupščine v Rimu pismeno vlogo, v kateri je zahtevala, da se v posebni statut naše dežele postavijo tudi vsa potrebna določila za zaščito naših jezikovnih in narodnostnih pravic.

Na pritisk nacionalističnih sil pa je ustavodajna skupščina sprejela samo določilo, da se deželi Furlaniji-Julijski krajini prizna statut s posebno avtonomijo, odobritev statuta in dejanska ustanovitev dežele pa se odloži za nedoločen čas. To zaradi tega, da se počaka, na dokončno rešitev tržaškega vprašanja.

Ko je bilo leta 1954 rešeno tržaško vprašanje, so postopoma začeli dozorevati pogoji, da se izvede ustavno določilo o ustanovitvi dežele Furlanije-Julijske krajine vključno s tržaško pokrajino. To se je zgodilo leta 1963. V tem času se je veliko pisalo in govorilo o obliki in pristojnostih naše dežele. V te razprave oziroma priprave za ustanovitev naše dežele so se vključili tudi Slovenci iz tržaške, goriške in

Deželni svetovalec dr. Drago Štoka je bil ponovno izvoljen

videmske pokrajine, organizirani v raznih političnih in kulturnih organizacijah in že v začetku junija 1962 poslali vladi v Rim skupen dokument, v katerem zahtevajo, »naj vlada in parlament v deželnem statutu podrobno določita vsa zakonska določila za zaščito slovenske narodne skupnosti«.

ENOTNA ZAHTEVA SLOVENCEV PO ZAŠČITI

Spomenico s to temeljno zahtevo so podpisale naslednje politične skupine in druge organizacije: Italijanska komunistična stranka, Neodvisna socialistična zveza, Skupina neodvisnih Slovencev, Slovenska demokratska zveza za Trst in Gorico, Slovenska katoliška skupnost v Trstu, Slovenska krščansko-socialna zveza, Italijanska socialistična stranka, Slovenska kulturno gospodarska zveza in Prosvetno društvo Ivan Trinko iz Čedadu.

Ta zahteva Slovencev po natančni in globalni zaščiti ni prodrla. Vlada, ki je pripravila svoj osnutek deželnega statuta, je vanj vključila samo splošno določilo 3. člena o enakem ravnanju do vseh državljanov, ne glede na narodno pripadnost, ne da bi bila slovensko manjšino ali Slovence kot takšne sploh imenovala.

Parlament je ne glede na pozive Slovencev in nekaterih strank izglaso-

val takšen pomanjkljiv statut, da so se Slovenci upravičeno čutili izigrani in opeharjeni. Razočaranje je bilo veliko tudi zaradi nedoslednega zadržanja komunistične in socialistične stranke, ki sta kot opozicionalni stranki zagotavljali podporo slovenskim zahtevam po zaščitnih normah v deželnem statutu, a sta končno pristali na vladno besedilo 3. člena. S tem je bila zaščita slovenske manjšine odložena za nedoločen čas, ki traja še danes.

OBRAČUN 20-LETNEGA OBSTOJA DEŽELE

Zaradi tako okrnjenega statuta glede izvajanja manjšinske zaščite se je dežela vedno otepala tega problema in se sklicevala (in se še sklicuje), da je za manjšinsko zaščito izključno pristojna država, tj. vlada in parlament. Tudi vsi nadaljnji naporji Slovencev in njihovih izvoljenih predstavnikov v deželnem svetu so v tem pogledu obrodili le omejene sadove. Tako je predstavniku Slovenske skupnosti uspelo izbojevati določilo v notranjem pravilniku deželnega sveta, po katerem lahko predstavnik, izvoljen na listi slovenske manjšine, sestavlja samostojno svetovalsko skupino, za katero so drugače potrebni vsaj trije svetovalci.

Dolgo vrsto let se v deželnih zako-

nih in drugih uradnih dokumentih de-
žeje slovenska skupnost ni smela ime-
novati s pravim imenom, temveč se je
morala skrivati pod nazivom »nosilec
posebnih interesov«. Šele po dolgih le-
tih boja smo končno dosegli, da smo
lahko v deželni aktih imenovani ne-
posredno s pravim imenom.

To je značilen primer, na kakšne
skoro nepremagljive težave naletijo
slovenski deželni svetovalci, ko je treba
zaščititi koristi in pravice pripadnikov
slovenske narodne skupnosti, ker dr-
žava noče dodeliti deželi ustreznih pr-
istojnosti na področju manjšinske za-
ščite, sama pa ne ukrene ničesar ali le
zgolj obrobno in občasno. Zahteva po
okvirnem oziroma globalnem zaščit-
nem zakonu ostaja še naprej temeljna

in neodpovedljiva zahteva slovenske
narodne skupnosti, ki prebiva na ozem-
lju avtonomne dežeje Furlanije-Julijske
krajine. V zadevnih zakonskih predlo-
gih je med drugim jasno izražena zah-
teva, naj država, potem ko sprejme
ustrezni okvirni zaščitni zakon, poveri
deželi pristojnost za njegovo podrobno
izvajanje. Le tako bo lahko tudi deže-
la neovirano izpolnjevala svoje naloge,
za katere je bila ustanovljena in ki
moralno, pravno in politično opraviču-
jejo njen obstoj.

Šele s tem se bodo izpolnila deset-
letna pričakovanja slovenske narodne
skupnosti, ki lojalno živi v njenih me-
jah, in se bo tako dejansko utrjevalo
plodno sožitje obeh narodov in vsega
prebivalstva.

A. T.

Deželne in parlamentarne volitve

IZIDI VOLITEV ZA DEŽELNI SVET FURLANIJE-JULIJSKE KRAJINE

STRANKE	DEŽELNE 1978			DEŽELNE 1983		
	Glasovi	%	Sedeži	Glasovi	%	Sedeži
DC	332.684	39,6	26	290.713	34,2	23
PCI	182.845	21,8	14	184.480	21,7	14
PSI	79.650	9,5	5	96.078	11,3	7
PSDI	41.979	5,0	3	48.311	5,7	3
PRI	19.716	2,3	1	39.810	4,7	3
PLI	10.575	1,3	1	18.353	2,2	1
MSI-DN	35.084	4,2	2	46.309	5,5	3
DP	11.184	1,3	1	12.893	1,5	1
LPT	54.682	6,5	4	48.500	5,7	4
SSk	9.473	1,1	1	10.464	1,2	1
MF	38.238	4,6	2	36.821	4,3	2
MV	—	—	—	6.118	0,7	—
LCR	—	—	—	631	0,1	—
TLT	4.048	0,5	—	3.816	0,5	—
Druge liste	19.954	2,3	—	5.923	0,7	—

(DC - Krščanska demokracija; PCI - Komunistična partija Italije; PSI - Socialistična stranka Italije; PSDI - Ital. socialdemokratska stranka; PRI - Ital. republikanska stranka; PLI - Ital. li-
beralna stranka; MSI-DN - Ital. socialno gibanje; DP - Proletarska demokracije; LPT Lista za
Trst; **SSk** - Slovenska skupnost; MF - Furlansko gibanje; MV - Gibanje zelenih; LCR Revolucio-
narna komunistična lista; TLT - Independentisti za STO.

GLASOVI ZA SSK V POSAMENIHZ OKROŽJIH

DEŽELNE VOLITVE	1978	1983
Okrožje Trst	5.885	6.715
Okrožje Gorica	2.954	2.756
Okrožje Videm	364	602
Okrožje Tolmeč	154	166
Okrožje Pordenon	115	206
SKUPNO	9.473	10.445

26. in 27. junija 1983 so bile v Italiji parlamentarne volitve, pri nas pa tudi volitve za obnovitev deželnega sveta Furlanije-Juljske krajine. Do izrednih parlamentarnih volitev je prišlo, ker je bil parlament zaradi močnih nesoglasij med strankami predčasno razpuščen. Predsedniku republike Pertiniju namreč ni preostalo drugega kot razpisati nove volitve. Treba je tudi povedati, da se je za predčasne volitve posebno zavzemala Italijanska socialistična stranka s tajnikom Craxijem na čelu. Menila je namreč, da so politične razmere v državi takšne, da se bo znaten del z drugimi strankami nezadovoljnih volilcev odločil zanjo in s tem utrdil njeno moč kot vmesne sile med Krščansko demokracijo in Komunistično partijo.

Kot vemo, pa se ta želja socialističnega vodstva ni v celoti izpolnila, temveč le v manjši meri, čeprav je KD doživela nepričakovan osip glasov. Iz volilnih rezultatov pa izhaja, da se je le malo nezadovoljnih volilcev usmerilo k socialistom. Pretežni del volilcev, ki jih je izgubila KD, se je kot protestniški glas pridružil skrajno desničarski stranki MSI, ki je bila v opoziciji.

Zato na osnovi volilnih izidov dosedanjim vladnim strankam ni preostalo drugega, kot obnoviti petstrankarsko koalicijo ali pa pahniti državo v negotovost in zmedo. Novi predsednik vlade je postal socialistični tajnik Craxi, večino ministrov pa si je zagotovila KD kot relativno najmočnejša stranka koalicije.

V novi parlament je bila ponovno izvoljena slovenska komunistična senatorka Jelka Gerbec. Na parlamentarnih volitvah je nastopila tudi Slovenska skupnost, ki se je sicer prav dobro uveljavila, vendar, kot je razumljivo, ne v takšni meri, da bi dosegla potrebno število glasov, ki pa je za manjšinsko stranko še vedno zelo visoko.

Vse drugače pa je z nemško manjšino v bociški pokrajini, ki je izvolila tri poslance in dva svoja senatorja. To je lahko dosegla zato, ker nemški volilci ne razpršujejo svojih glasov med italijanske stranke, ampak iz narodnostnih razlogov kompaktno glasujejo za lastno stranko.

DEŽELNE VOLITVE V FURLANIJI-JULJSKI KRAJINI

Kot uvodoma navedeno, so bile pri nas istočasno s parlamentarnimi tudi deželne volitve. Šlo je za redno obnovo deželnega sveta vsakih pet let.

Za Slovence so bile letošnje deželne volitve še posebno pomembne, ker

PREGLED GLASOV ZA SSK NA PARLAMENTARNIH VOLITVAH

Za poslansko zbornico

Okrožje Trst	5.527
Okrožje Gorica, Videm, Pordenon, Belluno	3.910
SKUPNO	9.437

(Pokrajine Gorica 2.453, Videm 837, Pordenon 318, Belluno 302).

Za senat

Okrožje Trst I.	1.149
Okrožje Trst II.	4.374
Okrožje Gorica	2.378
Okrožje Čedad	254
Okrožje Videm	287
Okrožje Tolmeč	232
Okrožje Pordenon	225
SKUPNO	8.899

je obstajala stvarna nevarnost, da se bo število slovenskih svetovalcev bistveno skrčilo in to prav na račun edine slovenske stranke Slovenske skupnosti. Toda odgovorni pri njenem vodstvu so napeli vse sile in s stvarnimi argumenti pridobili lepo število novih volilcev po vsej deželi.

Slovenska skupnost je namreč povečala število glasov tako v absolutnih številkah kot v odstotkih. S tem si je zagotovila ponovno izvolitev svojega predstavnika s solidnim kvocientom pri delitvi mandatov iz ostankov glasov. Potrjen je bil dosedanji deželni svetovalac dr. Drago Štoka, ki je v ok-

viru nove deželne večine dobil predsedništvo posebne komisije za stike z evropskimi skupnostmi in za zunanje odnose dežele.

Slovenska skupnost je pristopila v koalicijo demokratičnih strank, ki vodijo deželno upravo, ker želi s svojo prisotnostjo in stalnim vzpodbujanjem drugih partnerjev nekaj doseči v korist obstoja in nadaljnega razvoja slovenske narodne skupnosti. V tem okviru se je novi deželni odbor obvezal, da se bo stalno zavzemal pri osrednjih državnih oblasteh, da bi z ustreznimi ukrepi zagotovili zaščito narodnih in jezikovnih pravic Slovencev v Italiji.

M. SAH

Ob 40-letnici padca fašizma

V slovensko zgodovino je fašizem vtisnil tako grenak in krvav pečat, da ga ne bo mogla nikdar pozabiti, čeprav je bil izrazito italijanski pojav pretiranega in nestrpnega nacionalizma. Kako se je znesel ta nasilni režim najprej nad onim delom slovenskega in hrvatskega naroda in ozemlja, ki je prišlo po prvi svetovni vojni pod Italijo, je še vsem v spominu. Še preden je uradno prevzel oblast, je že zagorel tržaški Narodni dom in vse, kar je bilo slovenskega, je bilo trn v peti vsakemu fašistu. Ko pa je fašistični režim uradno prevzel oblast, se je čutil dolžnega, da iztrebi in zaduši vse, ne da bi izbiral sredstva. Nad dolgih dvajset let je fašistični črnosrajčnik krojil usodo Slovencev pod Italijo. Osebni napadi, konfinacije, ropi, uničenje šol, ustanov, društev, prepoved rabe jezika v javnosti in v cerkvi, opustošenja, obsodbe, tudi smrtne in strahotna vojna: to je bilo vse, kar je dal Slovincem in Hrvatom fašizem.

Leta 1941 pa sta si fašizem in nacizem razdelila vse slovensko ozemlje in razdejala skupno državo. Gorenjsko in Štajersko si je prisvojil Hitler, Dolenjsko Mussolini, ozemlje onstran Mure

pa si je prisvojil madžarski fašizem. Vsi trije pa so se naravnost zarotili in tekmovali, kdo bo hitrejši v raznarodovanju in nasilju. Domovi so goreli, rodoljubi so bili izgnani z domov v ječe, v tuje dežele, taborišča smrti, prizaneseno ni bilo niti slovenskim knjigam, ki so morale na grmade, kot jih ne pozna niti najhujša inkvizicija.

Hišna zarota

26. julija 1943 je vsedržavni radio javil, da je italijanski kralj Viktor Emanuel, nekdanj tudi abesinski cesar, odstavil predsednika vlade Mussolinija in zaupal vlado maršalu Badogliu, nekdanjemu osvojevalcu Abesinije in načelniku vojske ob vstopu Italije v vojno. Že na predvečer je radijski poročevalec javil: »Njegovo veličanstvo kralj in cesar je sprejel ostavko načelnika vlade, državnega tajnika, njegove ekscelence Benita Mussolinija in imenoval za načelnika vlade, ministrskega predsednika in državnega tajnika, vi-teza, maršala Italije Petra Badoglija; vojna se nadaljuje. Italija, močno zadeta v zasedenih pokrajinah in porušenih mestih, ostaja zvesta dani bese-

»Naš praznik« Slovenske skupnosti na Opčinah; govori slovenski deželni svetovalec dr. Drago Štoka (fotomladika)

di in ljubosumno čuva tisočletna izročila...«

Ljudstvo je razumelo, se oddahnilo, vdrlo v fašistične sedeže in uničevalo simbole fašizma. Bilo je pravo ljudsko slavje, saj so se odprle tudi ječe in koncentracijska taborišča. V naši bližini tudi taborišče v Gonarsu in druga, kjer je trpelo in umiralo od lakote in bolezní na tisoče Slovencev.

Padec Mussolinija in z njim fašizma — po 20 letih diktature — je bil dejansko rezultat hišne zarote. Na eni strani so bili visoki fašistični hierarhi, ki so uvideli, kam vodijo vojaški porazi, na drugi strani pa so se hoteli znebiti Mussolinija, rešiti sebe in režim. Kralj in vojska pa sta prav tako nastavila svoje mreže. Kralj se je dobro zavedal, da če hoče rešiti monarhijo in sebe, mora žrtvovati Mussolinija in fašizem. Kralj je vedel, da je on odprl vrata fašizmu, 20 let podpisoval vse odločbe in podpiral vse režimske pustolovščine. Toda Mussolinijev padec in padec fašizma nista bila le notranja zadeva. Na Siciliji so se že izkricali zavezniki, s severa pa so pritiskale v Italijo nemške vojaške sile, ki so hotele preprečiti napredovanje zaveznikov po suhem, po morju in po zraku. Govorilo se je že o izkr-

canju v Genovskem zalivu in kasneje celo v gornjem Jadranu.

Ujetega Mussolinija so Nemci rešili in ga postavili na čelo nove fašistične republike v severni Italiji. 8. septembra 1943 je Badoglio moral podpisati premirje z zavezniki in prenehanje sovražnosti. Vlada in kralj sta se na tiho umaknila iz Rima.

Razkroj Italije

Strah pred nacisti in fašisti, podpis premirja, pobeg kralja in vlade so pomenili razsulo države. Razkroju v Rimu je sledil razkroj po vsej državi. Nihče ni več dajal nobenih ukazov in navodil. Oborožene sile doma in na frontah so štele nad milijon mož. Mornarica, zasidrana na Siciliji, ni izplula in ni oddala niti enega strela na sovražnika, kot da bi imela že sporazum z angloameriškimi vojaškimi silami. Mornarica se je nato zatekla na Malto in se tam predala Angležem in Američanom. Vojska ni prejela nobenih navodil. Vojaški poveljniki, krajevni področni predstavniki oblasti, občinske uprave, policija, orožniki in sodstvo so bili prepuščeni samim sebi. Od 9. do 11. septembra 1943 so si sledili trije dolgi dnevi, ko ni nihče dajal ukazov.

In pri nas?

Največji reveži so bili slovenski fantje in moške v italijanski vojski, razpršeni po vsem polotoku in po balkanskih bojiščih. Kam sedaj? Domov bi bilo najlepše. Toda, kako je doma? Isto je veljalo za italijanske vojake po Dalmaciji, Črni gori, Grčiji, na Dolenjskem in na Primorskem. Domov. Toda kako? Na vsa ta našeta področja so se takoj vrinili Nemci, iz preostankov italijanske vojske pa so skušali reorganizirati oddelke za novo republiko. Veliko italijanskih vojakov je doseglo Dalmacijo in se vkrcalo na zasilna plovila in skušalo preko Jadrana doseči Italijo. Drugi so potovali z zadnjimi kamioni in vlaki, dokler jih niso ustavili Nemci ali pa novi fašisti in jih skušali mobilizirati. Veliko jih je šlo v vojno ujetništvo v Nemčijo ali pa so se organizirano pridružili oboroženim silam Osvobodilne fronte, ki jih je sprejela odprtih rok v svoje vrste, zlasti če so prinesli orožje, hrano in drugo opremo. V vrstah OF so se potem borili proti Nemcem in doprinesli žrtve,

za katere so prav v letošnjem letu ob 40-letnici prejeli priznanja.

OF, ki je bila organizirana in pripravljena že dve leti, je tu in tam razglašala samostojne krajevne republike in priključitev Primorske, Istre in Dalmacije k novi Jugoslaviji. Torej vsega tistega ozemlja, ki sta ga Londonski pakt in Rapallo prisodila Italiji. V jeseni 1943 se je v resnici začelo organizirano odporništvo po vsej Italiji, ko so se otresli zavezništva z Nemci. Tajno so se reorganizirale politične stranke, katerih prva naloga je bila odporništvo. Združeni v Narodno osvobodilnem odboru so nastopali proti nasilnemu okupatorju in njegovim pomagačem, skrivali Jude, internirance, povratnike, zbirali orožje, obvestila in tudi z orožjem nastopali proti okupatorju, kjer je bilo mogoče. Priznanje osvobodilnega odpora kot organizacije za osvoboditev izpod nacifašizma je pomenilo pot k začasni vladi, ki naj prevzame v roke oblast nad osvobojenim ozemljem.

Za naše kraje je bil položaj še po-

Nastop openskega cerkvenega zbora pod vodstvom g. Franca Pohajača na proslavi 40-letnice padca fašizma na openskem strelišču v nedeljo 22. maja 1983

seбно težak. Italijanske oborožene o-svobodilne skupine, ki so se pojavile zlasti po Benečiji, so obenem postavljale v ospredje problem usode tega ozemlja po vojni. Nacifašisti pa so ropali, požigali, streljali nedolžne, zapirali in krvavo nastopali proti odpor-ništvu. Ko se danes po 40 letih ozira-mo nazaj in obujamo spomine na te strašne dni in leta, nas boli le eno: koliko materialnih žrtev, človeškega trpljenja, solza in življenj je bilo po-trebnih za svobodo. Obenem pa se nam vsiljuje ugotovitev: vsi so trpeli in ven-dar vsem, ki so preživeli, ni bilo dano,

da bi se te svobode tudi veselili. Kako, da ni bilo mogoče najti tudi med na-mi pluralizma in enotnosti v odporni-štvu, edinosti in pluralizma v svobodi? Trpljenje in žrtve niso bile mono-pol ene skupine, ampak vseh. Naj bi bilo tudi veselje in radost v svobodi prijeten užitek vseh.

Borba za svobodo in socialno pra-vičnost sta bili gesli vseh rodoljubov, ki so jih ljubosumno nosili v srcih v najhujših trenutkih in so svet spomin, ne le za svečane trenutke in obletnice, temveč vsakdanja moralna, socialna in politična obveznost.

JOŽKO SAVLI

Lipa

drevo življenja, ozeleneli križ

Obsežnejša študija o lipi je bila objavljena v reviji »Glas Korotana«, Dunaj 1982. Zaradi iz-rednega pomena lipa v ljudski kulturi in narodni simboliki Slovencev jo je pisec za objavo v koledarju predelal v krajši članek, tako da bi lahko na ta način bila dostopna širšemu krogu bralcev. - Ured.

Drevo, ki svoje veje razteza proti nebesnemu svodu in soncu, je že prvot-nemu človeku vzbujalo predstavo o večnem, božjem, nadnaravnem. Takšen simbol predstavlja v različnih verstvih še danes.

V nekaterih primerih, tako v vero-vanju starih Kitajcev, hindujske Indi-je ali pa v nordijskem bajeslovju kot jesen Yggdrasil, je samo veselje upo-dobljeno v liku drevesa, kot drevo ve-solja.

Podoba drevesa je izredno simbo-lična tudi v krščanstvu, najbolj pozna-no kot drevo spoznanja, od katerega sta Adam in Eva jedla prepovedan sad in s tem grešila.

Nič manj simbolično pa je tudi dre-vo večnega življenja v Svetem mestu, ki je prispodoba raja. Že v zgodnjem krščanstvu simbolizira drevo tudi Križ, ki je po svojem poreklu les, torej dre-vo. V mističnih predstavah iz tega ča-

sa nazivajo križ kot suho drevo; to drevo potem ozeleni, kar pomeni odre-šenje in s tem zveličanje. Zelenje je namreč simbol upanja. Križ (suho dre-vo) nam kaže torej pot k zveličanju (ozeleneli križ).

Drevo pa predstavlja po drugi stra-ni tudi zemsko življenje, toda ne več v splošnem tj. abstraktnem pomenu, marveč kot ta ali ona vrsta drevesa, katere sad ali les pomeni za ljudstvo

Lipa - drevo življenja Slovencev

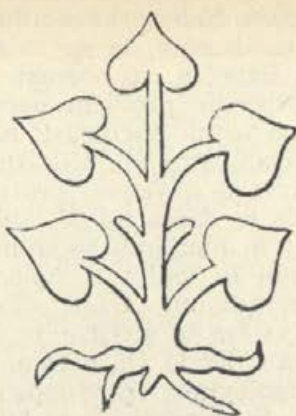
posebno blaginjo. S tem pa pokaže na božjo naklonjenost do nekega ljudstva, naroda oz. njegove države.

Drevo življenja je v tem primeru poznano. Že Sumerci ok. 2800 let pred Kr. ga poznajo, za njimi Babilonci in Asirci. Takšno drevo jim je predstavljala dateljnova palma, kakor ga Arabcem še danes. Stari Egipčani so za drevo življenja imeli sikomoro, domače sadno drevo. Perzijci cipreso, ki jim je bila prisposodba svetega plamena. Indija že od davna časti za sveto drevo figovec, medtem ko v kulturah Kitajcev in Japoncev nastopa zaradi vztrajnosti svoje rasti borovec kot življenjsko drevo.

Na območju Sredozemlja se v kulturah posameznih ljudstev pojavljajo kot sveta drevesa naslednje vrste: cebra v Libanonu, s svojim dragocenim lesom; oljka v Grčiji, zaradi bogastva olja; pinijska v južni Italiji, zaradi rodovitnosti semena, ki ga daje čez vse leto; pomarančevci v Španiji, z odličnim sadežem; topol v Franciji po nastopu revolucije, zaradi hitre rasti. V Rusiji je simbolično drevo breza, ker prva ozeleni in naznanja odhod zime; v Ukrajini javor, čigar lepa rast simbolizira kozaka; v Furlaniji murva, zaradi gojenja svile; na Poljskem in v severni Nemčiji hrast, ki ima dober in trden les.

V verovanju skoraj vseh evropskih narodov je bil hrast že od najstarejših časov posvečen najvišjemu božanstvu, kot njegovo bivališče, grškemu Zevsu in rimskemu Jupitru, vzhodnoslovanskemu Perunu, zahodnoslovanskemu Svetovitu in germanskemu Odinu in še poprej glavnemu božanstvu Keltov.

Izjema je nasproti temu Srednja Evropa, kjer v ljudskem verovanju ne srečamo ostankov češčenja hrasta, kot ga tudi ne navajajo zgodovinski viri. Na tem območju ni hrast nič bolj simboličen kakor so druge vrste dreves. V izročilu dežel Srednje Evrope nastopa kot drevo življenja edinole lipa, v ljudskem življenju, kakor tudi v verski simboliki.

Lipova mladika s koreninami je v srednjem veku pogosto upodobljena. Mladika pomeni življenjsko moč, korenine pa temelj življenja. V tem primeru grb mesta Lindau ob Bodenskem jezeru, nekdanjem Lacus Veneticus (1483)

LIPA

Območje simbolične lipe sega od Slovenije čez Tirolsko v vzhodno Švicco, zajame Švabsko, Bavarsko in še zlasti Frankovsko, od tu čez Lužico na Pomorjansko, se uveljavlja tudi na Poljskem, v manjši meri na Češkem, Slovaškem, Ogrskem in nekoliko bolj v Slavoniji, pa tudi v Bosni. Kot simbol življenjskega drevesa, priljubljene ga med ljudstvom, je danes le še Slovincem in Nemcem.

Prav ta okoliščina pa povzroča danes zmedo. Nemškimi piscem je lipa germansko drevo, drevo ljubezni, vaško drevo, zlasti zaradi primerov na Frankovskem. Slovincem je kar slovansko drevo, pa četudi ga večina slovanskih narodov ne pozna v simboličnem pomenu drevesa življenja.

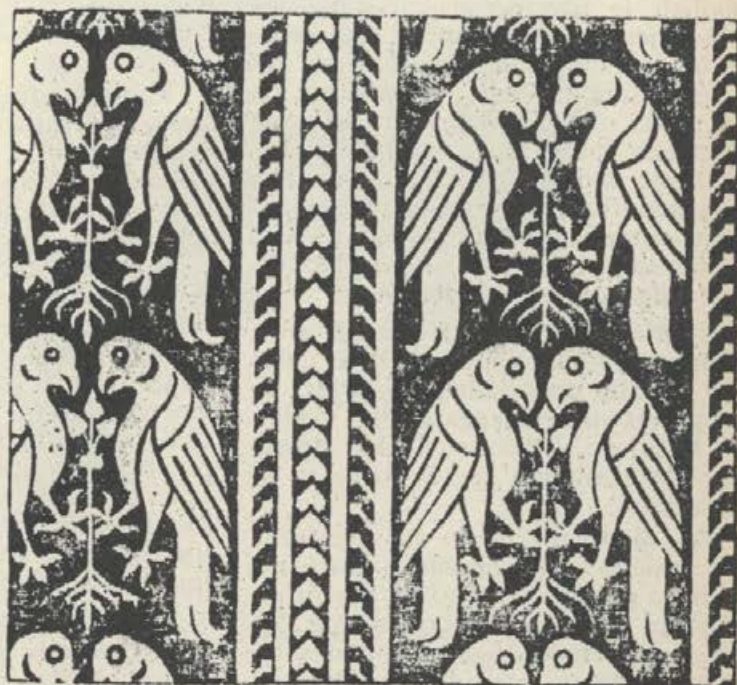
Nadrobnejša raziskava pa nam pokaže, da ne velja niti eno niti drugo, pač pa tretje, česar velikonemška kot tudi panslovanska ideologija ne marata priznati. Območje simbolične lipe se namreč povsem ujema z ozemljem, na katerem so še pred Rimljani in Kelti bivali Vendi, Veneti, tudi Vindi imenovani. To ozemlje je obsegalo Alpe do vzhodne Švice (Recija), Švabsko in Bavarsko (Vindelicija), segalo preko današnje Lužice do Pomorjanske na Bal-

tiku. Lužiškimi Srbom ali Sorbom še danes pravijo nemški sosedje Vendi. Tudi Karantanci so prvotno imenovani v zgodovinskih virih Veneti, kakor so do zadnjega stoletja nazivali Slovence (torej Karantance) tudi nemški in ogrski sosedje. Mesto Dunaj se je kot rimski tabor nazivalo Vindobona; švicarski kraj Windisch je bil rimski tabor Vindonissa; Bodensko jezero se je tedaj imenovalo Lacus Veneticus; mesto Augsburg pa Augusta Vindelicum itd.

Kljub keltski, rimski in poznejšim zasedbam je vendarle še vedno obstajala široka plast kmečkega ljudstva s svojo staro delovno kulturo in simboliko. Vse to se je ohranilo do novejšega časa, medtem ko je stari jezik ostal vse do srednjega veka. In zdi se, da smo Slovenci s svojim jezikom in kmečko kulturo ostanek starih Vendov, kakor je predvideval že dr. Tuma, ko je preučeval planine, njih delovanje in imena. Ostanke slovenskih imen pa se še danes nahajajo po Alpah in po Bavarskem, npr. »Zell« (slovensko: iz

Sel), ali »Pölla« (polja), pa »Feistritz« (Bistrica), »Schleinitz« (slivnica) itd. Tudi prof. Bezljaj, ugledni ljubljanski jezikoslovec, odkriva povezanost slovenskega jezika z baltskimi, torej z jeziki, ki so za vsaj eno obdobje starejši od slovanskih, in ugotavlja, da so današnje slovnične posebnosti slovenskega jezika nastale že vsaj v 4. stol. po Kr. Lipa kaže sama po sebi potemtakem na avtohtonost Slovencev na njih ozemlju. Na današnjem nemškem prostoru je staro prebivalstvo postopoma prevzelo od prišlekov drugi jezik, ohranilo pa staro simboliko, tudi lipo, ki je tako postala nemška. Vendar ne germanska.

Zakaj je lipa postala drevo življenja? Kot vse kaže, zaradi svoje zdravilnosti in zaradi velike starosti, ki jo drevo doseže; okoli tisoč let. O njeni zdravilnosti nam poroča v 4. stol. pred Kr. že grški pisec Teofrast. Rimski pisatelj Plinij st. pa, da pomaga v tisoč primerih (tiliae ad mille usus petendae). V starogrški bajki je centaver Keiron, sin lipove nimfe Filire, najbolj-

Vzorec z oblačila cesarja Henrika II. Svetega (1002-1024) z lipovo mladiko in krokarjema; mladika pomeni življenjsko moč, krokarja pa božjo in vladarjevo skrb za lačne in zapuščene

ši zdravnik, pa tudi vzgojitelj grških junakov in glasbenik, zlasti za liro. V tej bajki pa se nam že odraža vloga lipe v ljudskem življenju: lipa je zdravilna; pod njo godejo in plešejo, mladi svoj prvi ples kot vstop v življenje odraslih. Torej simbol življenja. Toda, kot že omenjeno, ne za grško-latinski svet. Zato je tudi omenjena bajka o Keironu gotovo negrškega izvora.

V izvorni krščanski simboliki ne srečamo lipe, ker prevladujejo prizori iz hebrejskega, grškega in latinskega sveta. Toda okoli leta tisoč, ako ne že prej, srečamo v krščanski simboliki Srednje Evrope tudi lipo, kot nam kaže vzorec na oblačilu cesarja Henrika II. Svetega (1002-1024), na čigar dvoru je odraščala tudi svetniška kneginja Hema Krška. Ponavljajoči vzorec kaže lipovo mladiko s koreninami, ki jo obdajata od strani dva krokarja.

Tu pomenijo **korenine** simbolični temelj življenja, ki ga je Bog naklonil pravičnim; **lipova mladika** pomeni očitno drevo življenja in kot mladika življenjsko moč; **krokarja** pa v tem primeru božjo in vladarjevo skrb za ljudstvo, za lačne in zapuščene. Po starih zgodbah je namreč krokar veljal za neusmiljeno ptico, ki zapusti svoje mlade, če postanejo preveč nenasitni. Zato se v psalmih nahaja prisposoba, da Bog nasiti mlade krokarje (tj. lačne in zapuščene ljudi), kadar ti brez hrane plahutajo okoli in kličejo k njemu. Lipova mladika s koreninami in krokarjema simbolizira torej srednjeveško pojmovanje vladarjeve oblasti in nje-gove odgovornosti do ljudstva.

V grboslovju, ki zaživi z 12. stol., se lipa oz. njene vejice ali listi, nahajajo v grbih na čeladah vladarjev, tako cesarja in nemškega kralja, vladarjev Bavarske, Tirolske, Češke, Hesenske, Mecklenburga ter Koroške in še kake dežele.

Pri Slovencih pa je vse zgodovinsko izročilo, njih družabno življenje, duhovna podoba ter ljudska pesem popolnoma prežeta s simbolom lipe. Nanjo je slovenski človek še danes čustveno navezan in ne brez vzroka, če-

prav so stara izročila pod vplivom današnjih javnih občil in vsakdanjega plazu svetovnih poročil v njegovi zavesti že zabrisana. Lipa ostaja še vedno simbol v podzavesti Slovencev, simbol njihovega doma, simbol slovenske pokrajine, simbol narodnega življenja.

LIPA NA VASI

Lipa sredi vasi je bila središče vsega družabnega in srenjskega življenja. Pod njo so se zbirali na posvet **župan in njegova dvanajstija**, sklepali o javnih zadevah in sodili. Število 12 (dvanajstija županovih svetovalcev) kaže na izredno starost slovenske vaške srenje, saj ga srečamo že pri starih Sumercih in v kasnejših kulturah, pa v Stari zavezi (12 sinov očaka Jakoba), v Novi zavezi (12 apostolov); v Apokalipsi, kjer povsem nadvladuje Sveto mesto (prisposoba raja), ki ima 12 vrat, grajena na 12 temeljnih kamnih; pri vsakem narodu je število izbranih 12-tisoč; drevo življenja v Svetem mestu rodi 12-krat... Dvanajstica velja torej za sveto število, kakor je bila v davnih časih tudi lipa sveto drevo. Pod njo, ki je predstavljala vse božje in nadnaravno so torej sklepali in razsojali.

Zbori in pravde pod lipo so predstavljali državno oz. ljudsko pravo stare Karantanije, katerega zgodovinski viri nazivajo »*istitutio slavenica*« (slovensko pravo) ali pa tudi »*consuetudo sclavorum*« (slovenska navada). To pravo se je ohranilo v polnem pomenu tja v novi vek (16. stol.), ko so v Evropi prevladale nove ideje humanizma in je srednjeveška mistika postopoma zatonila. Ostale so lipe, ne le po vaseh, marveč tudi po trgih in mestih, kakor tudi po gradovih, in pričale o starih pravicah po božji in naravni postavi. Izjema je bila v tem pogledu Slovenska Benečija, kjer je »sosednja« (srenja) ostala v veljavi in se zbirala pod lipo vse do srede 19. stol.

Pod lipo je zasedal tudi gorski zbor tj. zborovanje posestnikov in obdelovalcev vinogradov, za katere je veljala

posebna uprava ter posebna ureditev tkm. gorski zakon.

Ko so z nastopom novega veka dokončno prevladale humanistične ideje in sta uprava ter sodstvo postala nekaj svetnega, so zborovanja začeli predstavljati izpod lipe v grad. Pojmovanje pravice kot nekaj zgolj človeškega pa je dalo prosto pot samovolji fevdalcev in vladarjevih uradnikov, kar je kmečki človek takoj občutil. Zato ni naključje, da prav z nastopom novega veka spreleti široke kmečke množice klic: v boj »za staro pravdo«.

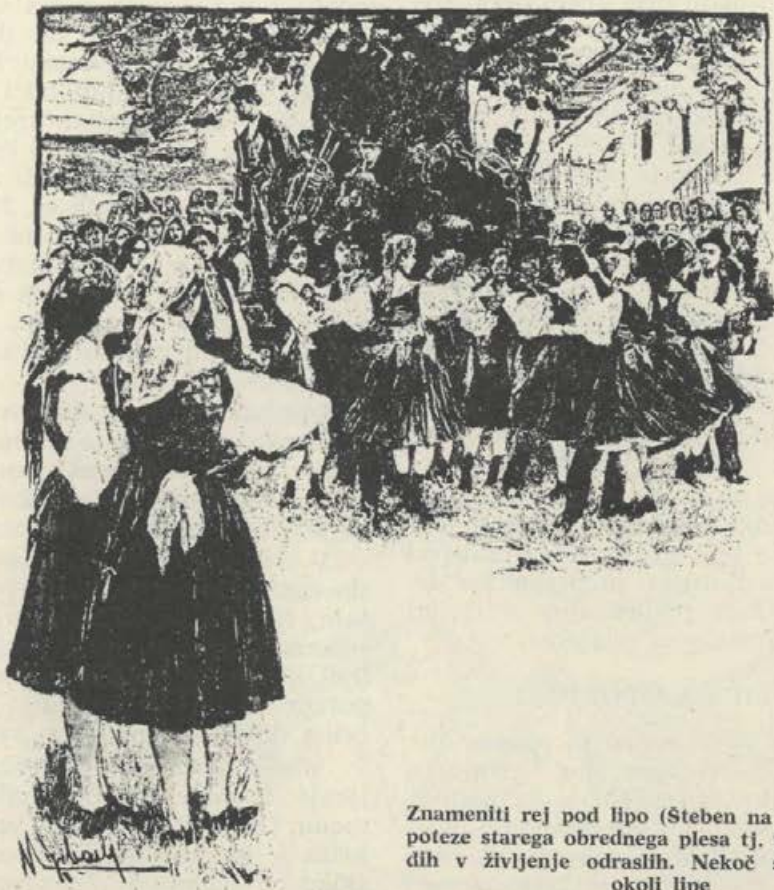
PLES POD LIPO

Ljudska pesem, ki je odraz življenja in čustvovanja slovenskega človeka v zgodovini, pogosto omenja srečanja mladih, vasovanja in doživetja, prizo-

ri, v katerih je že praviloma prisotna lipa.

Med najbolj pogostimi je v pesmi prizor »fantje pod lipo«, pri kamniti mizi, veseli, razigrani, bahavi. Ta ali oni se ponaša s svojimi junaštvi pri dekletih. Kako bo šel k dekletu v kamrico, nato pa v širni svet. Toda ona je »za lip'co stala« in je vse slišala. Potem pa šla in se v kamro zarigljala in fantu ni hotela odpreti. Podobna je vloga življenjskega drevesa v tistih pesmih, ko »ptičica na lipi« (glas vesti) svari dekleta, naj ne verjamejo fantovskim lažem, ker jih hočejo samo zapeljati.

Lipa kot življenjsko drevo stoji torej ob strani dekletu in bodoči družini. Pod njo pa se redno vrši tudi vaški ples, izraz veselega razpoloženja in

Znameniti rej pod lipo (Steben na Zili) ima vse poteze starega obrednega plesa tj. uvajanja mladih v življenje odraslih. Nekoč so ga plesali okoli lipe

prazničnosti na vasi. Na plesu so v ospredju prav mladi fantje in dekleta. Izmed plesov ima poseben pomen rej, ki je izredno star kmečki ples in sega še v predzgodovinski čas. Je izrazito kmečki, predhodnik nekdanjih objezd, ko so spomladi objezdili polja, da bi s tem obredom priklicali vanje rodovitnost; predhodnik raznih prošnih sprevodov in podobnih obredov. Njegov sodobni odraz je poloneza, ki jo mladina zapleše ob pomembnih prireditvah za uvod. Pooseblja namreč življenjskost in rast.

V tem prvotnem pomenu nam je še danes ohranjen po vaseh na Zili, kot »**rej pod lipo**« ali »ta visoki rej«. Prvi ples doraščajoče mladine, predvsem deklet, pod drevesom življenja. Njegov obredni značaj se kaže prav v tem, da gre za prvi ples v javnosti, pa tudi v tem, da so ga še pred prvo svetovno vojno plesali okoli lipe. Torej okoli življenjskega, nekoč svetega drevesa, kakor se to dogaja nagonsko še danes pri preprostih ljudstvih.

Rej pomeni poseben praznik za vso srenjo. Pred njim se vrši znamenito štehanje tj. zbijanje obročev na škafo, v naglem konjskem diru. Zmagovalec štehanja je potem mojster reja in prvi rejovec. Ko se začne rej, se pari zvrstijo pod lipo, pojejo v koraku, potem pa se zavrtijo v obratih, vedno hitreje. Dečve pri tem odskakujejo, oprte na soplesalce, da kar zaplavajo okoli njih. Svoj čas je rejovec med plesom vrgel klobuk v zrak, ona pa ga je ujela in mu ga znova posadila na glavo.

Gre torej za ostalino značilnega obreda uvajanja mladih v življenje odraslih, ki je bilo pri vseh narodih od nekdanj zelo slovesno in praznično dejanje. Podoben pomen ima v Dolini pri Trstu »ples pod mlajem«.

LIPA NA POLJU

Lipa pa ni le vaško in plesno drevo, kakor doslej povedano. Upanje na rast in rodovitnost, kakor ga zasledimo kot pomensko zabrisano, toda v podzavesti še vedno prisotno vsebino reja, dobi svoj očiten in jasen pomen

v simbolu lipe na polju. Polje, zlasti pšenično, je slovenskemu človeku kot dom. Od njega je živel, ga obdeloval, trebil, mu posvečal ljubezen. Lipa na polju pa kaže na nebo, v neskončnost, k nadnaravnemu. Od tam, z neba, prihajata sonce in dež in dajeta polju rodovitnost. S tem pa kaže lipa simbolično tudi odvisnost vsega zemeljskega od nadnaravnega, božjega, kakor človek doživlja v molitvi »Daj nam danes naš vsakdanji kruh!«

Slovenski človek je svoje polje, svojo deželo branil pred zunanjimi napadi, najbolj vztrajno pred Turki, mogočni sili, ki pa ni vedno samo zmagovala. Kjer so Turki doživeli poraz, so slovenski ljudje zasadili lipo, življenjsko drevo in obenem »**drevo zmage**«. Slovenec je v dvestoletnih bojih s turško silo vzdržal.

Prizore z lipo na polju pogosto dopolnjuje tudi »**cesta, cesta vzglajena**«. Cesta ima kot pot že od davna tudi simboličen pomen. Pomeni tudi pot v večnost. Zato so že Babilonci, Egipčani, Grki idr. imeli sijajno urejene ceste za procesije, s katerimi so izražali molitev in prošnjo, kakor tudi zahvalo za milosti od nadnaravnih sil. Procesija v splošno človeškem pomenu je našla svoje mesto tudi v krščanstvu. V izročilu Slovencev pa se odraža kot »**božja pot**«, s cerkvico na griču, obdano z lipami, in pod gričem polja ter preko njih cesta vglajena.

Idilična pa tudi duhovna podoba slovenske pokrajine je s tem dovršena. Življenjski in duhovni prostor, v katerem je slovenski človek živel stoletja, ga kulturno oblikoval in branil.

V svojih mističnih prisposodobah pa slovenski človek na božjo pot ne hodi sam, tja gre tudi **Marija z malim Jezusom in počiva med potjo v senci lipe**. V njeni senci tudi ziblje Ježuščka, potem ko je bila ozelenila drevo vrh hriba, ki že sedem let ni vzbrstelo.

Marija pooseblja v krščanstvu življenje in materinstvo v najširšem pomenu. Ozelenitev drevesa vrh hriba tj. križa je simbolična in kaže k nebu, k Bogu, k odrešitvi. Ze preroki so na

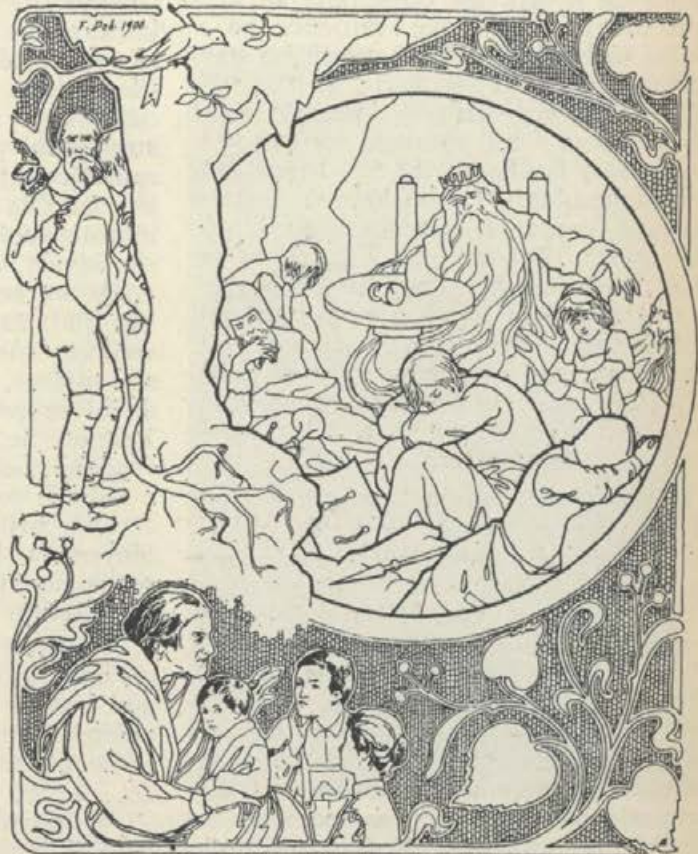
gori videli Boga, Kristus je molil na gori in bil tudi na gori križan. Sveto mesto se prav tako nahaja na gori. Senca, v kateri Marija ziblje Jezusa, je večna beseda Resnice (Boga), pred katero laž beži. V tej senci hoče počivati Cerkev. V njej je počivala Marija, ko je nanjo prišel glas: »Sveti Duh bo prišel nadte in moč najvišjega te bo obsenčila!« Bog pa ni spočet samo v Mariji, temveč bo tudi v tebi, če si ga vreden. Skrbi torej, da ujameš njegovo senco.

Pogoste so tudi prispele tabernaklja pod lipo. Ta je »hiš'ca zlata«, v njej 12 apostolov in med njimi Jezus, ki spreminja kruh v svoje Telo in vino v svojo Kri... Torej naravnost prekipavajoča simbolika, ki jo poseblja slovenska krajina z lipo, poljem, cesto vglajeno in božjo potjo.

MATJAŽEVA LIPA

V slovenski pesmi in pripovedi je gotovo najbolj znamenita in simbolična osebnost Kralj Matjaž, legendarni narodni junak, ki spi za kazen v gori, potem ko si je drznil pozvati na boj samega Boga, in čaka, da pride njegov čas.

Matjažev lik ne ustreza nobeni osebnosti v slovenski zgodovini, najsi si jo raziskovalci ljudskega blaga in zgodovinopisci še tako trudijo odkriti. V njegovih zgodbah se namreč prepleta vsa slovenska zgodovina, še od poganških časov (izzivanje Boga), pa od prvega pokristjanjenja (sekanje svetega gozda, zaradi česar ga prav tako doleti kazen), do bojev z Arabci oz. Saraceni, pa s Turki, vse do apokaliptične vizije odrešitve slovenstva.

Fr. Dobnikar (1900: »Kralj Matjaž«. Silka, objavljena v obzorniku »Dom in svet« (1903), združuje več prizorov: stara mati pripoveduje otrokom Matjaževe zgodbe; popotnik je pogledal skozi luknjico v votlino, kjer spi legendarni kralj s svojo vojsko; lipa s ptičico; vse prizore obkrožajo lipovi listi in cvetovi, tj. zelenje in vonj kot simbol dokončnega odrešenja

Kralj Matjaž poseblja slovenski narod in njegovo zgodovino. Ime pa mu je po vsej verjetnosti posodil kmet Matjaž, voditelj kmečke vojske, ki je leta 1478 pričakala Turke pri Vratih ob vstopu na Koroško in bila poražena.

Matjaževe zgodbe se povezujejo v poenoteno zgodovinsko podobo: legendarni junak da se bo prebudil v gori, ko se bo njegova brada devetkrat ovila okoli kamnite mize in bo njegov meč udaril ob tla. Stiska sveta bo tedaj prekipela do vrhunca. Antikrist bo zavladal nad svetom. Slovenskih rodoljubov da bo ostalo le še toliko, da najdejo zavetje v senci ene lipe. Ko se bo to zgodilo, bo na sam božični večer zrasla pred Matjaževo votlino lipa, ozelenela in zacvetela, za eno uro, nato pa se bo posušila (križ). Toda Matjaž bo tedaj popeljal svojo vojsko iz votline v boj zoper sovražnike krščanstva in slovenskega naroda. Duh lipovega cvetja jih bo spremljal, krepil utrujene vojščake, ranjence pa v hipu ozdravljaj. Mlačen veter bo navdihnil mlado in staro, da se pridružio Matjaževi vojski in krenejo izpod košate lipe v boj za staro vero in pravico. Boj bo trajal do Sv. Jurija (začetek pomladi), ko bo Matjaž s svojo vojsko premagal vse sovražne kralje in cesarje. Pod lipo, ki ima sedem vrhov, bodo potem sklenili dokončni mir. In Matjaž bo v znamenje trajnega miru obesil na suho lipo (križ) svoj ščit, ta pa bo spet ozelenela (ozeleneli križ). Za ljudi pa bodo spet nastopili nekdanji zlati časi, kot so jih že bili poznali nekoč pod Matjažem.

Matjaževe zgodbe preveva silna simbolika in mistika, v kateri zaživi-jo na poseben način. Kot že omenjeno, simbolizira »senca« t.j. lipina senca, v kateri najdejo poslednji rodoljubi zavetje, božjo milost. Ozelenela lipa pred Matjaževo votlino pomeni upanje. Duh lipovega cvetja je »prijeten vonj« t.j. prisposoba posega Nadnaravnega v zemeljsko dogajanje, zato duh lipovega cvetja ranjence v hipu ozdravlja. Kot omenjeno, »suho drevo« pomeni les križa (lignum vitae). Moč in veličastje

predstavlja »veter«, kateremu se nič ne more zoperstavljati. Medtem ko je »mlačen veter« dejansko južni veter, ki pomeni Svetega Duha. Mlačen veter bo navdihnil ljudstvo, da se pridruži Matjaževi vojski. In res, če se ta veter (Sveti Duh) dotakne duš izbranih, omehča v njih sleherno otrplost ter jih razvname za živo delo k dobremu. In »ščit«, ki ga je Matjaž obesil na lipo, je obramba vere; ob njega zaman udarjajo puščice pekla t.j. skušnjave in strasti. Zato je Gospod že Abrahamu rekel: »Jaz sem tvoj ščit!« Število »sedem« (sedem vrhov lipe) je sveto in pomeni dopolnitev časov. Tako sedem dni stvarjenja, prevladovanje sedmice v Apokalipsi itd.

* * *

V zadnjem stoletju so ideologije, kot liberalizem, velenemštvo, panslavizem, marksizem ipd. povsem izmaličile kulturno in zgodovinsko podobo slovenstva; izmaličile moralne, delovne, kulturne in verske vrednote, ki jih je slovenski človek izoblikoval v stoletjih svojega obstoja. Njihov cilj ni bil odkrivanje resničnosti, temveč z enostranskimi prikazi in polresnicami ter zamolčevanji dejstev prikazati slovenska izročila v revni, če ne že kar sramotni podobi. Vplivati tako na slovensko zavest, vcepiti vanjo občutke manjvrednosti ter s tem pripraviti slovenske ljudi za »odrešitev« v združenje z velikimi sosedi, v ponemčenje ali poslovanjenje, tudi poromanjenje. Samo da bi se rešili nevrednega slovenstva. Tragično je, da so se takšne ideološke vsedline zanesle tudi v šolske knjige, v katerih se dozdevno slovensko hlapčevstvo prikazuje kot posebna odlika Slovencev, kot nekaj karizmatičnega, revolucionarnega, v čemer se izživlja še posebno naša književnost.

Nasproti temu pa kaže lipa duhovno bogastvo in izročila, ki bi jim drugod komaj še našli primeri. Na vsak način, s tem simbolom se uvrščamo v samo opredelje evropskih kultur.

W. Mannhardt, Der Baumkults der Germanen und ihrer Nachbarstämme, Berlin 1875.

D. Forstner, Die Welt der christlichen Symbole, Innsbruck 1982 (4. izdaja).

P. Tacchi Venturi, Storia della religione, Turin 1971.

Enciclopedia delle religioni, Firenze 1970.

G. Gollwitzer, Bäume, Herrsching 1980.

B. Bauerreiss, Arbor vitae. Der »Lebensbaum« und seine Verwendungen in der Liturgie, Kunst und Brauchtum des Abendlandes, Monakovo 1938.

O. Moser, Lindentanz und Kirchenweihrecht - Zu einigen Grundzügen des Gailtaler

Kirchtagsbrauches (Kärntner Museumsschriften 57), Celovec 1974.

F. K. zu Hohenlohe-Waldenburg, Die Linde in der Heraldik, Sphragistik und als Ornament, Jahrb. d. Helar. general. Ges. »Adler«, Dunaj 1878.

J. Mal, Slovenska Karantanija in srednjeveška nemška država, Razprave SAZU, Ljubljana 1953.

K. Štrekelj, Slovenske narodne pesmi, Ljubljana 1895-98.

I. Grafenauer, Slovenske pripovedke o kraju Matjažu, Ljubljana 1951.

MARTIN JEVIKAR

Rojstne hiše naših velikih mož in žena v Trstu

PISATELJ ALOJZIJ REMEC

(Ul. Nordio 12)

»Luč sveta sem zagledal v Trstu, via Gelsi. Ne vem, če je tista ulica nosila ime kakega velikega moža. Jaz jo imenujem Ulica murv. Moj oče Valentin je bil pismonoša v Trstu. Stanovanje: sobica in kuhinja. Tam je samevala moja mama z menoj in enoletno sestrico v neki nedoumljivi grozi pred šumečim velikim življenjem, ki je tuje in mrzlo hrumelo tam zunaj...« Tako piše Remec v noveli *Tata*, ki je izšla po pisateljevi smrti v mariborskih Novih Obzorjih 1953.

Ulica Gelsi je dobila ime po murvah, ker so bili nekoč v tem predelu mesta veliki vrtovi nekaterih verskih redov in plemiških družin Conti, Paduina idr. V teh vrtovih so gotovo rasle tudi murve, ki so dale ulici ime.

Danes se imenuje ta ulica Nordio po bratih Avreliju in Fabiu Nordio, prostovoljcih v prvi svetovni vojni, in je druga desna ulica z Viale XX Settembre ter sega do ul. Slataper pred glavno bolnišnico. Vsem Tržačanom je dobro znana, ker je v njej Davčna iztirjevalnica (Esattoria delle imposte).

Remčeva rojstna hiša ima št. 12 in je precej skromna. Ima tri nadstropja kakor skoraj vse starejše hiše v tej ulici. Vhodna vrata vodijo po dolgi veži do čisto majhnega dvorišča, ki pa je zaprto in stanovalci nimajo

dostopa do njega. Veža je tlakovana z velikimi kamnitimi ploščami, ki so bile nekoč v navadi. Po stopnicah se pride do stopnišnega presledka ali mostovža in na dvoriščni strani sta dve stanovanji, na drugi strani vodijo stopnice do dveh stanovanj na ul. Nordio

V srednji stavbi na št. 12 je bil rojen Alojzij Remec

in tako naprej. Po dve stanovanji gledata na ul. Nordio, po dve na dvorišče, ker so dvoriščna stanovanja med nadstropji. Tako je v treh nadstropjih kar 19 stanovanj. Nekatera stanovanja imajo po eno sobo in kuhinjo, druga po dve. Na ul. Nordio gleda po pet oken v vsakem nadstropju.

V prvem nadstropju je majhen balkon in tukaj je po tržaški navadi stanovala lastnikova družina, ker je bilo prvo nadstropje najimenoitnejše. Tudi drugo nadstropje je bilo ugledno in tukaj so stanovali premožnejši meščani, ki niso imeli lastne hiše. V višjih nadstropjih so prebivali siromašnejši meščani, med katere so spadali tudi slovenski priseljenci, ki so bili ali delavci v pristanišču, po trgovinah in skladiščih ali nižji državni uradniki. Tudi Remčevi starši so prišli iz Vipavske doline, oče je bil poštar, zato si gotovo ni mogel privoščiti boljšega stanovanja, ampak je stanoval v 3. nadstropju, morda so bila okna obrnjena celo na dvorišče.

V sobi je bil lesen pod, ki ga je bilo treba ob sobotah poribati, da je bil čist. Kuhinja je bila tlakovana z velikimi sivimi kamnitimi ploščami, podobno kot veža. V kotu je bil kamnit štedilnik — tržaški fogolér —, nad njim prav tako velika napa ali streha nad odprtim ognjiščem. Nekatera stanovanja v tej hiši še do zadnje vojne niso imela vode v stanovanju, prav tako v Remčevi dobi ni bilo plina in elektrike. Stranišča so bila na hodniku skupna.

V tej hiši se je torej rodil 10. apr. 1886 Alojzij Remec. Ko je imel dve leti, je prinesel oče domov črne koze in fanta so v bolnišnici komaj rešili, enoletna sestra Helena pa je umrla. Ker ni mogel okrevati, so ga dali do osmega leta materinemu očetu v Osek v Vipavski dolini, kjer se je popolnoma okrepil in začel hoditi v šolo. Z osmimi leti so ga vzeli spet v Trst in tu je dovršil Ciril Metodovo šolo pri Sv. Jakobu in nemško gimnazijo (matura 1906). Za tri leta je stopil v goriško bogoslovje, potem je odšel na pravo v

Gradec, kjer je doktoriral 1916. Po prvi svet. vojni je bil odvetniški koncipient v Ljubljani (1919-27), potem odvetnik do smrti 21. nov. 1952 v Ptujju, le med zadnjo vojno so ga Nemci pergnali v Srbijo. Več let je bil tudi ptujski župan.

Remec je pisal impresionistične pesmi, novele, povesti in igre. Tolminski upor je opisal v povesti *Veliki punt* (Gorica 1909), življenje v Trstu v povesti *Doma in po svetu* (MD 1910), črtice in novele je zbral v knjigah *Niši ljudje* (1921) in *Iz moje domovine* (1922), iz zrele dobe je povest *Andrej Košuta* (Mladika 1922, knjiga 1933). Še uspešnejši je bil Remec v dramskih delih: *Učiteljica Pavla* (1921), komedija v 4 dejanjih *Kirke* (1922), tragedija ubogega dekleta *Magda* (1924), ljudska igra *Užitkarji* (1923), romantična igra v 5 dejanjih *Zakleti grad* (1926), krutost nemške zasedbe *Volkodlaki in Talci* (1947) idr.

PISATELJ VLADIMIR BARTOL

(Ul. San Cilino 65)

»Rodil sem se v hiši moje mame na Stari cesti, kot smo nekoč rekli Ulici San Cilino, na številki 65 pri Spodnjem Svetem Ivanu. Hiša je takrat še

Zastrt pogled zaradi dreves in grmičevja na kraj, kjer je bila nekoč rojstna hiša Vladimira Bartola

nosila staro številko 465 Verdela, Spodnji Sveti Ivan (Guardiella San Giovanni Inferiore). Mama je dedovala hišo in vrt od očeta Štefana Nadlišek.«

Tako je tržaški pisatelj Vladimir Bartol opisal svoj rojstni kraj pri Sv. Ivanu v Trstu, in sicer v *Mladosti pri Sv. Ivanu*, ki je izhajala kot podlistek v Primorskem dnevniku 1955-56. Hiša je bila stara in skromna, imela je sicer prvo nadstropje, toda vsega le štiri prostore, spredaj dvorišče, omejeno z belimi stebrički, z dvorišča se je šlo po stopnicah na vrt. Ker je imel Bartolov ded kamnolom, je hišo podaljšal in dvignil še za eno nadstropje, da di zaslužil z oddajanjem stanovanj.

Tako je imela hiša ob Bartolovem rojstvu dve nadstropji. V prvo so vodile stopnice iz rezanega kamna, v drugo lesene. Na vsaki strani stopnišča, v pritličju in v obeh nadstropjih je bilo po dvoje prostorov. Ob vhodu na levi sta stanovala stara zakonca z že odraslo hčerjo v sobi s kuhinjo. Na desni strani je bila »stara kuhinja«, v kateri je bila nametana razna šara. V njej je bilo ob steni nasproti vhoda nizko in široko kraško ognjišče, nad katerim je visela veriga za kotel, v katerem so kuhali polento.

Poleg stare kuhinje je bil še en prostor, ki je imel dohod z dvoriščne strani. Služil je za hlev in Bartol piše, da je v njem oče redil »cele rodove zajcev. V prvi svetovni vojni smo imeli v štali tudi nekaj koz.«

V prvem nadstropju je prebivala italijanska družina Marini, ki je imela v najemu celo nadstropje. V drugem nadstropju je prebivala Bartolova družina. Na levi strani stopnišča sta bili dve spalnici, na desni kuhinja in za njo otroška soba, ki so ji rekli »zadnja soba«. Kaki dve leti po Vladimirovem rojstvu, ko se je družina pomnožila, je mati odpovedala Marinijevim in sami so zasedli obe nadstropji — starši drugo, otroci prvo.

Dostop v višo je bil samo s Stare ceste (ul. San Cilino) skozi vrt, ki je bil precej obsežen. O vrtu piše Bartol: »Nekoč je bil naš vrt velik vinograd,

ki je padal v terasah, v "paštnih" od Stare ceste navzdol proti Novi cesti (Viale Raffaele Sanzio) tja do Bošketa. V mojih otroških letih je bil ostanek tega vinograda še na spodnji terasi našega vrta, na "Njivi", v gornjem delu, ki je bil pred pročeljem naše hiše.«

Vrt je padal v dve terasi, na zgornji je stala hiša, pred njo sta rasli dve akaciji. Dvorišče je bilo obsežno, posuto z drobnim morskim peskom. Pred hišnimi vrati je bil precejšen latnik, v njegovi senci je stala prastara kamnita miza, poleg nje kamnita klop in pravokotno nanjo še dve leseni. Mimo latnika je vodilo nekaj kamnitih stopnic na tako imenovano Njivo, kjer je bil ostanek vinograda in nekaj njiv. Na dnu vrta je bil star vodnjak, iz katerega so zajemali vodo za pitje in za gospodinjske potrebe ter za zalivanje, dokler niso napeljali vodovoda. Okrog vodnjaka je rasel bezeg, ki so ga obirali in jagode sušili, da so kuhali iz njih zdravilni čaj. Nasproti vodnjaka je stala obsežna uta, opletena z vrtnicami ovijalkami. Raslo je tudi sadno drevje, lipa in dva divja kostanja.

Torej prijeten in udoben dom z lepo okolico. Leta 1918 je Bartolov oče, poštni uradnik, prodal hišo nekemu Italijanu za 40.000 kron in naslednje leto se je družina preselila v Ljubljano. Novi lastnik je hišo predelal v nekako vilo in ji napravil glavni vhod z ulice Donatello.

Vladimir Bartol je dovršil 6 razr. gimnazije v Trstu, zaradi preselitve v Ljubljano je maturiral 1921 tam, biologijo in filozofijo je dovršil na univerzi v Ljubljani, nato se preživljal s pisateljstvom in priložnostnimi službami. V novelah ga je zanimala predvsem psihoanaliza. Izdal je zbirko novel *Al Araf* (1935), roman *Alamut* (1938), *Tržaške humoreske* (1957), reportaže *Obiski pri slovenskih znanstvenikih* (1961), dramo *Lopez* (1932) in vrsto razprav. Po zadnji vojni se je vrnil v Trst (1946-56) in bil predsednik SHPZ. Rodil se je v Trstu leta 1903. Umrli je v Ljubljani 12. sept. 1967.

Današnji pogled na hišo, kjer je bil rojen Vasilij Mirk

SKLADATELJ VASILIJ MIRK (Via del Toro 10)

Skladatelj Vasilij Mirk se je rodil v Trstu v ulici del Toro 10. Oče Mihael je bil sodar in je prišel v Trst zaradi dela. Mati je bila Marija Andrejčič.

Via del Toro je prva ulica na desni strani z Viale XX Settembre, če gremo od Portici di Chiozza. Svoje ime ima po pričevanju zgodovinarjev po provizičnem lesenem amfiteatru, ki so ga 1802 zgradili ob tej cesti, da bi ob nedeljah uprizorjali lov na bike. Ni šlo za prave bikoborbe v španskem slogu, ampak za neke vrste ameriške rodee, kjer nastopajo kavboji in kažejo svoje spretnosti pri živalih. Ker pa so bile igre prenevarne, so jih kmalu prepovedali in gledališče podrli.

Hiša s št. 10 stoji na vogalu z ulico Crispi in na tej ulici ima št. 9. Hiša je trinadstropna, nad streho pa ima še podstrešna stanovanja s tremi okni. V pritličju so trojna vrata, na vrhu pol-

krožna, ena lesena, dvoje steklenih. V vsem pritličju je trgovina s kolesi. Pritličje je lepo izdelano, sicer obmetano, a posnema oblogo z marmorjem. Okna so štiri in zavarovana z železnimi križi.

V vsakem nadstropju je sedem oken, sredi drugega nadstropja je kamnit balkon, ki ima marmornata podpornika, lepo okrašena, medtem ko je balkonska ograja iz obdelanega železa.

Okna v I. nadstropju so poudarjena s širokimi pasovi in strešnicami, pod okni pa so nakazane skoraj kvadratne ploške, nekoliko vtisnjene. Nad I. nadstropjem je širok napušč — tako je to nadstropje skrbno izdelano, ker je služilo gospodarju.

Drugo nadstropje je skromnejše, če izvzamemo balkon, še preprostejše je tretje nadstropje, ki je popolnoma gladko. Strešni napušč je okrašen s kamnitimi podstavki. Hiša je bila v svojem času okusna in skrbno zgrajena.

Čudno pa je to, da hiša nima vhoda, čeprav ima št. 10. Vhod je z ulice Crispi 9. Na tej strani je enako sezidana kot na ulici del Toro, manjka le podstrešno stanovanje, in širša je toliko, da ima devet oken. V sredi so vhodna vrata, ki vodijo v vežo, ki je tlakovana z novejšimi ploščicami, na koncu so kamnite stopnice za nadstropja. Vseh stanovanj je 12. Hišo so imenovali »Casa del moro«, ker je v pritlični gostilni pod stropom na zidu vdolana precej velika kamnita glava zamorca — v resnici je glava bela.

V katerem stanovanju se je rodil Vasilij Mirk, ni bilo mogoče ugotoviti, ker je odšel prezgodaj iz Trsta. Rodil se je 14. jun. 1884. Oče je bil sodar od Sv. Ivana, toda starše je zgubil zelo zgodaj, zato je v gimnazijskih letih stanoval v Škofijskem kolegiju pri Sv. Justu. Tu je začel študirati glasbo, sodeloval je v zavodskem pevskem zboru in ga včasih vodil. Po maturi 1903 je odšel na Dunaj in študiral zgod. in zemlj., diplomiral pa je v Gradcu 1909. Vrnil se je v Trst in bil prof. na slovenski trgovski šoli, ko so jo 1920 za-

prli, bančni uradnik do 1928, ko je odšel v Maribor, kjer je bil prof. na Trg. akademiji. Po zadnji vojni je bil prof. na Srednji ekonomski šoli v Ljubljani, nazadnje na Srednji glasbeni šoli (umrl 6. jun. 1962).

Mirk je v Trstu poučeval klavir na šoli Glasbene matice, vodil pevski zbor akademskega društva Balkan, po prvi svetovni vojni je vodil Sentjakovski pevski zbor idr. Zložil je vrsto pesmi in klavirskih skladb: *Klavirske skladbe* (1921), *Mladinski album za klavir* (1924), *Deset povesti za slov. klavirsko mladino* (1927), *Samospevi* (1929) idr. Zložil je *Staroslovensko mašo za osem glasov* (izvedena v Trstu 1925), *Liturgijo sv. Ivana Zlatoustega* (1927, peli so jo v srbski pravoslavni cerkvi v Trstu).

POLITIK VIRGILIJ ŠČEK

(Via Udine 33)

Na nekdanji furlanski cesti, v tej stavbi št. 33 se je rodil Virgilij Šček

Duhovnik, prosvetni delavec in politik Virgilij Šček se je rodil 1. jan. 1889 v ulici Udine 33. Oče Jožef je bil strojevodja državnih železnic, mati Vincencija Kantè. Oba sta prišla v Trst za srečo in si uredila primerno življenje.

Hiša je na desni strani, če gremo iz mesta, 4-nadstropna in skromnejša od sosed, tudi nekoliko nižja, čeprav sta sosedu na obeh straneh tudi 4-nadstropni. Kaže, da so varčevali pri zidanju in znižali višino sob. Pritličje je obloženo s kamnom in tu so trgovine. Pod I. nadstropjem je okrasni pas, nad njim še dva pasova. Okna imajo kamnite okvirje in kamnite napušče (strešice), da ne dežuje na šipe. Okenski okvirji v II. nadstropju prehajajo spodaj v pas, v III. nadstropju segajo okrasni malo navzdol. IV. nadstropje je skromnejše, očitno namenjeno siromašnejšim družinam. Na cesto gleda 5 oken. Stanovanj je 18 in podstrešje.

Veža je dolga in ozka, tlakovana z večjimi ploščicami. Na koncu veže je na obeh straneh majhno dvorišče. Po stopnicah se pride na prehod, ki vodi na krajši hodnik, ob katerem sta dve stanovanji, ki gledata vsako na svoje dvorišče in proti hribu, proti ulici Commerciale, ki pa je odmaknjena. Stopnice so kamnite, na prehodih so kamnite plošče, na hodnikih velike ploščice, rdeče in rjave. Na prehodih sta po dve okni na dvorišču, da so stopnice svetle. Po stopnicah s prehoda se pride v I. nadstropje na ul. Udine, kjer sta spet dve stanovanji. In tako se nadaljujejo stanovanja na desno in levo, kakor da bi bili strnjeni dve hiši. Enako je bila zgrajena hiša v ul. Nordio, kjer se je rodil Alojzij Remec. Nižja in slabša stanovanja so zadaj. Ščekovi so najbrž stanovali v IV. nadstropju in zadaj, imeli so dve sobi in kuhinjo. Tukaj so ostali do leta 1908, ko so očeta prestavili v Gorico in so odšli vsi tja.

Šček je študiral v Trstu, maturiral pa je na realki v Gorici 1909 in tu je dovršil tudi bogoslovje 1914. Kaplan je bil pri Sv. Ivanu v Trstu (1914-17), pri

Starem sv. Antonu (1917-18), v Lokvi pri Divači (1918-29), tajnik Zbora svečenikov sv. Pavla, državni poslanec v rimskem parlamentu (1921-23), tajnik KTD in MD v Gorici, župni upravitelj v Avberju do upokojitve 1940, nato v Lokvi do smrti 6. jul. 1948 (v ljub. bolnišnici).

Bil je silno zaveden Slovenec, zato je imel pod fašizmom veliko težav. Ustanovil je z drugimi GMD in lastno tiskarno, kjer je tiskal liste in knjige. Ko so mu fašisti zažgali, je sam zalagal in prirejal molitvenike, Zgodbe stare in nove zaveze za šole. V Trstu je ustanovil Našo založbo, ustanovil in dal je pobudo za več listov. Kot poslanec je skrbel za vojno odškodnino in dvig gospodarskega in kulturnega življenja Slovencev v Italiji. Na vlado je vložil 34 interpelacij.

V isti hiši se je rodila njegova sestra Breda, por. Orel (1893-1968), priznana skladateljica.

RAZSVETLJENEC BARON ŽIGA ZOIS

(Via della Procureria 6)

Baron Žiga Zois se je rodil v Trstu 23. nov. 1747 v ul. della Procureria 6 in hišo je opisala dr. Marija Kacin v KolGMD za 1958. Ugotovila je, da je imel Zoisov oče v Trstu dve hiši, in sicer števil. 170 (to navaja že Kidrič) in števil. 166. Hiša števil. 170 stoji še danes, in sicer tik za občinsko palačo na desni strani, če jo gledamo od morja, v ulici della Procureria števil. 6 na voglu ul. Punta del Forno. Danes to hišo zakriva pogledu z velikega trga desno krilo občinske palače, ki je bilo dozdano pozneje. V 18. stol., torej v času, ko je bila last Zoisovega očeta, pa je bila to ena največjih palač na Glavnem trgu. Hiše števil. 166 danes ni več. Podrli so jo pred zadnjo vojno (menda 1938), ko so začeli podirati staro mesto.

Hiša ima štiri nadstropja in visoko pritličje z glavnim vhodom na desni strani pročelja. Vhod je zgoraj zaozkrožen, iz klesanega kamenja, stopnišče se začne na koncu dolge veže, ki

Stavba, ki čaka na obnovitvena dela je bila nekoč last barona Zige Zoisa v Trstu za občinsko palačo

je razmeroma ozka. V vsakem nadstropju je po 6 oken, kar zadostuje za tri večje sobe, medtem ko so pritlikline na zadnji strani. Okna imajo poudarjene okvirje in kamnito strešico, ki varuje lesene naoknice. Zgornje nadstropje je nižje in tudi okna so manjša, kvadratna. Imajo pa arhitektonsko ravnotežje v visokem pritličju, kjer so nad vrati v lokale podobna kvadratna okna. Danes je hiša zelo zapuščena, okna so založena z opeko, znamenje, da jo bodo popravili.

Hiše ni zgradila Zoisova družina. Žigov oče Michelangelo je prišel iz Cacadellija na Bergamaškem v Ljubljano in dobil službo v eni izmed veletrovin z železnino, postal njen poslovodja in 1735 njen lastnik. Ukvarjal se je tudi z bančnimi posli in tako naglo bogatel, da je kupil več rudnikov, plavžev in fužin, hiše v Ljubljani in Trstu in tudi fevdalne gospoščine. Že 1739 je

dobil plemstvo, 1760 pa mu je Marija Terezija podelila dedni baronski naslov.

Michelangelo Zois se je drugič poročil z Ljubljanko Ivano Kappus pl. Pichelstein, iz ugledne slovenske družine iz Kamne gorice na Gorenjskem. Ta rodbina je dala štiri jezuite, ki so se v 17. stol. uveljavili kot latinski pisatelji in pesniki, peti pa je bil misijonar v Mehiki ter je pisal v angleščini in francoščini.

Zoisov oče se je najbrž naselil v Trstu po drugi poroki in tu se mu je rodil prvorojenec iz drugega zakona. Krstili so ga ob štirih popoldne v cerkvi sv. Silvestra dne 27. nov. 1747. V krstni knjigi piše: »Anton Sigismund Klement, zakonski sin plemenitega gospoda Mihaela Angela in Ivane Zois iz Ljubljane.« V Trstu sta Zoisova ostala s sinom Žigo le kaki dve leti, nato so se za stalno preselili v Ljubljano, kjer je imel oče palačo na Bregu št. 20 ob Ljubljani. Žiga je stalno živel v Ljubljani, po letu 1797 pa ga je protin tako ohromil, da ni mogel več hoditi. Francoske vojske, carinska zapora in ogromni davki, ki mu jih je francoska oblast naložila, so uničili njegovo premoženje. Morda je tedaj prodal hišo v Trstu, ker je dr. Kacina ugotovila, da je bil v hiši št. 6 od 1792 do 1797 španski konzulat, v letih 1812 in 1813 je bil tukaj sedež navtične

akademije, do 1886 pa je bila v njej zavarovalnica Assicurazioni generali.

Baron Žiga Zois je bil pobudnik slovenskega razsvetljenstva. Iz njegovega krožka ali omizja so izšli Vodnik, Linhart, Kumerdej, Japelj in Kopitar. Bil je nesebičen podpornik in pobudnik slovenske književnosti. Umrli je 1819, istega leta kot Vodnik.

MSGR. DR. JAKOB UKMAR **(Železniška čuvajnica na Opčinah)**

Ukmarjev oče je bil železniški čuvaj, zato je moral stanovati v čuvajnici. Do čuvajnice pridemo po cesti mimo openske cerkve proti Velikemu Repnu. Leži na levi strani proge, ki vodi proti Trstu, kakih 100 m od ceste, na levi strani pa je bila tedaj še proga proti Proseku. Tako je bila čuvajnica sredi dveh prog in izpostavljena železniškemu ropotu. Od ceste do čuvajnice vodi navadna pot, ki je ob deževju blatna.

Čuvajnica je s koncem obrnjena proti repenski cesti in je tukaj brez oken. Okrog čuvajnice je zidana ograja. Vhod v stavbo je zadaj. Najprej je kamnita stopnica, nato so dvojna lesena vrata, ki imajo v gornji polovici stekla. Vstopi se naravnost v kuhinjo, ki ima 3 krat 2,50 m velikosti. Danes je kuhinja moderna, včasih pa je bila skromna: s štedilnikom, omaro za posodo, mizo, na kateri so jedli, s

Železniška čuvajnica na Opčinah; v eni izmed takih se je rodil Jakob Ukmar

škafom za vodo, če ni bilo vodovoda. Po tleh so ploščice, ob Ukmarjevem rojstvu so bile najbrž plošče.

Na levi strani so takoj ob začetku stene vrata v spalnico, ki je razmerna velika (4 krat 4 m). Tukaj so spali Ukmarjevi starši. Na koncu desne kuhinjske stene so vrata v stranišče, ki je nekako prizidano čuvajnici. Nasproti vhoda v kuhinjo so vrata v drugo sobo, ki je enako velika kot kuhinja. V tej sobi so bili otroci.

Na dvorišču ob tržaški progi stoji zidana drvarnica, ki pa je tako velika, da je mogel oče rediti kravo ali nekaj koz za mleko za otroke. Ob drvarnici proti progi je še manjši vrtiček za zelenjavo. Sadnega drevja ni bilo, ker je segal gozd skoraj do čuvajnice.

V tej čuvajnici se je rodil 13. jul. 1878 Ukmar in v njej je ostala družina do 1912, ko je stopil oče v pokoj ter se preselil k sorodnikom na Opčine. Ukmar je hodil v šolo na Opčinah in v Trstu. V Trst je hodil peš po Scala Santa, in ko je bil še manjši, so mu nosile mlekarice v svojih jerbasih šolske knjige, da je lahko držal roke v žepu, če ga je zeblo. Novo mašo je imel na Opčinah 1902, potem je dosegel na Dunaju doktorat iz teologije. Po novi maši je bil kaplan v Rojanu, nato župni upravitelj v Ricmanjih, kaplan pri Starem sv. Antonu, od 1919 do smrti 2. nov. 1971 pa v Škednju. Opravljal je vrsto cerkvenih služb in dosegel najvišje cerkvene časti.

Lastnoročno je napisal in ohranil nad 3000 govorov, urejal dva časopisa in izdal več religioznih knjig.

PUBLICIST JOSIP GODINA VRDELSKI

(Androna Cesarotti 8)

»Ta vas, ki se je od nekada klicala v slovenskem jeziku Verdela, kateri so dali pa Teržaçani italijanskega naroda po svojem ime Guardiella, je razdelena po cesti v dve polovici, namreč v gorenjo ali severnu, in v doljenjo ali južno. Pod tisto, a deloma vendar tudi nad zgorenjo polovico se raztezajo na levo in desno, pa navzdol proti neki

Rojstna hiša Josipa Godine Verdelskega

rečici, sprvič, to je, proti sončnemu vzhodu, imenovani Potočin, bolj naprej pa proti jugo-zahodu Potok, zemljišča z vinogradi in z njivami pod različnimi imeni... V tej isti vasi se je rodil pisatelj, in sicer v doljeni njeni polovici v hiši tedanje številke 117, 20. dan meseca marca 1808.« Tako je Josip Godina Vrdelski opisal svoj rojstni kraj v knjigi *Živenje Godine Vèrdèlskega* (Trst 1880).

Hiša, v kateri se je rodil Godina, je bila stara kmečka hiša iz tržaške okolice. Bila je ozka in z dvorišča se je prišlo naravnost v kuhinjo, ob njej pa je bila še pralnica, ker je bila mati perica. V kuhinji je bilo običajno kraško ognjišče z napo, miza, na kateri so jedli, omara za posodo in škaf z vodo. Ker je bila hiša ozka, je imela zunanje stopnice, ki so vodile v prvo nadstropje. Tu sta bili dve sobi za starše in otroke. Godinov oče Anton, kmet in zidar, je imel 16 otrok, toda do 1813 jih je umrlo deset. Nekateri

otroci so spali tudi v podstrešju. Po ženini smrti 1816 se je oče še trikrat poročil.

V tej hiši je živel Godina do osmega leta, ker ga je prva mačeha poslala za pet let služiti k stricu Luki, kjer je moral trdo delati, smel pa je obiskovati najprej nedeljsko šolo, potem nemško normalko v Trstu. Po gimnaziji v Kopru, Gorici, Ljubljani in spet Gorici je dovršil pravo v Gradcu (1837) in postal finančni uradnik v Trstu, Dubrovniku, Splitu, Trstu, Gorici, Tržiču, Splitu, Trstu, Kopru, Celovcu in od 1863 končno v Trstu, kjer so ga upokojili 1875 in kjer je umrl 1884. Vsa ta številna študijska in službena mesta kažejo na njegov težki značaj, ki ni znal najti stika ne s profesorji ne s predstojniki in sodelavci.

Ko se je Godina dokončno naselil spet v Trstu, je stanoval na Vrdeli, v današnji ulici Zanella 7. Z ulice se pride po stopnicah na obširno dvorišče in skozi vhodna vrata na hodnik, ob katerem sta kuhinja in dve sobi. Lesene stopnice vodijo v prvo nadstropje, kjer sta dve sobi: majhna in velika. V veliki je stanoval Godina, kmalu pa je hišo dvignil še za eno nadstropje. Hišo je olepšal in uredil vrt s cveticami. Pred hišo pa je postavil sorodnik novo hišo in mu nekoliko zaprl razgled, kar ga je zelo jezilo.

V tej hiši je Godina urejal oba ča-

sopisa *Ilirski Primorjan* in *Tržaški ljudomil* (1866) ter zbornik v snopičih *Pod lipo* (1869). Tukaj je spisal svoje osrednje delo *Opis in zgodovina Tersta in njegove okolice* (1872, 484 strani). Tu so nastali vsi njegovi spisi, ki jih je sam zalagal in menda zastonj delil rojakom, da bi se prebudili k narodni zavesti in se izobrazili. Njegovi starši niso znali brati.

Na hiši, ki se drži Godinove rojstne hiše, so 6. sept. 1908 (ob 100-letnici rojstva) odkrili spominsko ploščo. Na veliki svečanosti sta sodelovala tudi oba zbora iz Škednja: Velesila in Slava. Ploščo so odstranili 1921 zaradi fašističnih groženj.

Danes je Godinova rojstna hiša popolnoma spremenjena.

PISATELJICA MARICA GREGORIČ-STEPANČIČ (Kulturni Dom Jakoba Ukmarja v Škednju)

Marica Gregorič se je rodila 1874 v Škednju št. 141, v hiši, ki stoji na vogalu med ulico Soncini 112 in di Pane bianco 77. Njen oče Mihael je bil zaveden slovenski kmet s Kolonkovca, mati Marija Hrvatič pa tudi perica in je kuhala za otroški vrtec.

Hiša je bila razmeroma mogočna, pobeljena, z dvoriščem, na katerem so rasla visoka drevesa, in z ograjo. Spodaj so bila vhodna vrata in na vsaki

Rojstna hiša
Marice Gregorič
v Škednju

strani po dve okni. V pritličju je bila kuhinja z dvema sobama, po hodničku se je prišlo na lesene stopnice, ki so vodile v prvo nadstropje, ki je bilo enako razporejeno kakor pritličje. Nad vrati je bil balkon, dolg kaka 2 m in širok enega, z železno ograjo in železno streho. Streha je ob hiši vdolana v steno, proti cesti pa podprta z debelima železnima drogoma, ki sta na vrhu okrašena z železnimi rožami, ki segajo na tri strani. Vhodna vrata in okna imajo poudarjene bele pasove, okna lesene naoknice.

14. febr. 1962 je Maričina sestra Dragica Gregorič-Rosenberg poklonila hišo za kulturni Dom Jakoba Ukmarja. Hišo so seveda preuredili in prilagodili novemu namenu. Vsa hiša je obdana z železno ograjo, ki jo držijo masivni stebri iz opeke. Med ograjo in hišo je tlakovano dvorišče, ob ograji pa ograjen pas z zemljo za rože.

Skozi vhodna vrata se pride v dvorano in kuhinjo, ki pa je zunaj glavne stavbe, prizidana na desni strani, če gledamo hišo z ulice di Pane bianco. Poleg dvorane so še umivalniki s stranišči. Dvorana ima še vrata s konca hiše, železna in steklena in nad njimi je zidana strešica, nad njo okno prvega nadstropja. Tudi kuhinja ima dva vhoda, iz dvorane in z ulice.

Na levi strani hiše vodijo kamnite stopnice z železno ograjo v prvo nadstropje. Vrata so steklena, moderna, v nadstropju so tri okna in vrata na balkon. Tukaj je velika dvorana, knjižnica in studij.

V tej hiši se je torej rodila Gregoričeva in dovršila 1895 v Gorici učiteljske. Učiteljvala je v raznih krajih tržaške okolice, nazadnje v Škednju. Leta 1917 se je poročila z Gracijanom Stepančičem, trgovcem v Trstu, umrla pa je 1954 v Škednju.

Gregoričeva je pisala že kot študentka v tržaško Edinost o narodnostnih vprašanjih, potem je veliko potovala in pisala potopise, urejala tržaško Jadranko in vanjo veliko pisala, napisala je 12 otroških iger *Otroški oder* (Lj. 1910), tragedijo *Veronika Deseni-*

ška (Jadranka 1922) itd. Da bi Italijane seznanila s slovenskim jezikom, je napisala slovnico *Lingua e grammatica slovena*. Prvič je izšla 1916 pri Štoku v Trstu. Knjiga je doživela uspeh, saj so jo ponatisnili 1919 in 1922, četrta izdaja je izšla 1936 pod naslovom *Grammatica slovena*, izboljšana in razširjena.

JOŽE ALEKSIJ MARKUŽA

VELIKONOČNA MEDITACIJA

*Vklenjeni
v vezi preteklosti,
v mite in malike
lastnih teženj,
dela in željâ,
v zastrti luči
ne čutimo Prerojenja.*

*Obremenjeni
brez moči,
zaradi sedanjosti,
praznine, vojn,
pomanjkanja ljubezni,
smo še zaprti
v sebičnosti vezi.*

*S tesnobo v srcu
gledamo v prihodnost
bridke naše biti,
razčlovečenja,
brez cilja tavamo,
svobode in miru,
brez notranjega spreobrnjenja.*

*Tvoja Zmaga
nad Smrtjo, Zlom,
nov budi nam up,
novo zemljo in nebo
obeta,
občega Vstajenja
vesolja in človeka.*

Stoletnica rojstva tržaškega skladatelja Vasilija Mirka

Kdorkoli se zanima za slovensko zborovsko petje, gotovo pozna ime Vasilija Mirka, ker pogosto slišimo njegove skladbe na samostojnih nastopih in zborovskih revijah. Poslušamo jih z zanimanjem in užitek, ker se je umetnik znal približati tekstu, ga ožariti s svojo umetniško osebnostjo in ga občutljivo posredovati naslanjajoč se na slovensko ljudsko izročilo. Poglejmo, kako je blizu vsebini njegova zborovska skladba *Katrica*, kjer je izrabil vsa možna sredstva, da je stvaritev v celoti in v nadrobnostih polno zaživel; ali skladba *Na trgu*, kjer v spokojnem vzdušju noči komaj zadržti vzdih po ljubljennem dekletu. Spomnimo se tudi na ono igrivo o Ančki ali na prešerno in zagnano *Kolo*, ki jo je povzel iz bosenske folklore.

Zivljenje in delo

Vasilij Mirk se je pred sto leti rodil v Trstu, kjer je deloval in je njegova usoda tesno povezana z usodo primorskega ljudstva v dobi nastajajočega in utrjujočega se fašizma. Rodil se je 4. junija 1884 pri Sv. Ivanu v Trstu. Osnovno šolo in gimnazijo je dovršil v Trstu. Nato je šel študirat zgodovino in zemljepis na dunajsko in graško filozofsko fakulteto. Za glasbo se je zanimal že v gimnazijskih letih: pel je v zborih in začel skladati. Prva skladba, ki jo je med mnogimi uničenimi obdržal, je *Ave verum*, katero so njegovi sošolci na gimnaziji zapeli leta 1903, tj. v letu, ko je Mirk maturiral.

V dunajskih letih je obiskoval koncerte ter študiral kontrapunkt in klavir. V tistem času so začele nastajati njegove pomembnejše skladbe. Diplomiral je 1909.

Službo je dobil na slovenski trgovski šoli v Trstu. Obenem se je spopolnjeval v kompoziciji na konservatoriju Tartini pri prof. Illersbergu. V istem času je poučeval klavir na šoli Pevskega in glasbenega društva (ust. 1907); bil je vodja visokošolskega društva *Balkan*, od 1907-1909 vodja orkestra *Dramatičnega društva* (ust. 1902) n od 1907-1910 zbora čitalnice pri Sv. Jakobu, ki jo je 1901 ustanovil Fran Rakuša. Vodil je tudi zbor pevskega društva *Danica* na Kontovelu in občasno, tj. med odsotnostjo Ivana Marije Čoka, zbor *Zastava* v Lonjerju. Leta 1924

Vasilij Mirk

je nameravala Glasbena matica, potomka Pevskega in glasbenega društva, odpreti orglarsko šolo in v ta namen je Mirk izdelal obsežen in natančen načrt, ki pa zaradi težkih gmotnih razmer ni bil uresničen. Med vojno je bil kot avstrijski vojak v Bosni, kjer je proučeval bosensko folkloro.

Po vojni je spet učil na slovenski trgovski šoli v Trstu do njenega zaprtja 1920, ko je postal bančni uradnik. Obenem je učil klavir in glasbeno teorijo na šoli Glasbene matice, ki se je čvrsto razvijala do požiga Narodnega doma julija 1920. V njem je namreč imela svoje prostore in pouk. S svojim delovanjem je nadaljevala v dvoranah v Rojanu, pri Sv. Jakobu, Sv. Ivanu in v zasebnih stanovanjih, toda že 1920 so fašisti požgali tudi te dvorane. Po letu 1923 je bila šola v stalnem upadanju, dokler se ni septembra sama razpustila in s tem prehitela oblast. Istočasno kot na Glasbeni matici je Mirk učil tudi na Glasbenem liceju Artura Wrama. Nekaj let je vodil tudi zbor srbske pravoslavne cerkve.

Po ukinitvi slovenskih kulturnih ustanov in organizacij je na svojem domu v Trstu ustanovil in vodil pevske zbor do odhoda 1928 v Maribor. Tu je učil na Trgovski akademiji in na šoli Glasbene matice, kjer je bil tudi zborovodja. Vrsto let je bil predsednik Ipavčeve Pevske župe, ki je zajemala vse pevske zборе južne Stajerske. Zaradi vojnih razmer se je moral 1941 zateči v Ljubljano. Po vojni je tu učil na Ekonomski srednji šoli, vodil zbor Tine Rožanc in druge zборе in mnogo komponiral. V letih 1949-1951 je bil glasbeni sodelavec Radia Koper, nato redni profesor na Srednji glasbeni šoli v Ljubljani (harmonija in kontrapunkt).

Vasilij Mirk — skladatelj

Kot skladatelj se je prvič pojavil 1907 z ženskim zborom Spomladi v gozdu. Od tedaj je pošiljal svoje skladbe Novim akordom, Pevcu, Zborom,

Prvim plamenom, tržaški Glasbeni matici za njene glasbene izdaje; po vojni Našim zborom in Grlici.

Napisal je veliko skladb za zборе, za mladinske zборе, klavirske skladbe, samospeve ter nekaj simfoničnih in komornih skladb. Kljub njegovi trditvi v intervjuju 1927, da imamo Slovenci preveč skladateljev za zbor ter da se je vrgel na instrumentalno glasbo in da je žarišče njegovih sanj in želja opera, je težišče njegovega ustvarjanja ostal vokal.

Vasilij Mirk je posvečal veliko pozornost ljudskim pesmim in napevom. Tako je pripravil zbirko prleških pesmi za moški zbor in številne priredbe bosenskih narodnih pesmi. Romantična in novoromantična izraznost, izrazita melodija in naslonitev na slovensko ljudsko pesem so značilnosti Mirkovega skladanja. Njegova kompozicijska tehnika je jasna in klena, melodije so pevne in formalno izdelane; v harmonizaciji ima rad polne akorde. To težnjo k polnosti glasbenega izraza dokazujejo skladbe za zbor in orkester Golgota, Pesem naših mornarjev, Proslava podzemlja, skladbi za soliste, zbor in orkester Ubežni kralj in Te Deum, osemglasna Staroslovenska maša in šestglasna liturgija sv. Janeza Zlatoustega, ki sta bili izvedeni 1925 in 1927 v srbski pravoslavni cerkvi v Trstu.

Po značaju je bil Vasilij Mirk prijazen, ustrežljiv, dober in zato splošno priljubljen. Umrli je v Ljubljani 6. junija 1962.

DORA OBLJUBEK

DOMOVINI

*Domovina, moja ti edina,
nikdar te nisem nehala ljubiti,
čeprav nalila si čašo mi pelina,
sklenila sem ti zvesta biti.*

*Verjela sem, da nekoč boš razsodnica
med tem, kaj laž je, kaj resnica,
da zvestobo mojo in poštenje boš cenila,
mi spoštovanje, čast boš pri ljudeh vrnila.*

Nagelj - slovenski cvet

V ljudskem izročilu Slovencev ni nobena roža tako cenjena in opevana kakor nagelj. Imenujemo ga lahko kar slovenski cvet. Spada med tista simbolična znamenja, ki jih srečavamo pri mnogih narodih, še v predzgodovinskem času, ko so verovali, da se v cvetu nahaja duša. Bogastvo cvetov jim je bilo prisposodba trajne pomladi, pa tudi rajskega življenja v onostranstvu. Motiv, ki ga je kasneje prevzelo tudi krščanstvo.

Posamezne rože zadobijo pri mnogih narodih še poseben pomen. Stari Egipčani so imeli v največji časti sinji *lokvanj*, vodni cvet, ki jim je predstavljal domačo deželo, dar Nila. Upodabljali so ga povsod. V Indiji so že od davna oboževali rdeči *lokvanj*, v katerem naj bi se pojavil stvaritelj sveta. Zato jim ponazarja duševne globine, prevevajoč vse indijsko pesništvo. V stari Asiriji je *lilija* simbolizirala kraljestvo. Simbolična pa je bila tudi v kretskem Knososu. Od srednjega veka je heraldična lilija znak francoskih kraljev. Iz Perzije izvirajoča *vrtnica* je postala zelo cenjena med Rimljani. Kita iz vrtnic je bila simbolična nagrada onim, ki so se izkazali v vojskovanju. Danes je vrtnica znak angleške kraljevske hiše. Stara Grčija je posvečala pozornost več cvetovom, toda za sveto rožo je veljala *vijolica*, oznanjujoča pomlad.

In če gremo še dalje, na Daljnem vzhodu, med Kitajci in Japonci je kraljica cvetja *krizantema*. Iz Perzije dospeli *tulipan* je osvojil Turčijo, kjer je bil znak sultanov iz rodu Osmanov. Kasneje pa so ga vzljubili Nizozemci, ki jim je danes narodna roža. Škotom je to *osat*, zakaj po stari legendi naj bi se speča škotska vojska prebudila, ko je eden od bosih danskih napadalcev stopil nanj in zakričal od bolečine, ter pregnala napadalce. Valežani ima-

Nagelj - slovenski cvet

jo za svoj znak *česnik*; kruh in česnik naj bi bila na priporočilo sv. Davida domačinom za hrano pred bitko s poganskimi Sasi, v katerih so bili zmagoviti. Ircem je narodni znak *deteljica*; sv. Patrik jo je še poganskemu ljudstvu stavil za ponazorilo sv. Trojice; razumeli so in se dali krstiti.

Niso pa vse rože narodni znaki. V nemških ljudskih pesmih in navadah se rada pojavlja *plavica*. Že od davna pa cenijo za znak prijateljstva, ljubezni *spominčico*, ki ji pravimo domače slovensko Marijine oči. Izredno star simbol je tudi *svišč*, mogoče tudi pri nas še bolj znan pod tujim imenom encijan. Že Plinij st. ga omenja, ime naj bi dobil po ilirskem kralju Genthaisu (u. 167 pr. Kr.), v latinski obliki *Gentiana litesa*.

Sredi prejšnjega stoletja, z začetkom gorniške romantike, se uveljavi še posebno *očnica*, ki ponazarja gor-

ništvo, plezanje po stenah, pa tudi planinsko življenje pastirjev in živine; planine, na katerih odmevajo kravji zvonci.

Zakaj je Slovincem narodna roža nagelj, doslej še ni bilo raziskano. Gojijo ga namreč tudi drugod, od Italije, Francije in Švice, do Češke, Ogrske itd. Povsod je priljubljen, vendar ni postal narodni cvet, kakor je pri Slovincih.

* * *

V zgodovini nageljnu niso posvečali nikoli posebne pozornosti, dasi ga že zgodaj omenjajo v spisih. V prvi vrsti grški pisec Teofrast v 4. stol. pr. Kr., z imenom »Diós anthos« t. j. Zevsova roža. Navaja, da iz nageljnov, tedaj še divjih, spletajo vence. Kasneje ga tudi rimski pisci, zlasti Plinij st., podobno nazivajo — »Iovis flos« t. j. Jupitrov cvet. V 1. stol. pr. Kr. Zatem nam o nageljnu zmanjkajo zgodovinska poročila.

Komaj v času križarskih vojn ga znova omenjajo. Verjeli so, da nageljni pomagajo zoper kugo. Francoski kralj Ludvik IX. je leta 1270 šel z vojsko na Tunis, toda vojake je napadla kuga. Bolečine jim je tedaj lajšal nageljnov napoj, zato so gojenje teh rož zanesli tudi v Francijo. Zanesljivih poročil o tem pa nimamo.

Na vsak način je še vedno neznan, kdaj se je v Evropi začelo gojenje domačih nageljnov, ki so jih s križanji razvili v današnje bujne cvetove najrazličnejših vrst in barv. Iz poznega srednjega veka vemo le, da se je njihovem gojenju posvetil odstavljeni prestolonaslednik iz Neaplja, René d'Anjou (1409-1480), potem ko so mu preprečili zakonit prevzem prestola. Od konca 15. stol. dalje pa je gojenje nageljnov že precej razširjeno. O nageljnu pišejo renesančni pisci, zdravniki, ki ga uvrščajo med zdravilne rože. Leta 1668 izide v Franciji, izpod peresa neznanega pisca L. B. tudi prva poučna razprava o njih gojenju, »Jardinage des oeillets« in odslej so poučni spisi o nageljnih vse bolj številni.

Vse gojenje nageljnov, torej doma-

či nagelj, imenovan ponekod tudi vrtni, izhaja iz ene same vrste divjih nageljnov, iz vrste *Dianthus caryophyllus*. Iz tega naziva izhaja v mnogih jezikih tudi njegovo ime. Slovensko ime nagelj sodi v isto vrsto kot avstrijsko Nagerl in švicarsko Nägeli; dokaj različno od nemškega Nelke, francoskega ocillet, angleškega carnation ali italijanskega garofano.

Ko so leta 1884 v Franciji skrižali prve nageljnovе vrste s trajnim cvetenjem, je to pomenilo prelom v cvetličarstvu. Te vrste so kmalu izpopolnili v Ameriki in od tedaj je njihovo gojenje steber cvetličarske stroke. Taki nageljni poganjajo in vzcvetajo v primernem okolju celo leto. Izkrižali so že kakih tri tisoč podvrst vseh in tudi mešanih barv ter različnih vonjev. Prodajo jih vsako leto na milijone. Največ jih pridelajo na italijanski cvetlični in francoski Azurni obali, pa tudi na območju francoskega mesta Lyon. Največje povpraševanje po njih je sredi zime, ko krasijo ob Novem letu plesne dvorane, velika gledališča za posebne priložnosti npr. na Dunaju znani Operaball, pa tudi domove in stanovanja.

Povrh vsega gojenje ni ravno zahtevno. Kjer podnebje ni preostro, prezimijo kar zunaj. Poleg semena jih razmnožujejo najbolj preprosto s presajanjem vršičkov. Sprva v vlažno zemljo. Kasneje pa nagelj ne potrebuje veliko vlage in prija mu celo bolj peščena kot pa močna gnojna zemlja. Kakor uspeva npr. tudi divji nagelj predvsem na skalnatih tleh.

* * *

Po slovenskih deželah gojijo nageljne predvsem za okras domače hiše. Najlepše uspevajo v alpskih predelih, na Kranjskem in na Koroškem. Po oknih in poganjkih imajo največ grmičaste vrste belih, roza in rdečih cvetov, posajenih v cvetlične lonce ali v podolgovate kištice. Iz teh se nagelj razrase in razprede v viseče grmiče, ki s svojimi cvetovi ustvarjajo edinstveno idilo slovenskega kmečkega doma.

V ljudskih navadah Slovencev ima nagelj prvenstveno vlogo. Za praznične priložnosti, kakor so krsti, poroke, obletnice ipd. uporabljajo *bel nagelj*, za pušeljce ali pa v šopku. Bela barva je namreč znak slovesnosti, praznovanja. Kot ljubezenski cvet pa velja predvsem *rdeč nagelj*, katerega si fant želi od svojega dekleta. Ko ga prejme, si ga zatakne za klobuk in zavriska. Sevilni prizori iz ljudske pesmi so povezani prav z rdečim nageljnom in njegovo simboliko.

Simboličen je prav tako tudi sam *slovenski pušeljec*, v katerem mora biti rdeč nagelj. Poleg njega pa tudi rožmarin in roženkravt. Vse tri sestavine predstavljajo nedvomno »vero« (rožmarin), »upanje« (roženkravt) in »ljubezen« (nagelj). Nagelj pomeni ljubezen zaradi svoje rdeče barve ter vonja; rožmarin vero predvsem zaradi trajnega vonja — naj bo zelen ali pa suh; roženkravt pa je upanje, zaradi zelenja.

Ljudska pesem pušeljce prav pogosto omenja. V raznih prizorih pa je omenjena največkrat le tista sestavina, ki je v danem trenutku odločilna. Kadar gre za izraz ljubezni je pušeljce rdeč nagelj. Kadar fant odhaja v tuje dežele, kjer se bo srečal s tujimi dekleti, se poudarja rožmarin t. j. vera, zvestoba domačemu dekletu. Kadar pa odhaja na vojsko, se njen fant izmed vseh spozna, ker zelen, zelen pušeljce 'ma. Zelenje, roženkravt, torej upanje, da se bo fant srečno vrnil z vojske. Pušeljce je seveda v vseh primerih celota, dasi ga včasih nadomešča tudi samo nagelj.

Vloga nageljna v ljudskem življenju je odločilno vplivala tudi na *slovenski okras* (ornament). V njem je nagelj poleg srca najpomembnejša sestavina. Srečamo ga sicer tudi v ljudskem okrasju drugih narodov, francoskem, ogrskem, tudi ruskem. Toda nikjer v takšni povezavi, skladnosti in poudarku, kakor ga v slovenskem. Nagelj in srce sta v slovenskem narodnem okrasu osnovna in najbolj pogo-

sta motiva. In niti ne tako stara. Šele v obdobju baroka, v 18. stol., se na poslikanih skrinjah in omarah redno pojavlja *vaza z nageljni*.

V naslednjem stoletju se slovensko okrasje hitro umetniško razvija in doseže svoj vrhunec v drugi polovici prejšnjega stoletja. Slovenski okras se razvije v enega najlepših na svetu. Starodavni valovnici se pridružijo nove sestavine. Kakor smo omenili, v prvi vrsti nagelj in srce, ki mu dajeta izredno liričnost. V polnjenju ploskve se odraža ubranost vzorcev in barv. Iz vsega pa diha bujno življenje, poudarjeno z motivi šopka, s pentljo iz

Slovenski okras z nageljnom na mašnem plašču ok. 1700 (Narodni muzej, Ljubljana)

valovitega traku, s ptički in metuljčki, zajčki in drugimi ljubkimi živalcami...

Pa ne toliko sestavine same, temveč način njihovega podajanja je tisti, ki naredi ta okras značilno slovenski. V njem vse živi in utripa, vse poje. Rečemo lahko, da se v tem okrasu odraža čustvovanje slovenskega naroda, njegov notranji svet, upanja, pričakovanja...

V slovenski zgodovini nimamo primera, da bi si kakšen drugi cvet pridobil in osvojil tako simbolično vlogo, kakor si jo je do preteklega stoletja nagelj v življenju in čustvovanju slovenskih ljudi. In četudi ga cenijo, gojijo ali uporabljajo za motive tudi drugi narodi, ni nikjer drugje tako upoštevan kakor pri nas. Ostaja predvsem slovenska roža, kakor nam priča narodno življenje, njegova pesem in okras.

Nagelj in srce sta temeljna motiva slovenskega okrasa

Pričujoči sestavek je povzet iz obsežnejše študije o nageljnu, za katero so mi bila med drugim na razpolago naslednja pomembnejša dela:

- E. M. Kronfeld, *Geschichte der Gartennelke*, Dunaj 1911
- Alice M. Coats, *Flowers and their histories*, London 1956
- G. Girardi, *Il garofano nelle sue varietà*, Milan 1927
- J. Karlovšek, *Slovenski ornament*, Ljubljana 1935

ZORKO HAREJ

Franc Premrl - ob stoletnici rojstva

Glasbenik Franc Premrl, čigar stoletnico rojstva bomo praznovali junija 1984, je lahko za zgled, kaj premore ob nadarjenosti močna volja. Izšel je iz preproste in revne družine, opravil samo orglarsko šolo v Ljubljani in vendar o njem pišejo leksikoni, enciklopedije in strokovne knjige.

Rojen je bil 12. 6. 1884 v Vrhpolju pri Vipavi kmetu Francu in Mariji Jamšek. V zakonu, ki ga je sklenil 1913 z Ivano Carli, se mu je rodilo devet otrok, od katerih jih je večina umrlo v otroških ali mladostnih letih.

Glasbeno znanje si je pridobil v orglarski šoli v Ljubljani, ki jo je vodil in v njej učil glasbeni strokovnjak Stanko Premrl. Od tega suverena poznavalca glasbene teorije je veliko odnesel, kar dokazuje dobro njegovo poznanje harmonije in zgradbe glasbene periode. Zaradi prav majhne in šibke postave je bil oproščen vojašči-

ne. Tem bolj se je zato posvetil glasbi in je v glavnem z orgljanjem preživel svojo številno družino. Bil je tudi izučen krojač, toda zavoljo splošne revščine mu ta poklic ni prinašal kaj prida zaslužka. Bil je čustvene narave in je zaradi težkega življenja najraje igral in prepeval postne pesmi. Za časa njegovega orgljanja je bilo cerkveno petje v Vrhpolju na višini. Klicali so ga na pomoč tudi v Vipavo, Ajdovščino in Šturje, kjer je tudi vodil pevske zборе. V domači vasi je učil cerkveno petje kar v svoji skromni hiši; le za večje slovesnosti je imel zadnje vaje pred nastopi v cerkvi. Leta 1929 se je zaradi fašističnega pritiska umaknil čez mejo v Šmartno pod Smarno goro. Kmalu se je izselila tja tudi njegova družina. Vojni leta je preživel v Ljubljani. Po vojni se je vrnil domov, kjer je bil spet organist do smrti 10. februarja 1948.

Natisnjenih je kakih petnajst nje-

govih zbirk božičnih, velikonočnih, postnih, Marijinih in evharističnih pesmi. Izšle so tudi tri njegove slovenske maše: K oltarju božjemu stopimo in Cvetice že oltar krase za mešani zbor in orgle ter dvoglasna maša za mladino Jezus, tvoji ljubljenci. Napisal in

izdal je tudi zbirko nagrobnic. Nekatere njegove skladbe je objavil Cerkveni glasbenik. V Pevcu so izšle skladbe za moški zbor: Slovo, Žalostinka, Scherzando. Med skladbami v rokopisu je značilna skladba za mešani zbor s soli na Aškerčevo besedilo Iškarjot.

IVAN ARTAC

Moj profesor Ivan Pregelj

Na ljubljanski klasični gimnaziji sem imel v letih pred drugo svetovno vojno v nižji šoli za profesorja slovenščine tudi Ivana Preglja. Ob stoletnici njegovega rojstva se mi povračajo še živi spomini na tega velikega Tolminca, ki nas je kot pedagog in pisatelj, predvsem pa kot globoko čuteč humanist z veliko ljubeznijo uvajal v lepoto slovenske besede, da bi jo mi mladi čimbolj vzljubili in cenili.

Vsem nam je bilo znano, da je bil Pregelj eden tistih Primorcev, ki ga je usoda gnala vedno dalje od rodnih krajev. Prek sončne Gorice, skalovite Istre in slikovite Gorenjske se je iz Kranja dokončno naselil v megleni Ljubljani, kjer je kot profesor poučeval.

Ko smo v začetku šolskega leta razdovednih obrazov zaskrbljeno pričakovali, kateri od profesorjev se bodo pojavili za katedrom, smo se sproščeno oddahnili in se zadovoljno spogledovali, ko smo pri uri slovenščine zagledali na vratih drobno postavlo profesorja, ki je med dijaki vzbujal zaradi priznanega literarnega slovesa vsesplošno spoštovanje in priljubljenost. V trenutku smo vedeli, da bo njegova mehka duša med letom marsikaj spregledala in da bodo tudi tisti, ki pri drugih profesorjih ne bodo našli usmiljenja, v njegovih očeh očetovsko sprejeti.

Pri razlaganju snovi Pregelj ni bil gostobeseden, pač pa stvaren. Večkrat se je posluževal narečnih izrazov in krepkih prispodob, da smo dijaki ob njegovih besedah kar uživali. Ne bi mu

prisojali, da je mojster besede. Prej bi dejali, da je dobrodušen tolminski kmet, ki je v ponošeni mestni obleki in z nekoliko hripavo govorico ter s pristno življenjsko modrostjo zašel v tuji meščanski svet.

Navadno je sedel za katedrom. Njegove pristrizene brčice pod nosom so se simpatično uokvirjale v suhljati obraz pod razmršenimi črnimi lasmi, ki si jih je med poukom večkrat kar z razpetimi prsti nervozno urejeval. Tedaj se je videlo, da jih je že krepko

Pisatelj Ivan Pregelj

načela belina. Očala, ki si jih je pri pisanju potisnil visoko na čelo, pa so skrivala njegove temnikaste, dobrohotne oči. Ko sem ga gledal, sem ga primerjal Cankarju, katerega slika je visela v razredu.

Pri delu je bil profesorsko natančen. Šolske naloge je skrbno popravljaj in nas ob napakah uvajal v estetiko in srčno kulturo. V razredu je živo spremljal pouk, se pogosto sklanjal nad svojimi spisi in knjigami, ki jih je v aktovki prinesel s seboj. Ni pa se zmenil za strogo disciplino. Pričakoval je, da ga bomo zaradi popustljivosti razumeli in ubogali, pri čemer pa se je dobri profesor večkrat uštel; kipeča mladost je bila v nas preočita.

Običajno se ni razburjal. Ko pa smo tudi njemu potisnili mejo potrpežljivosti do vrha, se je sunkovito dvignil iznad katedra, stopil na skrajni rob lesenega poda ter z živahno gesto z dvignjenim kazalcem desnice kot Mojzes zažugal proti nam. Tedaj smo sklonili glave in v pritajenem molku komaj zadrževali smeh. Predobro smo poznali profesorja: ni znal biti strog, njegova čuteča duša mu ni tega dopuščala.

Žuganje s kazalcem desnice mu je prišlo v navado, zlasti se je tega posluževal pri našem neznanju. Tedaj smo tudi pričakovali njegov običajni šolski refren: »Pri maturi dobite eden, eden, eden... padete, padete, padete!« Seveda je dobil iz repetentovskih vrst ob podpori vsega razreda v odgovor gromki smeh, da je odmevalo po hodnikih. Presekal ga je šele profesorjev prodirni pogled, ki nam je segal do srca, ter strah pred ravnateljem.

Pregelj ni bil samo profesor, ampak tudi pisatelj. Skušal se nam je življenjsko približati z leposlovnimi deli. Večkrat je govoril o svojih literarnih ciljnih in o osebah, ki jih je v delih ustvarjal. Iz njegovih besed smo čutili, da ni lahko biti pisatelj. Pozno v noč, včasih do dveh in še čez, je pisal, popravljaj, študiral in jezikovno pilil. Svoje poslanstvo je jemal resno, prizadeto. Želel je, da bi ga ljudje brali,

pa tudi razumeli, čeprav je priznal, da njegov slog ni enostaven. Tudi v tem je podoben Cankarju.

Nekoč se nam je prizadeto potožil, da je neko njegovo pripovedno delo naletelo v goriških cerkvenih krogih na nerazumevanje.

»Preostro me sodijo, ne razumejo me!« se je očitajoče tolažil.

Zadovoljen je bil, če smo spoznali njegove leposlovne stvaritve in njih vsebino, hudoval pa se je nad napačnim naglaševanjem besed. »Azazèl, Azazèl!« je z dvignjenim glasom popravljaj dijaka, ker je nepravilno naglasil naslov njegove drame. Pregelj je bil v tistem času že blizu šestdesetih let. Čutil je, da mu pisateljska moč pojema, kar je omenil tudi pri neki uri slovenščine, ko je izjavil, da ne bo več pisal, pač pa le prevajal Valvasorjevo Slavo

400-letnica prvega slovenskega celotnega prevoda Sv. pisma, ki ga je opravil Jurij Dalmatin in tiskal v 1500 izvodih v Wittenbergu leta 1584

vojvodine Kranjske. Ne vem, koliko mu je to uspelo, ker ga je pozneje zadel delni mrtvoud.

Bil je tudi veren. V dijaških krogih v Ljubljani je v vojnih letih krožila tale zgodbica: Nekega večera v maju je šel Pregelj v aršulinsko cerkev na tedanjem Kongresnem trgu k šmarnicam. Pred cerkvijo so se podili mestni pobalini in glasno preklinjali po italijansko. Približal se jim je skromno

oblečen mož, nizke postave, skoraj okorne hoje in s potlačnim klobukom na glavi. Ustavil se je pri mladeniču, ki je izgledal junak dneva, in mu rekel:

»Zakaj preklinjaš mojo Mater? Pri priči umolknj, če ne ti prisolim zaušnico!«

Pobalini so presenečeno utihnili, niso pa vedeli, da jih je posvaril eden največjih pisateljev, Ivan Pregelj.

ZORKO HAREJ

Dvajset let delovanja Zveze cerkvenih pevskih zborov

Marca 1983 je poteklo dvajset let, odkar deluje Zveza cerkvenih pevskih zborov (ZCPZ) v Trstu. Nastala je kot organizacija, ki naj povezuje, vsklaja in pospešuje dejavnost cerkvenih zborov, ki delujejo na ozemlju tržaške pokrajine. Potrebo po tej organizaciji so nakazovale že nekatere prejšnje skupne pobude, kakor so bili božični koncerti, nastopi na slovenskih taborih ter posebno vzdušje, ki je pripravljalo in spremljalo drugi vatikanski koncil, ki je kot glavno novost uvedel v cerkev narodne jezike namesto povsod uveljavljene latinščine. Ustanovni občni zbor ZCPZ je bil 17. marca 1963 na sedežu Slovenske prosvete v ul. Donizetti 3 v Trstu. Na njem so zbrani predstavniki cerkvenih zborov določili zgradbo, program in nakazali smernice nove organizacije.

Delovanje ZCPZ

Svojo zunanjo dejavnost je Zveza začela 7. julija istega leta z nastopom združenih cerkvenih zborov na proslavi na Padričah ob 1100-letnici svetih bratov Cirila in Metoda. Sledili so nastopi združenih, posameznih zborov in zborovskih revij na praznikih, slavnostih, proslavah. Zveza je namreč takoj na začetku osvojila prakso iz časa med vojnama in pred prvo svetovno vojno, da cerkveni zbori gojijo tudi posvetno petje. Naj v naših posebnih razmerah

opravljajo versko, kulturno in narodno poslanstvo. Vaje z mešanim programom so pa v naših razmerah bolj mikavne.

V delovanju Zveze je treba omeniti nekatere pobude. Na področju cerkvene glasbe je taka pobuda vsakoletni božični koncert, ki ga Zveza prireja v Trstu, na Tržaškem in v zadnjem času tudi v Sloveniji. Trikrat ga je organizirala v Beneški Sloveniji in enkrat v Zabnicah v Kanalski dolini. Prvi koncert je običajno na začetku januarja, ko so priprave na božične praznike v župnijah že mimo. Poleg manifestacije, počastitve praznika, umetniškega poustvarjalnega dejanja, zasleduje vodstvo še drug namen: seznanjati pevovodje, pevce in poslušalce z drugačnimi božičnimi skladbami, drugačno interpretacijo že znanih skladb ter spodbujati naše pesnike in pisatelje, da napišejo nova besedila za nove skladbe. Pobuda je bila in je uspešna, ker Slovenci čutimo božič kot verski in delno narodni praznik, ker se je skozi stoletja nabralo ob njem toliko narodnih posebnosti.

Druga večja pobuda je iz zadnjih časov. To je revijski nastop zborov s cerkvenim sporedom, vsako pomlad na drugačno temo. Tako je predlanski spored obsegal Marijine pesmi, lanski velikonočne. Zbor Zveze, ki je sestavljen iz prostovoljcev posameznih zborov, na-

stopa tudi ob drugih priložnostih. Tako je nekajkrat nastopil na prazniku sv. Cirila in Metoda v svetišču na Vejni, na srečanju ostarelih in bolnih, na marjanskih shodih na Opčinah itd.

Zborovske revije

Za pospeševanje in spodbujanje zborovskega petja so važne jesenske zborovske revije, kjer vsak nastopajoči zbor predvaja po tri posvetne skladbe. Revija je prikaz dela zborov, kaj in kako delajo, ter spodbuda za nadaljnje delo. Ker nastopa zbor na taki reviji pred neobičajno ter številno publiko in pevskimi strokovnjaki, se morajo pevci dobro in skrbno pripraviti, izbrati vsa sredstva, da bo nastop čim boljši, kar se pozneje pozna pri zboru vse leto. Od 1969 organizira Zveza vse te revije v Kulturnem domu v Trstu. Vodstvu ne gre tu za bleščečo zunanjo manifestacijo, kamor naj bi povabili zборе od vsepovsod, temveč za pomoč in vrednotenje zborov na ozemlju, kjer ima zveza svojo pristojnost. Zato nastopajo na teh revijah

samo zbori s Tržaškega. Nekateri cerkveni zbori nastopajo tudi na veliki spomladanski zborovski reviji Primorska poje. Tudi za te nastope priporoča vodstvo pestrost programske izbire, ki naj zaobjema vse dobe slovenske glasbene literature in nove, tudi naročene stvaritve, ki naj ostanejo kot dokument našega časa in prostora.

Mladinsko petje

ZCPZ je vedno posvečala pozornost mladinskemu petju in sploh pospeševanju glasbe med mladino. V luči tega prizadevanja je treba razumeti revijo Pesem mladih. Na začetku so na tej reviji nastopali tudi instrumentalni ansambli in plesne skupine, nato ansambli in zbori, dokler niso ostali sami zbori. Prehojena je bila dolga pot od plahih in negotovih začetkov do zorenja zadnjih let. Posrečena je bila zamisel o zadnji skupni pesmi. Navdušujoče in pretresljivo je slišati in videti na odru množico otrok, ki poje. Še pomnite navdušenje v dvorani, ko je bila prvič izvedena taka pobuda, Vo-

Svetokriški mladinski zbor, ki ga vodi s. Cecilija Kontelj na reviji »Pesem mladih 1983« v Kulturnem domu v Trstu

dopivčeva Mojo srčno kri škropite ob spremljavi celotnega orkestra Miramar, in potem vsako leto tudi s skladbami na posebno temo, kakor je bilo za Leto otroka ali Leto handikapiranih?

Na področju mladinskega petja se vedno vztrajneje postavlja vprašanje pevovodij. Mladinskih zborov bi bilo več, ko bi imeli več pevovodij. Prav zato je ZCPZ organizirala jeseni 1979 dvomesečni tečaj po dvakrat na teden, kjer je bila obravnavana snov, ki je potrebna mlademu dirigentu. Naslednji tečaj je bil januarja in februarja 1981.

Spolnjenje in nove pobude

Vodstvo je vedno želelo, da se glasbeno znanje tudi starejših zborovodij obnavlja in spopolnjuje. Zato je že v letu nastanka Zveze organiziralo dvotedenski glasbeni tečaj za vodje tržaških zborov. Naslednji dvomesečni tečaj po enkrat na teden je bil novembra in decembra 1968. Temu so sledili enotedenski študijski seminarji sredi avgusta, trije v Tinjah na Koroškem, potem v raznih krajih v Sloveniji in letos v Meranu. Ta poletni seminar je bil razširjen tudi na pevce, ki želijo spopolniti svoje znanje.

Vodstvo zveze je večkrat priporočilo zborovodjem, naj iščejo skladbe tudi iz preteklih dob. Nekatere od teh pri nas sploh niso bile še izvedene. Tako bodo naše programske izbire popolnejše in zanimivejše. Tudi ljudske pesmi in napeve, kot narodov izraz in ogledalo, moramo gojiti, da se to naše dragoceno premoženje ne izgubi. Zaradi tega je Zveza leta 1974 izdala 47 Ljudskih nabožnih pesmi, ki jih je priredil in harmoniziral U. Vrabc, in dve leti pozneje zbirko 25-ih svetnih pesmi. Tudi te Ljudske napeve je priredil U. Vrabc.

Leto 1970 predstavlja gotovo mejnik v delovanju Zveze. Aprila istega leta so se namreč na pobudo Zveze zbrali v Bazovici glasbeniki, pesniki in duhovniki iz naše dežele, Slovenije in s Koroškega na študijski dan. Zbrani

strokovnjaki naj bi v razmišljanju in v diskusiji skušali osvetliti, kakšen besedni in glasbeni izraz naj bi imela sedanja slovenska cerkvena vokalna glasba, ki bi seveda upoštevala zadevne smernice zadnjega koncila, težnje sedanjega človeka in značilnosti slovenske glasbene tradicije. Sklepe in predloge posameznih komisij, ki jih je na koncu študijskega dne sprejela skupščina, je vodstvo posredovalo pesnikom in skladateljem. Nato so bila poslana vabila pesnikom, da spesnijo tekste za mašo. Dospela so besedila za štiri maše, od katerih sta dve, Zore Saksida in Stanka Janežiča, uglasbila U. Vrabc in St. Malič.

V publicistično dejavnost Zveze spada tudi antološka zbirka vokalnih skladb Staneta Maliča Zbori in samospevi, ki jih je Zveza izdala za njegovo sedemdesetletnico 1974, in sodelovanje pri zadnji zbirki mladinskih in otroških pesmi Pastirčkove pesmi 1976. V ta okvir spada tudi zbirka izvornih božičnih in novih priredb ljudskih napevov iz leta 1968. Zbirka božičnih pesmi Sveta noč je nastala kot posledica natečaja za izvirno božično pesem, ki ga je leto prej razpisala Zveza.

Z gornjim prikazom nista seveda izčrpani vsa dejavnost ZCPZ v teh dvajsetih letih in njena vloga osrednje organizacije, na katero se zbori morajo in morajo opreti pri opravljanju svojega poslanstva.

DORA OBLJUBEK

LUNA

*Luna blede je sijala,
ko sina sem iskala,
v stiski v njo pogled uprla
in goreče jo prosila:*

*Luna mila, ki vse veš,
srd in jok zemljanov slišiš,
zakaj meni, revī, ne poveš,
kje moj sinek je sedaj?*

*Luna milo posvetila,
nemo mi odgovorila:
jaz le svetim vsem ljudem,
skrivnost izdati ti ne smem.*

Mednarodni pevski natečaj Seghizzi

Gorica iz leta v leto gosti ob začetku jeseni veliko mednarodno pevsko manifestacijo C. A. Seghizzi. Lani je ta dosegla že dvaindvajseto izdajo. Na nji je dobre tri dni mogoče slediti izvajanju številnih zborovskih skupin od vsepovsod. Zadnja leta so se Evropi pridružile še Amerika ter Azija. Tako dobiva ta velika glasbena prireditve vse večje razsežnosti in obenem daje Gorici res veliko vlogo povezovalca med narodi tudi na tem področju.

Na natečaju 1983 je nastopalo okoli dvajset pevskih skupin. Iz Evrope naj omenimo pevce iz Italije, Jugoslavije (Slovenija), Nemčije, Francije, Anglije, Poljske, Češkoslovaške, Romunije, Madžarske, Finske in Španije. Južno Ameriko je zastopala Argentina z enim zborom, Azijo pa Filipini.

Kot vedno so zbori nastopali v dveh velikih skupinah, v polifoniji ter folk-

lori. Največ je bilo mešanih zborov, sledili so ženski oz. moški zbori. Morali pa so odpeti po štiri skladbe iz različnih glasbenih dob oz. za folkloro iz lastne dežele. Žirijo so sestavljali priznani strokovnjaki, med njimi Slovenec Jože Fürst. V umetniškem vodstvu prireditve je tržaški glasbenik Pavle Merku.

Naš zapis bi sicer ne smel biti navadno časnikarsko poročilo o nagrajenih zborih, ampak morda bolj razmišljanje o pomenu in bodočnosti te velike pevske manifestacije. Sicer pa naj omenimo, da so odnesli glavne nagrade zbori iz Francije (Le Mans) za mešano polifonijo, finski moški zbor iz Espo za drugo mesto v svoji skupini (prvega niso dodelili) ter madžarski ženski zbor Bela Bartok za svojo polifono kategorijo, v folklornem petju pa so se najbolj uvrstili spet Madžari, predvsem pa Bolgari iz Plovdiva. Letos je

Zbor »Lojze Bratuž« na mednarodnem tekmovanju C. A. Seghizzi v Gorici

tudi prvič nastopil neki pevski zbor iz Londona.

Pa slovenski zbori? Kot že omenjeno, smo imeli predstavnike iz Slovenije. Dva slovenska zbora sta tekmovala, namreč mešani zbor Obala iz Koprca ter zbor Slava Klavora iz Maribora. Koprski zbor je pred leti morda že bolje nastopil, tudi na mednarodnem tekmovanju. Predvsem pa je predstavil že znan program, ki ga je tudi naše občinstvo slišalo. Mariborski zbor je sicer v glavnem dostojno predstavil našo pesem (sicer pa: zakaj v polifonski zasedbi — če izvzamemo latinski Gallusov motet — niti ene slovenske skladbe?). Menimo, da bi bilo spet dobro misliti na kako zamejsko slovensko udeležbo za prihodnje izdaje. Treba je namreč, da tudi na tem področju potrdimo svojo prisotnost!

Naj še omenim, da so nekateri zbori (kot je že navada) peli pri raznih mašah v mestu in okolici. Tako je npr. pri slovenski maši na Travniku lepo nastopil finski moški zbor, ki je s svojo

umerjeno pesmijo zelo primerno spremljal ves obred. Madžarski zbor pa je pel pri maši v pevski cerkvi.

* * *

V Gorici imamo sedaj že vrsto lepih in zelo kvalitetnih mednarodnih prireditev. Zborovski natečaj, violinski konkurz, srednjeevropska kulturna srečanja — da omenimo le najbolj kvalitetna. Pri vseh teh pa Slovenci direktno malo ali sploh ne sodelujemo, vsaj v njih pripravah ne. Zakaj bi se tudi mi ne vključili v eni ali drugi obliki v te kanale? Ali bi zmogli morda sami kako podobno pobudo? Težko je na to odgovoriti. Vsekakor pa so stvari vredne premisleka in poglobitve. Vse premalo namreč na teh simpozijih izstopa naša kulturna prisotnost sploh, tako v preteklosti kot v sedanjosti. Morda bi za to poklicani dejavniki lahko o tem kaj več razmišljali. Gorica oz. njena podoba nazven bi tako obogatela in pravilno pokazala tudi na tako pomembni slovenski dežel!

MAJDA DANEV

Pet razgibanih let mladinskega pevskega zbora »Vesela pomlad«

Pet let je že preteklo, odkar so mladi pevci »Vesele pomladi« stopili v pisani svet glasbe. Do današnjega dne, ko zazveni že sleherna njihova pesem dokaj smelo in samozavestno, so prehodili čudovito, razgibano pot po notnem črtovju. Pridobili so veliko pevskega znanja, razširili obzorje osebne kulture ter v sklopu pevske skupine navezali prijateljske vezi, ki jih še nadalje utrjujejo.

Pa se ozrimo nekoliko nazaj v obdobje pred petimi leti! V jeseni leta 1978 se je g. Franc Pohajač po številnih spodbudah odločil, da zbere skupino otrok in jih začne učiti zborovskega petja. V ta namen je 12. decembra istega leta povabil na sestanek v

Finžgarjev dom starše, da bi jih seznanil s svojimi načrti. Sad tega sestanka je bila ustanovitev Otroškega pevskega zbora. Prijavilo se je 36 otrok z Opčin, Banov in Ferlugov. Že naslednji dan so imeli prvo pevsko vajo. Kasneje je število mladih pevcev naraslo na 57. Svoj prvi nastop so imeli 1. aprila 1979 v Finžgarjevem domu. 30. maja istega leta so si izbrali ime »Vesela pomlad«.

V drugem letu delovanja je zbor vadal že nekoliko zahtevnejše skladbice. Pri vajah je bilo vpeljano tudi točkovanje, za katero so bila sestavljena posebna pravila, ki so se jih skušali mladi pevci kar najbolje držati. V tem delovnem letu je začel aktivno delo-

Mladinski zbor Vesela pomlad s svojim dirigentom g. Francem Pohajačem

vati tudi odbor staršev. Svoj prvi sestanek je imel 3. novembra 1979 in se še vedno sestaja enkrat mesečno. Za delovanje odbora staršev je bil sestavljen poseben delovni pravilnik. V drugem delovnem letu je imel OPZ sedem nastopov in je prvič oblekel raznobarvne majice, ki so svojevrstno tolmačile ime zboru »Vesela pomlad«.

V tretjem delovnem letu je zbor štel že 60 članov. Imel je kar 79 pevskih vaj in 6 nastopov. Zborovodja se je skupno z odborom staršev odločil za nakup klavirja, ki naj bi dopolnjeval delo zboru. Najtežje finančno breme za nakup tega instrumenta so si prevzeli Hranilnica in posojilnica na Opčinah, ki še danes velikodušno podpira »Veselo pomlad« in starši mladih pevcev.

Četrto leto svojega delovanja je pričel OPZ s študijskimi dnevi v Finžgarjevem domu. Ti so bili za mlade pevce velika novost. Prizadevnost, ki je odlikovala člane zboru med omenjenimi študijskimi dnevi, je bila dokaz, da so pevci sklenili nadaljevati po načrtani poti načrtno in resno. V tem letu delovanja je imel zbor 125 vaj in 11 nastopov. Ko je zbor nastopil na

Reviji otroških in mladinskih pevskih zborov Slovenije v Zagorju ob Savi, se je preimenoval v Mlajši mladinski pevski zbor. Tedaj so se glasbeni pedagogi in kritiki zelo pohvalno izrazili o »Veseli pomladi« ter ugotovili, da ima dobre osnove za kakovostni napredek. V tej delovni sezoni so se mladi pevci predstavili z novimi oblekami, za katere je načrt izdelala Marija Vidau, kostumerka pri SSG v Trstu. V letu 1981 je bil ustanovljen tudi zborov podmladek — OPZ »Vesela pomlad«.

Peto leto delovanja je zbor pričel s študijskimi dnevi v Bohinju, kjer se je začel že intenzivno pripravljati na dostojno proslavitev svoje petletnice. Niz proslav ob tem jubilejnem letu so pevci pričeli meseca aprila s koncertom za slovenske rojake v Rimu. 15. maja so imeli slavnostni koncert na svojem sedežu v Finžgarjevem domu na Opčinah. Na tej slovesnosti so bili člani, ki sodelujejo v zboru že vseh pet let, nagrajeni z diplomami in značko, katere načrt je izdelala profesorica Madga Tavčarjeva. Najlepši praznik pa je bil ta dan za samega zborovodjo Franca Pohajača, pobudnika in usta-

novitelja zbora. Starši pevcev so ga za ves njegov trud nagradili s srebrnozlato značko. Ob zborovi petletnici je zborovodja izdal tudi brošuro s programom vseh naštudiranih pesmi.

Z letošnjo sezono stopa zbor v svet mladinskega petja. Že ob svoji petletnici se je preimenoval v mladinski pevski zbor. Novo obdobje se je pričelo s Študijskimi dnevi v Strunjanu med 21. in 31. avgustom. Zborovodja in člani odbora staršev so se tedaj ponovno prepričali, da so taki dnevi študija velikega pomena za zbor, ki predhodno načrtuje svoje delo in skuša svoje načrte čim vestneje uresničevati. Sad truda, ki so ga pevci vložili v temeljito pripravo in poglobitev znanja na študijskih dnevih, je bil predvsem nastop 9. septembra v tržaški cerkvi San-

ta Maria Maggiore, ko je zbor ponosno predstavil širši italijanski publiki našo slovensko pesem. Tedaj se je tudi italijanska kritika pohvalno izrazila o nastopu »Vesele pomladi« na tej reviji oz. državnem kongresu italijanskega združenja »Pueri cantores«.

Zborovodja, pevci in odbor staršev so hvaležni vsem, ki so v tem petletnem obdobju spremljali rast in razvoj zbora. Pri tem je treba poudariti še zlasti prispevek, ki so ga dali k vsestranskemu oblikovanju pevskega izražanja glasbeni pedagogi Nadja Fabris, Matejka Maver, Krasulja Suhadolc, Lucija Čač, Ivan Florjanc, Olga Lupinc in Lučka Susič. Kakor zborovodja Franc Pohajač so tudi oni opravili svoje delo brezplačno, zato ima še večjo vrednost in ceno.

DUŠAN JAKOMIN

Obletnice kulturne dejavnosti v Škednju

Leto 1984 je prineslo Škednju vrsto obletnic, ki zajamejo skoro celotno kulturno dejavnost: 30 letnica pevskega zbora, 20 letnica Doma Jakoba Ukmarja, 10 letnico poletnih prireditev, temu lahko dodamo še bližajočo se desetletnico muzeja.

Kakšno je današnje stanje v Škednju zadostuje ta ugotovitev: v italijanski osnovni šoli je vpisanih letos okrog 500 otrok, na slovenski šoli 18!

Razlogi so splošnega in krajevnega značaja. Se sedaj je občutiti posledice fašizma, dejanska brezbriznost partije

2. škedenska poletna prireditev: nastop otroškega zbora

na terenu, k temu moramo še dodati usodno obračunavanje med dvema političnima strujama po znanih dogodkih leta 1948. Leteli so očitki, dolgotrajno zmerjanje in omalovaževanje, ki je mejilo na sovraštvo. Posledice? Dober del ljudi se ni hotel zameriti niti nemu in niti drugemu, zato se je kratkoma umaknil od vsega, kar je slovenskega in se niso več vrnili. Take posledice opazamo povsod v zamejstvu, zato si moramo misliti, kakšna je odgovornost tega političnega obračunavanja. V Škednju beležimo še konec mogočnega pevskega zbora »Vesile«.

Drugače pa je bilo v cerkvenem krogu. Čeravno v manjšem obsegu, se je vse razvijalo v znamenju stalnosti: služba božja, petje, udeležba itd. Pri nedeljskih mašah so pele stare pevke, za večje praznike stari pevski zbor. Toda nujno je bilo prenovljenje.

Nastanek novega pevskega zbora

Nove moči so bile na razpolago, toda politično obračunavanje je prineslo tudi kulturno mrtvilo. Možna pa je

bila dejavnost v cerkvenem krogu. Tako se je pojavil najprej ženski pevski zbor, ker so se starejšim pridružile dekleta. Prva vaja je bila 14. februarja 1954, kar v spalni sobi, ker pač ni bilo drugega prostora. Kasneje so se pridružili še fantje, tako je nastal mešani pevski zbor, ki je prepeval v cerkvi in obenem gojil posveto pesem z različnimi nastopi in registracijami za radio. Vseskozi so se nadaljevale pevske vaje in nastopi, z večjimi ali manjšimi uspehi, toda neprekinjeno, zato lahko upravičeno obhaja svojo tridesteklenico. Člani zbora so bili v glavnem mladi, povezali so se med seboj, da so ustvarili strnjeno družbo, edino v Škednju, in tej skupini, na žalost, ni sledila nobena druga.

K temu so pripomogle pevske vaje, nastopi, izleti, družabni večeri, predvsem pa mladostna leta.

Dom Jakoba Ukmarja

Vsa ta dejavnost je zahtevala primerne prostore. A jih ni bilo, vsaj v začetku, bilo je pa veliko idealizma, prve pevske vaje so bile v moji spal-

Škedenjski mešani zbor je večkrat nastopil skupno z otroškim zborom. Nastopi so bili na Tržaškem, Goriškem, v Sloveniji in na Južnem Tirolskem

nici, kasneje smo dobili majhno sobo. Zatem smo dobili večji prostor v starem župnišču, a tu smo pretrpeli veliko vročine in mraza.

Začela se je akcija za novi dom. Sestavili smo poseben odbor, imeli več sej in proučevali razne možnosti. Rešitev pa je bila težka, a je nepričakovano prišel razplet.

Vsej naši dejavnosti je sledila tudi gospa Draga Gregorič Rosenberg. Sporazumno s svojo sestro je določila svojo hišo neki slovenski ustanovi. Prosil sem jo za razumevanje, kar je kmalu privolila. Mislila je predvsem na otroke. Ker ni imela druge razumevanja in zadoščenja, se je odločila, da nam pokloni svoj dom. Bilo je to leta 1962. Po njeni zaslugi in prizadevanju njenega očeta je bil v tej hiši prvi otroški vrtec; nekaj let pred tem stoletjem je tu bival skladatelj Fran Venturini. Leta 1964 pa je ta hiša postala škedenjski dom, čeprav smo v začetku dobili na razpolago le večjo sobo v pritličju, saj so bili v hiši še najemniki. Šele leta 1972 je bil dom nam na voljo v celoti.

Prvi obiskovalci-otroci Doma so sedaj že očetje in matere, Dom je postal v teh letih središče dejavnosti v Škedenju s posebnim pomenom tudi za italijanski del, saj jim je v teh letih prikazal kulturno udejstvovanje Slovencev sedaj in v preteklosti. Tu je združenje staršev postavilo temelje svojemu delovanju in osnovalo najvažnejše dejavnosti kot izvolitev imena Ivana Grbca, po katerem se je poimenovala naša šola.

Kmalu je obveljal predlog, naj bi se Dom imenoval po osebnosti msgr. dr. Jakoba Ukmarja.

Poletne prireditve na prostem

Skoro povsod se poleti vrstijo kulturno-zabavne prireditve, ki pritegnejo veliko obiskovalcev. Pa smo si mislili, zakaj naj bi Škedenj zaostajal. Začeli smo tako novo tradicijo, ki se je prav dobro obnesla, predvsem s številno prisotnostjo domačinov: Škedenjsko poletno prireditev na prostem, na trgu

pred Domom in muzejem. Prostoricer ni najbolj primeren, a je edini in najprimernejši v Škedenju, vsaj za naše razmere.

Začeli smo leta 1974. Nastopili so razni pevski zbori, folklorne skupine (iz Pirana in »Stu ledi« iz Trsta ter otroška škedenjska skupina) in ansambli.

Muzej

Muzej je nastal leta 1975 s privatno zamisljivo, toda s sodelovanjem vseh Škedenjcev in je že na pragu prvega desetletja.

Dobil je svoj prostor v Škedenju, priznanje pa tudi v mestu in onstran meje. Dokaz za to je, da je stopil na prvo stran platnice telefonskega imenika tržaškega mesta. Ogledalo si ga je že nešteto obiskovalcev, predvsem šole.

Sedaj, za eno leto, so na ogled škedenjske razglednice, ki živo pričajo, kakšno je bilo nekdanje življenje v Škedenju, obenem so na ogled slike domačina Avrelija Lukežiča.

Vsa ta dejavnost, koliko je pomagala? Odgovor naj dajo drugi, predvsem tisti, ki bodo prišli za nami.

DORA OBLJUBEK

NAŠE ŽIVLJENJE

*Kakor morje je življenje naše,
zdaj ga vzburkajo valovi,
da se divje peni,
potem spet mirna je gladina
in valov nikoder ni.*

*Ko te v življenju val gorja objame,
si brez moči.
Ko te v globino temno nosi,
izhoda ni.
Tako se zdi.*

*A tvoj pogum premaga vse,
kot vihar na morju val gorja se umiri,
mir naseli v tvoje se srce,
vsega te objame, nov up v tebi zaživi.*

Poslovili so se

Prof. Roža Šturm

Dne 13. aprila 1982 je umrla v Beogradu prof. Roža Šturm, ki je v prvih povojnih letih poučevala v Trstu zgodovino in zemljepis na Znanstvenem liceju Fr. Prešeren (1945-54), na Trgovskem tehničnem zavodu Žiga Zois (1954-57) in na Trgovski strokovni šoli (1957-60), ko je stopila v pokoj. Šturmovska se je rodila 26. jun. 1902 v Valjevu v Srbiji v družini Obradović. Gimnazijo je dovršila v Valjevu, univerzo v Beogradu 1927. Poučevala je v Prištini, Peči, Zagrebu, od 1937 do konca vojne v Ljubljani, kjer se je poročila z majorjem Šturmom in se poslovenila. V Trstu je bila sama — moža so kot domobranca vrnili s Koroške v Jugoslavijo —, zato se je vsa posvetila šoli in socialnemu delu. Napisala je tri učne knjige: *Zgodovina starega veka* za višje srednje šole (Trst, 1949),

Roža Šturm

Zgodovina srednjega veka za višje srednje šole (Trst, 1950) in *Zgodovina novega veka* za višje srednje šole (Trst, 1950). Knjige so jasne, pregledne, nepristranske in sestavljene po sodobnih znanstvenih izsledkih. Leta pokoja je preživela pri sorodnikih v Beogradu, živo pa se je zanimala za razmere v Trstu.

Dušan Kodrič

Dne 9. okt. 1982 je umrl v avtomobilski nesreči na cesti pri Nabrežini gospodarski in politični delavec Dušan Kodrič iz znane tržaške Kodričeve družine. Rodil se je 23. jun. 1925, dovršil italijanski Klasični licej Dante Alighieri, nato nekaj letnikov agronomije v Padovi. Ves se je posvetil kmetovanju na domačem posestvu in zaslovel po tem, da je prvi v Italiji postavil tople grede za povrtine, predvsem za kumarice. Ko so jim odvzeli skoraj vso zemljo, jih je opustil in se bolj posvetil gospodarskim organizacijam. Več let je bil predsednik Zveze malih posestnikov, podpredsednik Kmečke zveze, vrsto let predsednik Kmečke zadruge.

Med vojno se je pridružil NOB in odšel 1944 v partizane, kjer je bil dvakrat ranjen in dvakrat odlikovan za hrabrost. Po vojni je deloval v KPI in bil dve leti odgovorni urednik tednika Delo. Strokovne članke je pisal v Delo, Prim. dnevnik in Ljudski koledar. Leta 1981 je dobil nagrado tržaške Trgovinske zbornice »za zvestobo delu in za gospodarski razvoj«.

Rudolf Golouh

23. decembra 1982 je umrl v Ljubljani Rudolf Golouh, časnikar in politik, star 95 let, ker se je rodil v Kopru 23. okt. 1887. Po dveh razredih gimnazije je opustil šolanje in se sam izobraževal. Že mlad se je posvetil časniarstvu in političnemu delu po idejah

ruskih anarhistov Mihaila Bakunina in Petra Kropotkina. Med leti 1905-09 je kot prvi slovenski anarhist v Trstu ustanavljal in urejal v italijanščini pisana glasila, ki so širila anarhistične ideje. To so bili *Germinal* (1905-06), *Il Germe* (1907), *Il Pensiero* (1908), *L'Aurora* (1908). Ko so list prepovedali, je snoval še bojevitejšega, zato so ga izgnali iz Trsta. Zatekel se je v severno Italijo in sodeloval v milanskih listih. Leta 1918 se je smel vrniti v Trst, a tedaj je že deloval v Jugoslovanski socialnodemokratski stranki, zato je sodeloval v vseh tedanjih slovenskih socialnih glasilih: *Rdeči prapor*, *Naprej*, *Zarja*, urejal sindikalna glasila *Železničar*, *Stavbinski delavec* in *Kamnarski delavec*, pa tudi v tržaškem *Il Lavoratore*.

Med prvo svetovno vojno je postal Golouh najvidnejši slovenski socialist v Trstu. Ob koncu vojne je postal član Narodnega sveta in skupnega ital.-slov. Odbora za javno blaginjo. Po italijanski zasedbi Primorske je odšel v Beograd, kjer je napravil maturo, potem v Ljubljano ter se takoj vključil v de-

lo socialistične stranke. Sodeloval je pri reševanju koroškega vprašanja in bil član slovenskega odposlanstva na mirovni konferenci v Parizu. Kot član JSDS je bil 1920 izvoljen za poslanca v ustavodajno skupščino in vse obdobje med obema vojnama je bil vodilni funkcionar te stranke v Mariboru, kamor se je preselil 1923. Ustanovil in urejal je *Delavsko politiko* (1926-41) in sodeloval pri drugih listih in revijah. V letih 1933-35 je bil mariborski podžupan in je dal pobudo za ustanovitev zadruge Mariborski teden, za zgraditev Delavskega doma in naselja stanovanjskih hiš.

Po nemški zasedbi Maribora se je umaknil v Ljubljano in postal član gospodarske komisije OF. Nemci so ga odpeljali v Dachau. Po vojni se je naselil v Ljubljani in delal v Inštitutu za zgodovino delavskega gibanja. V po-vojnih letih je objavil vrsto člankov in razprav o razvoju delavskega gibanja med Slovenci, posebno na Tržaškem. Svoje življenje in delo je opisal v knjigi *Pol stoletja spominov*, panorama političnih bojov slovenskega naroda (Lj.

Prva folklorna skupina škedenjskih šolarjev na 4. škedenjski poletni prireditvi

1966, str. 424). Knjiga spada med najboljše in najbolj zanimivo spominsko literaturo na Slovenskem.

Golouh je tudi literarno ustvarjal. Napisal je nekaj pesmi v italijanščini in prevedel v italijanščino nekaj iz Cankarja in Župančiča. Najpomembnejši pa so njegovi dramski teksti: *Kriza* - socialna drama v 6 slikah (1927), *Groteska sedanjosti* - komedija (1932), *Od zore do mraka* - živalska komedija, basen za odrasle (1935), *Krisalida* - igra v treh dejanjih (1940), *Veseli večer točaja bogov* - groteska v treh dejanjih (1966). Krizo, Krisalido in Veseli večer je izdala mariborska založba Obzorja 1977 pod naslovom *Od Krize do groteske*.

Lojze Ilija

Dne 4. nov. 1982 je umrl v Venezueli slovenski pisatelj Lojze Ilija, doma iz Spodnjega Brnika pri Kranju, kjer se je rodil 1905. Dovršil je Škofijsko klasično gimnazijo v Šentvidu nad Ljubljano in pravo v Ljubljani, bil nekaj časa v uredništvu Slovenca, potem odvetniški pripravnik, po zadnji vojni je odšel v Venezuelo, kjer je bil knjigovodja.

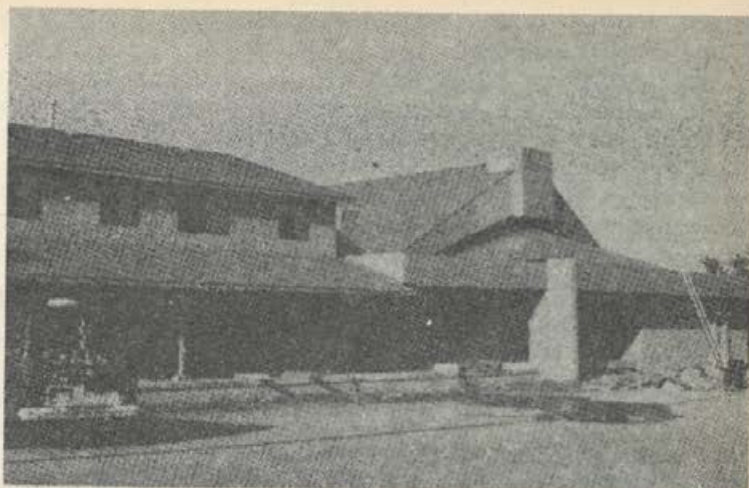
Pisati je začel že pred vojno, v javnosti pa se je oglasil šele 1958, ko mu je Družba sv. Mohorja v Celovcu izdala knjigo sedmih črtic *Domače zgodbe*. Tu so ljudske legende, narodni običaji in življenje na vasi. Pripovedovanje je preprosto, neke vrste kramljanje, živahni so dialogi in lepi opisi narave okrog Cerkelj.

Pri isti založbi je izšla povest *Gospod Šimen* (Celovec 1961 in 1962), kjer je opisal znanega naravoslovca župnika Simona Robiča, zavednega narodnjaka, originalnega, skromnega, pevca in humorista. Bolj kot zgodba so pisatelja zanimali narodni običaji: navade ob mlačvi, varovanje pri mrliču, vaški semenj z mašo, odhod neveste na ogled, prepis posestva, vožnja nevestine bale, ženitovanje, romanje na Sv. Višarje idr. Tudi tukaj je pripovedovanje preprosto, realistično, nekoliko starinsko, a z mnogo humorja.

Leta 1971 je izšla pri SKA v Buenos Airesu povest iz domobranskega življenja *Huda pravda*. V njej je prvi opisal domobransko življenje, in sicer kot domobranec, odkrito, pošteno, brez pretiravanja na desno in levo. V povesti je dosti ideoloških razpravljanj, dobro pa je prikazano tudi trpljenje nezavarovanih kmečkih ljudi, ki so se morali pokoravati trem oblastem: nemški, domobranski in partizanski. Vsi so pazili nanje, vsak je imel svojo mrežo obveščevalcev, zato jih je toliko padlo, ob razsulu pa toliko odšlo po svetu. Pater Benedikt je takole opisal razmere v pokrajini: »Podnevi pridejo domobranci in se v koritu pred hlevom napijejo in umijejo, ti pa si že izdajalec, če jim nisi pred nosom vode iz korita izpustil — ponoči lahko pridejo partizani in te kaznujejo, ker si 'sodeloval z okupatorjem in domačimi izdajalci'. Kaznujejo te pa tako, da te vljudno odpeljejo 'na komando', od koder se ni še nihče vrnil, ali pa ti rdečega petelina spuste v streho in imaš zjutraj pogorišče, kjer si zvečer še imel dom. Ali pa Nemci zvedo, da so se partizani ponoči zadrževali pod tvojo streho, in podnevi odpeljejo vse, kar se giblje v hiši, kar pa se ne giblje, zažgo. Uničenju ne uideš, dokler nisi uničen...« Pripovedovanje je spet raztegnjeno, dr. Tine Debeljak pravi v uvodu, da spominja pisanje na sodobni kolportajni roman, približuje se načinu, kot je pisal ameriško-slovenski pisatelj Louis Adamič.

Leta 1975 je izšel spet pri celovski DsM zgodovinski roman *Zadnji rabin v Ljubljani*. Roman se začne okoli 1500 v Ljubljani, ki je majhno, obzidano mesto. Dvakrat napadejo Turki Ljubljano, a škof Krištof Rauber jih odbije. Silen požar uniči pol mesta, močan potres 1513 pa poruši del mesta in obzidje. Leta 1515 se upro kmetje, toda cesarski poveljnik Jurij Herberstein se krvavo maščuje nad njimi. Tedaj morajo vsi Judje zapustiti slovenske dežele. Ta zgodovinski okvir pa je pisatelj napolnil z živimi ljudmi in tedanjimi navadami, ki jih je zajel iz

Nova slovenska cerkev
v Hamiltonu
v Kanadi

zgodovinskih virov. Nazorna je zlasti Ljubljana s svojimi ozkimi ulicami in judovskim getom. Čeprav je mesto majhno in obzidano, pljuskuje vanj svetovni dogodki. Roman je vsebinsko zanimiv in psihološko poglobljen, brez dvoma najboljšo Ilijevo delo.

Drago Petkovšek

Zadnje nedeljo v februarju — 27. febr. 1983 — je umrl v New Yorku Drago Petkovšek, nekdanji funkcionar Radia Trst A, igralec in pisec mladinskih radijskih iger. V Trst je prišel po zadnji vojni iz Ljubljane, kjer se je rodil pred 60 leti, ob koncu petdesetih let pa se je izselil v ZDA, kjer je dobil službo v New Yorku na letališču.

V Trstu je bil član Slovenskega odra in je večkrat nastopil v raznih igrah, npr. v opereti Miklavž prihaja, Dickens Cvrček za pečko itd. Najvažnejše njegovo delo pa so številne radijske mladinske igre, s katerimi je oral ledino v tej zvrsti. Nekaj iger je združil v knjigi *Radijske pravljice* (Trst 1952), ki jih je lepo opremil Bogdan Grom. Čeprav je zajemal snov iz ljudskega izročila (Sv. Miklavž na radiu, Lepa Vida, Sirota Jerica, Krojaček junaček), jo je znal duhovito prilagoditi radijski tehniki, ustvariti žive ljudi in jih opremiti z modernimi tehničnimi pripomočki (na primer sv. Miklavž ima reakcijsko letalo).

Anton Slodnjak

Dne 13. marca 1983 je umrl v Ljubljani najuglednejši literarni zgodovinar, esejist, kritik in urednik dr. Anton Slodnjak. Doma je bil iz Slovenskih goric (r. 13. jun. 1899 v Bodkovicah). Klasično gimnazijo je dovršil v Mariboru, slavistiko na ljubljanski univerzi 1925 z disertacijo *Davorin Trstenjak*. V letih 1925-27 je bil štipendist na univerzi v Krakovu, kjer je bil drugo leto tudi lektor slovenskega jezika. Po vrnitvi v Ljubljano je doktoriral in bil od 1927 do 1945 prof. slovenščine na Trgovski akademiji. Med zadnjo vojno je sodeloval z OF, zato je bil trikrat zaprt, po vojni pa je bil šef in načelnik oddelka za strokovno šolo pri slovenski vladi (1945-47). Od 1947-50 je bil izredni profesor za slovenski jezik in književnost na univerzi v Zagrebu, od 1950-59 redni profesor za slovensko književnost na univerzi v Ljubljani, 1959 je bil politično upokojen. V letih 1961-65 je predaval slovensko, srbsko in hrvaško književnost ter slovenski jezik na univerzi v Frankfurtu ob Maini. Od 1950 je bil znanstveni sodelavec SAZU, od 1967 redni član.

Slodnjak je napisal okrog 350 del: knjig, razprav, člankov in poročil s področja zgodovine slovenskega slovstva. Že 1934 je izdal knjigo *Pregled slovenskega slovstva*, v kateri je proti tedaj ustaljeni metodi z analizo in sin-

tezo utemeljil idejnoestetske vrednote literarnega ustvarjanja kot izraz slovenske samobitnosti, ki raste iz naroda in domačih tal. V tem razvoju je poudaril, da je književnost Slovence postopno spreminjala iz nesvobodnega ljudstva v narod in jih osvobajala. Knjiga je pisana esejistično in z domoljubnim zanosom in je bila nekaj izrednega za tiste čase. V nemščini je napisal podobno knjigo *Geschichte der slowenischen Literatur* (Berlin 1958) in zaradi nje so ga upokojili. Sledili sta *Slovensko slovstvo* (1968) ter *Obrazi in dela slovenskega slovstva* (1975), za veliko *Zgodovino slovenskega slovstva* pri Slovenski matici pa je podrobno obdelal obdobje realizma in naturalizma (zv. II, III, IV). Knjiga Slovensko slovstvo je izšla tudi v srbskem prevodu (Beograd 1972).

Za domače in tuje bralce je izdal več komentiranih izdaj Prešernovih poezij in napisal obširen pesnikov življenjepis, ki je izšel najprej 1962 v srbskem prevodu, 1964 v slovenščini kot *Prešernovo življenje*.

V Zagrebu je odkril Vrazovo slovensko zapuščino in jo izdal v dveh knjigah: Stanko Vraz, Slovenska djela I, II, JAZU 1952.

Uredil je Zbrano delo Franceta Levstika III-VI (1931-35) in I-X (1948-78), Frana Erjavca I-IV (1934-40) in izbor iz del Antona Aškercera in Frana Milčinskega. Oskrbel je tudi izdajo *Izbranih esejev* dr. Ivana Prijatelja I, II (1952, 1953) in *Izbrana dela* Matije Murka (1962).

Ob vsem tem znanstvenem delu pa je bil Slodnjak tudi pisatelj, saj je napisal tri velike romane o treh vodilnih kulturnih delavcih: o Prešernu, Levstiku in Cankarju. To so *Neiztrohnjeno srce* (1938), *Pogine naj pes!* (1946) in *Tujec* (1976). V vseh treh romanih je na bogati zgodovinski podlagi poustvaril obravnavane može in jih približal slovenskemu bralcu. Prvi dve knjigi sta doživeli že po štiri natise, kar je brez dvoma uspeh, saj štejeta 600 in 1190 strani. Za roman o Levstiku je dobil Prešernovo nagrado za leto 1948

in II. nagrado za jugoslovanski roman od vlade FLRJ 1948, za delež pri Zgodovini slovenskega slovstva pa je prejel z drugimi sodelavci 1974 nagrado iz Sklada Borisa Kidriča. Prejel je še več domačih in tujih priznanj in plaket. Zadnja leta je pripravljaval Korespondenco Matije Čopa, a je ni dokončal.

Dr. Miloš Vauhnik

V Zahodni Nemčiji je umrl 19. maja 1983 dr. Miloš Vauhnik, znan predvojni mariborski odvetnik in javni delavec (r. 1895 v Šentilju v Slov. goricah). Po vojni je dolga leta delal kot časnikar v Rimu in v tamkajšnji slovenski skupnosti. Pred leti se je zaradi bolehnosti preselil k poročeni hčeri v Zahodno Nemčijo, kjer pa ga je 11. dec. 1982 podrl avtomobil; od takrat ni več okrevал.

Vauhnik je bil v Mariboru viden predstavnik liberalne stranke, zaveden Slovenec in velik Jugoslovan, kar je dokazal že kot koroški borec. Da bi ohranil spomin na brata polkovnika Vladimira, je iz njegove zapuščine uredil znano knjigo *Nevidna fronta*, ki opisuje obveščevalno delo Vladimira Vauhnika v Berlinu, kjer je bil jugoslovanski vojaški ataše, potem v Ljubljani in Švici za zahodne zaveznike.

Tudi sam je napisal obširne spomine, ki so še v pripravi za natis.

Arduino Cremonesi

Dne 4. junija 1983 je umrl v Vidmu znani furlanski zgodovinar Arduino Cremonesi, doma z Reke, kjer se je rodil 29. avg. 1912. Po poklicu je bil učitelj, od 1965 do upokojitve didaktični ravnatelj v Gonarsu. Vzljudil je slovensko literaturo in o njej predaval v raznih italijanskih mestih in na TV v oddaji »Rischiatutto« (1972). Jedro njegovega dela predstavlja knjiga *Evropska dediščina oglejskega patriarhata* (L'eredità europea del Patriarcato di Aquileia - Udine 1972, ponatis 1974). V njej je ob zgodovini oglejskega patriarhata prikazal njegov vpliv na Slovence, opisal samostane na sloven-

skih tleh, turške vpade, protestantizem in katoliško versko obnovo, sklenil pa knjigo s kratkim pregledom slovenske kulture. 1975 je priobčil v Goriškem letniku razpravo *Opatija v Rožacu*, pozneje knjigo *Turški izziv Habsburžanom in Benetkam*, 1976 Udine. (Terrore turco dagli Asburgo ai Veneti). Zgodovinsko umetniški vodič, istega leta tudi zgodovino potresov v Furlaniji.

Cremonesi je bil velik prijatelj Slovencev in je veliko napravil, da bi nas spoznali tudi italijanski sodržavljan.

Miško Kranjec

8. junija 1983 je umrl v Ljubljani eden najplodovitejših sodobnih slovenskih pisateljev Miško Kranjec. Prišel je iz Prekmurja, kjer se je rodil 15. sept. 1908 v Veliki Polani, in to pokrajino, ki se je šele po prvi svetovni vojni združila z drugimi slovenskimi pokrajinami, je v novelah in romanih pritegnil v slovensko literaturo in jo obogatil s svojevrstnimi ljudmi in deželo.

Študiral je v madžarski osnovni šoli, potem v Marijanišču in na kla-

sični gimnaziji v Ljubljani, vpisal se je tudi na slavistiko, a jo je 1934 opustil in se ves posvetil pisateljevanju. Ker je iz krščanskega socializma prešel v komunizem, je bil zaprt in interniran. Med zadnjo vojno je organiziral NOB v Prekmurju, oktobra 1944 je odšel v partizane. Po vojni je imel vrsto pomembnih funkcij: bil je v uredništvu Ljudske pravice, ravnatelj Cankarjeve založbe in Slov. knjižnega zavoda, Ljubljanskega dnevnika, Prešernove družbe itd. Dve mandatni dobi je bil zvezni poslanec, trikrat predsednik Društva slovenskih pisateljev, redni član SAZU od 1953.

Kot pisatelj se je prvič uveljavil z novelo *Smehljaj* 1930, dve leti pozneje sta izšli povesti *Težaki* in *Zivljenje*, v katerih že zaživi Prekmurje, gosto naseljena dežela, ki je dolgo živela v madžarskih fevdalnih razmerah. Dosti ljudi je hodilo na sezonsko delo ali na grofovske njive, v Jugoslaviji pa so jim zemljo razdelili, kar je Kranjca navdajalo z zaupanjem, kmalu pa ga je zaskrbelo, ker so lastniki delili zemljo svojim otrokom, zato je je bilo

Svetokriški birmanci na Petrovo 1983 pred župnijsko cerkvijo s škofom Jožetom Kvasom iz Ljubljane

vedno premalo. Tako jih je še vedno gnalo po svetu, ne samo iz potrebe po kruhu, vmes so bile sanje in nemir, ki sta trgala ljudi od doma in razbijala družine.

Kranjec opisuje svoj prekmurski svet na dolgo in razvlečeno, dogodki se odvijajo počasi, kakor se počasi vije Mura, ljudje veliko govorijo in razmišljajo, pogosto s pisateljevimi nazori in idejami, zato so taka modrovanja za preproste ljudi neverjetna. Čudovito pa je znal poustvariti pokrajino s kolniki in prekopi z jagnedi, preproste vasi z nizkimi hišami, v katerih kar mrgoli otrok.

Napisal je nad 50 knjig, izmed katerih so važnejše: *Os življenja, Prostor na soncu, Kapitanovi, Do zadnjih meja, Povest o dobrih ljudeh*. Po zadnji vojni je postal bojevit zagovornik uradnega socialističnega realizma, lotil se je vojne tematike in prekmurske preteklosti, npr. trilogija *Povest o oblasti*, načrtoval tetralogijo *Za svetlimi obzorji*, a je dovršil le dve knjigi. V teh delih je zdrknil globoko pod svoje predvojne dosežke. Znova se je dvignil, ko je spet posegel v rodno Prekmurje, romana *Mladost v močvirju* in *Strici so mi povedali* sodita v sam Kranjčev vrh. Še večji uspeh so dosegle posamezne novele, kjer sta bolj prišla do izraza njegova liričnost in ljubezen do prekmurskih ljudi. Njegovo *Izbrano delo* obsega 12 knjig (1972).

Franc Dakskobler

V začetku junija 1983 je umrl v prometni nesreči pri Padovi strokovni pisatelj in prevajalec Dakskobler, ki se je rodil 10. nov. 1906 v Trstu, kamor je prišla njegova mati Katarina za služkinjo iz Porezna pri Podbrdu. Po učiteljišču v Tolminu 1926 je pet let poučeval v domačih krajih, nato ga je fašistični režim poslal v Marostico pri Vicenzi. Od tu je prišel 1942 v Padovo, kjer se je udomil.

Ko je zvedel, da je na padovanski univerzi slovenščina, me je obiskal in tako sva se spoznala in pozneje ostala v pismenih stikih. Iskal je slovenske

mladinske knjige, da jih je prevajal v italijanščino, iskal podatke o slovenskih pisateljih za italijanske oddaje na Radiu Koper. Bil je izredno prepričljiv človek, zato je znal pregovoriti italijanske založnike, ki so se otepali slovenskih avtorjev, neznanih velikemu svetu.

Pri padovanski založbi Edizioni Messaggero je izdal naslednje mladinske knjige: Anton Ingolič, *La banda dei chiodi* (Tajno društvo PGC), 1974; istega pisatelja *La liceale* (Gimnazijka), 1976; istega pisatelja *La galea sommersa* (Potopljena galeja), 1979; Makarovič-Milčinski-Seliškar, *Gli animali dello zodiaco e altre novelle* (pripovedke in pravljice), 1979; *Leggende slovene* (21

ALBERT MIKLAVEC

BOŽIČNA PROŠNJA

*Nauči me trpeti
kot ti;
pomagaj mi ljubiti
kot ti;
navadi me
prilagoditi vrat
jarmu dobrote,
da bom slehernemu brat.*

*Dokaži mi,
da je sladko
nositi nad seboj
streho nad,
težo dni
trpljenje vseh ljudi.*

*Pokaži mi
po strmi cesti
meni dodeljeno mesto
že pred zarjo
in nočjo sveta:
dvigati
med jasne zvezde
božjega otroštva
vsakega človeka,
ki nemirno veka
v trdih jasliah
vsakdanjega življenja.*

legend raznih avtorjev), 1981; pri založbi Editrice la scuola v Brescii 1978 pa je izdal mladinsko knjigo Svetlane Makarovič, *Tredici fiabe per la buona notte* (Miška spi).

Jože Bajec

Dne 13. julija 1983 je umrl v Ljubljani slavist in knjižničar Jože Bajec, star 70 let. V službi je bil na časopisnem oddelku Narodne in univerzitetne knjižnice (NUK), priden kot mravlja, ljubezniv in ustrežljiv. Trajna spomenika si je postavil z dvema bibliografijama: *Slovenski časniki in časopisi 1937-1945* (izdala NUK 1973). Na 362 straneh je opisal v omenjeni dobi vse slovenske časnike in časopise doma, v zamejstvu in zdomstvu, naj so bili tiskani ali razmnoženi, partizanski ali

domobranski. S knjigo je dokazal izredno potrpežljivost pri iskanju virov in veliko širino. Tako je dopolnil Šlebingerjevo bibliografijo, ki se je končala z letom 1936, od leta 1945 pa izhaja vsako leto posebej Slovenska bibliografija.

Leta 1980 pa je izdala Slovenska izseljenska matica v Ljubljani Bajčevo *Slovensko izseljensko časopisje 1891-1945*. Tu je na 150 straneh opisal 129 časopisov, ki so jih izdajali ali jih še izdajajo slovenski izseljenci v ZDA, Argentini, Kanadi in drugod, saj je znano, da Slovenci v tujini ne morejo živeti brez slovenskega glasila, ki jih povezuje.

Bajec je veliko pisal o slovenskih kulturnih delavcih v tujini v Koledar izseljenske matice, v SBL in drugam.

K. HUMAR

Ludviku Šavlju v spomin

Ludvik Šavelj

Zadnjič sva se z g. Šavljem videla 1982 za kvatrnico na Mirenskem Gradu. Bil je upognjen zaradi let, toda čistega spomina, živahen, radoveden, kako gre v Gorici, kaj dela ta, kaj oni, kako pri »Katoliškem glasu«, kajti bil je njegov navdušen bralec.

V 92. letu starosti je 8. novembra 1982 umrl na Mirenskem Gradu. Rodil se je 26. avgusta 1891 v Kamniku. Že leta 1908 je vstopil k lazaristom in svoje teološke študije opravil v Grad-

cu. Tu je bil posvečen v duhovnika 4. julija 1915. Postal je eden najbolj iskanih in izobraženih slovenskih ljudskih misijonarjev.

Na Tržaškem je bil Ludvik Šavelj zelo poznan, saj je v tem mestu preživel največ let svojega dolgega življenja in preživel jih je kot misijonar, pridigar, spovednik. On, Gorenjec po rodu je postal Tržačan po svojem duhovniškem delu; pa ne samo Tržačan, postal je Primorec, saj je kot misijonar imel brez števila misijonov po celi Primorski.

Posebno živo se ga spominjam z misijona v Gorici. Takrat nismo še imeli svoje duhovnije. Zato so bili misijonski govori po cerkvah, kjer je bila takrat maša za Slovence, v stolnici in na Travniku. Misijonarji so bili na hrani pri gdč. Mariji Vidmarjevi, ki je sedaj tudi že pokojna. Tudi takrat g. Šavelj ni bil več mlad, vendar je njegova beseda bila učinkovita, glasna, jasna. Njegovi govori so pritegnili poslušalce zaradi stroge logike misli in pa zaradi lepe slovenščine. Ni bil frazer, ki bi lepotičil, temveč jasen, stvaren, rekli bi vojaški. Tudi njegov nastop je bil vojaški. Poznalo se mu je namreč, da je bil kot novi mašnik kurat v cesarski avstrijski armadi med prvo svetovno vojno.

Takšen je bil Ludvik Šavelj kot človek in kot misijonar. V Trst je prišel pred drugo svetovno vojno leta 1938. Razlagali so mi, da so v tistem času fašistične diktature in raznarodovanja, ko so bili izgnani vsi slovenski redovniki, čutili na Primorskem živo potrebo po voditeljih za duhovne vaje, misijone, tridnevnice. Pa so pri duhovniškem društvu Svečnikov sv. Pavla prišli na misel, da omogočijo lazaristom iz Slovenije, naj pridejo v Trst. Lazaristi so vabilo sprejeli in poslali na Primorsko dr. Gracarja, g. Jožeta Gregorja in g. Ludvika Šavlja. Ta je bival v Trstu v najetem stanovanju kot privatni duhovnik. Oblast mu nič ni mogla, bil pa je vedno na voljo duhovnikom za kake izredne potrebe v dušnem pastirstvu. Od te trojke je dr. Gracar umrl v Sloveniji, Jože Gregor v ZDA. Kot zadnji je sedaj odšel Ludvik Šavelj.

Pogreb je bil 10. novembra na Mirenskem Gradu in ga je vodil škof Janez Jenko. K pogrebu so prišli številni njegovi sobratje lazaristi, več okoliških duhovnikov, pa tudi s te strani meje, zlasti iz tržaške škofije. Škof Bellomi se je pokojnemu g. Šavlju zahvalil z osebnim pismom, ki ga je po maši prebral škofov vikar dr. Lojze Škerl. Zlasti veliko pa je bilo v cerkvi redovnic. Na Gradu samem jih je dosti upokojenk, prišle pa so tudi iz Trsta in Gorice, pa še iz drugih krajev. One same so skoro napolnile klopi. V cerkvi je zbor redovnic lepo spremljal vse obrede.

Gospod Ludvik Šavelj! Sedaj počivate na Mirenskem Gradu med sobrati in sestrami usmiljenkami. Ne pozabite na naše primorsko ljudstvo, ki ste mu v zmedenih časih pomagali utrditi vero.

m. č.

Prof. Rafku Premrlu v spomin

Rafko Premrl

V prvih dneh januarja 1983 nas je vse Goričane pretresla vest, da je umrl prof. Rafko Premrl, župnik v Štmavru pri Gorici. Bil je do zadnjega krepak, zato smo upali, da se bo po bolezni, ki ga je prizadela jeseni, kmalu vrnil med nas. A ni bilo tako. Po kratkem hudem trpljenju je našel svoj mir v Gospodu.

Dr. Rafko Premrl se je rodil v znani

in narodno zavedni družini v Vipavi 29. decembra 1906. Starši so nadarjenega fanta poslali v škofove zavode v Šentvid nad Ljubljano, kjer je bil od 1917 do 1925 in tam tudi maturiral. Po maturi se je vpisal na univerzo na Dunaj, toda že naslednje leto je vstopil v goriško bogoslovje. Po mašniškem posvečenju leta 1930 je bil nastavljen najprej za kaplana v Cerčno, kjer je ostal dve leti. Nato je bil imenovan za župnika v Žabnicah, kjer je preživel osem let (1932-1940). Pod njegovo upravo je spadala Marijina božjepotna cerkev na Sv. Višarjah. Če je danes to svetišče takšno kot je, je zasluga tudi župnika Rafka Premrla, ki je poklical akademskega slikarja Toneta Kralja, da je cerkev poslikal.

To osemletno Premrlovo pastirovanje bo ostalo v zgodovini žabniške župnije kot doba cerkvenega, kulturnega in narodnega razcveta. Pok. Premrl je s svojo živo osebnostjo, aktivnostjo in sposobnostjo globoko zaoral v žabniško življenje. Predvsem si je prizadeval ohraniti v Kanalski dolini slovenstvo in zato kljuboval z vsemi svojimi

močmi temnim silam, ki so hotele uničiti našo istovetnost. To so bili časi, ko sta bila fašizem in nacizem na višku svoje moči in prav v Žabnicah je naš človek še posebno doživel njuno uničevalno silo. Ko so se po letu 1938 razmere začele slabšati in je propaganda za opcijo za nemški rajh dosegla vrhunec, je župnik Premrl v tedanji zmedbi, ko ljudje niso vedeli, kaj bi, svaril svoje farane, naj ne bi zagrešili nepopravljive napake in zapustili svojih domov.

»Med pridigo sem Žabničane svaril takole: Za božjo voljo, ne zapuščajte svoje domovine! Cele generacije so bivale tukaj. Tu imate pokopane svoje sorodnike, svoje starše, brate in sestre. V tej cerkvi ste bili krščeni. Ostanite doma! Časi se bodo spremenili!« Tako se je pok. Premrl spominjal v nekem intervjuju tistih tragičnih časov.

Zaradi te svoje jasne opredelitve in zvestobe slovenstvu je prišel v spor z oblastjo, ki ga je leta 1940 izgnala iz Žabnic. Zatekel se je domov v Vipavo, nato pa so mu odkazali odročno župnijo Poljane nad Reko. Ker so v župnišče prihajali partizani, so ga leta 1943 Nemci aretirali in zaprli v tržaški Coroneo; od tod so ga odpeljali v Dachau, kjer je ostal do konca vojne. Bil je eden od maloštevilnih srečnih, ki so se iz tega nacističnega pekla vrnili domov. Toda v goriški škofiji zanj takrat niso dobili primerne duhovniške službe, zato se je pok. Premrl posvetil poučevanju na goriških srednjih šolah in pa študiju. Na tržaški univerzi je doktoriral iz političnih ved. Trinajst let je poučeval na slovenski nižji srednji šoli, štiri leta na liceju, potem deset let na italijanskih šolah v Vidmu in Gorici, zadnji dve leti, do upokojitve leta 1975, pa še na liceju Primož Trubar v Gorici. Leta 1971 je postal redni župnik v Štmavru.

Dr. Rafko Premrl je bil izredno izklesan značaj. Vedno je bil dosleden in to v vseh razmerah. Nobena grožnja niti življenjska nevarnost ga nista upognili. Tako se je žabniško obdobje zarezalo v Premrlovo življenje kot ostrina in nikdar popolnoma pozabljena

bolečina, ki pa se je izkristalizirala v še bolj pokončno in narodno zavedno držo. V šoli je z izvirno sposobnostjo, ki je nima vsak pedagog, znal mimo učnih načrtov vcepiti v mlade duše duhovno trdnost in jasnost zlasti v narodnem oziru. Tako trdnih in tako zamozavestnih osebnosti, kot je bil pok. prof. Rafko Premrl, je bilo vedno malo. In vendar bi jih še kako potrebovali!

Na lastno željo je bil pokopan v svojem rojstnem kraju v Vipavi.

Naj mu bo lahka domača zemlja, ki jo je ljubil!

MIRKO MAZORA

OBČESTVO SVETNIKOV

*Marsikdo se ob nedeljah
iz vasi popoldne odpravi
po občestvu gor na Kladje
tam pozdravi v svetih željah*

*svoje drage, ki so v zvezi
lepši z njim, kot so bili.
»Oče, mati, k meni sezi!«
vzdihne, grob njih pokropi.*

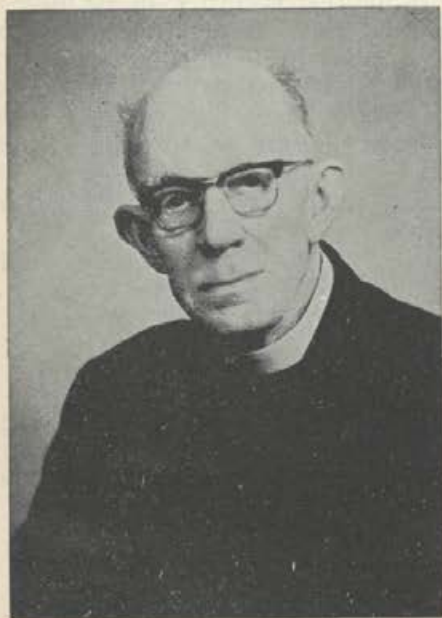
*Že sta z njim in on in ona,
več ne loči jih nobena
stena: Vere moč in krona
tvoj poraz sta, s koso žena.*

*Tak med njimi je pogovor:
tih, skrivnosten, poln uteh;
to ne tre ga žitja tovor,
kot na božjih je dlaneh.*

*Medsebojna izmenjava
želj, ljubezni, pomoči,
vzdihov: Bogu bodi slava,
ki nam takšen mir deli,*

*tako radost, tolažilo,
da več nočem pri ljudeh
biti, tu bi se spočilo
mi srce na teh grobeh.*

Msgr. Anton Rutar

Anton Rutar

Rodil se je 29. maja 1886 v Drežnici, umrl je 3. avgusta 1983 v Gorici, pokopan je bil v Pevmi 5. avgusta.

Starosta slovenskih duhovnikov, trden Slovenec, moder in pogumen mož pokončne drže, kremenit značaj. V načelih jasen in nepopustljiv, v občevanju z ljudmi pa prijazen in poln razumevanja za njihove težave in slabosti.

Vseh 72 let duhovništva je delal čast Cerkvi in slovenskemu rodu. Bil je eden tistih požrtvovalnih duhovnikov, ki so vse življenje darovali Bogu in izgorevali za blagor ljudi, ne da bi čakali na kako priznanje ali hvaležnost.

Bil je najprej izvrsten dušni pastir po različnih župnijah: kaplan v Tolminu, pozneje pri Sv. Ignaciju v Gorici, najbolj se je pa ukoreninil v Pevmi, kjer je župnikoval kar 37 let. Povsod se je znal približati ljudem. Zato so ga župljani sprejeli za svojega: »To je naš gospod!«.

Kmalu je presegel župnijske meje in stopil v areno slovenskega verskega in narodnostnega udejstvovanja na Primorskem. Leta 1914 ga je nadškof Sedej poslal v goriško centralno bogoslovje, ki je tedaj združevalo bogoslovce štirih škofij: goriške, tržaško-kopske, poreško-puljske

in krške (otok Krk). Bogoslovci so bili štirih narodnosti: Slovenci, Hrvati, Furlani in Italijani. Predstojniki so bili trije modri duhovniki: msgr. dr. Jakob Brumat, rektor, dr. Ivan Tul, spiritual in mladi Anton Rutar - podravatelj, ekonom, knjižničar in profesor pastoralke. Vsi trije so skušali vzgajati pisano družbo bogoslovcev v duhu medsebojnega spoštovanja, razumevanja, narodnostne strpnosti in bratske krščanske ljubezni (danes bi rekli: v ekumenskem duhu). Bila je viharna doba med obema svetovni vojnama, zato je bila njihova naloga kočljivejša in težja. Najmarkantnejša osebnost med predstojniki je bil g. Rutar. Srčika njegovega duhovniškega delovanja je bila dvajsetletna skrb za vzgojo in duhovno oblikovanje mladih bogoslovcev, ki so se pripravljali na duhovniški poklic. Kakih tristo mladih duhovnikov je uživalo njegovo skrbno vzgojo. Zato bi se morale vse štiri škofije pokloniti in zahvaliti temu izrednemu duhovniku.

G. Rutarja je odlikovala predvsem stroga pravičnost do vseh bogoslovcev, vsem je bil enako skrben svetovalec in vodnik. Po značaju je bil redkobeseden. Znal je molčati, pa tudi spregovoriti. Ko je bilo potrebno, je o pravem času, na pravem mestu zastavil jasno in odločno besedo, ki je zalegla. Pravo spoštovanje je vzbujala v nas njegova pristna duhovniška, tj. poduhovljena osebnost: bil je mož reda in molitve, reda in neutrudnega dela. Od ekonomskih skrbi za hišo in hrano, prek dela v bogoslovni knjižnici, ki jo je v prvi svetovni vojni rešil uničenja, pa do skrbno pripravljenih predavanj iz pastoralnega bogoslovja, ki so se odlikovala po praktični usmeritvi.

Bil je možat tudi v potrpljenju. Doba med obema vojnama je bila najhujša preskušnja za obstoj slovenskega in hrvatskega naroda v Primorju in v Istri, doba najhujših krivic, nasilja in ponižanj. Vse to smo v polni meri doživljali tudi v bogoslovju. Po smrti nadškofa Sedeja leta 1931 so se razmere hitro slabšale. Najhujše je bilo za časa apostolskega upravitelja Sirottija — splošen preplah, nemir in razdor med bogoslovci. Najbolj porazno je bilo za nas nerazumevanje in sumničenje od strani najvišjih cerkvenih oblasti, ki so po drugi strani ljubimkale s fašističnim režimom v neizmerno pohujšanje vsem

vernikom. Tedaj je znal g. Rutar s svojo besedo in odločnim vedenjem pomirjevalno vplivati na bogoslovce: »Vztrajajmo in upajmo v zmago pravice.«

Končno je treščilo tudi vanj. Maja 1934 so ga fašisti aretirali in obsodili na pet let konfinacije. Pregonstvo je preživljal v Monteleone (Umbrija). Po dveh letih je novi goriški nadškof Margotti posredoval pri oblasteh, da se je g. Rutar mogel vrniti v Gorico. Vendar pa ga je isti nadškof takoj črtal iz seznama bogoslovnih predstojnikov in profesorjev ter ga poslal za kaplana v župnijo sv. Ignacija na Travniku. G. Rutar se

torej ni mogel vrniti med svoje bogoslovce. Močje je sprejel novo službo in po dveh letih je 1938 po smrti Jožeta Abrama prevzel župnijsko mesto v Pevmi — v veliko veselje tamkajšnjih župljanov.

Podoba rajnega Antona Rutarja ni popolna, če vsaj na kratko ne omenimo njegovega deleža še na drugih področjih javnega delovanja, na narodnoobrambnem, kulturnem in gospodarskem in to ne samo med obema vojnama, temveč tudi po zadnji vojni. Bil je med vodilnimi člani slovenske katoliške skupine na Goriškem, sodelavec Virgila Ščeka, Engelberta Besednjaka, Jo-

V Nabrežini so poleg župnišča dogradili dvorano; na sliki skupina delavcev z delovodjo Ivanom Brecijem iz Devina

žeta Bitežnika, Rada Bednarika, Antona Vuka, Iva Juvančiča in drugih.

Bil je odbornik Zbora svečnikov sv. Pavla, društva, ki je vodilo vse versko in narodno-obrambno delo na Primorskem. Pomagal je ustanoviti Goriško Mohorjevo družbo, tednik Mali list. Bil je odbornik Katoliškega tiskovnega društva, pomagal pri Katoliški tiskarni in knjigarini in bil podpredsednik katoliške Zadrुžne zveze. V zadnji vojni je pripadal tudi Narodnemu svetu ter tkzv. goriški sredini. Z vsemi močmi je podpiral delo za pomoč trpečemu ljudstvu, za osvoboditev in za združitve Slovenije z Jugoslavijo.

Ivo Juvančič piše o njem: »Anton Rutar je bil mož tihega dela, prakse ne teorije, in se je kot njegov prijatelj Jože Abram Trentar, pustil voditi od "zdrave pameti". Rutar, ki je že od blizu doživel razcep med "starimi in mladimi" (dr. Anton Breclj proti Antonu Gregorčiču) že pred prvo svetovno vojno, je poznal življenje, imel svoje življenjsko izkustvo, dasi ni stal v prvih vrstah politikov, saj se je vedno ubadal bolj z gospodarskimi vprašanji. S Toncom Vukom je bil pri katoliški Zadrुžni zvezi, pri Katoliški tiskarni in knjigarni itd. Tudi v času, ko so prišle vse te organizacije in podjetja zaradi navala fašizma v krizo in razsulo, je bil Rutar eden glavnih odgovornih mož. Reševal je, kar se je rešiti dalo. Dober gospodar čuva svojo aktivo, na tem načelu je Rutar vedno gladil in miril spore med tekmeči. V sporni zadevi med Ščekom in Besednjakom na eni strani ter dr. Jankom Kraljem na drugi strani je Rutar držal s prvima dvema, vendar je prav tako cenil tudi Janka Kralja in vedel, da je treba ohraniti slednjega inteligenta za skupno dobro našega ljudstva.«

O Rutarjevem zadržanju ob razbitju Jugoslavije piše dalje Juvančič: »14. maja 1941 se je sestala goriška skupina katoliških odbornikov Narodnega sveta. Najstarejši Rutar je takoj uvodoma glede na zadnje težke dogodke, razsulo Jugoslavije, zadržanje Ljubljane itd. kratko izustil: "Stara je prava! (mislil je na majniško deklaracijo iz leta 1917). Slovenci smo za Slovenijo in kot taki moramo biti za Jugoslavijo!" To je bila načelna izjava, ki je izrecno nato obsodila zadržanje ljubljanskih taktikov in paktiranje s fašizmom, obsodila strankarstvo in se izjavila za narodno ljudsko gibanje. V Ljubljano je bila sporočena po kurirju pismeno banu Natlačenu in škofu Rožmanu...« (Ivo Juvančič:

Primorski Narodni svet - Goriška sredina in OF-NOB - objavil v Primorskem dnevniku 1970, pogl. II in VI).

Rajni Anton Rutar je v svojem dolgem življenju mnogo izkusil. Vedel je veliko o delu, uspehih in težavah goriških javnih delavcev, duhovnikov in laikov. Govoril je zelo malo o tem. Sam pa je storil svojo dolžnost do Boga in do svojega naroda do zadnjega diha.

Doba zadnjih petdeset let je marsikaj prekrila s plaščem pozabe. Novi časi, nove razmere, novi problemi Bil sem v Pevmi na pogrebu g. Antona Rutarja. Na zadnji poti so ga spremljali mnogoštevilni duhovniki in velika množica ljudi, tudi z onstran meje in iz njegove rojstne vasi, odkoder so se pripeljali z avtobusom. Pri pogrebni maši je koncelebriralo nad 50 duhovnikov, pel je cerkveni zbor iz Drežnice. Somaševanje je vodil msgr. Andrej Simčič iz Solkana. V nagovoru je prikazal lik pokojnika in njegovo delo za Cerkev in slovenske ljudi ter izrazil sožalje v imenu koprškega škofa. Sožalne brzojavke sta prebrala msgr. L. Ristič v imenu goriškega nadškofa Bommarca in msgr. Oskar Simčič brzojavke, ki so jih poslali slovenski škofje. Nerazumljivo odsotni so bili predstavniki laikov, ker tudi ob odprtem grobu ni nihče spregovoril.

Naj bodo te vrstice v skromno dopolnilo in v toplo zahvalo možu, ki je bil bogoslovcem in vsem goriškim Slovencem močna opora v težkih časih.

MIRKO MAZORA

NA TVOJEM GROBU

*Le skromen križ lesen
na tvojem grobu že trohni,
na njem je samo pod jesen
šop krizantem in luč brli.*

*A moje misli, moji vzdih,
ki proži jih srca utrip,
tam na gomili ubogi, tihi
so tvoji večkrat, kot ta hip.*

*Rahljajo zemljo do kosti,
do večnosti so most, hodnik,
prav do nebes njih glas kipi,
najlepši so tvoj spomenik.*

Mirko Mazora

Mirko Mazora

Mirko Mazora je bil doma iz Kobariškega Kota. To je deželica med Stolom in izviri Nadiže. Kobariški Kot je bil vedno dežela na meji; na meji med Beneško republiko in Avstrijo, potem med kraljevino Italijo in Avstrijo, danes med republiko Italijo in SFR Jugoslavijo. Nadiža je ob svojih izvirih bila ta meja in je še danes. Meja med državami, toda ne med ljudmi, saj na obeh njenih bregovih prebivajo Slovenci, le da enim pravimo Kotarji, drugim pa Benečani. Na desnem bregu Nadiže se namreč začenja Slovenska Benečija, oz. zemlja, ki je stoletja bila pod beneško republiko, pozneje pa pod Italijo. Sicer pa so si ljudje tostran in onstran Nadiže sorodniki ne samo po domačem narečju temveč tudi v navadah in po skupnem krvnem izvoru: Slovenci eni, Slovenci drugi. Zgodovinske okoliščine so jih naredile različne, da so eni Italijani, drugi Jugoslovani, oboji pa Slovenci.

V Kobariškem Kotu je več vasi in zaselkov; največja vas pa je Breginj. Sedaj je samostojna župnija in spada v dekanijo Kobarid. Nekoč so bili Breginjci kot ostali Kotarji v oskrbi čedaškega kapitlja, ki je tam imel svoje kaplane za dušno oskrbo. Pod cesarjem Jožefom II. so se cerkveno osamosvojili in postali leta 1784 samostojen vikariat z lastnim dušnim pastirjem.

Ta deželica na meji je dala primorskim Slovincem že lepo število zaslužnih ljudi. Naj omenim le politike Tonkljice v preteklem stoletju, potem pesnike oziroma pisatelje Joža

Lavrenčiča, Andreja Čeboklija, Stefana Tonkljica in Mirka Mazoro.

V Breginju se je 15. novembra 1913 rodil Mirko Mazora. Ko sem vprašal sestro Kristino: »Kaj ste bili doma?« je kratko odvrnila: »Veliki reveži!« Oče je bil namreč kamnosek, ki je v časih gospodarske krize ostal brez dela in družina brez jela.

Med prvo svetovno vojno prebivalci Kobariškega Kota niso bili izseljeni, ker se je zdelo fronta na Krnu in Rdečem Robu trdna in nepremagljiva. Ob prodoru pri Tolminu jeseni 1917 pa ni bilo časa, da bi šel kdo v begunstvo. Tako so Kotarji imeli to srečo, da so prvo svetovno vojno preživeli doma in ne v begunstvu. Tudi Mirko je z družino ostal v Breginju. Ko mu je bilo kakih pet let, je splezal na murvo, da bi bral murvice. Pri tem je nesrečno padel, si hudo zlomil roko, ki mu je v bolnišnici v Čedadu niso znali prav zravntati. Ostal je s pokvarjeno roko vse življenje.

Ko je odrasel osnovni šoli, je mama odločila: »Za težko delo nisi. Šel boš študirat.« Poslali so ga v Tolmin na učiteljsiše. Tam se je nekaj spril z ravnateljem in bil izključen. Zatekel se je v Gorico v zavod Dante Alighieri. Toda premočna so bila njegova domovinska čustva, da bi zdržal do konca v italijanski šoli. Priglasil se je v malo semenišče in tu dokončal gimnazijo, nakar je stopil v bogoslovje. Dokončal ga je, bil posvečen dne 3. junija 1939. Posvetil ga je nadškof Karel Margotti.

Nadškof Margotti ga je poslal najprej v Idrijo, nato v Tolmin. Iz tega časa se ga spominjam, kako se je sprehajal med drevesi okrog cerkve z listom v roki. Ljudje so si šepetali: »Pridigo študira«. Res, g. Mazora je najbrž celo življenje svoje pridige pisal in se jih učil na pamet. Zato pa je bila njegova beseda kot izklesana, njegov nastop resen, njegov glas močan in odrezan. Ko je pozneje prišel v Gorico za kaplana na Travnik, je slovel kot najboljši govornik v mestu.

Iz Tolmina je odšel v Srpenico in upravljal tudi Žago. Mladi duhovnik je vpeljal lepo liturgično življenje v cerkvi, se posvetil katehezi otrok, obiskovanju bolnikov. Dekan v Cerknem g. Melinc, doma iz Trnovega ob Soči, priča:

»Kot bogoslovec sem za veliki teden zahajal na Srpenco, kjer je g. Mazora zgledno vodil obrede velikega tedna.«

Med vojno so se tudi na Bovškem pojavili partizani. G. Mazora je zavzel do tega pojava jasno stališče z nekaterimi drugimi duhovniki iz kobariške dekanije. To pa ni bilo pogodu nekaterim v vasi. Zagrozili so mu in Mirko Mazora se je pred grožnjami umaknil v Gorico. Tu je dobil mesto kaplana v cerkvi sv. Ignacija (1945). Poleg kaplanske službe je bil še katehet na slovenskih osnovnih šolah v ul. Croce. Kot tak je vsako leto pripravljaval otroke na prvo sv. obhajilo, ki je od takrat dalje vedno pri Sv. Ignaciju. Starejši se še dobro spominjamo, kako slovesna so bila tista prva sv. obhajila, ko se je zbralo v cerkvi ne samo zelo veliko število prvoobhajancev, temveč še večje število staršev, sorodnikov in prijateljev. Velika cerkev sv. Ignacija je bila komaj dovolj prostorna za vse. Slovesno in ognjevito je g. katehet Mazora spregovoril prvoobhajancem in staršem. Ta prva obhajila so bila res vsakoletno doživetje za vse.

Ko je bil za kaplana pri Sv. Ignaciju je ustanovil tudi Marijino kongregacijo za fante. Prva leta je bila to zelo živahna in delavna skupina fantov: bilo jih je pri prvem sprejemu 120. Kmalu so si omislili tudi svoje notranje glasilo Planiko. Vendar to prvo navdušenje ni trajalo dolgo. Nastale si notranje krize in po odhodu g. Mazore iz Gorice je fantovska Marijina kongregacija zamrla. Rešila se je pa Planika, ki je postalo glasilo slovenskih goriških skavtov in skavtinj ter šteje 27. leto izhajanja.

Po šestnajstih letih službe v Gorici je g. nadškof poslal g. Mazora v Šempolaj na Krasu. Tudi tukaj se je vživel v kraško stvarnost, prenovil župnišče, se posvetil mladini v šoli. Vendar si je želel priti bliže Gorici. Ta želja se mu je izpolnila leta 1970, ko se je izpraznila župnija v Podgori. Tako je g. Mazora prišel v Podgoro. Našel je narodnostno mešano župnijo z vsemi problemi, ki jih prinaša sožitje dveh narodnosti v duhovniji. Toda skušal je dati vsakemu, kar mu je šlo, Slovincem in Italijanom, tako v šoli kot v cerkvi in zunaj cerkve.

Mirko Mazora ni bil nikoli trdnega zdravja. Zato se je že kot študent in bogoslovec družil le z manjšimi skupinami dijakov in bogoslovcev, da so med odmorom »filozofirali«, kot smo se mi takrat izražali. Tudi pozneje je rad tožil zaradi zdravja. A mu povečini nismo dosti ver-

jeli. Na koncu se je izkazalo, da je imel on prav. V Podgori mu je namreč začelo pešati srce. Zato je zaprosil za upokožitev. Zapustil je Podgoro in se ustavil v Gorici. Toda še vedno je rad pomagal, kjer je bilo potrebno. Tako ga je prišla slabost srca prav v Jamljah oktobra 1980, kamor je šel maševat. Med bolnišnico in domačo hišo je ob skrbni negi sestre Kristine preživel skoro tri leta, dokler ni, rekel bi nena-doma, odšel od nas v petek 29. julija 1983.

Pogreb je bil v ponedeljek 1. avgusta v cerkvi sv. Ignacija, kjer je preživiljal najlepša leta svojega duhovniškega življenja. Od njega se je v imenu vernikov in sobratov poslovil msgr. Fr. Močnik, ki je tudi vodil pogrebne slovesnosti v odsotnosti g. nadškofa. Nadškofove besede slo-

MIRKO MAZORA

KDAJ VSE MOJE BOŠ, DREVO?

*Kdaj vse moje boš, drevo:
ko spomladi boš cvetno,
vonjev tvojih bo sladkost
me spominjala: Mladost!?*

*Ko iskal bom sred poletja
pred toploto kraj zavetja,
v senci tvoji se hladil,
dušo in telo spočil?*

*Mórda pa boš moja last,
ko mi bo tvoj sad v slast
in v jeseni bo šelest
tvojih zlatih vej prelest?*

*Drago, vem, mi boš takrat
sredi uvelih, tožnih trat,
ko ponižno vseh lepot
boš oropano in dobrot.*

*Divil se bom zimski čas
nad teboj, ko bel boš kras
biserni, vendar tedaj
moje vse ne boš — pa kdaj?*

*Kadar bom odet v tvoj les
poleg korenin cipres:
ti boš šlo z menoj zvestó
v prah, ki iz njega sem, v zemljó.*

Na tem kraju je bilo nek-
daj središče Breginja; na
silk pokopni g. Mirko
Mazora

vesa je prebral msgr. L. Ristits in dodal tudi nekaj besed v slovenščini.

Mirko Mazora je bil mehko čuteča pesniška in romantična duša, podobno kot Simon Gregorčič. Ta je bil njegov ljubljenec in ga je najbrž celega znal na pamet. Podobno kot Gregorčič je tudi sam pesnikoval. Svoje pesmi je objavljaval v koledarju GMD in še kje. Ko sem ga ob zadnjem obisku vprašal: »Mirko, ali boš kdaj zbral svoje pesmi in jih objavil?« se je nasmehnil: »Saj ne bo več časa.« Res, ni več čakal, da bi zbral svoje pesmi in jih objavil. Morda se bo našel kdo, ki bo sedaj po njegovi smrti izbral in objavil, kar je najboljšega ustvaril Mirko Mazora.

V svojih pesmih se zelo rad ustavlja ob

svoji rojstni vasi Breginj. Breginju je posvetil tudi cikel pesmi po potresu leta 1976. V svojih pesmih je lirsko čuteč in religiozno zavzet pesnik. Kakor Gregorčiča je tudi Mazoro vleklo »planinski raj«. Tako je v pesmi Po tvojih stopinjah izpovedal: »Ko morem, grem tja, kjer sem bil doma, sedaj so tam tla razvalina...« A kljub temu nadaljuje: »Dokler sem v okovih, me vlekla bo tvoja stopinja nekdanja vsevdilj do Breginja, potem pa po tvojih sledovih grem onkraj teh mej, k utešitvi žej, grem k tebi, moj Bog, daj, čimprej!« (Koledar KMD 1980).

Odšel je k Bogu, po katerem je hrepenel. Upati smemo, da se mu bo izpolnila tudi želja, da bi bil pokopan ob očetu na breginjskem pokopališču.

K. HUMAR

Izgubili smo prijatelja

S smrtjo učitelja Camilla Medeota (6. avgusta 1983) smemo brez pretiravanja reči, da smo Slovenci izgubili prijatelja, velikega prijatelja. Pokojni je bil sicer Furlan, rojen v San Lorenzo Isontino leta 1900, toda bil je vseskozi poštenjak, kot jih je tudi v starejši generaciji bilo le malo.

Po poklicu je bil učitelj. Največ časa je učil v Gorici. Po svojem prepričanju je bil odločen in vesten kristjan. Kot tak se je udeleževal v

vrstah italijanske Katoliške akcije, zlasti med učiteljstvom. Po značaju pa je bil izredno prijazen, vljuden, pošten. Mislim, da ga je moral v življenju vsakdo spoštovati.

Ko se je kot učitelj upokojil, se je posvetil svojemu konjičku in sicer domači zgodovini. V tem oziru je bil priden kot čebelica prav do zadnjega, ko mu je neizprosna bolezen začela piti moči. Zato smo se ob novici, da je umrl, vsi začudili.

Camillo Medeot

Iz domače goriške preteklosti je brskal po arhivih, po privatnih knjižnicah, iskal pomoči tudi pri živih osebah, kajti njegovo področje zanimanja je bila goriška polpretekla zgodovina, posebno zgodovina italijanskih katoličanov. Pri tem pa ni zanemarjal Slovencev in je bil v tesnih zvezah z našimi zgodovinarji iz Nove Gorice ter s pok. dr. R. Klincem. Sad tega njegovega dela so številne publikacije. Leta 1969

je objavil prvo svoje delo s tega področja in sicer »Storia di preti isontini internati nel 1915« (Zgodbe duhovnikov goriške dežele interniranih leta 1915). Med temi interniranimi duhovniki v prvi svetovni vojni so bili tudi slovenski dušni pastirji iz Brd, ki so jih zasedle italijanske čete takoj po 24. maju 1915. Omenimo še »Lettere da Gorizia a Zatična«. Gre za korespondenco iz prve svetovne vojne med goriškim nadškofom Sedejem in drugimi z vodstvom bogoslovnega semenišča, ki je takrat našlo zatočišče v samostanu v Stični na Dolenjskem. In še eno slično delo naj omenim in sicer »Cronache goriziane dal 1914 al 1918« (Goriška kronika v letih 1914-1918). V tem delu objavlja pisma, dnevnike, spomine Goričanov, ki so preživeli tista leta skriti v Gorici. Poleg teh je objavil še več drugih knjig in posameznih člankov. Spadal je tudi med organizatorje in glavne sodelavce študijskih dni v Gorici, na katerih so obravnavali preteklost furlanskih katoličanov v 19. in 20. stoletju (I cattolici isontini nel sec. XIX e XX). Predavanja so izšla tudi v knjigi in Camillo Medeot ima številne prispevke. Mislim, da je goriško polpreteklost malokdo tako poznal kot pok. Camillo Medeot. Pri tem je bil umirjen in je skušal biti pravičen do vseh.

Gorica je s Camillom Medeotom izgubila vernega kristjana, poštenega zgodovinarja, mi Slovenci pa dobrega prijatelja med Furlani.

JOŽE ČOTAR

Nekaj spominov na Ivota Brica ob 40. obletnici smrti

Ivo Bric je bil eden tistih Slovencev, ki so pred fašizmom veliko delali in tudi trpeli za narodni obstoj. Bil je sin revnih kmečkih staršev in imel štiri sestre (gl. PSBL I, 138-139). Leta 1918 se je srečno vrnil iz vojne, a se je po prvem preganjanju od strani italijanskih oblasti umaknil v Jugoslavijo. Ko so se razmere ublažile, se je vrnil v rodni Dornberk k osamelemu očetu ter se oprijel kmetijstva in kulturno prosvetnega dela. Leta 1922 se je poročil z Marijo Zorn. V srečnem zakonu sta lepo vzgojila sedem otrok. Spominjam se ga, ko je prišel kot predsednik PD

Čitalnica (društvo je bilo ustanovljeno leta 1863 in po prvi svetovni vojni tudi po Bricovi zaslugi obnovljeno) med mlade telovadce in nas navduševal za ideale na temeljih izreka: zdrav duh v zdravem telesu. Zanimal se je za vse društveno delovanje, a najbolj za dramatiko. Pripravil je vsako leto vsaj dve igri, še eno v kaki sosednji vasi in vodil vse društvene večere. Ko je Prosvetna zveza razpisala tekme za člane in članice ter izdala v ta namen knjižico Zrna, je to zadevo toplo priporočil vsem društvom okrožja in bil imenovan za člana ocenjevalne komisije.

Skupina Dornberžanov v zbirališču v Potenci (južna Italija) marca 1943

sodelovanju, pomožnemu organistu pa je ponudil plačo, če vpelje v cerkev italijansko petje.

V tistem času so Ivota Brica klicali na županstvo in z njim tudi druge družinske očete z enakim priimkom. Bric je vstopil prvi in uradnik mu je povedal, da gre za spremembo priimka. Tedaj mu je Ivo odločno odgovoril, da želi ohraniti priimek svojih prednikov sebi in otrokom ter se poslovil. Ko je povedal čakajočim, kaj hočejo, so odšli vsi zadovoljni s svojim priimkom domov. Seveda so oblasti kmalu ugotovile, da je Bric duša odpora. Kot posledice tega so se začela vrstiti zasliševanja, hišne preiskave in grožnje. Postavili so ga pod policijsko nadzorstvo in 24 fantov, njegovih somišljenikov, so klicali na kvesturo ter jim dali opomin zaradi delovanja proti načrtom režima in jim zagrozili hujšo kazen, če se ne poboljšajo.

Boj smo potem nadaljevali previdno in vedno brez nasilja. Ivota Brica so dvakrat poslali v konfinacijo. V prisilnem izgnanstvu ni pozabil naroda in materinega jezika. Kako ga je ljubil,

priča pismo, ki ga je poslal 14-letni hčerki, ki je morala takrat obiskovati italijansko šolo.

Po političnem prepričanju je bil Ivo Bric krščanski socialc. Zgodaj je spoznal, da se za OF skriva stalinizem, zato ni hotel sodelovati. Poznal je tudi taktiko rdeče revolucije in slutil, kaj ga čaka. Ko so 8. marca 1943 v Dornberku orožniki nasilno mobilizirali okoli 50 mlajših mož in fantov za Posebni bataljon, nas je prišel pozdravit tudi Ivo in dodal: »Če ućakate svobodo, spomnite se me kot Slovenca od fašistov preganjanega in od komunistov ubitega.« In res že sredi junija nas je na Sardiniji doletela žalostna novica. Ko je Ivo Bric 2. junija 1943 zjutraj kosil na travniku pod Gradiščem, sta ga napadla dva partizana in ustrelila v navzočnosti dveh nedoraslih sinov. Kdo je tako odločil? Tisti, ki smo poznali tega idealnega Slovenca, smo vedeli, da se je uresničila njegova slutnja. Bratomorna vojna je zajela tudi Vipavsko dolino.

Naj mu bodo te vrstice v skromen in hvaležen spomin.

Trije grbi grofov Goriških

Goriški grofje izvirajo od Ariboncev, vplivnega in mogočnega rodu, ki je imel številna posestva po deželah Karantanije. O njem pravi opat Ekkehard iz St. Gallena (10. stol.), da so bili star plemenit rod iz Norika. V tem stoletju so bili na Bavarskem palatinski grofje iz tega rodu.

Mesto palatinskega grofa pa je bilo v frankovskem in kasneje v vzhodnofrankovskem kraljestvu ali Svetem rimskem cesarstvu zelo pomembno. Palatinski grof je bil predstavnik kralja ali cesarja v posameznih vojvodinah in v deželi tudi najvišji sodnik, dokler niso velike posesti postale skorajda povsem samostojne dežele, tako da je njih dejanska moč povsem zasedila kraljevo oblast, ki jo je predstavljal palatinski grof. Takšno stanje je že značilno za 12. stoletje.

Ostala pa je še vnaprej čast palatinskega grofa, ki je pričala o prvotnosti posameznih vojvodin v cesarstvu. Te vojvodine so kot prvotne kneževine imele celo značaj kraljestev, kot poroča srednjeveška pravna knjiga »Saško ogledalo« (Sachsenspiegel), in s tem svoje lastno zgodovinsko pravo, tj. izvorno državnost. V cesarstvu so bile take vojvodine: Saška, Frankovska, Bavarska in Švabska ter kot peta Karantanija. Tradicijo Karantanije je ohranjevala vojvodina Koroška, s tem tudi čast palatinskega grofa, ki so jo do izumrtja rodbine 1500 imeli grofje Goriški.

Aribo, sin bavarskega palatinskega grofa Hartvika († 1026), je bil poročen z Luitgardo, vdovo grofa Engelberta v Pustrici (Pustertal), dolini ob izviru Drave. Aribo je imel sinova Engelberta in Majnarda. Majnardov vnuk z imenom Majnard je prvi grof Goriški, njegov brat Engelbert pa se omenja kot prvi palatinski grof.

Omenjen je v tem svojstvu v buli papeža Kalikasta od 27. sušca 1122, kjer se omenja, da so bili Engelbertovi predniki ustanovitelji samostana Millstatt blizu Špitala na gornjem Koroškem. Pri tem obstajata sicer dve možnosti, da je bil Engelbert karantanski ali pa bavarski palatinski grof (comes palatinus). Ker so bavarski palatinat prejeli v letih 1116-20 grofje Witeltsbach, ostane najverjetnejša možnost samo ta, da je pri omembi Engelberta v navedeni listini mišljen koroški oz. karantanski palatinat že v tistem času.

Na vsak način imajo grofje Goriški to dostojanstvo v naslednjem stoletju. O tem pričča listina, s katero dovoljuje grof Majnard II. Goriški, da svobodni kmet Hagno iz Gorič (libertinus de nomine Hagno de Gorisach) izroči svoje posestvo v last samostana Millstatt, zato da bo slednji skrbel za njegovega nečaka.

Grof Majnard II. je na tej listini označen kot »iudex provincialis«, kar pomeni nedvomno palatinskega grofa. Samostani in cerkve niso opravljali svetnih poslov, to so zanje naredili odvetniki. In grofje Goriški, katerih prednik je ustanovil ta samostan, so imeli čez njega dedno odvetništvo.

Omenjena listina nima datuma. Uvrstimo pa jo lahko na podlagi podatkov iz njene vsebine

Ohranjeni del pečata grofa Majnarda II. Goriškega. Na ščitu je grb s panterjem (palatinski grofi Koroške)

v čas med 1220 in 1232. To je čas, ko je bil palatinski grob Majnard II. Goriški.

Na listini je pečat, pravzaprav samo še del pečata. Iz njega pa je jasno viden prednji del konja ter jezdečev ščit. In na tem ščitu je panter, ki je sicer znak koroških vojvod v tem času.

Dejstvo, da se pojavi tudi na pečatu palatinskega grofa v deželi, kaže, da je bil slednji v tem času že docela podrejen deželnemu vojvodi.

Barve tega ščita (grba) nam niso poznane, sklepamo lahko, da so morale biti enake onim v vojvodovem grbu, ker je lahko veljal tudi za vojsko s palatinskih posestev le en sam deželni bojni znak. Zato je bil na tem ščitu lahko le črni panter na belem oz. srebrnem polju.

Drugačne ščite pa nosijo grofje Goriški na svojih rodbinskih posestvih. Od Majnarda II. nam je ohranjen prvi goriški pečat (1197), v katerem je podoba grofa v viteški opravi sicer precej nejasna, toda na njegovem ščitu se nahaja lev, čigar barve so nam znane šele kasneje: rumeni oz. zlati lev na plavem polju. Tega leva vidimo tudi na pečatu Majnarda II. iz leta 1206 ter njegovega brata Engelberta iz istega leta.

Majnard III. Goriški, ki nastopi z letom 1232, pa ima že drugačen pečat. Na njem je napis, ki označuje lastnika za grofa v Gorici in odvetnika cerkve v Ogleju (1242) in kaže jezdeca

Pečat grofa Majnarda IV. Goriškega-Tirolskega (1259). Na ščitu je grb z zlatim levom na plavem polju (Goriški) in grb z rdečimi in belimi prečniki (Eppensteini)

s ščitom, v čigar gornji polovici se nahaja že omenjeni lev, v drugi polovici pa prečniki.

O tem ščitu nam že Ulrik Liechtenstein v svoji pesmi »Frauendienst« pove, kakšne so bile njegove barve: zlati lev na plavem polju (kot grb Goriških) ter rdeče-belo progasto polje v drugi polovici (zavetništvo nad cerkvijo v Ogleju).

Od kod pa izvirajo rdeči in beli prečniki?

Pod patriarhom Ravangerjem (1060-1068) ter Sighardom za njim se prvič omenja kot odvetnik Ogleja Markvart Eppenstein. Njegov sin se je

odpovedal temu odvetništvu, ker je postal koroški vojvoda. Odvetništvo je prišlo na grofa Friderika Peilsteina (aribonska veja). Peilsteinci pa so ga izročili grofom Goriškim.

Od rodu Eppenstein nam sicer ni ohranjen ščit oz. grb na njem. Ohranjen pa nam je pri nekaterih njihovih upraviteljih (ministerialih). Le-ti so namreč nosili znak svojega gospodarja. In nekateri od teh ščitov, nekdanjih upraviteljev eppensteinskih gradov so enaki onemu v drugi polovici ščita grofov Goriških. Zato preostane kot edina možnost le ta, da gre za eppensteinske barve.

Ko so po pogodbi med patriarhom Pilgrimom II. in Majnardom II. Goriškimi postali slednji dedni upravitelji oglejskih posestev na območju Goriške grofije, zato pa nekoliko omejili obseg odvetniških pravic nad Oglejem, so na svojem ščitu združili leva in rdeče-bele prečnike. Ta ščit se nam je ohranil vse do danes.

MIRKO MAZORA

OBLJUBA

*Nekoč ne boš več sam
sred posvečenih jam:
Moj zadnji tihi hram
bo le pri tebi tam.*

*Odtlej nikdar ne bo te
več bodla ost samote
— tvoj bridki delež dote,
zapuščene sirote.*

*Ne bodo škripale kosti
od klicev v prazno — kje si ti? —
ko težke, dolge prej noči.
»Sem tu pri tebi — mirno spi.«*

*Imel boš sladke sanje,
pokoj tak vpleten vanje,
ki ga pravični žanje,
ko konec njega ran je.*

*Sto, tisoč skupaj let!
Ob misli tej prežet
je sreče duh, pripet
s teboj na lepši svet.*

Skupnost Walserjev pod Monte Roso na italijanski znamki

Ena najmanjših etničnih skupnosti v Italiji — Walserji — so kot prva manjšina prišli do filatelističnega priznanja v Italiji, 24. septembra 1983 je bilo v kraju Alagna Valsesia v piemontski pokrajini Vercelli, tik pod Monte Roso, 8. meddržavno srečanje Walserjev. Za to priložnost je italijanska poštna uprava izdala 700.000 pisemovojnic z že natisnjeno znamko v vrednosti 300 lir. Ne gre torej za čisto pravo znamko, ker se ne dobi ločeno od ovojnice; spada torej med »celine«, kot pravijo filatelisti pismom in zalepkam z natisnjeno znamko, ki so po svoje nedvomno zanimive. Pomembno pa je predvsem to, da bo visoka naklada gotovo vzbudila zanimanje za Walserje in sploh za manjšinske skupnosti v Italiji.

Izid ovojnice je dovolil odlok predsednika republike št. 136 z dne 22. februarja 1982. Kot je značilno za take ovojnice, je na levi strani natisnjena tudi šestbarvna reprodukcija, tako da je na znamki uprizorjen ples v ljudskih nošah z Monte Roso v ozadju, na risbi pa sta zgradbi v tipični visokogorski leseni arhitekturi Walserjev. Zanimivo je, da lahko celo preberemo nemški napis: VIII Walsertreffen Im Land 24 - IX - 1983 Alagna Valsesia. Pa še eno priznanje omenjeni manjšini: na uradnem obrazložitvenem listu, ki ga ob vsaki izdaji natisne poštna uprava, je spremna beseda kar izpod peresa predsednika osmega srečanja Walserjev prof. Emilia Stainerja.

Kdo so Walserji?

Večletni tajnik zdaj, žal, razpuščene italijanske sekcije Mednarodnega združenja za zaščito ogroženih jezikov in kultur (AIDLCO) dr. Gustavo Burratti je v opisu svojega dolgoletnega dela za prebujanje in utrjevanje manjšinskih skupnosti v Italiji tako prika-

zal svoj prvi stik z Nemci v Im Landu/Alagni: »Spominjam se, kako sem prvič došel v Alagno. Predstavili so mi starko, ki mi je rekla: "Ko bi vi vedeli, kako je bila Alagna nekoč lepa! Hiše so bile vse zelene in na zelenih travnikih. Cementnih zgradb ni bilo. Vsi smo bili ena sama družina in govorili smo našo nemščino." Ljudje okoli nas so jo pomilovali in se ji smejali. Turistična Alagna s pravim vrtljakom vlečnic, zimskošportnih naprav, hotelov in kondominijev je krepko zmagala. Vendar ima stara Alagna še dve vestalki — gospo Angelo Gagliardini

Znak Walserjev iz Doline Aosta

poročeno Muretto in njeno mater. Angela je ducat let poučevala narečje walser in obujala k življenju stare pesmi in plese. Vsaj trikrat jih je z materinskimi nasveti predstavila v gledališču. Slo je za predstavo o zimskem bedenju v hlevu — z nespremenjenimi običaji. Neponovljivo pričevanje, ki bi ga bilo treba posneti na filmski in magnetofonski trak. Potem je še inž. Arialdo Daverio iz Novare, ki je s fotografskimi posnetki in risbami popisal vse stare hiše v Alagni, dodal točne opise in zgodovinske podatke. V "novi" Alagni pa imajo Angelo, inženirja in Burrattija za nekoliko zmešane.«

Približno tako je življenje nemških

jezikovnih otočkov v severni Italiji. Nemci v Italiji namreč niso le močna narodna skupnost na Južnem Tirolskem. Majhne skupnosti nemškega jezika živijo tudi v Dolini Aosta, Piemontu, Venetu, Furlaniji-Juljski krajini in v pokrajini Tridentinške-Južne Tirolske. Njihova zgodovina in sploh njihov izvor na sedanjem ozemlju sta različna od skupine do skupine, ravno tako današnji položaj. Gre za skupnosti brez pravne zaščite, ki naglo izgublajo svoje značilnosti zaradi spreminjanja okolja, gospodarstva in načina življenja. Za svoj obstanek se lahko danes zahvalijo le navdušencem, kot sem jih omenil.

Walserji, ki nas tu zanimajo, so potomci germanskih Alemanov, ki so si dolgo po ustalitvi položaja v Evropi po preseljevanju narodov poiskali pot v nove kraje. Njihovo ime se navezuje na ime švicarskega kantona Wallis ali francosko Valais. V času fevdalnega koloniziranja gorskega sveta, trebljenja gozdov in visokogorske paše so se od tam selili proti severu v okolico Berna v Švici; proti vzhodu v današnji švicarski kanton Graubünden (it. Grigioni), v današnjo avstrijsko Predarlško in v današnji Liechtenstein; proti jugu v doline pod Monte Roso. Pri skupnostih, ki spadajo danes pod Italijo, je še živa pripoved o izgubljeni dolini (»das verlorene Thal«) onstran Monte Rose, kjer je ležala dolina, polna gozdov, voda in pašnikov.

Walserji so samosvoje alpske skupnosti. Mladi Paolo Crosa Lenz je tako naštel značilnosti »kulture Walserjev«: a) skupni alemanski izvor, b) skupni selitveni pojav v 12. in 13. stoletju, c) jezik, ki se navezuje na nemščino iz Wallisa, a pozna precejšnje narečne razlike na posameznih področjih, č) svojski način gradnje hiš, d) navade in običaji, ki izvirajo iz skupnega vzorca, e) posebno češčenje nekaterih svetnikov, f) starodavna določila o svobodščinah (Walserrecht), g) podoben način življenja in preživljanje s kmečko-pastirskim gospodarjenjem, h) velik čut za skupnost ob velikem spoštovanju

osebne svobode, i) vojaška spretnost in čut za neodvisnost, j) zavest o lastni identiteti in -nekoliko podcenjevanja romanskih sosedov.

Walserji v Italiji

V tri doline pod Monte Roso v sedanjih italijanskih mejah ter v nekoliko odmaknjeno dolino Ossole nad Novaro so prišli Walserji v 12., 13. stoletju. Danes so prisotni še v osmih občinah. Ker govorijo le narečje, pouk knjižne nemščine pa je le za navdušence, je osrednje vprašanje ravno jezikovna ohranitev. Prodira pač italijanščina (delno tudi francoščina) z vsemi izrazi, ki jih starodavno narečje ne premore. Dalje je tu vprašanje izseljevanja, ker iščejo mladi boljšega zaslužka v tujejezičnih dolinah. Zadnja leta je boljše, ker prinaša dohodek turizem, vendar prinaša ta spet nove težave, ker uničuje skupnostno življenje in uvaja številne priseljence.

Relativno najbolje se godi Walserjem, ki živijo v dolini Lys v avtonomni deželi Doline Aosta. Gre torej za nemško manjšino v francoski manjšini. Ta doslej ni bila tako širokogrudna, kot bi morala biti skupnost, ki ve, kaj pomeni preganjanje, vendar se je položaj zadnja leta nekoliko izboljšal.

V prelepi dolini, ki se konča pod Monte Roso, nemško Gornerhorn, so tri občine, v katerih živijo Nemci: Grischney-Oberteil (francosko: Gressoney-La-Trinité), Grischney-Unterteil (Gressoney-Saint-Jean) in Einschime (Issime). Število Walserjev cenijo na okoli tisoč.

Deželni statut, ki obširno govori o francoski govoreči skupnosti, ne omenja Nemcev. Tudi kakega državnega ali deželnega zakonskega določila o njih ni. Dosedanje rešitve za nekatere probleme so sprejeli na upravni ravni. Vladni poseg je na primer preprečil izvedbo načrta deželne uprave, da bi zakonsko zajamčili Walserjem prisotnost v deželnem svetu z ustanovitvijo novega, 36. svetovskega mesta, pridržanega njim. Do lastnega zastopnika so Walserji prišli le s sporazumom s stranko

Del poštne dopisnice z nemškimi in italijanskimi napisom

Union Valdôtaine. Dne 1. marca 1983 pa je predsednik deželnega odbora Andrione podpisal odlok, po katerem tri omenjene občine sestavljajo novo, osmo gorsko skupnost v deželi. Uprava je sklep utemeljila kot vsaj delno priznanje samouprave, do katere ima manjšina pravico.

Državni organi so tudi ovirali pouk nemščine v osnovnih šolah treh občin. Od šestdesetih let pa skrbi deželna uprava za tečaje, ki jih finansira, po 2 uri 30 minut v osnovnih šolah, dalje za tečaje nemščine za šolnike in za poletne tečaje v Nemčiji in Avstriji za šolnike in mlade. Jasno je, da to ni dovolj. Poročajo, da je poslanec Giovanni Battista Boretto že leta 1862 spraševal v parlamentu, zakaj v Italiji deloma ščitijo Francoze v Aosti, Nemcev pa sploh ne. Očitno se veliko ni spremenilo.

Katoliška Cerkev je do konca prejšnjega stoletja v obeh Grischneyih skrbela za dušno pastirstvo v materinščini, v Eischimu pa je vedno prevladovala francoščina. Danes je nemščina v cerkvi prisotna le s kako pesmijo in pridigo ob večjih praznikih. Duhovniških poklicev zadnja leta ni, a tudi v prejšnjem stoletju so škofje morali za malo skupnost iskati pastirje v nemških deželah.

Walserji Doline Aosta imajo v Eischimu od leta 1969 društvo za zaščito

jezika in navad Augusta, ki tiska letni zbornik z istim naslovom. V njem so članki v italijanščini, francoščini in nemščini in narečju valser. Omeniti je treba še pesnico Margherito Scaler iz Grischneya in manjšinskega aktivista ter publicista Bruna-Favra-Schmita iz Ober-Edelboda, ki ima tudi domači walserški muzej.

V Piemontu

Vzhodno in severovzhodno od omenjenih naselij živijo Walserji še v nekaterih krajih današnjega Piemonta, v pokrajinah Vercelli (razvejana dolina Valsesia z naslednjimi kraji: Im Land, it. Alagna, Rimmel-Rimella in Prismell-Rima) in Novara (v dolini Anzasca svetovno znani planinski kraj Makannah-Macugnaga, precej odmaknjena vas Pomat-Formazza na koncu doline Ossola, medtem ko je Ornavasso in še kak drug kraj že dolgo poitalijančen).

Navadni statut dežele Piemont sicer le bežno omenja nalogo dežele, da ovrednoti krajevne kulturne izraze. Deželni svet je tudi skušal z zakonom uresničiti statutarno določilo, vendar je vlada trikrat zavrnila zadevno zakonsko besedilo! Po zadnjih spremembah, ki so ga vsebinsko precej okrnile, je leta 1979 končno stopil v veljavo deželni zakon, ki določa letne prispevke za občine, gorske skupnosti, ustanove in društva, ki delajo za zaščito in

ovrednotenje krajevnega jezikovnega bogastva.

Manjšinske zaščite torej ne uživajo in so spet prepuščeni pobudam teh, ki se nočejo podati. Na področju zasebnih tečajev nemščine je veliko storil že omenjeni inž. Buratti. Tako so danes tečaji v Im Landu-Alagni, Makannahu-Macugnagi in Pomatu-Formazzi.

Ravno v zvezi s poučevanjem nemščine v teh občinah dežele Piemont pa je prišel Buratti do dokumenta, ki jemlje sapo in ki je postal znan v Italiji in v tujini. Leta 1962 je namreč pisal prosvetnemu ministru v Rim in vpraševal, zakaj ne uvede pouka v materinščini za Walserje. Za zadevo se je pozanimal tudi minister Pastore, ki je Burattiju pisal, da je bila »dopustitev drugega jezika poleg materinskega (!) doslej priznana le tistim deželam s posebnim statutom, ki bi po drugi svetovni vojni mogle predstavljati hudo nevarnost za celovitost države«.

Ne velja torej logika pravice, izpolnjevanja ustave. Gre za taktiko, izigravanje in igro moči. K sreči ne mislijo vsi tako, a to stališče je precej razširjeno. Saj se je s podobno prošnjo isti Buratti deset let kasneje obrnil na šolskega skrbnika v Novari. Njegov odgovor pravi: »Pokazalo se je, da ni nobene manjšine nemškega jezika saj vsi govorijo italijansko. (!) Izjemo predstavljajo zelo redke enote, ki znašajo le 3 tisočinke.« Ker je takrat živel v Makannahu-Macugnagi okoli 770 ljudi, bi očitno ne smeli najti nobenega Walserja, teh pa je dobra četrtina prebivalstva!

Ravno v Makannahu-Macugnagi ima veliko zaslugo za pouk nemščine krajevni župnik Sisto Bighiani, ki je moral premagati celo odpor redovnic, ki so v svojem vrtcu in gospodinjski šoli dajale globe otrokom, ki so se izražali v nemškem narečju.

V kraju Z' Kantmud pri Im Landu-Alagni je muzej Walserjev z zbirko ljudske umetnosti in obrtništva. Dne 4. junija 1983 so podpisali pogodbo med ustanovo Vereinigung für Walsertum in ustanovo Fondazione Monti in

so odprli Arhiv Walserjev — italijanski odsek Walser-instituta, ki ga podpirajo ustanova Pro-Helvetia, piemontsko odborništvo za kulturo in krajevne uprave.

Walserji iz vseh predelov in držav so se leta 1966, na pobudo rajne mecenke, baronice Tite von Oetinger iz Darmstadta v Nemčiji (1905-1978), zbrali na skupno srečanje. Prišlo je do zveze Internationale Walservereinigung in do švicarskega biltena Walserbrief ter revije Wir Walser. Približno vsako leto je skupno srečanje — Walsertreffen. Tako srečanje, osmo, je bilo 24. in 25. septembra 1938 v Im Landu-Alagni.

VIRI:

- Gustavo Buratti, Alla difesa degli «altri», v knjigi *Le mille culture*, uredil Ulderico Bernardi, Rim 1976.
Sergio Salvi, *Le lingue tagliate*, Milan 1975.
Paolo Crosa Lenz, *Elementi di storia e cultura walser*, v reviji *Augusta*, Aosta, pomlad 1979.
Marco Mauri, *Nelle case del Padre*, Brescia 1981.
Razna poročila na manjšinskih srečanjih.

Izklesano razpelo na portalu v Sv. Križu pri Trstu

Lipicanci

Med znamenitostmi Krasa ne sodijo samo kraške jame, pokrajina z dolinami in bori ter vasi s kolonami, med kraške posebnosti spadajo tudi znameniti konji, svetovno znani lipicanci. Središče njihove vzreje je kobilarna Lipica, kake 4 km od Bazovice, onstran meje pri vasi Lokev. Kakih 6 km od Sežane. Kobilarna je bila ustanovljena 1580 in je pred kakim letom praznovala 400-letnico obstoja.

Njen ustanovitelj je nadvojvoda Karel, vladar Notranje Avstrije, pod katero so spadale dežele nekdanje Karantanije — Koroška, Štajerska, Kranjska, poleg tega pa še Goriška in Trst (kasnejša Primorska).

Kdo je bil nadvojvoda Karel? Bil je sin cesarja Ferdinanda I., vnuka cesarja Maksimilijana I. Oče mu je ob smrti zapustil dežele Notranje Avstrije (1564), medtem ko so ostale avstrijske ter češke in ogrske pripadle bratu Maksimilijanu II., ki je postal tudi cesar. Nadvojvoda Karel je na novo uredil pravo v svojih deželah, z vlado v štajerski prestolnici Gradec. Ustanovil je tudi jezuitski kolegij, prav tako v Gradcu (1572), si zelo prizadeval za napredek svojih dežel in med te pobude spada tudi ustanovitev kobilarne v Lipici.

Konji, ki nosijo slovito ime *lipicanci*, so posebne pasme, katero so vzredili prav v Lipici. Podlaga pasmi so spočetka kraške kobile. Na Krasu so namreč že poprej imeli več kobilaren, najpomembnejši od teh tista v kraju Laže nad Senožečami, last grofov Turjaških, ter kobilarna tržaških škofov v Lipici. Nadvojvoda Karel je leta 1580 kupil kobilarno v Lipici od tržaškega škofa Nicola Coretija, zato se to leto šteje za njeno ustanovitev.

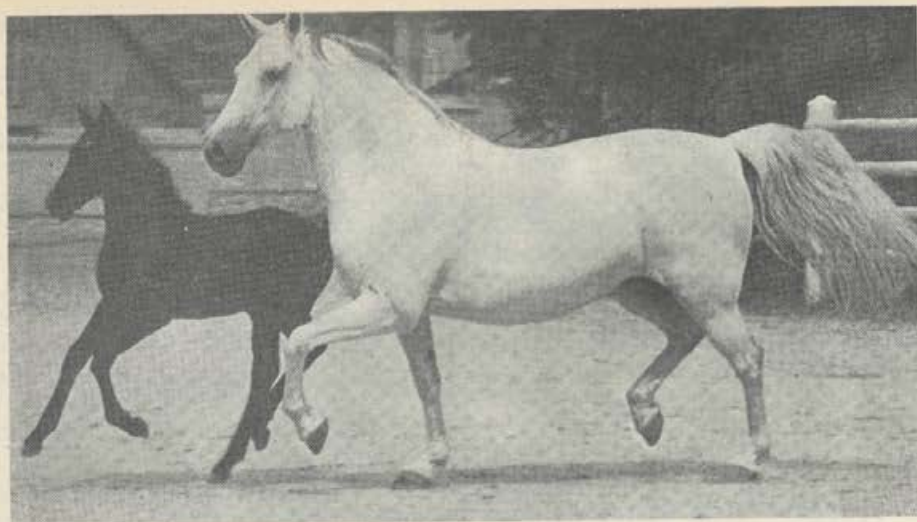
Nadvojvoda je še isto leto kupil v Španiji tri odlične žrebce iz Andaluzije, da bi izboljšal pasmo. V Andaluziji, ki je bila par stoletij pod vlado poarabčenih Mavrov, so imeli izredno razvito

konjerejo. Še danes obstaja pasma elegantnega andaluzijskega konja, ki ima odličen korak. V Lipici so kasneje kupili še nekaj italijanskih kobil z območja Polesine, ter čeških, danskih, napoletanskih in arabskih žrebcev. Nastala je nova pasma lipicanca, zraslega na kraški zemlji in v kraškem vetru. Izredno odporen konj, trden, odličen za vprego in za ježo, z izredno visokim korakom in ponosno držo, obenem pa krotak in prijazen.

Kobila stóri črnega žrebička, ki postane snežno bel šele potem, ko odrase. Vladarji in veljaki so lipicanca že od davnaj cenili, vpregali v slavnostne kočije, jezdili na njem na vojaških paradah. Skratka, lipicanec je bil znamenje odličja, visokega stanu.

Z dolgoletnim odbiranjem rodov posameznih konjev ter njihovih lastnosti je nastalo šest osnovnih vrst lipicanskih žrebcev, ki nosijo naslednja imena: Conversano, Neapoletano, Maestoso, Favory, Pluto in Siglavy, poleg teh pa še ogrska vrsta Incitato ter hrvaška Tulipan. Kobile so vpisane po rodovih, najstarejši med njimi kot kraški rodovi.

Lipicanec, čigar podlaga je kraška kobila ter andaluzijski žrebec berberske in arabske krvi, se je izkazal kot odličen tudi za visoko jahalno umetnost. Ta je že tako stara, da jo omenja grški pisec Ksenofons že v času 400 let pred Kr. Z nastopom novega veka v 16. stol. ter odkrivanjem antičnih umetnosti, kot vidimo v novem slogu Preporoda, se je po Evropi znova vzbudilo zanimanje tudi za visoko umetnost jahanja. Že leta 1572 je v listinah prvič omenjena »Španska jahalna šola« na Dunaju. In bilo je pač nekaj samoumevnega, da so za to šolo že od začetka uporabljali ter odbirali po ustreznih lastnostih konje iz Lipice, ki so izredno inteligentni ter pripravni za šolanje. Omenjena jahalna šola je še danes med najbolj poznanimi zna-

Lipicanec z žrebetom

menitostmi Dunaja. Dvorana za predvajanje jahalne umetnosti se nahaja v enem od poslopij cesarskega dvora Hofburg.

Kobilarna ima dokaj pisano zgodovino. Od prvotnih skromnih začetkov se je zelo razmahnila. Konjske štale so se razširile, dokupili so več travnikov in senožeti, da so lahko nakosili dovolj sena konjem. Konje so od pomladi do jeseni vodili na obsežne pašnike Bile in Poček na pobočju Javornikov, zlasti mlada žrebeta. V tretjem letu starosti so med žrebeti odbrali tista, ki so bila primerna za plemenjake ter jih posebej vzrejali. Izmed najboljših žrebet so vsako leto deset od njih poslali v jahalno šolo na Dunaj, kjer so jih tri leta vadili v najtežjih disciplinah. Tiste, ki so se posebej izkazali kot izredno sposobni in razumni, so določili za plemenjake v kobilarni.

Največje pretrese je Lipica doživela v času napoleonskih vojn. Že leta 1797 se je vsa čreda odpravila na Ogrsko, da dragoceni konji ne bi padli v roke prodirajočim Francozom. Okoli 300 konj je srečno prispelo na cilj, med njimi številne breje kobile, od katerih jih je kar 16 na poti tudi ožrebilo. Žrebičke so naložili na vozove, vse drugo

je šlo peš in srečno prispelo na cilj. Bilo je meseca marca, oktobra pa se je čreda že vrnila v Lipico.

Drugič se je čreda odpravila na Hrvaško v Djakovo, ko je leta 1805 Napoleon ponovno napovedal Avstriji vojno. Od tod se je odpravila na Ogrsko ter se leta 1807 znova vrnila v Lipico. Tretjič je morala vsa kobilarna na pot leta 1809, ko je vsa Primorska v okviru na novo ustanovljenih Ilirskih dežel pripadla Francozom. Odpravila se je v Pečko na Ogrskem ter se vrnila šele leta 1815. Četrtič se je kobilarna selila med prvo svetovno vojno, konje v Laxenburg pri Dunaju, žrebeta pa v Kladruby na Češkem. Po prvi vojni je Lipica pripadla Italiji, z njo tudi čreda lipicancev. Avstrija pa se je z Italijo pogodila, da ji je prepustila skoraj polovico črede, katero je potem namestila v kobilarno Piber pri Gradcu. Češkoslovaška pa je po prvi vojni iz takojšnjih konj ustanovila lastno kobilarno lipicancev v kraju Topolčianky.

Tako je bila lipicanska čreda že po prvi vojni razdeljena. To cepljenje se je kasneje še nadaljevalo. Nemška zasedbena oblast je prepeljala med drugo vojno lipicansko čredo v Sudete, od tam pa so jih umaknili pred prodirajočo rusko vojsko na Bavarsko. Po zadnji vojni je Primorska pripadla ve-

činoma Jugoslaviji, tudi Lipica. Toda ameriška zasedbena oblast v Nemčiji je čredo lipicancev predala Italiji, nekaj Avstriji, le 23 plemenskih konj pa je spet prišlo v Lipico. S temi se je začela po drugi vojni nova vzreja, ki je dosegla danes nad 200 konj.

Ze iz tega vidimo, kako so se ne le nekdanji kralji in cesarji, marveč tudi kasnejše vlade zanimale za lipicance. Konji so dosegali izredne cene, navadno nad 3.000 goldinarjev. Čreda je torej predstavljala visoko vrednost, poleg tega pa tudi znamenitost. Tudi v Jugoslaviji konji niso ostali samo v Lipici, imajo jih tudi kobilarne Djakovo, Karadjordjevo ter Prnjavor. V drugih državah pa v naslednjih: Piber v Avstriji, Topolčianky na Češkoslovaškem, Monterotondo v Italiji, Szilvásvárad na Ogrskem, Simbata de Jos v Romuniji.

Konji so danes povsem izgubili svoj pomen kot vprežne živali, tudi lipicanec. Razvija pa se jahalni turizem in športno jahanje, za kar lipicanec ni bil posebno primeren. Njegov visoko nasajen vrat, strmo pleče, slabo izražen viher, pogosto raven križ z visoko nasajenim repom, vse se je prilagalo za slavnosten korak, za parado. Tudi za turistično jahanje, ne pa za športno. V ta namen je bilo potrebno novih vzrej, ki so se jih v Lipici lotili v zadnjih desetih letih, posebno še z žrebci iz vrst Siglavy in Coversano. Vrsta Siglavy ima precej močno arabsko sestava-

vino in je zato bolj primerna za vzrejo jahalnega konja. Vpliv arabca na vzrejo jahalnega lipicanca kot športnega konja je pokazal dobre uspehe. Ker je arabska sestavina v lipicancu že osnovna, bi jo bilo mogoče zato še bolj okrepiti za vzrejo novih rodov kobil. Za to nalogo se kaže najbolj primerna arabska vrsta Shygga.

Lipica je danes za široko javnost predvsem turistični kraj. Tu se zbirajo vsi tisti, ki ljubijo konje in jahanje. Starodavni hrasti in zeleni pašniki ter drevoredi med njimi so že od nekdaj zelenica sredi pustega in trpkega Krasa. Plemenski žrebci se nahajajo v veliki obokani štali. Velik borjač obdajajo tri štale za kobile in žrebeta. Zraven pokrita jahalnica. In še kapela sv. Antona, zaščitnika konj.

Povsod so vklesani napisi z letnico zidave in imenom cesarja, ki je dal sezidati stavbo. Pred leti so zgradili sodoben hotel Maestoso, imenovan po vrsti žrebca, ki je ena najlepših. V veliki pokriti jahalnici med poletjem vsak dan predvajajo nastope lipicancev v umetnosti jahanja, kar privablja turiste in gledalce od vsepovsod.

Vsa okolica pa predstavlja edinstven svet sredi Krasa, vas Lokev z nekdanjim taborom, v bližini jama Vilenica in Divaška jama in še naprej Škocjanske jame, v katere drvi vodnata Reka. Pokrajina, ki je dala enega najlepših konj, prijateljev človeka.

Značilne jaslice prepletene s trtnimi koreninami v Nabrežini 1982

Naša družba in mamila

V današnji družbi večkrat govorimo o alkoholu in mamilih. Uživanje alkoholnih pijač je za mnoge ljudi sestavni del vsakdanjega življenja. Mamila pa z veliko silo vdirajo v družbo in celo v zasebno življenje.

Človek je skoro v vseh dobah svoje zgodovine poznal omamljajočo moč alkohola in mamil, zato jih je vključeval v družbeno ureditev in celo v verske obrede. Dionizični obredi so že davno šli v pozabo; potreba po njih pa je ostala, zato so jih nadomestile razne oblike družabnosti kot so srečanja ob porokah, rojstnih dnevih, obletnicah ipd. Zdi se, da ta srečanja sploh dobro ne stečejo, dokler gostje nimajo dovolj alkohola v krvi, da se sprostijo in pozabijo na družbene norme, ki sicer urejujejo njihovo običajno obnašanje. Nekateri imenujejo alkohol kar »olje naše družbe«, ker brez njega razni procesi ne morejo steči.

Mamila so nadalje ljudje vedno uporabljali tudi kot zdravilo: za depresivna in anksiozna stanja so mamila najboljše zdravilo, le da prinašajo nevarnost odvisnosti; še danes prikriva uporaba mamil, to je alkohola in drugih, pri mnogih ljudeh huda psihiatrična stanja.

Zaradi vkoreninjene potrebe po omamljenju, je odnos družbe do mamil nejasen in ambivalenten. Naša družba sprejema uporabo alkohola, tobaka in psihofarmakov, obsoja pa tako imenovane droge, čeprav za nekatere od teh sploh ni dokazano, da so bolj škodljive od prejšnjih. Droge vzbujajo v današnjem človeku nejasna čustva strahu in privlačnosti. Poleg tega prihaja do pojava, npr. v ZDA, da uporabljajo marihuano ljudje srednjih let in da mladina zavrača to drogo, ker je zanje že zastarela; sploh pa je v teku počasen

proces, ki bo v zahodnem svetu verjetno sprostil uporabo marihuane.

Družba odraslih je ustvarila tak »svet«, da mladino vse preveč napeljuje k mamilom. Današnja družbo označuje brezposelnost, pomanjkanje ljubezni, solidarnosti in ljubezni do življenja. Živimo v času, ki nima obzorja, medtem ko se je pred dobrim desetletjem še zdelo, da je možen napredek brez konca. To stanje označujejo sociologi z besedo katastrofizem, tj. prepričanje, da gremo proti koncu naše civilizacije. Poznamo javni katastrofizem, ki je težnja k sili, revoluciji in uničenju; poznamo še privatni katastrofizem, tj. zavračanje optimističnega angažiranja in zadovoljevanje v majhnih krogih ali tudi v samotni.

Glavni vzrok za nejasen odnos družbe do mamil je treba iskati v krizi družine. Pravimo, da družina ni pripravljena, da bi se lotila problema uporabe mamil, če se ta pojavi v njeni sredi. Pravimo, da zdravstvo ne pomaga družinam, ki imajo te težave. Na žalost je tudi v tem primeru brez smisla zvoniti po toči. Edino pravilno je govoriti o preventivnih ukrepih, kar pomeni odpravljanje vzrokov za krizo družine. Toda, koliko staršev, ki so med seboj sprti, je pripravljenih nekaj žrtvovati za ureditev medsebojnih odnosov v blagor otrok? Toksikomani namreč izhajajo skoraj izključno iz razrvanih družin.

Naši kraji so po številu kriznih družinskih situacij na prvih mestih v Italiji. Naša dežela je na šestem mestu med italijanskimi deželami po številu razporok; nezakonskih otrok je v Italiji 39 na 1000 živih otrok, v naši deželi 46 na 1000, v goriški pokrajini pa 59 na 1000. Kvocijent otrok, ki živijo v zavodih za sirote je v Italiji 9,2 %, v naši deželi pa 14,2 %. Samomorov

je v Italiji 1 : 21.000, v naši deželi pa 1 : 11.000. Znano je dejstvo, da je srednja starost prebivalstva v naši deželi, zlasti v Trstu, med najvišjimi v Italiji.

Križa družine je vzrok za širjenje mamil med mladino. Starši, ki se znajdejo pred tem problemom, ne vedo kaj narediti. Veliko lahko olajša njihovo tesnobo možnost, da se srečujejo z drugimi starši, ki imajo podobne težave. Zato nastajajo vedno bolj številna združenja staršev toksikomanov.

Velik družbeni problem, ki sili mladino k uporabi mamil je tudi brezposelnost: uradno je v Italiji brezposelnih dva milijona mladih med 14. in 29. letom; toda če upoštevamo, da je vseh mladih v Italiji 15 milijonov, od katerih jih pet milijonov in pol dela, trije milijoni študirajo, ostaja še šest milijonov in pol mladih, za katere ni znano kaj delajo; med temi so vojaki, taki ki iščejo prvo zaposlitev, ženske, ki delajo samo doma itd.

V razprodajo mamil (drog in alkohola) so vključene velike kriminalne organizacije in tudi velike ekonomske

sile; ko gre za alkohol, zasluži pri razprodaji največ celo sama država. Gram heroina stane trgovca 750 lir, na trgu pa je cena tudi 50.000 lir za gram.

Družbena ureditev in uporaba alkohola in mamil se torej na vse mogoče načine prepletata. To pa preprečuje, da bi se našli pravi načini za rešitev problemov, ki so vezani na alkoholizem in toksikomanijo. Odprava družbenih vzrokov bi pomenila primarno prewencijo in torej odpravo problema. Naša družba se je lotila primarnih preventivnih ukrepov za boleznin kot so tuberkuloza, malarija ipd. in je uspela. V tem primeru pa gre za probleme, ki segajo v njeno bistvo, zato očitno družba ni pripravljena, da bi se jih temeljito lotila reševati. Zato se moramo zadovoljiti z reševanjem posameznih primerov, ko se pojavljajo; seveda obstaja vedno zaradi tega velika možnost, da pacient znova zapade skušnjavi (recidivira). Očitno je to cena, ki jo morajo nekateri posamezniki plačevati za nerazčiščene odnose med družbo in razvado njenih članov, da se omamljajo.

Otroški zbor »Slomšek« pred Marijinim svetiščem Madonna della Corona, ki leži v pečinah nad reko Adižo blizu Verone

Venera

Če se boste proti večeru kdaj zazrli v zvezdnato nebo in opazili na zahodu svetlo »zvezdo«, je to Večernica. Ko se pojavi zjutraj na vzhodu jo pa imenujemo Danica. Bistro oko jo opazi tudi podnevi, nedaleč od Sonca. Njeno uradno ime je Venera. Tako so jo imenovali Rimljani, da bi počastili svojo boginjo ljubezni. Stari Grki so jo imenovali Afroditia, Asirci pa Ištar.

Sedaj pa bomo segli po daljnogledu in si jo natančneje ogledali. Nima spremljevalca, po nebu kroži sama, brez satelitov, kot njen vrstnik Merkur. Z dobrim daljnogledom bomo opazili njene mene. Kadar nam kaže popolnoma osvetljeno lice, je od nas najbolj oddaljena. Ko pa se nam predstavi v obliki srpa, je najbližja. Ker je Venera razmeroma velik planet, blizu Zemlje in z močnim odbojem sončne svetlobe, je po Soncu in Luni najsvetlejša nebesno telo. Svoje oblike skriva pred radovednimi očmi pod gosto odejo oblakov. Se pred 40 leti so znanstveniki mislili, da so njeni oblaki podobni zemeljskim ter istotako atmosfera. S pomočjo radarskih merjenj in podatkov z vesoljskih ladjic, so pa prišli do drugačnih izsledkov. Na Veneri je zelo toplo (vsaj 460°C), njena atmosfera je strupena, tlak je 90krat večji od zemeljskega. Padavine vsebujejo kisline, ki razjedajo celo kamenine. Zato ni govora o kakršnikoli obliki življenja.

Tamkajšnji dan traja približno osem mesecev. Medlo Sonce (računajo, da doseže Venerino površje le en odstotek sončnih žarkov) na oranžnem nebu vzhaja na zahodu in zahaja na vzhodu.

Prištevamo jo med planete Zemljinega tipa, kot sta še Merkur in Mars. Po svoji velikosti in gostoti pa je Zemlji še najbolj podobna.

Sedaj si oglejmo njeno notranjost,

Oblaki na Veneri. Slika je sestavljena iz fotografij, ki jih je posnel Mariner 10. febr. 1974

površino in atmosfero nekoliko podrobneje.

Če hočemo spoznati notranjost planeta, moramo izmeriti težnost. Tovrstna merjenja so za Zemljo in za Venero bistveno različna. Na Veneri je težnost na nižinskem svetu dokaj različna od one na višinskem, na Zemlji pa ni takih razlik. Naš planet, kakor tudi Mars, ima v sredini težko jedro, ki je sestavljeno predvsem iz železa in niklja, zgleda pa, da ni tako na Veneri. Slednja nima niti magnetnega polja, kar je verjetno povezano z jedrom.

Zaradi podobnosti med Zemljo in Venero je zelo verjetno, da sta bili njuni notranji temperaturi enaki, vsaj ob nastanku planetov, to je pred približno petimi milijardami let. Visoka notranja temperatura in obilna masa ju pogojujeta, da imata obe še dandanes velike količine notranje energije. Nasprotno se dogaja, da je veliko manjša Luna že mrzla in brez znakov sprememb na površju. Značilno za še visoko notranjo energijo je učinkovanje na zunanjo plast planeta. Pri tem ne gre le za vulkane, ki izbruhajo velike količine žareče lave, kamenja, prahu in plinov, ampak tudi za premikanje zemeljske skorje.

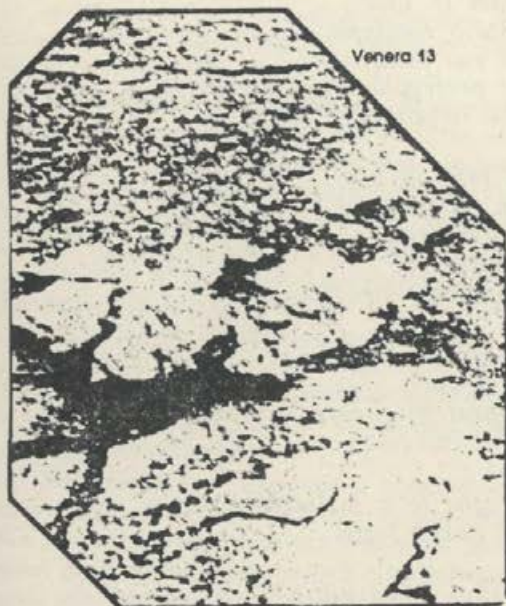
Na zemeljski skorji so znanstveniki ugotovili devet velikih tektonskih plošč, to je nekakšnih otokov, ki so iz trdne snovi in »plavajo« na toplih, deloma tekočih globljih plasteh (okoli 100 km pod zemeljsko površino). Težko si je predstavljati to tekočnost: glicerin je 1000krat manj tekoč od vode, omenjene zemeljske plasti so pa izredno manj tekoče od glicerina, saj se ti »otoki« premikajo le nekaj centimetrov na leto. Pri tem počasnem in nevzdržnem gibanju nastajajo vulkani, potresi, nova gorovja (na primer Himalaja) in nova skorja, stara se pa pogloblja. Primer premikanja celin lahko opazimo na globusu, ko gledamo obrise zahodnega dela Afrike in vzhodnega dela Južne Amerike: nekoč sta bila skupaj, sedaj se pa njuna razdalja počasi večja. V globinah Atlantskega oceana »izvira« iz zemeljske notranjosti topla kamenina bazalt, ki se v morju ohladi. Pomikanje delov zemeljske skorje pogojujejo tudi potrese. Italijanski škorenj je na isti tektonski plošči kot Afrika in pritiska proti severu.

Tako si razlagamo nastanek Alp in s tem v zvezi potrese v Benečiji. Na zunanji videz Zemlje pa vplivajo tudi vremenski pojavi, voda in veter.

Čeprav obdajajo Venero gosti in topli oblaki, je njena površina danes še kar dobro znana. Prevladuje mnenje, da se tamkaj ne vršijo tektonski premiki, zato je morajo biti gorstva vulkanskega izvora. V Venerini atmosferi so sovjetske vesoljske ladjice »Venera« zaznale nekakšno bliskanje, ki bi bilo lahko povezano z delovanjem vulkanov.

Kraterjevi, ki so v davnih časih nastali ob trku meteoritov, na Veneri skoraj ne opazimo. Težka atmosfera je ublažila trk, kasnejše spremembe na površini so zbrisale prvotno podobo planeta.

Zelo dragoceni bi bili podatki o morebitnih potresih, toda visoka temperatura v pičli uri uniči občutljive merilne naprave. Sovjetska medplanetarna postaja Venera-13 je po štirih mesecih potovanja preletela 300 milijonov kilometrov in pristala na Veneri 1.

Posnetek Venerinih tal, ki ga je posredovala vesoljska ladjica Venera 13

Posnetek Venerinih tal, ki ga je posredovala vesoljska ladjica Venera 14

marca 1982. Oddajala je znanstvene podatke celi dve uri in slikala bližnjo pokrajino. Površina je zgedala rjava, tla zrnata in skale oglate. Druga medplanetarna postaja, Venera-14, je pristala na drugi točki štiri dni kasneje. Oddajala je eno uro s pokrajine, ki nas spominja na strjene potoke lave.

Višine, oz. globine, merijo glede na Venerin srednji polmer, ta meri 6051.4 km, tam namreč ni morja in zato se ne da meriti nadmorske višine (na Zemlji je morska gladina oddaljena od njenega središča za 6371 km). Visoko ležečo pokrajino na 70° severne širine so poimenovali Ishtar. Zavzema površino, ki je približno velika kot Avstralija. Večinoma je visoka 3 do 4 km, nekatere vzpetine dosežejo 7 km, najvišji vrh, Maxwelllova gora pa sega 11 km visoko. Blizu ekvatorja leži Afroditina zemlja, njena površina meri približno kot Afrika.

Zemlja in Venera imata približno enako starost, velikost in gostoto, Venerina skorja pa je za 12 % lažja od zemeljske. Verjeten vzrok te razlike mora biti v atmosferi, četudi slednja predstavlja le malenkosten del celotne mase planeta. Poglejmo si glavne značilnosti Venerine atmosfere. Približno 97 % je strupenega ogljikovega dvokisa, nekaj je dušika, le malenkost je kisika, vodne pare in drugih plinov.

Omenil sem že pomanjkanje vode, ki je bila pred milijardami let po vsej verjetnosti še prisotna. Tedaj je imelo Sonce nekoliko nižjo temperaturo kot danes. Ko se je slednja dvignila, je začela voda na Veneri izhlapevati in močnejše ultravijolnetno žarčenje jo je razstavilo v vodik in kisik. Lahki vodik se je dvignil v vsemirje, kisik se je pa spojil z ogljikom in drugimi prvini.

Če sta bili nekoč Zemlja in Venera dvojčici, danes pa sta si kaj malo podobni, je to posledica njune različne oddaljenosti od Sonca, saj je Zemlja od Sonca bolj oddaljena in zato hladnejša. Iz tega sledi, da se porodi na planetu možnost življenjskega razvoja le v izrednih primerih. Pomislimo le na to, da se vrti Zemlja med tirnica-

ma prevroče Venere in premrzlega Marsa.

V zadnjih desetletjih je človeštvo s kurjenjem povečalo vsebino ogljikovega dvokisa v ozračju za 15 %. To je lahko nevarno, ker ta plin učinkuje kot »topla greda«: premalo sončne toplote se odbije v vsemirje, ta pa povzroči prekomerno višanje temperature. Mar bo to v prihodnosti povzročilo v našem ozračju spremembe podobne onim na Veneri? Natančnejše proučevanje tega planeta bi nam moglo posredovati spoznanje, kako se izogniti tej katastrofi.

ALBERT MIKLAVEC

VABILO K JASLICAM

*Nocoj
so šli pastirji
k revnim jaslicam...*

A tebe ni bilo!

*Davi je sonce
vstalo svetlejše
in vsa narava
je pretrgala svoj sen
kot nepotrebno nit...*

*A tebe ni bilo,
da bi se ogrel
ob dobrem soncu
in doživel
ožarjeno otroštvo.*

*Moral bi bedeti,
a ti spiš;
moral bi zapeti,
a ti molčiš...*

*Nocoj te v jaslicah
je čakal Jezus...*

Zakaj te ni bilo?

Elektronski računalniki za znanost in igro

Elektronski računalniki so naprave, ki omogočajo uporabniku lažje in hitrejše izvajanje določenih nalog po točnih pravilih. Z drugimi besedami, računalnik rešuje probleme po navodilih, ki mu jih posredujemo. Ta navodila imenujemo tudi program. Tega vnašamo v računalnik neposredno po tastaturi ali posredno po kaseti ali miniplošči (disketu) in mu s tem sporočimo, kaj in kako naj sploh dela. Manj zmogni računalniki uporabljajo seveda cenejšo kaseto, na kateri shranimo poljubni program. Oblika programa je različna za vsak tip računalnika. Vse te elektronske naprave zaznavajo tudi digitalne signale, ki kot osnova vsebujejo informacijo 1 in 0 ali »da« ali »ne«.

Računalnikovo srce »CPU« pa je tisti čarobni notranji del, ki ga tehnika vedno manjša, stane vedno manj in odgovarja s podatki, ki mu jih posredujemo.

Minilo je že več let, odkar imamo mnogi žepni računalnik. Obstaja torej možnost, da bo kmalu lahko vsaka dvajseta družina imela po en mikroročunalnik ali kot ga nekateri imenujejo hišni računalnik (home computer). To je majhna elektronska naprava, katere »srce« zmore opraviti skoraj isto kot nekdanji povojni računalniki, ki so tehtali kakšno tono in so stali tedaj okoli milijardo lir.

Kako je prišlo do tega, da so se te naprave tako množično razširile? Najprej naj povem, da se zdi, da nas je računalnik med mladino celo prehitel, zlasti zaradi elektronskih iger. Te, ki jih imenujemo s tujim imenom »videogames« ali igre na zaslonu, smo nasledili najprej v kavarnah, nato jih odkrili tudi pri nekaterih naših prijateljih. Igre so si še kar med seboj podobne, bodisi če jih uporabljamo doma ali v javnih lokalih. Znane so predvsem vojne igre, npr. »Space invaders« ali »Defender«, športne kot tenis in nogomet ter take, ki postajajo prava manija kot »Pac-man«.

Zanimivo je, da se s podobnimi igrami lahko zabavamo tudi s pomočjo mikroročunalnika. Pri tem so seveda nekatere nevšečnosti npr. manj jasna slika na zaslonu, ker hišni računalniki niso zgrajeni izključno za grafiko in nimajo možnosti za vgraditev posebnega vzvodnega prijemališča (joystick ali paddle), s kate-

rim vodimo igro in seveda tudi »streljanje« na domačem televizijskem ekranu.

Tržna cena mikroročunalnikov je še vedno vabljiva (v primerjavi s hišnimi »videogames«), ker dobimo mikroročunalnik za manj kot 500 tisoč lir. Nudi nam tudi zaželeno barvno sliko na domačem televizijskem zaslonu in celo nekaj iger na kaseti. Poleg tega si lahko počasi z dobro voljo in navodili, ki jih vsebuje vsak računalnik, uredimo ali sestavimo kako igro in skoraj neverjetno: pri sestavljanju programa nas računalnik sproti opozarja na napake, ki jih zagrešimo in nam jih tudi označuje kje so. Če pomislimo na nizko ceno kasete, se splača kupiti že pripravljeno igro, ker bi kot začetniki izgubili s sestavljanjem in prepisovanjem poljubnega programa precej časa.

Naslednji razlog za vedno večjo uveljavitev elektronskih računalnikov je njihova uporaba pri gradbeništvu, upravljanju podjetij, slikarstvu, medicini, tiskanju knjig, glasbi, robotiki itd. Kaže še, da meje možnosti uporabe padajo druga za druga, npr. po risankah je nastala že cela vrsta risanih filmov. Tipičen je izključno računalniški film »Tron«, ki govori o človeku, ki mu je bilo programiranje video-iger vsakdanji kruh, dokler se sam ni znašel v blodnjaku svojega računalnika.

Računalnik se širi tudi po šolah. Tu ga ne uporabljajo samo v administraciji, temveč tudi kot pomagalo v raznih test-vprašanjih. Če so odgovori zadovoljivi, se učna snov nadaljuje, če niso, je treba program ponoviti ali se še dodatno ukvarjati z že predelano snovjo.

Računalnik se širi tudi po šolah. Tu ga ne tudi po domovih. Pomaga nam lahko pri gospodinjstvu, ker nam je vedno na razpolago in poleg tega je skoro nezmotljiv. Koristnost računalnika je toliko večja, kolikor več programov mu dodeli tovarna, ki ga proizvaja. Pri nakupu je treba upoštevati tudi ta vidik.

Govorica ali kot pravimo jeziki računalnikov niso lahki, zato še proučujejo lažje jezike za programiranje. Tako je nastal LOGO, ki uporablja npr. narisane želve na zaslonu, katere že otrok lahko po lastni želji premika s pomočjo računalnika.

Kot zadnje naj omenim, da je vedno več

računalniških klubov, kjer se mladi srečujejo in izmenjujejo izkušnje in programe podobno kot so se v preteklosti ljudje zbirali, ko so skupno prebirali časopise, knjige in o tem razpravljali.

Mikroračunalniku se lahko začnemo približevati z igro tako, da se počasi seznanimo z njegovim novim jezikom. Uporabniku je to v korist, ker mu računalnik pospešuje umske sposobnosti in spretnosti. Zaradi hitrosti delovanja ga uporabljajo tudi strokovnjaki, prav tako so ga uvedli v učne programe osnovnih šol v nekaterih državah. Učenec ne bo zaradi tega že takoj postal programater, toda dobil bo oporo za pospeševanje in napredek v umskem razvoju.

Zadnja leta imamo tudi pri nas vedno več računalnikarjev. Te srečamo v tovarnah (npr.

v tržaški Iret in krminski Mipot), v računalniških centrih, ki so povezani s tržaško univerzo in s krajevnimi zdravstvenimi enotami ter v nekaterih višjih srednjih šolah (npr. v Trstu na »Z. Zois« in »J. Stefan«), kjer se s pomočjo računalnika tudi poučuje; računalnikarji so še tisti, ki so uspešno obiskovali posebne tečaje slovenskega deželnega zavoda za poklicno izobraževanje.

Vsekakor bomo vedno lažje sprejemali te »revolucionarne« naprave, ki vstopajo v naš življenjski prostor, ker začnemo uporabljati tudi zvočno govorico. Številne prednosti mikroračunalnika — tega človeškega pomočnika — pa so privedle do tega, da je ameriška svetovno znana revija Time januarja 1982 določila, da je bil »človek leta« v Ameriki prav on — računalnik.

D. COTAR

Montasio: zaščiteno ime za domači sir

Sir Montasio, ki se v veliki količini izdeluje v naši deželi, je bil prvotno hribovski sir. To pove že njegovo ime. Po načinu izdelovanja je dokaj podoben nekaterim drugim slovitim alpskim sirom, kot so npr. Asiago in Fontina. Njegove značilnosti pa so vendar posebne: zgradba testa, vonjava in okus so vtisnjeni vanj kot pečat nekega okolja. To okolje je alpski in predalpski svet naše dežele in sosednjih področij. Okolje pomeni skupek različnih sil. K temu spadajo v prvi vrsti podnebje in zemlja, pasma goveda, vrste trav, ki sestavljajo pašnike in košenice, način krmljenja in reje živine ter vrste mikroorganizmov, ki živijo v našem okolju. Ti zadnji pravzaprav predstavljajo najvažnejšo silnico v okolju. Mikrobov je na milijarde v vsakem majhnem prostorčku in na tisoče različnih vrst; vsako organsko snov napadejo in presnavljajo. Mleko predstavlja izredno ugodno pašo za mikroorganizme, zato se v njem takoj naselijo. Računajo, da je v mleku, ki je pomolženo v najboljših higienskih prostorih, že takoj vsaj 30.000 bacilov na vsak gram tekočine, pri mal-

ce umazani molži pa čez milijon. Vse vrste in podvrste teh mikroskopskih bitij žive med seboj v posebnem ravnotežju, ki je za vsako okolje enkratno. Tega zapletenega ravnotežja ne moremo prenesti v drugi kraj in niti ga umetno posnemati. Mikroorganizmi igrarajo važno vlogo v pridobivanju nekaterih jedi in pijač, zato je lahko razumljivo, zakaj ima neki sir samo v tistem okolju svoj poseben pečat, zakaj je neki pršut samo na tisti planoti tako okusen, zakaj je neko vino samo v tistih bregih tako posebno. Če se v drugačnem okolju na vso moč trudimo, da bi do pičice vestno izvedli ves postopek predelave, vendar ne pridemo do istega izdelka. Znani in neznani vplivi okolja nam po poti tako zmešajo štrene, da bo izid drugačen kot smo hoteli. Tako so tu in tam po svetu dobili svoj poseben značaj in zasloveli daleč naokrog zaradi izrednih kakovosti nekateri kmetijski pridelki. Tak je tudi naš sir Montasio.

Zgodovinski podatki

Po karnijskih in julijskih planinah, kakor tudi drugje v Alpah, so sire iz-

delovali že v davnih časih. V stoletjih se je način izdelovanja v naših Alpah po svoje razvil in se izluščil v neko tradicionalno tehniko. Prvi znan dokument, v katerem je rabljeno ime Montasio, je iz leta 1874. Dr. Paolo Beorchia Nigris iz kraja Ampezzo v Karniji imenuje tako sire, ki jih poleti izdelujejo po karnijskih planinah in v svojem članku tudi precej točno opiše postopek izdelovanja. Takrat v naši deželi še ni bilo sirarn, a kmalu potem, leta 1880 je bila ustanovljena v kraju Collina v Karnijskih Alpah prva združna sirarna.

Po zgledu te prve so potem združne sirarne zrastle v vseh alpskih dolinah in se od tu razširile v predalpski pas in v ravnino. Že pred prvo svetovno vojno jih je bilo več kot 300 in skoraj toliko jih je v naši deželi tudi danes. Z razvojem sirarn je dobil svojo dokončno obliko tudi sir Montasio, ki je po pravici zaslovel kot tipičen izdelek z izrednim uravnovešenim okusom. Iz furlanskega predela naše dežele se je njegovo izdelovanje razširilo tudi v slovenske predele in sicer v Kanalsko dolino, v Rezijo, v Tersko dolino in v Benečijo. Od tu se je, predvsem v obdobju med obema svetovnima vojnama, izdelovanje tega sira razširilo tudi v Soško dolino in Idrijo, kjer ga imenujejo Tolminski sir. Prav tako se je razširil tudi proti zahodu

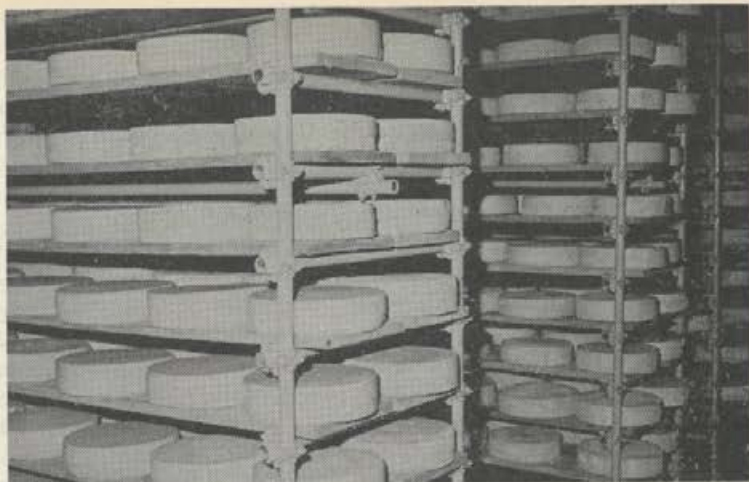
in se še danes izdeluje v tistem pasu dežele Veneto, ki meji s Furlanijo. V naši deželi ga izdelajo približno 160 tisoč stotov na leto, skupaj z deželo Veneto pa doseže njegova proizvodnja okoli 220 tisoč stotov.

Izdelava sira Montasio

Montasio je še eden redkih sirov, ki ga izdelujejo iz surovega mleka, to se pravi, da mleko ni pasterizirano oziroma segreto na visoke temperature. Tako delajo danes le še z redkimi prvovrstnimi siri v Švici, predvsem z Ementalcem, taki so še v Italiji Parmezan, Fontina, Pecorino Romano in redki drugi, tako delajo še z Grojerjem v Franciji in s Paškim sirom po dalmatinskih otokih. Narediti sir iz surovega mleka pomeni sprejeti v obdelavo vse tiste mikroorganizme, ki so se naselili v mleko iz okolja, v katerem je bilo pridelano. Predelava takega mleka predstavlja veliko tveganje, ker je lahko med bacili tudi mnogo takih, ki so za sir nezaželeni in ga pokvarijo. Pri tej tehniki je treba torej vračunati izgube, zato imajo ti siri višje proizvodne stroške in so dražji. Ko pa se tak sir zares posreči, takrat se dvigne do take kakovosti, da je noben industrijski izdelek iz pasteriziranega mleka ne more doseči. V industrijskih obratih s pasterizacijo namreč uničijo skoraj vse

Obdelava mleka za sir Montasio v sirarni v Ažli (Speter Slovenov)

Zorilne kleti za sir v Ažli
(Špeter Slovenov)

naravne mikroorganizme in na to pokopališče posejejo laboratorijsko cepivo, to je nekaj čistih vrst mlečnih mikrobov, ki še zdaleč ne morejo dati siru tistega izrednega okusa in aromov, ki jih lahko dosežemo s surovim mlekom. Narava je po svoji previdnosti položila v tak sir čudovito ravnotežje mikroskopskih bitij, ki ga najbolj moderna industrijska sirarna ne more posnemati.

V dobrih higienskih pogojih pomolženo mleko je treba zvečer še toplo izročiti v sirarno. Sirar ga nalije v večje plitve posode in ga toliko shladi, da bo do jutra ravno prav dozorelo. Za las se bo zvišala kislina zaradi razmnoževanja mlečnokislinskih mikroorganizmov. Mleko mora ležati v popolnem miru, zato se tudi malo smetane nabere na površini. Zjutraj sirar smetano na lahko posname. S tem pravilno uravna količino tolsče in se znebi lepega števila nezaželenih mikrobov, ki so se oklenili maščobnih delcev in z njimi priplavali na površje. Tako negovano večerno mleko se v sirarskem kotlu pomeša s svežo jutranjo molžo. Mleko zdaj ogrevamo do 33° C in med ogrevanjem lahko dodamo še majhno količino sirarskega cepiva. Naravno sirarsko cepivo je izbrano, kakovostno mleko, v katerem smo že prejšnji dan s primernimi temperaturami dali prednost razvoju nekaterih koristnih mi-

kroorganizmov, ki so se iz okolja naselili vanj. S tem kislim cepivom dvignemo mikrobiološko žlahtnost mleka. Takoj zatem dodamo naravno telečje sirišče v prahu. Sirišče je encim, imenovan tudi himozin ali renin, ki ga pridobivajo iz očiščenih in posušenih telečjih želodčkov. Sirišče v dvajsetih minutah mleko usiri. Tako nastalo strd sirar razreže najprej z ročno liro ali harfo na velike kose, potem pa rezanje dopolni s harfo, ki jo vrti stroj. Drobljenje se nadaljuje, dokler niso sirna zrna majhna kot riž. Iz njih se je medtem izločila sirotka. Vsebinsko kotla zdaj ponovno dogrevamo in neprenehoma mešamo, da se zrna ne zlepijo med seboj. Dogrevanje ustavimo pri 45° C in še naprej mešamo. Pod vplivom toplote in kisanja se zrna krčijo in sušijo. Ko sirar ugotovi, da so zrna pravilno trda in klena, mešanje prekine, drobljenec se usede na dno in od tu ga s sirarskim prtom v zaporednih culah potegne ven. Vsako culo položijo v stiskalni obroč in pod stiskalnico. Med stiskanjem sir večkrat obrnejo in ga naslednje jutro odnesejo najprej za en dan v slanico in nato soljenje dopolnijo še na suho. Čez nekaj dni preneajo sir v zorilne kleti, kjer držijo 15° C temperature in 80 odstotkov vlage. Sir Montasio je že zelo dober po dveh mesecih, njegovo zorenje pa lahko podaljšamo do enega leta.

Zaščita sira

Odlok predsednika republike številka 1268 z dne 3. okt. 1955 priznava sir Montasio za tipičen sir, ne določa pa geografskega področja, na katerem se izdeluje. Ta pomanjkljivost in pa neodločnost proizvajalcev, ki se niso nikoli strnili v močno zadrugeto za zaščito tega proizvoda, sta povzročili okoli tega kakovostnega sira precej zmešnjave. Sirarne na industrijski ravni, ki obdelujejo pasterizirano in manj kakovostno mleko ter veliki mlekarški obrati v inozemstvu, predvsem v Franciji in Nemčiji, so izrabili sloves furlanskega sira in pošiljajo na tržišče velike količine izdelkov, ki sir Montasio samo grobo posnemajo. Te izdelke ponujajo po nižjih cenah, ker ima tisto mleko veliko nižje proizvodne stroške. Zaradi pomanjkanja zaščitnih znakov in primerne reklame ter napačne prehranske vzgoje in slabega poznavanja jedil pri odjemalcih, so ti izdelki potisnili proizvajalce pristnega domačega sira v velike gospodarske težave.

Deželna uprava je izdelala različne ukrepe za zaščito tega tradicionalnega izdelka, s pomočjo katerega bi si lahko celotna živinoreja naše dežele opomogla. Deželna ustanova za razvoj kmetijstva (ERSA) je pred par leti izročila konzorciju med združenimi sirarnami nove zorilne kleti za sir Montasio v kraju Codroipo. V teh prostorih lahko zorijo 50.000 koles sira hkrati in konzorcij vodi prodajo s povečano tržno močjo. Ta moč namreč posameznim sirarnam manjka, ker so majhne in delujejo na obrtniški ravni. Konzorcij pa ni rešil vseh problemov, saj so prostori tudi nezadostni v razmerju s celotno proizvodnjo sira v deželi.

Deželna ustanova za razvoj kmetijstva je zato pred dvema letoma, v sodelovanju z vzporedno ustanovo dežele Veneto, začela delati na to, da bi odgovorna ministrstva priznala siru Montasio tudi omejeno ozemlje, na katerem se lahko s tem imenom izdeluje. Zaradi točno omejenega ozemlja bi bila njegova zaščita lažja in tradicional-

no ime Montasio bi se po državnem zakonu in tudi po mednarodnih pogodbah lahko uporabljajo samo na tem področju. Pravo ime in druge zaščitne znake bi sirarne pod nadzorstvom zaščitnega konzorcija vtisnile na vsako kolo sira. Na ta način bi ga lahko vsak z lahkoto prepoznal in nepošteni posnemovalci tega tipičnega izdelka bi morali prekiniti svojo sleparsko dejavnost. Potrebne prošnje je deželna uprava odposlala v Rim spomladi leta 1983 in v začetku poletja je posebna komisija za tipične sire pri ministrstvu za kmetijstvo ugodno ocenila prošnjo. Tako manjka le še kratek korak do novega predsedniškega odloka. Odlok bo potrdil tradicionalni način izdelovanja, omejil pa bo področje na ozemlje dežele Furlanije-Juljske krajine in v deželi Veneto na ozemlje pokrajin Belluno in Treviso ter del pokrajine Benetke, ki gre od Furlanije do reke Sile pri Mestrah. Ko bo to odločeno, bo lahko ministrstvo tudi poverilo nadzorstvo nad izdelovanjem sira in njegovo zaščito krajevnemu konzorciju, ki ga bodo sestavljali proizvajalci sami. Vsi proizvajalci si od novih pobud veliko obetajo in pričakujejo, da bo ta izredni sir dobil na tržišču in na mizi potrošnikov mesto, ki mu vsekakor pritiče.

ALBERT MIKLAVEC

ZARJA

*V polja si stopila,
tiha zarja,
z lahkimi perutmi
krdela ptic...*

*V polja si odprla,
svetla zarja,
jutranje oči
s slapom prasketlobe...*

*Še v mene pridi,
topla zarja,
z mehkim božanjem
pramenov sončnih!*

LOGJE

V koledarju GMD 1982 smo objavili nekaj drobcev iz prvaške zgodovine, letos pa o Kobariškem kotu, da se seznanimo z duhovnijo Logje, ki leži približno 4 km od Breginja. Podatki so vzeti iz listin v cerkvenem arhivu, kakor jih je pred več kot sto leti objavil v uradnem listu goriške nadškofije v izvirniku dr. Stefan Kociančič, bogoslovni profesor.

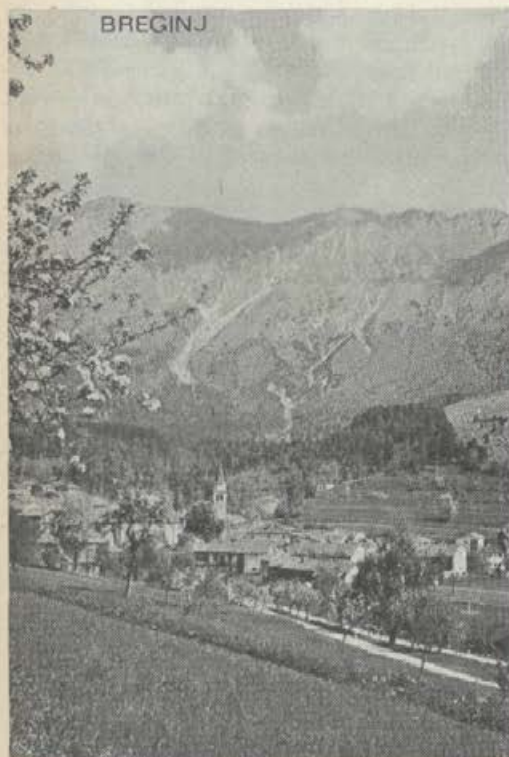
I.

Ni dvoma, da je bila vas čisto slovenska od svojega početka dalje, čeravno se ponekod imenuje Lonc ali Longh. Pod ravnino in polji teče Nadiža proti vzhodu do Kreda in se tam obrne na zahod proti Čedadu. Na desnem bregu reke onstran Logov se svet dvigne do vasi Robedišče, ki pripada duhovniji Logje. Pred sto leti so

Logje šteli 76 hiš, Robedišče 32, duš pa je bilo 600.

Kot o večini naših krajev, tako tudi o Logeh ni znano, kdaj so se ljudje tam naselili, kdaj so si postavili prvo cerkev in zvonik, o katerem so rekli, da je »trhel«, predno so zidali novega. Zgodovinski podatki segajo le do leta 1770. Kraji so bili v Beneški republiki do leta 1814, cerkveno pa odvisni od čedajskega kapitlja, nekaj časa v duhovni oskrbi Spetra Slovenov, potem pa kobariškega župnika-vikarja. Ta zadnji je imel svoje kaplane po vaseh, tako tudi v Breginju, da je upravljal Breginj in Logje obenem, maševal pa eno nedeljo tu, drugo tam do 1770. Ker zapade pozimi včasih dosti snega in je zaradi zametov pot silno težavna, so se breginjski in loški verniki sporazumeli, da se ločijo in prosijo za lastnega dušnega pastirja. Tu se začnejo prvi podatki.

PRVA LISTINA. »Ker so se pokazale težave pri skupnem oskrbovanju Breginja in Logov ne le zaradi kaplanu dolžnih dajatev, marveč še bolj zaradi delitve svetih zakramentov, sta prišla dva loška predstavnika v Čedad h kanonikom prosit v naslednji zadevi: 4.5.1770. se je na glas zvona sešel veleč. kapitelj z dekanom pl. De Puppis in 28 kanoniki. Sprejeli so zastopnika vikarije Logje Matija Paulini in Janeza Gasparutti, ki sta ponižno razodela svojo prošnjo. 17. 5. 1769 so se Breginjci in Ložani sporazumeli, da se ločijo. Ložani se obvezujejo, da bodo vzdrževali zakramentalno cerkev in lastnega duhovnika, ki naj stalno biva v njihovi vasi, krščuje, spoveduje, obhaja, obiskuje bolnike, mazili umirajoče, povezuje žene in neveste, pokopuje mrtve, uči krščanski nauk in mašuje. Vse to v sporazumu s č. kobariškim vikarjem in z naprošenim odobrenjem tega kapitlja. Zato v imenu vernikov lepo prosita, naj veleč. kapitelj odobri in potrdi to odločitev kot koristno in potrebno za duhovno dobro obeh vikarij. Ko so veleč. gg. kanoniki to slišali, so prečitali še zapisnik o sprejetih obveznostih, ki ga je z lastno roko spisal g. V. Caruzzi, notar v Attimis (Ahten) dne 13. 3. 1769. Vse so temeljito preteh-

Nekdanji Breginj pred potresom

tali, nakar je veleč. kapitelj odločil, da začasno dovoli naprošeno ločitev tako, da ne bosta oškodovana ne kapitelj ne kobariški župnik.

Istočasno sta loška zastopnika predstavila temu kapitlju č. g. duhovnika Jožefa Marchigh, katerega je preč. videmski nadškof potrdil za dušno pastirstvo. Za njegovo življenje, poštenje, vnebo in sposobnost jamči tudi kobariški župnik, ki ga je kot zaželenega priporočil velečastitemu kanoniku Jan. Krstn. Campeis, kapitularnemu naddiakonu v hribih, da ga potrdi kot je navada. Imenovanega Jožefa Marchigh, potrjenega za dušno pastirstvo in zadostno preskrbljenega s spričevali, je veleč. kapitelj določil in imenoval za pomočnika kobariškega vikarja v Logeh in na Robedišču, doslej v uradni pristojnosti Sv. Petra Slovenov. Imenovanje je začasno, dokler ta kapitelj ne odredi drugače.

Tako se je loška duhovnija osamosvojila. Zanimivo je, da so Logje spadali pravzaprav pod Speter Slovenov, v resnici pa so imeli župnika v Kobaridu, od katerega so bili odvisni vsi kaplani v Kotu. Kapitelj v Čedadu pa je imel skoro škofijsko oblast na vsem ozemlju.

DRUGA LISTINA. »Dne 3. 4. 1771 so se zbrali pred notarjem Caruzzi iz Ahnta brez izjeme tile možje: 40 iz Logov in 5 iz Robedišča in so se domenili, da prevzamejo skrb za vse, kar je potrebno zakramentalni cerkvi, za večno luč pred Najsvetejšim, ki ga imajo po dobroti preč. čedajskega kapitlja in s privoljenjem preč. g. Jan. Krstn. Bassini, kobariškega župnika. Šest mož se obvezuje, da bodo vedno skrbeli za vzdrževanje cerkve in duhovnika. V ta namen zastavljajo vse svoje imetje, stalno, sedanje in prihodnje. Občina bo vedno dajala vse potrebno za cerkev sv. Primoža in Felicijana. Kadar bo cerkev potrebovala popravila, bodo sporazumno s čedajskim kapitljem vedno pomagali.«

Tako je loška duhovnija imela iste pravice kot Breginj. Ni razvidno, kdaj so določene obveznosti spremenili, vendar so veljale precej dolgo in so jih obnovili leta 1835 v nekem »likvidacijskem zapisniku«, da bodo dajali tkm. kapitalije, leta 1872 pa so še vsi družinski poglavarji plačevali nekaj davek. Toda kmalu so se začeli prepirali z breginjskim vikarjem, ki ni bil preveč zadovoljen, da so Logje samostojni. Moral je poseči vmes kobariški župnik z vlogo na kapitelj.

TRETJA LISTINA. »Dne 12. 1. 1776 je zvon sklical v kapitularno svetišče zbor, v katerem je bil veleč. g. Jernej pl. Panicalis z 20 kapiteljskimi kanoniki. Prečitano je bilo pismo preč. g.

LOGJE

Logje

Jan. Bassini, vikarja v Kobaridu, poslano veleč. g. kapitularnemu arhidiakonu v dolini. Pismo se glasi: "Visokočasitti in velespoštovani gospodje! V Beneški pokrajini je duhovnija Logje, pod duhovno oblastjo preč. čedajskega kapitlja. Njihova cerkev sv. Primoža in Felicijana je v območju moje župne cerkve. V prejšnjih časih je bila povezana z breginjsko duhovnijo. En sam kaplan je moral skrbeti za dušno pastirstvo te in one vasi. Zdaj pa je zaradi oddaljenosti loška skupnost ločena od breginjske po kapitularnem odloku 4. 5. 1770, tako da ima njih cerkev zakramentalno bogoslužje, ki ga v tem času opravlja samo tam častivredni duhovnik Franc Piccini. Zaradi nespোরazumov se je omenjena mala skupnost obrnila name s prošnjo, da bi dovolil popolno duhovno oskrbo in da bi smela imeti vse svete obrede, kakor se opravljajo v Breginju. In ti so:

1. Vsako tretjo nedeljo v mesecu pred sv. mašo nese kaplan S.R.T. v procesiji po pokopališču okoli cerkve med petjem Pange lingua. nato se vrne v cerkev in ljudstvo blagoslovi.

2. Za binkoštno kvatre pojde g. kaplan v kratki procesiji po vasi s preč. podobo v spomin ustanovitve njihove zakramentalne cerkve in v zahvalo za tolikšen duhovni dar.

3. Dovolim, da g. kaplan v dotični cerkvi blagoslovi na cvetno nedeljo oljčne veje in pravtako na veliko soboto krstno vodo z vsemi obredi, ki jih predpisuje misal. Na vel. petek zvečer naj ima žalno procesijo po vasi ter ljudstvu nekaj pove o žalostih M. B. ali o Kristusovem trpljenju.

4. Vse nedelje in praznike naj ob navadni popoldanski uri poje večernice, prej pa naj razlaga otrokom krščanski nauk. Vse delavnike

40-dnevnega posta naj ob štirih popoldne poje večerno molitev, kakor to delajo v Berginju.

Z vsem tem se strinjam in prav rad dovoljujem, da se to opravlja zdaj in v prihodnje in za vedno, ker na noben način ne škoduje ne meni ne moji cerkvi. Prosim, naj č. kanoniki slavnega kapitlja z lastnim odlokom potrdijo, kar sem tukaj opisal, vse pa v duhovno korist tistih ubogih ljudi. Drugega za zdaj ne potrebujem. V Kobaridu 16. 12. 1775. Preč. gospodom ponižni služabnik Janez Bassini." Ko je bilo to pismo prečitano, je preč. kapitelj enoglasno, ne da bi kdo nasprotoval, sklenil, da sprejme in potrdi navedene predloge č. g. kurata v Kobaridu, ne da bi pri tem trpel škodo kapitelj sam ali g. vikar kobariški. Tako in nič drugače!

Eden od loških vikarjev je k vsemu temu pripisal tole:

CETRTRA LISTINA. »Zelo velikega pomena je, da je čedajski kapitelj na prošnjo kobariškega vikarja podelil cerkvi v Logeh te pravice. V drugih vikarijah kakor tudi po vsej videmski nadškofiji so pravice župnikov skrbno zavarovane. Kaplanom je komaj kaj več dovoljeno kot da mašujejo, pridigajo, učijo, spovedujejo in le med mašo obhajajo. Mnoge vikarije nimajo S.R.T. Enkrat mesečno smejo imeti sveti blagoslov. Župniku so pridržani krsti, poroke, pogrebi tudi v vaseh, ki so od župnije oddaljene po štiri ure hoda.«

Te izredne pravice loške cerkve je posredno potrdil sam Rim, ko je dovolil, da se en oltar imenuje "dnevno privilegiran". Sledi namreč

PETA LISTINA. »Sveti Oče! Ker se v cerkvi sv. Primoža in Felicijana v Logeh v Videmski škofiji opravlja vse zakramentalno bogoslužje, ponižno prosimo Vašo Svetost, naj "okrasi" imenovano cerkev s pravico privilegiranega oltarja.« - »Naš Sveti Oče g. papež Pij VI. dobrohotno pooblašča videmski ordinariat, da imenovani cerkvi določi en vsakdanji privilegiran oltar za dobo sedmih let, pod pogojem, da se v njej opravljajo vsi cerkveni obredi. Dano v Rimu v tajništvu svete kongregacije o odpustkih 21. febr. 1776. Julij Cesar de Somalia, prefekt.« Videmska škofija je pripisala k temu svoj pristanek:

SESTA LISTINA. »Jaz Hieronim Jan. Gradenigo, videmski nadškof, sem se prepričal, da je res tako kot pravi prošnja. Zato na podlagi tega pooblastila odlikujem veliki oltar dotične cerkve z apostolskim privilegijem za dobo sedmih let, za katerega koli duhovnika.«

Breginjska in loška duhovnija sta bili v čudnem položaju: politično pod Beneško republiko, duhovno pod Kobaridom, ki je bil v Avstriji. Zato sta leta 1784 prosili in dosegli, da se ločita od kobariške župnije in prideta pod Čedad (morda pod vikarja v Špetru Slovenov). Takrat je bil umeščen poseben kaplan v Breginju, Logje pa so ohranili prej zagotovljene jim pravice in cerkveno bogoslužje. V zadevni pogodbi, ki jim jo je spisal notar iz Ahtna Caruzzi leta 1784, so se ljudje v Logeh in na Robedišču obvezali, da bodo znanprej dajali breginjskemu vikarju, kar so dotlej plačevali kobariškemu. Ta postavka je zadostovala breginjskim dušnim pastirjem, da so jo smatrali kot nekako odškodnino za odcepitev, ne pa kot plačilo za samostojnost. Kaj kmalu po letu 1770 so namreč začeli osporavati Ložanom njihove pravice, ki jim jih je zagotovil čedajski kapitelj in dovolil kobariški vikar. Zlasti obrede velikega tedna so hoteli imeti samo v Breginju. Da je bilo res tako, dokazuje že vloga kobariškega vikarja v Čedad leta 1775. Dolgo časa se niso sporazumeli, dokler se ni loški kaplan Krištof Balocchi obrnil na kapitelj v Čedadu s pritožbo, na katero so mu odgovorili:

SEDMA LISTINA. »Ne uvidimo, zakaj bi se morali ukiniti obredi velikega tedna, ki ste jih opravljali z dovoljenjem tega kapitlja že od leta 1770 v svoji cerkvi. Zato moramo opozoriti breginjskega vikarja, naj pusti, da se obredi vršijo po navadi, kakor so bili dovoljeni. Dano v Čedadu 10. 4. 1810.«

V letu 1814 sta bili obe duhovniji po razmejitvi z Benečijo priključeni Avstriji, dosledno tudi ločeni od videmske in vključeni v goriško nadškofijo. V Breginju je stal pred mostom preko Bele spomenik do leta 1935, ko ga je dal prefekt Tiengo porušiti. Zakaj mu je bil napoti? V istem letu je seveda tudi Čedad izgubil svoje skoro škofovske pravice nad temi kraji.

II.

Matične knjige loške fare segajo do leta 1770, ko so se odcepili od Breginja. Prvi lastni kaplan je bil omenjeni Jožef Marchigh ali Markič, ki je ostal tam do leta 1775. Za njim je prišel Franc Piccini, kateremu je 1784 sledil Janez Costaperaria do 1792. Njegov naslednik Matej Straulitz (Zdravljčič) je bil tam komaj dobro leto, ko je dobil naslednika Krištofa Balocchi (Baloh). Ta se je do 1820 podpisoval kot »kap-

Otroci kolonije SLOKAD iz Trsta pred Marijino cerkvijo na Pečah v dolini Glinščice

lan kurat«, za naprej pa »kaplan ekspozit« do 1825, ko je stopil v pokoj in še dalje upravljal Logje do 1828. V Rimu je dosegel, da je papež Pij VII. 4. 12. 1821 dal cerkvi pravico stalnega privilegiranega oltarja. Jožef Katnik je pastiroval od 1829 do 1836. Leto pred odhodom je zapisal, da se je 78 dolžnikov obvezalo poravnati dolgove »kapitalija«. Toda še leta 1874 jih je ostalo 35 dolžnih. Od maja 1836 do decembra 1840 je bil tam kaplan Franc Vidmar. Njegova prva skrb je bila, da mu je goriški ordinariat 10. 2. 1837 dovolil božji grob, kar je bilo za tiste kraje nekaj izrednega. Logje so imeli sicer vse bogoslužje velikega tedna že od 1770, božjega groba pa ne, kar ni nič čudnega, saj ga niso imeli nikjer v Italiji in ga tudi rimski misal ni predvideval. Ker so ga pa imeli v Avstriji, ga je hotel imeti tudi on. Drugače je Vidmar slovel kot dober učitelj in vzgojitelj mladine, za katero je ustanovil šolo, ki je delovala celih 32 let, nakar so jo za par let opustili, potem obnovili leta 1872. Bila je torej ena prvih šol pri nas! Tudi arhiv je lepo uredil in spisal prvo Družinsko stanje ali Status animarum, kar je pozneje naredil tudi na Ponikvah in v Sedlu. Za njim je nastopil Matej Melinc leta 1840 kot »kaplan«, od julija 1847 kot »kurat« in slednjič od 1864 do 1872 kot »vikar«. Upokojen je umrl

leta 1875. Pripravil je tudi križev pot, ki ga je blagoslovil o. Mansuet Šmajdek 25. 11. 1855. Dvajset let kasneje so si nabavili novega z baldahinom vred, ko jim je cesar Ferdinand malo dni pred svojo smrtjo podaril 400 goldinarjev, česar so se verniki še dolgo potem spominjali, kakor je vedel povedati preko 80-letni Matija, ki je vodil razmejitveno komisijo leta 1866 po Robediški planoti, umrl pa zadet od nemškega zrakovplove tam okoli leta 1914. Za Vidmarjevega pastirovanja so kupili zastavo za procesije in posrebrili križ za 40 goldinarjev.

Ves ta čas od osamosvojitve dalje so tkm. »cerkveni kamerariji« skrbeli za cerkveno gospodarstvo. Leta 1856 jim je Sebastijan De Poli v Vidmu vtil dva zvana za 1.800 in 1.200 lir. Dve leti kasneje so dali mojstru Fantoniju 600 goldinarjev za nov kamnit oltar. Le cerkvena obleka in oprava sta bili nekoliko zanemarjeni. Ko je torej za Vidmarjem nastopil Jan. Nep. Červ 23. 10. 1872 je bila njegova prva skrb, da je dal posrebriti kelih in ciborij, kupil novo monštranco, spovednico idr. Obnovil je tudi zastarelo Družinsko knjigo. Zelo se je trudil, da so dolžniki povrnili dolgove, da cerkev ne bo trpe-la škode. Uredil je ustanovne maše. Po treh letih je odšel v Sedlo, Logje pa je upravljal iz Breginja Jožef Podreka, dokler ni prišel v Log-

Sedlo

je 1. 11. 1875 vikar Janez Slokar, ki je tri leta upravljal tudi Breginj iz Logov. 25. 8. 1877 je ta ustanovil Bratovščino Brezmadežnega Srca Marijinega. Dne 1. maja 1878 se je pa iz Sedla vrnil v Logje Janez Červ, ki je pastiroval še v času, ko so bili pisani ti podatki. Iz njegove zapuščine dodajmo še osmo listino.

OSMA LISTINA. »Odkar sta se Breginj in Logje ločila in dobila lastnega duhovnika, so breginjski vikarji porabili vsako ugodno priliko, da bi si podvrgli loško faro. Prvi spor je začel čedajski kapitelj leta 1770, drugega zopet na pobudo kobariškega župnika leta 1775. Tako zelo se je spor razvnel, da je goriški Ordinarij na prošnjo breginjskega vikarja prepovedal obrede velikega tedna v Logeh (26. sept. 1857), čeravno je loški kurat Melinc 10. aprila 1857 pismeno razložil vse pridobljene pravice svoje cerkve. Dne 12. marca 1858, št. 363 je isti Ordinarij razveljavil prejšnji dekret in spet dovolil obrede velikega tedna, le maše na veliki četrtek ne. Ljudstvo je 24. febr. 1859 odločitvi ugovarjalo, a brez uspeha. Iz Gorice so 4. marca 1859, št. 358 odgovorili, da mora vikar iz Logov na veliki četrtek pomagati breginjskemu. Kako je bilo v tem času z božjim grobom, ni znano. Toda Ložani se niso vdali! Ponovno so zahtevali, kar so že nekoč imeli. Gorica je spet odgovorila: Ne! V prepričanju, da je treba trkati, dokler se ne odpre, so 20. maja 1873 ponovili prošnjo, naj se jim tako težko pridobljene pravice potrdijo. Iz Gorice so takrat poslali v Rim vlogo, naj se vsem duhovnikom z lastnim dušnim pastirjem dovolijo vsi obredi velikega tedna, čeravno zavisijo od župnikov. Iz večnega mesta je prišel ugoden odgovor. Tako je goriški Ordinarij dovolil vsem oskrbovanim cerkvam te

obrede. S tem je bilo sporno vprašanje za vedno rešeno.

Če o stari loški cerkvi ni podatkov, vemo, da so slovesno blagoslovili novo, sedanjo, 20. oktobra 1895. Vikar Červ je že leta 1875 delal in se trudil na vse načine, da bi dobil sredstva za zidavo, a ni imel dosti uspeha. Breginjski župan Kademaro je prepričal Robediščane, da so se uprli zidavi. Kljub temu so loški možje sami začeli podirati pokopališki zid okoli cerkve. Ko so jih Robediščani videli, so tudi sami obljubili pomoč. Tako so spravili pod streho novo cerkev in veličasten zvonik, čigar temelji niso »trhli«.

Danes nekdanjega Breginja ni več. 13. maja in 15. septembra 1976 ga je potres skoro do tal porušil. Razen nekaj popravljenih hiš stoji še nekoliko prizadeta cerkev sv. Miklavža z mogočnim zvonikom in obnovljenim župniščem kot spomin na stare in lepe čase. Novi Breginj stoji kot nekako letoviško naselje na polju ob cesti, predno prideš v nekdanjo vas. Logje so ostali skoro nepoškodovani, kakor tudi Robedišče. Časi se spreminjajo in mi z njimi.

MIRKO MAZORA

ZADNJI PRIVID

*Ko sonce šlo bo za goré
in mrak se bo potapljal v noč,
spoznanja zôžil se obroč,
— kaj boš sprostito mi, srce?*

*Ko zadnja iskra bo mi še
ugašala na dnu duha,
da kmalu v plâmen vzplapola
nekje, — kdo stopil bo pred me?*

*Iz dalj onstranskih, glej, prikaz,
v teh prsih venomer vklesan,
na njem sledovi žal in ran,
sedaj pa sreče — tvoj obraz.*

*Se dvigam z zadnjimi močmi,
razločno kličem tvoje ime,
v objem povzdignjene roké,
navzoči — polne solz oči.*

*Nebeški zadnji ti privid!
Mordá zaslužil sem ga jaz...
Nebeško lep je tvoj izraz:
Zdaj pridi k meni v večni svit.*

»OTON ŽUPANČIČ«

Osnovna šola na Livadi

Prvo poslopje, ki ga je občinska uprava zgradila za potrebe slovenskega šolstva v Gorici, je dobilo svoje ime: Osnovna šola OTON ŽUPANČIČ. Slovesno poimenovanje je bilo 10. oktobra '82 ob 11. uri. Prisotni so bili številni gostje, med katerimi goriški župan dr. Scarano, predsednik goriške pokrajine prof. Cumpeta, generalni konzul SFRJ v Trstu Drago Mirošič, konzul Alenka Kovačič, doberdobski župan dr. Mario Lavrenčič, sovojenjski župan Vid Primožič, števerjanski podžupan Ciril Terpin, nekdanji didaktični ravnatelj dr. Lebani, ravnatelj srednjih šol profesorji Rener, Sirk, Lojk in Vinkler, ravnatelj osnovne šole iz Solkana Peter Žigon, predstavnik Zavoda za šolstvo Slovenije Elizej Prinčič, občinski odbornik za šolstvo Obizzi, predstavnica SDZL iz Nove Gorice Goričar, predstavnik SKGZ Rupel, predstavnica ZSKP in SSO prof. Žgavec. Takoj ob vходу v atrij, kjer se

je odvijala slovesnost, so goste sprejele učiteljice in jim pripele šopek, ročno delo, ki so ga izdelale skupno z otroki za to priložnost. Proslava se je pričela s pozdravom otrok, ki so z besedo, pesmijo in plesom prikazali Župančičevo življenje in delo. Nekatere Župančičeve pesmi so podali tudi v italijanščini. Sledil je govor didaktičnega ravnatelja dr. Milana Brešana, ki je izrekel pozdrave gostom, utemeljil izbiro poimenovanja in se zahvalil vsem, ki so pripomogli, da je celotna akcija za poimenovanje tako lepo uspela. Otroci v narodnih nošah so nato odkrili doprsni kip Otona Župančiča, delo Oskarja Kogoja iz Mirna, ki je eden izmed najbolj znanih modernih oblikovalcev in je v svetu žel že mnogo priznanj.

Kip je izredno zanimiv, saj je do sedaj edini izdelek iz črnega kraškega kamna iz kamnoloma pri Bonetih (obč. Doberdob). Vgrajen je v steklenem

Kip Otona Župančiča
v osnovni šoli
na Livadi v Gorici

prostoru v igro zrcal z namenom, da bi se čimbolj približal otroški duši, kateri je predvsem namenjen.

Kip je blagoslovil župnik slovenske župnije msgr. dr. Franc Močnik. Slavnostni govor je imela prof. Lojzka Bratuž. Poudarila je, da je izbira imena za osnovno šolo na Livadi primerna zaradi treh razlogov: ker je Oton Župančič ena najbolj bleščečih imen v slovenski poeziji, ker je ustvaril enkratno podobo otroškega sveta in zaradi deleža, ki ga ima v Župančičevem delu Primorska in še posebej Goriška. »Naša prva misel« — je dejala govornica — »naj gre Župančiču, pevcu vselega in brezskrbnega otroštva. Pesnik se je kot malo kdo znal vživeti v otrokovo dušo in se približati otrokovemu mišljenju, čustvovanju in izražanju. Svojemu malemu junaku posreduje pesnik vrednote, kot so dom, rodna zemlja, zdravje, iskrenost, dobrota in poštenje.«

Potem, ko je zelo izčrpno prikazala Župančiča, kot umetnika in človeka, se je prof. Bratuževa ustavila ob potrebi, da vsi skrbimo ne samo za ohranitev slovenskega jezika, temveč tudi, da ga gojimo, spoštujemo in da ostanemo zvesti svojemu narodu.

V imenu staršev in pripravljalnega odbora je spregovoril odv. Karel Primožič, ki je omenil dolgoletna priza-

devanja našega ljudstva za slovensko šolo v Gorici. Potem ko je poudaril, da so se izboljšali odnosi krajevnih oblasti do vprašanj našega šolstva, je še opozoril na potrebo, da bi v južnem delu mesta dobili nov slovenski šolski center.

Sledili so pozdravni govori. Župan dr. Scarano je pohvalil predvsem otroke, jim želel obilo uspeha in se opravičil češ, da so težave, ki so v zvezi z gradnjo novih šol zaradi gospodarske krize, ki zajema italijansko državo. Svoj govor je zaključil s slovenskim voščilom. Sledili so pozdravi in voščila učenke osnovne šole iz ul. V. Veneto in učenke iz Solkana, ki je darovala tudi nekaj knjig. Prof. Aldo Rupel je v imenu SKGZ podaril šoli Župančičevo sliko, delo slikarja Silvana Bevčarja, prof. Franka Žgavec pa je v imenu ZSKP in SSO darovala prvi zvezek Slovenskega primorskega biografskega leksikona, prof. S. Cumpeta je v imenu pokrajinske uprave podaril šoli plaketo. Voščilo je poslala tudi pokrajinska odbornica za kulturo in šolstvo Marija Ferletič, ki se slovesnosti ni mogla udeležiti. Nekaj spominov na Župančiča je povedal prvi povojni didaktični ravnatelj Hubert Močnik. Župančičev sin prof. Andrej je kot izreden gost proslave izrazil navdušenje nad slovesnostjo in povedal otrokom

Nastop glasbene šole v
Katol. domu junija 1983

nekaj prisrčnih dogodivščin s svojim očetom.

V notranjih šolskih prostorih je bila prirejena dokumentarna in fotografska razstava, na kateri so bila prikazana Župančičeva dela in prevodi, poleg tega pa še risbe in ročna dela učencev.

Pripravljalni odbor je ob poimenovanju izdal tudi brošuro. Slika na platnici, delo slikarja Andreja Košiča, prikazuje Šolski dom v ul. Croce, kjer

je bila osnovna šola do leta 1979, novo stavbo na Livadi in podobo Otona Župančiča. Na prvih straneh brošure so opisana dela pripravljalnega odbora, sledi prispevek Marijana Breclja, Marka Waltritscha, Adolfa Močnika, Ljubke Šorli, prof. Renerja in razgovor šolskih otrok s prof. Hubertom Močnikom. V brošuri je tudi seznam učiteljsstva, števila učencev, veroučiteljev, ravnateljev in osebja od leta 1945 do danes.

s. b.

Poimenovanje osnovne šole v Števerjanu

»Pred petnajstimi leti so medanski zvonovi naznanili vest, da je preminil pesnik Goriških Brd Alojz Gradnik. Takrat smo tudi mi Števerjanci pohiteli čez mejo, da pospremimo k večnemu počitku največjega sina briške zemlje, ki je s svojimi pesmimi postavil trajen spomenik briškemu ljudstvu in vsemu slovenskemu narodu.

Letos, ko po raznih krajih tostran in onstran meje prirejajo primorski Slovenci proslave in razstave ob stoletnici njegovega rojstva, pa smo se odločili za uresničenje sklepa, s katerim smo se obvezali, da poimenujemo po njem novo osnovno šolo. Tako mu želimo postaviti tu na najvišjem briškem

griču vidno znamenje, ki bo pričalo bodočim rodovom o veličini njegove poezije in ljubezni do naše besede ter naše slovenske zemlje, kakršno je izpovedal v vsem svojem delu.» Tako je zapisano v brošuri, ki so jo izdali ob poimenovanju šole.

Števerjanci so bili moč beseda, pridno so se lotili dela in v nekaj mesecih pripravili vse potrebno, da se je sklep v pravem času uresničil. Dne 18. decembra 1982 je njih šola v Dragah bila slovesno poimenovana po Alojzu Gradniku — pesniku sončnih Brd.

Vreme ni bilo tistega popoldneva prav nič naklonjeno, pa to ni motilo prazničnega razpoloženja, ki je vladalo

Nova osnovna šola v Števerjanu poimenovana po Alojzu Gradniku

Na slovesnosti
poimenovanja šole
v Steverjanu

v tamkajšnjih šolskih prostorih, kjer se je poleg domačinov zbralo veliko gostov, saj je dogodek privabil v Steverjan pesnikove sorodnike, briške rojake, nekdanje učitelje, predstavnike krajevnih in šolskih oblasti iz naše dežele ter iz sosedne Slovenije, osebnosti iz našega političnega in kulturnega življenja.

Svečanost se je pričela ob vhodu v poslopje z odkritjem in blagoslovitvijo Gradnikovega doprsnega kipa, ki ga je izdelal kipar Negovan Nemeč iz Nove Gorice. Kip je odkril pesnikov sin inž. Sergij Gradnik in se pri tem tudi zahvalil, da so za šolo izbrali ime njegovega očeta; za blagoslovitev pa je poskrbel župnijski upravitelj dr. Kazimir Humar. V tem sklopu moramo še omeniti nastop moškega zbora Briški grič in mešanega zbora F.B. Sedej. Slednjemu je skladatelj Karel Boštjančič prav za to priložnost uglasbil pesem »Brda«.

Za ves nadaljnji program je bila na razpolago telovadnica, a še v njej je bilo komaj prostora za vse. Po pozdravnih besedah predsednika odbora za poimenovanje šole Marjana Terpina so osnovnošolski otroci zapeli več pesmi pod vodstvom učiteljice Anke Černic in vmes recitirali venec Gradnikovih besedil. Kot slavnostni govornik je nato spregovoril dr. Denis Poniž ter

nazorno prikazal veljavnost in pomen Alojza Gradnika v slovenski književnosti.

Uradni del prireditve se je končal s pozdravi raznih osebnosti in izročitvijo darov šoli in učencem. Pred mikrofonom so med drugim stopili števerjanski župan Stanislav Klanjšček, didaktični ravnatelj dr. Milan Bresciani in nekdanji šolski nadzornik prof. Hubert Močnik, ki je iz svojih dolgoletnih vzgojiteljskih izkušenj povedal marsikaj poučnega in koristnega otrokom in staršem.

Sledilo je prijetno srečanje vseh navzočih, za kar je še vedno služila telovadnica, kjer si je ob dobro bloženih mizah vsakdo lahko postregel. Živahno je bilo tudi v učilnicah, saj so bile na ogled razstave, s katerimi so učiteljice in učenci hoteli pokazati sadove šolskega dela.

Ob pripravah za poimenovanje šole pa sta prišli do izraza še dve hvalevredni pobudi: učiteljstvo je prevzelo nalogo za izdelavo spominskih srčkov in odbor za izdajo brošure, o kateri so časopisi zapisali, da je bogat prispevek k ohranjanju pričevanja o slovenstvu in slovenski šoli v teh krajih.

Brošura res zasluži, da o njej nekoliko spregovorimo. Njeno jedro predstavlja vsekakor daljši zapis Marjanke Terpin Življenje in delo Alojza Grad-

nika, pesnika Goriških Brd in zgodovinski opis prof. Slavka Bratine Osnovna šola v Števerjanu z dodatkom o veroučiteljih in pregledom učiteljstva po letu 1945. Kot dragoceno dopolnilo k temu so govor župana Klanjščka ob odprtju nove šole, pismo učitelja Viktorja Jereba, članek Bruna Podveršiča Brda v preteklosti, spisi in risbe šolskih otrok ter spomini starejših vaščanov na čase, ko so sami bili učenci.

Pod naslovom Učenci pripovedujejo so v brošuri spisi in risbe, ki so jih pripravili osnovnošolci Mojca Vogrič, Robert Miklus, Barbara Peršič, Niko Di Battista, Aleks Stasi, Damjan Dorni, Tanja Prinčič, Kristina Vogrič, Fabjan Koršič, Robert Prinčič ter srednješolca Marino Buzzinelli in Damjan Hlede. Lepo je tudi število spominov starejših oseb, za sestavo katerih se je treba zahvaliti Adi Gabrovec. Pri delu so ji pomagali Zalka Komic, Felicita Gabrovec, Pepca Maraž (sedaj že pokojna), Zinca Hlede, Klementina Humar, Emilija Humar, Dragica Klanjšček, Slavko Štekar, Roman Juretič in žena Marta

Nikolavčič, Izidor Prinčič in žena Ivanka.

Zanimiva je zgodovina števerjanske šole, kakor lahko razumemo po obširnem opisu prof. Bratine, in bi ne bilo odveč, če bi tudi tu posvetili ustrezno pozornost vsem njenim obdobjem; a stvar bi bila nekoliko predolga in se zato omejujemo le na ugotavljanje tega dejstva. Kot izjemo hočemo vendar navesti vest iz Novic, ki nam priča, kako so Števerjanci leta 1854 dobili svojega prvega učitelja:

»Pred nekoliko leti ni bilo šole v sv. Florjanu, in prav za prav tudi zdaj je ni; ali tamošnji duhoven, gospod A. Malič, kateremu je mar za izurenje mladosti in omikanje ljudstva, je iz lastne dobre volje učilnico osnoval, v kateri luč prižigava k prihodnji sreči svoje okolice. Sleve ti, verli domorodci! domovina ne prezira tvojega truda, ki dobro seme seje za obilen sad potrebne ljudske omike.«

Prav tako bi bilo umestno povedati kaj o prispevku Marjanke Terpin,

Škedenjski in svetokriški cerkveni zbor na božičnem koncertu v svetokriški cerkvi na Štefanovo 1982

ki je pripomogel, da smo nekoliko bolje spoznali Alojza Gradnika in predvsem njegovo ljubezen do domače zemlje in njenih ljudi. Sklepni odstavek se glasi:

»Anton Slodnjak pravi, da nosi Alojz Gradnik v duši in v krvi "usodo mejaša". Gradnikova poezija je v resnici izraz pesnikove čustvene povezanosti z domačo zemljo in njenimi ljudmi, je pogumno pričevanje o težkih časih, ki jih je preživel naš narod na zahodnih mejah, je izpoved globoko čutečega pesnika, ki je črpal moč v te-

lesni in duševni dediščini slovenskega očeta in furlanske matere. V svojem pesniškem opusu je Gradnik v kleni, včasih trdi, a vselej iskreni besedi odkril slovenski književnosti nov svet, svet Goriških Brd.«

Kot tehnična pripomba pa naj bo ta dodatek: v brošuri je več fotografij in nekaj posnetkov spričeval, ki s svojo vsebino dokazujejo, da so jih izdale različne šolske uprave; njeno naslovno stran je opremil domačin Vladimir Klanjšček, profesor likovne vzgoje na nižji srednji šoli »I. Trinko« v Gorici.

s. b.

Poimenovanje osnovne šole v Rupi

»Že pred desetimi leti so člani tedanjega učiteljskega sveta v Rupi sprejeli sklep, da se domača šola poimenuje po pisatelju Ivanu Preglju. Ta sklep je ministrstvo za šolstvo v Rimu odobrilo 23. aprila 1974. V nedeljo 15. maja 1983 pa je prišel dan, ko je do tega poimenovanja tudi prišlo. Narava je bila vsa odeta v majniško prelest, vreme sončno, vsa vas v radostnem pričakovanju pomembnega dogodka.«

Tako je Katoliški glas z dne 19. maja 1983 začel poročilo o svečanosti, ki so jo izvedli Rupenci in Pečani ob poimenovanju osnovne šole in s tem hkrati počastili stoletnico rojstva velikega glasnika Tolminske, medtem ko o njenem poteku lahko beležimo naslednje. Po pozdravu navzočim domačinom in številnim gostom, med katerimi so s pisateljevo hčerko Bazilijo bili tudi predstavniki ljubljanske univerze in Slovenske akademije znanosti in umetnosti ter pesnika Tone Pavček in Ciril Zlobec, je prof. Dragotin Butkovič kot krajevni župnik blagoslovil Pregljev doprsni kip, delo kiparja Ne-

govana Nemca. Kipu se je nato približala Bazilija Pregelj in ga odkrila.

Za tem je bil na vrsti kulturni program, ki so ga pripravili tamkajšnji učenci. Pod vodstvom Marjanke Čevdek so zapeli več pesmi, vmes pa so nekateri recitirali odlomke iz Pregljevih del. Svoj delež so opravili obenem harmonikarji s spremljanjem in samostojnim nastopom. Ko so mlada grla utihnila, je povzel besedo kot slavnostni govornik prof. Vinko Beličič. Iz njegovega govora objavljamo:

»Dragi Rupenci! Dragi Pečani! Praznujete velik dan. Vaša osnovna šola se bo od 15. maja 1983 imenovala po Ivanu Preglju. Čestitam vam!

Ta naš veliki pisatelj se je rodil pred sto leti in umrl pred triindvajsetimi. Svoje najgloblje misli in najlepše besede je posvetil Bogu in Sloveniji. Zgled tega pisatelja, ki je zapisal geslo: "Biti zdrav kot zemlja in dober kot luč!", naj vam pomaga ohranjati tišto, za kar je sam živel: izročilo prednikov in slovensko narodno zavest.

Ne bom vam govoril podrobno o

Kip Ivana Preglja
v osnovni šoli
v Rupi

Ivanu Preglju; ne bom navajal letnic niti naslovov njegovih knjig. Vse to boste našli v spominski knjižici, ki je izšla za današnjo slavnost.

Ivan Pregelj je vedel, kaj je pisateljeva dolžnost: odkrivati ljudem sedanjno in minulo podobo svoje in njihove domovine; kazati rojakom ideale, za katere živeti je posameznikom in skupnosti v oporo, čast in ponos, obenem pa tudi poročstvo za srečno prihodnost. Podrobno je poznal zgodovino svoje ožje domovine Tolminske in Goriške; neštetokrat je prehodil cesto "iz breskev in oljk, iz trt in jasmina v

hladno senco gorá", kjer "se v obraz potiš in ti hrbtenico stresa mraz".

Iz njegovih spisov govori sočutje s ponižanimi, z razžaljenimi, s trpečimi. Prikazoval je vse stanove in poklice, najbolj pa vzgojitelje: to se pravi — učitelje, profesorje in duhovnike. Posebno ljubeče oko je imel za otroke in doraščajočo mladino. Redki pisatelji so znali — in še danes znajo — tako pristrčno upodabljati čista, nedolžna, radovedna otroška srca, iz katerih raste obljuba boljšega sveta.

Za zgubljeno Tolminsko mu je Bog dal v zameno in tolažbo "Storžčevo

Prof. Vinko Bellič govori
na slovesnosti v Rupi ob
poimenovanju šole

deželo": prelepo Gorenjsko, katero je spoznal in vzljubil kot najbrž noben Gorenjec — in tudi popisal z žarno besedo! V život bolj droben, a žilav je slednji dan po šoli opravil več kilometrov pešhoje, brez katere ni mogel snovati svojih zgodb. S torbo na hrbtu, s palico v roki — samo ven iz mesta, proč od popraviljanja šolskih nalog in vrveža gimnazije, ki mu je — profesorju — dajala kruh, v čisti zrak narave. Užival je lepoto in darove zemlje: polja, rože, ptičje petje, žuborenje potokov, šumenje gozdov v vetru, zvonove od blizu in daleč, bliske in grome neviht, razglede na daljne gore, za katerimi je na zahodu v duhu videl svojo mladost na Tolminskem. In potem z jagodami za klobukom, s cvetjem v rokah postanek v kaki kmečki krčmi... V tistih dvanjstih letih v Kranju — od 30. do 42. leta življenja — je kot pisatelj dosegel vrhunec.

Uvrstil se je v družbo umetnikov, katerih cilj je bil: "Hočemo po Bogu v umetnosti služiti domovini kot svečeniki." Toda ni bil asket, ki bi se zapiral pred resničnostjo sveta in življenja. Po njegovih žilah se je pretakala uporna, gorka tolminska kri, katero je kot kristjan nenehno krotil. Kljub temu ga je kdaj zaneslo prav na rob. Tega se je tudi zavedal. Ni se sramoval skesano pograjati za kak odvečen kozarec ali za manj spodobno besedo; a opravičilo je imel pri roki:

"Že po očetu sem bil godčevski."

"Gospod, očisti mi pero, da ne bom pohujšljiv!" je nekje zapisal. Tako more vzklikniti samo pisatelj, ki ima izbrušeno vest in čuti moralno odgovornost za svoje delo; ki so mu več ko posvetna umetnost božje zapovedi.

Bil je doma ne iz središča domovine, marveč z roba, z meje, kamor najbolj pljuskuje in kjer se najbolj čutijo valovi tujega, drugačnega, večjega sveta. Zato nas ne preseneča strastna, pogosto tudi s pekočo skrbjo povezana ljubezen do vsega slovenskega: do ljudi, zemlje in jezika. Mogoče je prav zato Pregljeva beseda kdaj patetična in vznesena, bolj za recitatorje

in deklamatorje. Razkošne in nevsakdanje besede — ter sploh njegov slog, tj. način izražanja, so za nekatere bralce pravi čar, komu drugemu pa tuintam otežujejo branje. Pričajo pač o Pregljevi temeljiti razgledanosti po literarni kulturi tujih narodov in po slovenščini minulih stoletij.

Vaša šola v Rupi-Peči bo od danes nosila ime Ivana Preglja. Sredi med vami bo stala. Gledala pa bo tudi čez bližnjo državno mejo, ki ločuje matične Slovence od zamejskih. V teh povojnih desetletjih se je o Preglju v Sloveniji bolj malo govorilo. Meja pa je ko reka: ima dve bregova. Čeznjo mora držati most in po njem se mora pretakati iz matice v zamejstvo vse, kar je dobro in koristno za celotni narod. Pa tudi iz zamejstva mora pritekati v matico vse, kar je onó sprejelo živega, pravega in rodovitnega iz večinskega naroda in še iz daljnjšega sveta. Slovenci tostran in onstran meje smo eno telo, ki ga povezuje ista kri in ista beseda. Naj nas družijo tudi zvestoba temu, kar so nam naši predniki zapustili najboljšega in kar moramo posredovati rodu, ki prihaja za nami!«

Z govorom profesorja Beličiča je osrednji del slovesnosti bil skoraj pri kraju, saj so sledili le pozdravi župana sovodenjske občine Vida Primožiča, didaktične ravnateljice dr. Miroslave Braini Saksid in nekaterih drugih osebnosti in nastopili so še z dvema pesmima pevcu mešanega zbora Rupa-Peč. Nazadnje so si vsi ogledali po učilnicah razstave šolskih izdelkov in se udeležili zakuske.

V spomin na poimenovanje pa je pripravljali odbor poskrbel za izdajo brošure, ki vsebuje prispevek profesorice Lojzke Bratuž Goriška v delih Ivana Preglja, pregled profesorja Slavka Bratine Osnovna šola v Rupi, kateremu služi kot dopolnilo Seznam učiteljev s številom učencev v povojnem času, ter članek Iz vaše preteklosti, za čigar ureditev so izdajatelji zaprosili prijatelja Marka Vuka iz Mirna.

Poimenovanje slovenske osnovne šole v Devinu

Slovenska osnovna šola v Devinu je bila slovesno poimenovana po pisatelju Josipu Jurčiču v nedeljo 8. maja 1983. Poimenovanje po Jurčiču ni naključno, saj je pisatelj prvega slovenskega romana tudi avtor povesti s tradicionalno in priljubljeno tematiko o Lepi Vidi, kateri je določil za domovino devinsko obmorsko pokrajino.

Na slavnostni dan so se z vso dobro voljo in v nemo leto dni pripravljali učenci devinske osnovne šole s svojimi učiteljicami in starši, otroci otroškega vrtca s svojo vzgojiteljico, člani pripravljalnega odbora in drugi ljubitelji mladine ter uprava občine Devin-Nabrežina. Zaradi slabega vremena slovesnost žal ni potekala na dvorišču, kjer je bil postavljen oder, ki so ga devinski skavti primerno okrasili, ampak v telovadnici šolskega poslopja. Veliko prisotnih tako ni moglo slediti programu prireditve, saj je bil prostor premajhen. Poimenovanja se je namreč udeležilo nad tisoč ljudi od vsepovsod, kar so organizatorji lahko ugotovili tudi po številu značk-nalepljenk z Jurčičevim portretom in slovenskimi barvami, ki so jih delili vsem gostom ob vstopu v šolsko poslopje.

Proslava se je začela z nastopom dekleškega zbora Devin, ki je pod vodstvom Hermana Antoniča pozdravil prisotne z Maličevo Zdravljico ter pesmima Čuk se je oženil in Črički v pri-

redbi U. Vrabca in I. Ote. Goste in predstavnike oblasti ter navzoče je nato pozdravil didaktični ravnatelj Stanislav Skrinjar, ki je opozoril na nezaželen pojav na slovenskih šolah v nekaterih vaseh območja nabrežinskega didaktičnega ravnateljstva. Gre za zaskrbljivo stvarnost zelo nizkega vpisa otrok v slovensko šolo. Poudaril je tudi, da starši najraje vpišejo otroke v šole, kjer ima vsak razred svojega učitelja. Pripomnil je, da je zaradi premajhnega števila otrok začasno prenehal pouk na osnovni šoli v Stivanu in da bo s šolskim letom 1983-84 verjetno prenehal tudi v Medjevasi.

Sledil je uradni dvojezični pozdrav župana Albina Škrka, ki je izkoristil priložnost in predstavil prisotnim novo šolsko poslopje, v katerem imata svoje prostore slovenska in italijanska osnovna šola. Povedal je tudi, da je bila stavba zgrajena s prispevki Sklada za Trst leta 1981 in da je stala 960 milijonov lir. Nadalje je podčrtal pomen poimenovanja in izrazil željo, da bi bili v tem novem šolskem poslopiju otroci vzgojeni v narodni zavednosti ter v duhu prijateljstva med tu živječima narodom.

Svoj pozdrav sta še prinesla podpredsednik občinske skupnosti Grosuplje iz Slovenije Jože Intihar in učenec osnovne šole v Jurčičevem rojstnem kraju Muljavi, Uroš Lampret, ki sta devinski šoli poklonila umetniško sliko Jurčičeve rojstne hiše in zbirko Jurčičevih del.

Okrogla miza o Goriški Mohorjevi družbi v DSI v Trstu za Mesec katoliškega tiska. Na sliki z leve: dr. Jože Markuža, prof. Mirko Rijavec, dr. Lojze Škerl in univ. prof. Martin Jevnikar (fotomladika)

Blagoslov šolskega poslopja z naslovno dvojezično ploščo in blagoslov doprsnega kipa Josipa Jurčiča je, po priložnostnem govoru, v katerem je poudaril pomen šole ter dolžnost staršev, opravil devinski župnik msgr. Ivan Kretič. Kip, ki je delo akademskega kiparja Franceta Goršeta in je postavljeno v veži pred prostori, ki so namenjeni slovenski šoli, je odkril zgoraj omenjeni učenec iz Muljave, plošča na pročelju šole, ki je delo kamnoseka mojstra Borisa Zidariča iz Šempolaja, pa predstavnica staršev Mariza Škrk-Kosmina.

Sledil je nastop otrok devinskega otroškega vrtca. Ti so pod vodstvom vzgojiteljice Fatime Radovič z ritmično vajo z obroči in z ubranim petjem razveselili vse občinstvo. Prav tako je navdušil prisotne recitator iz Grosuplja z duhovitim podajanjem zgodbe o Krjavljcu. Osrednja točka kulturnega sporeda pa je nedvomno bil nastop osnovnošolskih otrok, saj so s svojim petjem in plesom odlično opravili svojo nalogo, za kar gre prav gotovo velika zasluga učiteljcem.

Slavnostni govornik je bil pisatelj Boris Pahor, ki je v svojem govoru ugotovil, da je Primorska dala slovenski književnosti veliko pesnikov in pisateljev in da je njena motivika zelo pogosto prisotna v slovenski književnosti, kar potrjuje dejstvo, da je motiv Lepe Vide zamikal več kot 30 slovenskih pesnikov in pisateljev. Da je to res priča sam Jurčič s svojo Lepo Vido, v kateri se poraja skrb za obstoj slovenstva na tukajšnji obali. Nadalje je poudaril pomen, ki ga v življenju vsakega človeka ima ljubezen do materinega jezika in pomen ter vloge šole, ki ne le ohranja, temveč tudi vodi mladega člo-

veka po pravilni poti spoznavanja in ljubezni. S posebnim spoštovanjem se je govornik spomnil tudi patra servita Alasia da Sommaripa, ki se je v kratkem času naučil toliko slovenščine, da je sestavil italijansko-slovenski slovar, ki je tudi prva tiskana knjiga na Primorskem (v Vidmu leta 1607).

Sklepni del proslave se je nadaljeval z nastopom skavtinje Katarine Legiša, ki je prebrala odlomek iz Jurčičeve Lepe Vide. Sledil je zbor »Fantje izpod Grmade«, ki je pod vodstvom Iva Kralja zapel tri pesmi, za konec pa v mešani zasedbi (skupno z dekljskim zborom) pod vodstvom Hermana Antoniča Volaričeve »Eno devo le bom ljubil«, s katero se je oddolžil spominu skladatelja, ki je v Devinu služboval kot učitelj in je tu pokopan.

Pred zaključkom se je predstavica staršev Nadja Malalan zahvalila vsem, ki so kakorkoli pomagali, da je proslava dobro uspela in tistim, ki so sodelovali pri sestavi brošure »Devin, dom Lepe Vide«, ki jo je ob tej priložnosti izdal pripravljalni odbor.

Za zadnjo točko bogatega kulturnega sporeda je poskrbel ansambel dijakov nabrežinske srednje šole Igo Gruden, ki je zaigral nekaj veselih viž in tako prijetno zaključil proslavo. Veselo vzdušje se je nadaljevalo pri bogati zakuski, ki so jo pripravile matere učencev.

V učilnicah in na hodniku je bila bogata razstava risb in ročnih del šolskih otrok v zvezi z Jurčičevimi pripovednimi spisi. Za ta dan so učenci devinske šole s pomočjo svojih učiteljev pripravili brošuro »Pod gradom«, ki so jo z zanimanjem in pozitivno oceno prebirali zlasti starši in ljubitelji mladine.

Pogled na novo cerkev Kristusa Odrešenika v Novi Gorici

Skavtizem na Tržaškem 1982-83

Po podatkih, ki jih je objavil Jambor, glasilo tržaških skavtov in skavtinj, v osmi številki lanskega letnika, je tržaški del organizacije štel 62 volčičev, 64 veveric, 73 izvidnikov, 86 vodnic, 45 novincev roverjev, 32 novink popotnic, 22 roverjev in 30 popotnic. Zabeleženi so še štirje člani, ki so pod oznako »drugi«. Skupno je torej tržaški del Slovenske zamejske skavtske organizacije štel lani junija 418 članov.

SEZONA 1982-83

Dejavnost v letu 1982-83 je bila po svoji raznolikosti in pestrosti vsekar zelo bogata in uspešna, saj je polno zaposlila vse člane. Dejavnost delovnega leta se je praktično začela s sejo, ki je bila 20. septembra 1982 in je imela na dnevnem redu razpravo o točkah letnega programa z velikim poudarkom na zaključni prireditvi 30-letnice ustanovitve slovenskih tržaških skavtov. Obletnice, ki je važna ne samo za skavtsko organizacijo ampak za celotno slovensko zamejsko stvarnost.

12. septembra so skavti sodelovali pri Marijanski procesiji na Opčinah, nosili Marijin kip in peli skavtske pesmi. Po procesiji so se skavti in skavtinje zbrali v Marijanišču in si skupno ogledali diapozitive o poletnih taborih.

Na začetku taborjenja, julija 1982, je celo skavtsko organizacijo presenetila žalostna novica o smrti starešine prof. Ivana Theuerschuha, katerega so se spomnili s spominsko mašo 18. septembra v repentaborski cerkvi. Prof. Theuerschuh je bil skupaj z župnikom Lojzetom Zupančičem in prof. Berce-
tom ustanovitelj skavtske organizacije. Težko je bilo sprejeti kruto resnico, a skavti so jo sprejeli v duhu načel, ki jih je sam rajni starešina posredoval mladini. V celoti je izpolnil skavtsko načelo, da mora skavt ob smrti

Vod Lisic iz Sv. Križa pri Trstu

zapustiti svet boljši, kot je bil ob njegovem prihodu. Bil je »vedno pripravljen«, kot pravi skavtski pozdrav, pripravljen za vse, kar bi mlademu človeku utegnilo koristiti.

Najmlajši člani organizacije, volčiči in veverice, so se že 26. septembra srečali z goriškimi vrstniki v Gorici in se pomerili v različnih športnih panogah na dvorišču Zavoda sv. Družine. Popoldne so si ogledali film o stvarjenju sveta, ki ga je vrtel g. Marjan Markežič.

Na začetku oktobra so starejši člani organizacije sprejeli novince roverje in popotnice v njihovo sredo (klan) v jami Pejca pri Šempolaju. Prestop s podpisom smernic in prejemanjem simbolov (evangelija, sveče, rute in trakcev) je opravilo 21 članov.

10. oktobra je bilo na Opčinah običajno srečanje voditeljev in voditeljic. Prisotnih je bilo približno 30 članov in članic, ki jih je pozdravil načelnik Vinko Ozbič. Nato je Marjan Jevnikar povedal nekaj misli o skavtski dejavnosti: »Skavtizem in vzgojna metoda. Skavtski voditelji smo vzgojitelji. Cilj skavtizma je predložiti mlademu človeku vrsto življenjskih vrednot, mu dati možnost, da jih spozna in da se zanje odloči. To delajo tudi druge vzgojne organizacije. Skavtizem omogoča, da doživimo nekaj izkušenj, ki bi jih sicer ne mogli. Sem spada življenje v vodu.« »Drugi predlog je življenje v skupnosti (tabori).« »Tretji je nevsiljivost, odsotnost prepovedi (zakoni), delovanje sloni na zgledu in pričevanju. Četrty je življenje v stiku z naravo, premagovanje raznih neugodnosti. Peti je smisel za pustolovščino.« Nato je spregovoril o Novi poti, načinu dela pri veji izvidnikov in vodnic. David Slobec je prebral oznako Tomaža Simčiča, kakšen bi moral biti voditelj. Sledila je diskusija o predlogih za spremembe v organizaciji in obravnavanje delovna klan.

PROSLAVA 30-LETNICE

Proslava 30-letnice ustanovitve za-mejske skavtske organizacije je dosegla višek 31. oktobra 1982 s proslavo v Kulturnem domu v Trstu. Najprej je nastopil skavtski zbor pod vodstvom Tomaža Simčiča. Sledil je govor načelnika Vinka Ozbiča in čestitke raznih organizacij. Načelnik je povabil na oder vdovo starešine prof. I. Theuerschuha gospo Franjo, vdovo prvega načelnika prof. Otona Berceta gospo Učo in ustanovitelja, prvega duhovnega vodjo župnika Lojzeta Zupančiča, katerim je izročil spominske plakete.

Splet diapozitivov nam je pokazal opravljeno pot skavtske organizacije. Osrednja točka je bila igra »Srečanje v planinah«, ki jo je napisala Lučka Susič, v kateri so nastopili skavti in skavtinje. Igra je prejela plaketo natečaja Mladi oder Slovenske prosvete iz Trsta in Zveze slov. katol. prosvete

iz Gorice. Na koncu so vsi prisotni skavti in skavtinje zapeli Skavtsko pesem.

VOĐSTVO IN SKUPNE DEJAVNOSTI

Sredi novembra je bila izvoljena na pokrajinski seji nova načelnica Eva Fičur, ki bo nasledila Nadjo Maganja-Jevnikar, ki je prevzela mesto blagajnika v pokrajinskem vodstvu. Nova načelnica je poudarila važnost voditeljev in voditeljic, ki morajo dobiti skupni jezik z načelnikom in načelnico, če hočejo doseči določene cilje. Od njih bo v dobi noviciata odvisna odločitev posameznika, če ostane v organizaciji, da ali ne. To je tudi važna doba, ko se posameznik odloča za določene vrednote in določeno smer v svojem osebnem življenju.

December je bil posvečen duhovnim obnovam, ki so bile ločene po vejah, da bi se skavti in skavtinje pripravili na božič. Duhovne obnove so bile tudi v velikonočnem času.

26. in 27. februarja 1983 so se novinci roverji in novinke popotnice ter roverji in popotnice SZSO srečali s italijanskimi vrstniki AGESCI-ja. Iz mesta so po skupinah krenili na Opčine in med potjo razpravljali o delovanju skavtske organizacije ter o odnosih s slovensko manjšino. Vsi udeleženci so srečanje ocenili zelo pozitivno.

Tudi v tem delovnem letu je bil organiziran smučarski izlet na Cimo Sappado za vejo izvidnikov in vodnic ter za klan.

Pomemben je bil tudi izid druge izdaje skavtske pesmarice »Skavtska pesem«, ki vsebuje 219 pesmi, od tega 41 novih. Znano je, da je skavtom petje pri srcu in da je sestavni del programa pri tabornih ognjih. Ko že pišemo o publikacijah naj še dodamo, da bo tržaški del organizacije izdal delno prirejeno izdajo Malega priročnika, ki so ga pripravili goriški bratje.

Ob zlati maši dr. Jožeta Prešerna, ki je bil ustanovitelj tržaških skavtinj, pa je izšla knjižica »Kažipot za skavte in skavtinje«, ki jo je napisal sam

zlatomašnik. Za izdajo pa je poskrbela SZSO. Kar tri skavtske publikacije so torej zagledale dan v letu 1983.

Proslava 6. marca, ki je bila v Marjinem domu pri Sv. Ivanu, je bila namenjena obletnici rojstva ustanovitelja skavtizma Roberta Baden-Powela. Bila pa je važna tudi zavoljo razstave o raziskovanju jam, ki je predstavljala zaključek podviga veje izvidnikov in vodnic.

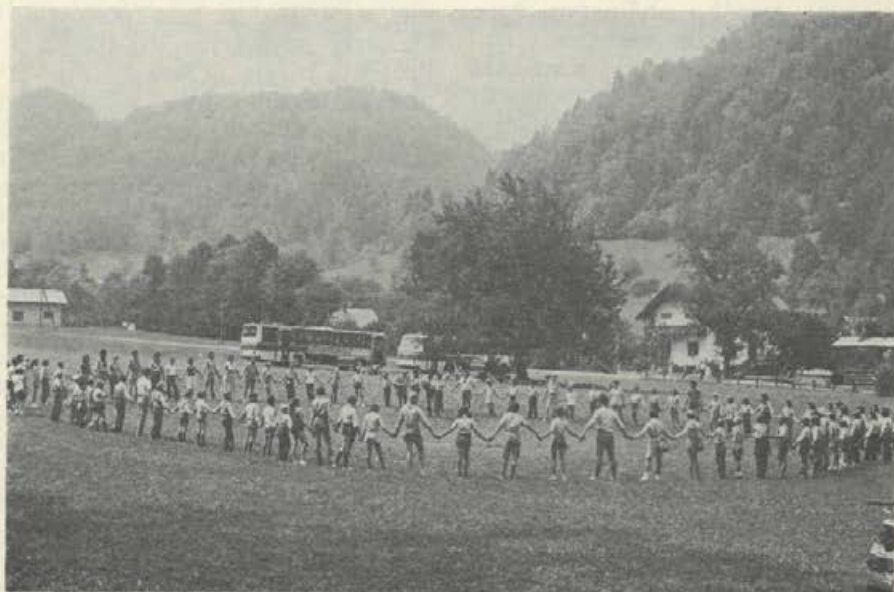
JURJEVANJE IN TABORI

Pomlad je najlepši letni čas. Za skavte je to obdobje tudi praznik, saj prav v tem času sprejemajo na jurjevanjih nove člane v organizacijo. Pridobitev novega brata ali nove sestre je vsakokrat slovesnost. Tisti, ki jih sprejemajo v organizacijo pa se z gajenostjo spominjajo na dan, ko so sami pri svoji časti obljubili, da bodo zvesti Bogu in domovini in da bodo izpolnjevali skavtske zakone.

Višek letošnjega delovanja so poletni tabori. Poletni 1983 jih je tržaški

del organizacije priredil kar šest. Bili so v treh različnih krajih. Novinci roverji in novinke popotnice so se pod vodstvom načelnice Eve Fičur udeležili potovalnega tabora po Dolenjskem. Zadnje dni so se ustavili v Cerovem logu. V Globasnici na Koroškem sta taborila dva tabora veje izvidnikov in vodnic. Enega je vodil Kazimir Majakowski, drugega pa Marta Fabris. Tretji tabor 2. veje je tudi bil v Cerovem logu. Načelnica je bila Bruna Ciani. Najmlajši volčiči in veverice pa so taborili v Stranjah pri Kamniku, razdeljeni v dva podtabora.

Novo delovno leto 1983-84 se je že začelo s sejami voditeljev, s srečanji, s predavanji. Vloga voditeljev je izredno važna in vsak, ki opravlja to funkcijo, se mora tega zavedati. Kakršen je voditelj, tak je vod. Truditi se moramo, da bomo pomagali mladim, da izoblikujejo svoje značaje in da spoznajo vrednote, ki še obstajajo v svetu, četudi je ta zajet v vrtinec oboroževanja in uničevanja.

Tržaški volčiči in veverice se poslavljajo na taboru 1983 ob Bistričici blizu Kamnika (fotomladika)

Skavtsko življenje na Goriškem v letu 1982-83

Lansko sezono smo skavti v goriški pokrajini začeli slovesno in kot se spodobi skupno s tržaškimi brati, saj smo združeni od leta 1976 v Slovensko zamejsko skavtsko organizacijo (SZSO).

Povod za skupen začetek je bila proslava ob zaključku praznovanj tridesete obletnice, odkar so v zamejstvu zaživel prvi slovenski skavti. Zato se je v tržaškem Kulturnem domu zbralo 31. oktobra 1982 sedemsto skavtov in skavtinj, poleg številnih staršev, prijateljev in oblasti. Svečanost je bila tudi ob pogledu na enako v krajih oblečene mladince, ki so navdušeno sledili in sodelovali na prireditvi.

Leto 1982 pa ni bilo samo v znamenju te obletnice, pač pa smo se spominjali obletnice ustanovitve prvih slovenskih skavtov (60 let), ustanovitve prvih skavtov (75 let), rojstva ustanovitelja organizacije lorda Baden-Powella itd.

Na proslavi v Trstu je bilo v glavnem prisotno tržaško občinstvo, zato je goriško pokrajinsko vodstvo povabilo skavte iz Trsta v goriški Katoliški dom, kjer so 14 dni pozneje ponovili igro iz skavtskega življenja Srečanje v planinah za goriške prijatelje skavtov. Tudi Goričani smo pokazali, da organizacijo ljubimo in smo s svojo morda manjšo prisotnostjo kot v Trstu dokazali naše prizadevanje zanjo.

DEJAVNOST V LETU 1982/83

Gotovo je bila skavtska proslava v pretekli sezoni največja akcija, a ni bila edina. Na mesečnih sestankih pokrajinskega vodstva smo voditelji vedno pripravljali nove akcije in dajali nove pobude.

Za božič smo organizirali vsakoletno tekmovanje v jaslicah, ki se ga je udeležilo lepo število članov vseh starosti.

Tudi na sneg nismo pozabili. Pripra-

vili smo izlet na bele poljane v Sappado februarja 1983, ki so se ga udeležile vse tri veje naše organizacije, volčiči in veverice, izvidniki in vodnice ter roverji in popotnice. V navado pa je že prišlo, da se nam pridružijo še starši in prijatelji, ki jih veseli skavtska družba in ledena »moka«. V celem skavtskem letu včasih ne uspe vse, vendar izlet na sneg je bil vedno dobrodošel in je žel splošno navdušenje.

Drugih posebnih srečanj ali akcij ni bilo, vsaj takih kot so množične prireditve ipd. Omeniti moramo še obljube, ki so bile na Vrhu 1. maja in pri katerih smo sprejeli v svojo sredo približno 50 novih članov in članic.

TRI NOVE POBUDE

V preteklem letu smo v Gorici doživeli kar tri novosti, ki so bile za javnost tudi presenečenje.

Sad neutrudnega skupnega delovanja v SZSO je bila ponovna izdaja skavtske pesmarice »Skavtska pesem«. Prejšnja izdaja iz leta 1973 je pošla in primorani smo bili tiskati novo, saj je v desetih letih tudi naraslo število članov. Nova pesmarica je izšla januarja 1983 in je po formatu nekoliko večja od prejšnje, vendar bolj primerna za uporabo, ker so platnice iz plastike. Nova zbirka skavtskih in drugih pesmi je predelana in dodano ji je več novih pesmi. Pesmarica je izšla v spomin na 30-letnico zamejskega skavtizma, del prispevkov pa je posvečeno spominu pok. prof. Ivana Theuerschuha, ki je vodil tržaške skavte v prvih letih in bil do smrti njihov častni načelnik.

Druga pobuda in novost je Mali skavtski priročnik, ki sta ga v Gorici pripravila Mauro Leban in Aleš Lojk. V uvodu sta avtorja med drugim zapisala: »Mali skavtski priročnik izhaja v tej prvi, nedokončni, zdaleč ne-

Prizor iz mladinske igre »Muc gospe Vriskove« na Prazniku špargljev v Štandrežu.
Na sliki: Majda Paulin, Božidar Tabaj, Erika Zavadlav in Jordan Ferletič

popolni izdaji, z namenom, da vsaj deloma zapolni tisto veliko vrzel, ki jo je v slovenski literaturi pustil že zdavnaj pošel Skavtski priročnik.«

Zdi se, da sta avtorja s temi besedami kratko in jasno povedala vzrok in namen priročnika. Sicer pa so sodelovali še drugi starejši skavti in skavtinje.

Tretja važna pobuda, ki jo je dalo pokrajinsko vodstvo SGS je prestop roverjev in popotnic. Kdo so ti? To so stari nad 18 let, ki so člani organizacije, vendar ne vodijo konkretno nobene skupine, pa tudi njih zanimanja so zaradi njihove starosti drugačna od mlajših skavtov. Prestop ni obljuba, kot smo je vajeni pri volčičih in vevecih ali izvidnikih in vodnicah; to je potrditev že opravljene obljube ter želja in obveza, da bodo še naprej člani skavtske organizacije.

Prestop starejših članov je bil v Podgori pri kapelici Matere božje pod Kalvarijo. To je bil prvi tak dogodek v dvajsetih letih našega delovanja in zato nadvse slovesen in izjemen. Naj-

bolj smo se veselili tisti večer prestopa, ker smo sprejeli v organizacijo tri nove brate, od katerih sta bila dva očeta naših skavtov in skavtinj.

SKUPNO DELO

Za prihodnje prestopne bodo skrbeli novi goriški roverji in popotnice, ki jih je v to vejo sprejel ustanovitelj skavtov na Goriškem Sivi medved - dr. Kazimir Humar.

Podčrtati moram tudi simbole, ki jih ob prestopu dobijo novinci: sveča, sv. pismo in tribarvni trakci. V priročniku beremo: »Zakoni in obljuba so isti kot pri izvidnikih in vodnicah, vendar seizvajajo v luči izkušenj in spoznanj pridobljenih v zrelejši starostni dobi. Geslo RP je "služiti".« In še: »Ob prestopu se novi RP odloča ali se bo v prihodnosti posvečal aktivnemu delovanju znotraj skavtske organizacije kot voditelj ali pa bo na drugih področjih koristil bližnjemu.«

Med pozitivnimi pobudami, ki so jih pripravila vodstva vej beležimo no-

ve stike voditeljev volčičev in veveric s Tržaškega in Goriškega. Skupnih akcij ni bilo malo: športno srečanje med mlajšimi člani in številna srečanja med voditelji. Voditelji goriškega dela volčičev in veveric so nad uspehi in stiki res zadovoljni, kar ugotavljamo tudi letos, ko so se skupne seje že začele. Celotno delovanje se je zaključilo

z dvema taboroma: za volčiče in veverice in za izvidnike in vodnice ter roverje in popotnice.

Se eno obletnico moram omeniti: v letošnjem skavtskem letu se bomo spominjali dvajsete obletnice ustanovitve Slovenskih Goriških skavtov. Po bud bo ob tej priložnosti veliko, da bomo lepo proslavili ustanovitev SGS.

MARILKA KORSIC

Prosvetna dejavnost na Goriškem v sezoni 1982-83

Ko govorimo o prosvetni dejavnosti na Goriškem, se moramo ustaviti ob Zvezi slovenske katoliške prosvete (ZSKP), ki že 25 let druží društva in skupine s krščanskim svetovnim nazorom in vzpodbuja k skupnemu prizadevanju za kulturno rast naše skupnosti. Skupno delo se je v pretekli sezoni še okrepilo in to so pokazale mesečne seje, ki so bile izredno dobro obiskane. Vsi člani so aktivno sodelovali s poročanjem o preteklem delovanju in s programiranjem bodočega. To teži k vsklajevanju skupnega programa, ki je ena najvažnejših nalog krovne organizacije. ZSKP po svojem statutu obnovi vsako drugo leto na občnem zboru svoj odbor. V januarju 1983 je bil za predsednika izvoljen Emil Valentinčič, ki je zelo resno in z veliko vnemo prevzel odgovorno mesto. Dr. Kazimir Humarju, ki je 20 let, takoj po smrti prof. Fileja, prevzel in vodil z veliko požrtvovalnostjo Zvezo, se iskreno zahvaljujemo. Kot častni predsednik nam sedaj stoji ob strani in iz svoje izkušnje mnogo pove in pomaga, da nadaljujemo delo, v katerega je on vložil toliko moči.

Zveza slovenske katoliške prosvete

Glavni odbor ZSKP je imel tudi v pretekli sezoni, razen julija in avgusta, svoje mesečne seje. Predstavniki društev so redno poročali o svojem delo-

vanju, ki je bilo potem javljeno v slovenskih časnikih. Za to je poskrbela zadolžena odbornica Zveze. To je ena izmed novosti novega odbora, ki je imel za nujno, da o delovanju posameznih društev seznanja slovensko javnost. ZSKP je kakor vsako leto organiziralo Cecilijanko, ki je bila posvečena spominu Lojzeta Bratuža ob osemdesetletnici rojstva, Vinka Vodopivca ob tridesetletnici smrti in Mirka Fileja ob dvajsetletnici smrti. Na reviji je nastopilo 19 pevskih zborov. V juniju 1983 je Zveza priredila večer ob sodelovanju zbora Lojze Bratuž, na katerem so podelili nagrade 2. natečaja za zborovske skladbe. Ta natečaj je razpisala Zveza v letu 1982. Ocenjevalna komisija, ki so jo sestavljali dr. Pavle Merku, dr. Mirko Cuderman in prof. Stefan Mauri, je podelila nagradi in priporočilo skladbam, ki jih je predstavil prof. Stanko Jericijo iz Gorice. Prejel je prvo nagrado za ženske zборе in drugo nagrado za mešane zборе ter priporočilo za izvajanje pesmi za mešani zbor. Zveza je te pesmi tudi izdala v elegantnem zvezku. ZSKP je tudi v sezoni 1982-1983 nadaljevala sodelovanje z ZSKD, SSG in Glasbeno matico pri organiziranju gledališke in koncertne sezone. S Krščansko kulturno zvezo s Koroške je imela pomembna srečanja v Kanalski dolini, ki so privedla do ureditve »Primorskih dni na Koro-

škem«. Na teh dnevih, ki so bili v oktobru, so skušali prikazati prerez kulturnega, političnega in literarnega ustvarjanja pri nas. Pomembna je bila zamisel ZKO Slovenije, da priredi v Cankarjevem domu v Ljubljani teden posvečen Slovencem, ki živimo v Italiji. Naša Zveza je sodelovala z mešanim zborom Lojze Bratuž. Sodelovanje z italijanskimi katoličani se kaže predvsem pri Ljudskem radiu. Prav tako je z istimi ZSKP sodelovala pri pripravi recitala Adriane Mascagni in predavanja Jirija Veselyja. Važna pobuda, pri kateri so sodelovali slovenski izobraženci in slovenska župnija, so bila predavanja s skupnim naslovom Pričevanja in iskanja. Govorili so Taras Kermauner: Kako me opredeljuje Jezus?, Vinko Ošlak: Moje osebno izkušstvo Boga in dr. Jože Krašovec: Kako nam je Bog blizu.

PD Hrast iz Doberdoba

V Doberdoba je pri prosvetnem delu zadolžena predvsem mladina. Za Miklavža so otroci nastopili v župnijski dvorani z izvirno igrico Franke Fer-

letič »Miklavžev večer v gozdu«. Glasbena šola, ki je praznovala 10-letnico ustanovitve je priredila dva nastopa. Prav tako je imela svoj nastop podružnica v Jamljah. Mladinski pevski zbor, ki vadi pod vodstvom Marte Ferletič in Lucije Lavrenčič je pel na Mali Celcijanki, na božičnici ter na praznike za ostarele in obnemogle v župnijski dvorani. Dekliški zbor je pel na prazniku žena, ki ga je priredilo društvo Jezero. Mešani zbor pod vodstvom Karla Lavrenčiča je zastopal Zvezo na reviji »Koroška poje« v Beljaku; pel je tudi na »Našem prazniku« v Koludrovci. V marcu je PD Hrast priredilo koncert pianista domačina Hilarija Lavrenčiča, flavtistke Marije Tomatis in klarinetista Giovannija Tomatisa, v novembru pa komorni koncert kitarista Giulia Chiandettija.

V aprilu je društvo priredilo že tradicionalni Praznik pomladi. Na programu je bil otroški ex tempore, petje, glasba in v dvorani na ogled slikarska razstava Andreja Košiča ter fotografska razstava društva Jezero. Dramska skupina je sodelovala na natečaju Mla-

Dekliški zbor iz Doberdoba

Mešani zbor Rupa-Peč, ki ga vodi Zdravko Klanjšček, poje na slovesnosti poimenovanja osnovne šole v Rupi

di oder, ki ga prirejata ZSKP in Slovenska prosveta v Trstu in prejela priznanje.

Rupa-Peč

Prosvetno delo se v Rupi in na Peči lepo razvija. Požrtvovalni člani pevske-

ga zbora so si uredili ličen sedež, ki služi predvsem pevskim vajam. Mešani zbor, ki ga vodi Zdravko Klanjšček, je nastopil na Cecilijanki, na reviji Primorska poje v Sv. Križu pri Trstu, pel je v Biljah in snemal za radio Trst A. Mladinski zbor je nastopil na Mali Cecilijanki in na božičnici.

Velik dogodek je bilo poimenovanje šole po Ivanu Preglju. Da je proslava lepo uspela je gotovo zasluga tudi članov zbora Rupa-Peč. Ob koncu sezone je zbor priredil tridnevni izlet v Nemčijo. V dvorani so imeli tudi dva kulturna večera in sicer večer posvečen pok. nadškofu Cocolinu in predavanje dr. Karla Brešana o Kliničnih analizah. Veliko truda so vložili v Praznik frtaje, ki je lepo uspel, čeprav vreme ni bilo ugodno.

V fari deluje močna skavtska skupina, ki šteje 40 članov.

PD Štandrež

Po vsem slovenskem prostoru je znana dramska družina PD Štandrež, edina amaterska igralska skupina, ki že toliko let nepretrgano nastopa. V pretekli sezoni je naštudirala Molièrovo komedijo Namišljeni bolnik. Prvič so jo uprizorili v januarju in jo potem ponovili kar osemkrat: na Humu, v Krminu, v Gorici (dvakrat), v Braniku, v Doberdobu, v Ricmanjih, v Kanalu in v Grgarju. Za Praznik špargljev so

Člani pevskega zbora Rupa-Peč in domačini pri delu za cementiranje ploščadi na prireditvenem prostoru

Dramska skupina Štandrež je z velikim uspehom uprizorila Mollèrovega Namišljenega bolnika

naštudirali igro Na stara leta. Tudi lani so se prijaviili na natečaj Mladi oder in prejeli priznanje ter plaketo ob Prešernovi proslavi v Trstu.

Za pevsko dejavnost skrbita mešani zbor, ki ga vodi Mirko Špacapan in mladinski, ki ga vodi Elvira Chiabai. Oba zbora redno nastopata; mešani je pel na Cecilijanki, pri Primorska poje v Komnu, mladinski pa na Mali Cecilijanki, na božičnici ter ob zahvalni nedelji na štandreškem trgu.

V dvorani A. Gregorčič je društvo priredilo tudi komorni koncert, na katerem so nastopili H. Lavrenčič, M. Tomatis in G. Tomatis. Glasbena šola se lepo razvija; kot običajno je ob zaključku pouka priredila glasbeni nastop.

Društvo organizira tudi kulturne večere, v gosteh sta bila Vinko Zaletel in Viktor Selva. Praznik špargljev je bil uspešen. Pestri program, ki je obsegal slikarski ex tempore, prikaz ritmične telovadbe, igro Na stara leta in zabavno glasbo je priklival v Štandrež veliko število ljudi.

Društvo skrbi tudi za razvedrilo svojih članov, zato organizira razna družabna srečanja, mladinski zbor pa priredi vsako leto za svoje člane počitniške dneve v koči sv. Jožefa v Žabnicah.

PD Podgora

V Podgori je stanje v društvu še vedno kritično. Delovanje je še vedno omejeno na posamezne pobude. Mladina sodeluje pri skavtski organizaciji in pri ansamblu Nova misel. Mešani zbor je po premoru zopet pel na Cecilijanki in na reviji Primorska poje v Ljesah. Otroški zbor je sodeloval na Mali Cecilijanki in pri miklavževanju.

PD F. B. Sedej - Števerjan

Števerjan je opevan že v neštetih skladbah narodno zabavne glasbe in to po zaslugi društva F. B. Sedej in ansambla L. Hledeta, ki vsako leto prve dni julija prirejata Festival domače glasbe. Na grajskem vrtu se je lani predstavilo 15 ansamblov, med katerimi tudi trije zamejski: L. Furlan iz Zgonika, I Bitor's iz Beneške Slovenije in ansambel Taims z Opčin. Absolutni zmagovalec 13. festivala je bil Taims z Opčin.

Ansambel L. Hledeta je imel veliko nastopov doma, na Tržaškem, v Sloveniji in na Koroškem. Poleti 1983 je posnel novo kaseto v instrumentalni izvedmi »En, dva tri...« Videli smo ga tudi na malem zaslonu furlanske televizijske postaje. Poleg že omenjenega deluje v Števerjanu še Zamejski in-

strumentalni ansambel, ki ga vodi Marko Černic. Veliko nastopa po raznih plesnih prireditvah, predstavil pa se je tudi na reviji v Ljubljani kot edini ansambel iz zamejstva.

V Števerjanu gojijo tudi zborovsko petje. Mešani zbor pod vodstvom Hermana Srebrniča je nastopil na Cecilijanki, sodeloval je pri Gradnikovi proslavi v Katoliškem domu v Gorici, pri poimenovanju števerjanske šole po A. Gradniku, predstavil se je v Novi Gorici z velikonočnimi pesmimi in v Benečiji. Mladinski zbor, ki ga vodi Anka Černic je pel na Mali Cecilijanki, na božičnici, na Pastirčkovem dnevu v Bazovici, v Gorjanskem na Krasu; enkrat mesečno sodeluje v cerkvi pri mladinski maši.

V Števerjanu se lepo odvijajo tudi druge dejavnosti: športno združenje Brda je priredilo športni teden in tri izlete na sneg; Briški fotoklub je pripravil tretji del filma o življenju v Števerjanu; Mladinski krožek skrbi za rekreacijo. Lepa zamisel PD F. B. Sedej je natečaj »Družinske jaslice«. Redno izhaja Števerjanski vestnik, ki je, kot smo že večkrat poudarili, edino tovrstno glasilo pri nas.

Glasbeno šolo obiskuje 22 učencev, poučujejo pa trije profesorji. Med letom skrbi društvo tudi za vzgojna predavanja; tako je dvakrat predaval g. Kobal, g. Podveršič, dr. B. Špacapan in g. Benedetič.

SMREKK

Slovenski mladinski rekreativni klub je priredil nekaj zanimivih večerov. V sodelovanju z Mladinskim krožkom je priredil v Kulturnem domu nastop kantavtorja A. Šifrerja, v Katoliškem domu pa je na povabilo Smrekka nastopil Lojze Zupan s »Sokratovim zagovorom«. Klub je priredil tudi komorni koncert H. Lavrenčiča in M. ter G. Tomatisa. Zanimiv je bil nastop v Katoliškem domu novogoriške skupine »Studio za izrazni ples«.

Smrekka je gojil družabnost, priredil je zabavne večere: štefanovanje, sil-

vestrovanje in pustovanje ter celodnevni izlet v Benečijo.

PD Mirko Filej - Gorica

Društvo Mirko Filej je posvetilo pozornost predvsem prirejanju predavanj. Iz ciklusa o zgodovini katoliških Slovencev na Goriškem so predavali: Fr. Dolinar o kardinalu Missiju, dr. D. Klemenčič o Antonu Mahničju, dr. B. Marušič o katoliških Slovencih na Primorskem, prof. T. Požar o Virgilu Ščeku. Tudi letos je prišel v Gorico g. Vinko Zaletel in prikazal Sveto deželo v sliki in besedi. Na posebnem večeru se je društvo spomnilo pokojnega nadškofa P. Cocolina.

V januarju je bila Gradnikova proslava, ob izidu knjig Mohorjeve družbe pa srečanje z uredniki. Društvo je pripravilo tudi uspel koncert, na katerem sta nastopila violinist Tomaž Lorenz in organist Hubert Bergant.

Glasbena šola, ki je praznovala 10-letnico ustanovitve, je v maju organizirala jubilejni koncert. Poleg gojencev so kot gostje nastopili še učenci Glasbene matice iz Trsta in sicer iz oddelka za staro glasbo. Goriško glasbeno šolo obiskuje 40 učencev, ki imajo med letom tudi notranje nastope.

V okviru goriškega društva deluje tudi mladinski zbor Kekec, ki ga vodi Ivo Bolčina. Zbor poje pri mesečni maši na Placuti in je prisoten na vseh mladinskih prireditvah, naj omenimo le Malo Cecilijanko, božičnico in praznik staršev.

Zbor Lojze Bratuž

Mešani zbor Lojze Bratuž sestavljajo pevci iz mesta in okoliških vasi; veliko jih je iz Števerjana in Rupe-Peči. Umetniški vodja je prof. Stanko Jericijo. Zbor je pel na Cecilijanki, na božičnici v goriški stolnici; imel je tri samostojne koncerte: v Ronkah, v ljubljanski stolnici in na Mirenskem Gradu. Na teh koncertih je zbor izvajal tudi Jericijevo skladbo za zbor in orgle »Ljubezen«. Na orgle je igral Hilarij Lavrenčič.

Zbor je pel tudi pri umestitvi novega nadškofa Bommarca v goriški stolnici. V aprilu je zbor nastopil na reviji Primorska poje v Idriji, v maju pa v Cankarjevem domu v Ljubljani.

Zbor Mirko Filej

Moški zbor Mirko Filej vodi že od ustanovitve Zdravko Klanjšček. Zadnje čase se je pridružilo precej novih pevcev. Zbor veliko nastopa: pel je pri pravoslavnem bogoslužju v cerkvi sv. Petra nad Tolminom, na Cecilijanki, na italijanski reviji v čast sv. Cecilije na Travniku v Gorici, na božičnem koncertu, ki ga je priredila v Avditoriju goriška občina. V januarju je sodeloval na Gradnikovi proslavi v Katoliškem domu, v februarju je bil gost rimskih Slovencev, kjer je imel celovečerni koncert. Pel je tudi na ekumenski proslavi v Katoliškem domu, sodeloval je v Doberdobu na Prazniku pomladi in v Štandrežu na Prazniku špargljev. Kot že vrsto let je nastopil tudi na reviji Primorska poje in sicer v Trstu.

Ljudski radio - Gorica

Ljudski radio - Gorica oddaja na ultrakratkem valu s frekvenco 97,5 mhz. Slovenske oddaje so že vse o ustanovitve radijske postaje. Od polurne oddaje 1978 so prešli na enourno v aprilu 1979, v juniju istega leta na

poldrugo uro in od 1982 naprej pa sta za slovenske oddaje odmerjeni dve uri. Oddaje so vsak večer razen ob nedeljah in praznikih od 20. do 22. ure V začetku 1983 je LR dobil nov sedež v obnovljenem kulturnem središču starega bogoslovnega semenišča. Slovesna otvoritev je bila v februarju 1983.

Poleg domače in lahke glasbe ima vsak dan na sporedu tudi govorjeni del, ki je posvečen kulturnim, političnim, verskim, vzgojnim in ekološkim vprašanjem. Veliko je magnetofonskih posnetkov iz kulturnih prireditev, pogovorov v studiu, oddaj o naravi, običajih, zdravniški nasveti in tedenska oddaja s sodelovanjem poslušalcev »V živo«. Oddajam sledi veliko število poslušalcev tostran in onstran meje; dokaz, da so oddaje priljubljene je približno 30 telefonskih klicev, ki jih vsak večer prejmejo na radiu.

Za oddaje skrbi skupina 7 stalnih sodelavcev, štirje pomagajo pri telefonskih povezavah; poleg teh so še zunanji sodelavci, ki pripravljajo priložnostne oddaje. Za svoje delo so sodelavci Ljudskega radia v aprilu 1983 prejeli nagrado iz sklada Dušana Černeta.

Združenje cerkvenih pevskih zborov

Združenje cerkvenih pevskih zborov (ZCPZ) ima poleg verskega tudi kul-

Skupina sodelavcev Ljudskega Radio - Gorica je prejela nagrado iz sklada Dušana Černeta

turni pomen. Skrbi za lepo petje pri skupnih slovesnostih, prireja revijo mladinskih pevskih zborov Mala Cecilijanka in božični koncert v stolnici. Skrbi tudi, da nove cerkvene skladbe pridejo včlanjenim zborom v roke in je tako tudi cerkveno petje vedno bolj enotno in v skladu z obnavljajočimi se liturgičnimi predpisi.

* * *

Iz pregleda, ki je zajel obdobje od jeseni 1982 do poletja 1983 je razvidno, da je bila prosvetna dejavnost živahna in da smemo v bodoče upati še na večji razmah. Trdno prepričani v smisel svojega dela, želimo, da bi se nam pridružila še nova društva in novi člani, ki bi s svojimi izkušnjami in svežino pomagali graditi čim lepšo bodočnost naši skupnosti.

M. M.

Prosvetna dejavnost na Tržaškem v sezoni 1982-83

Vsako leto, ko pripravljamo ta pregled kulturnega dela katoličanov na Tržaškem, smo v zadregi zaradi tvegaganosti tega prikaza. Vsako leto moramo namreč na začetku poudariti — in to storimo tudi letos — da pregled ne zaobjema in tudi ne more zaobjeti celotnega prikaza kulturne dejavnosti naših krožkov in društev. To moramo poudariti na začetku, preden podamo vsaj nekaj podatkov za preteklo sezono.

Preden pa v skopih obrisih prikazemo prireditve lanske sezone, moramo na tem mestu spomniti na obletnico, ki je lani nismo proslavili, pa bi vendarle zaslužila več kot samo omembo v teh vrsticah. Lani — 1983 — je poteklo 35 let od začetkov organiziranega kulturnega dela slovenskih katoličanov na Tržaškem. To delo se je začelo v okviru prosvetnega odseka Slovenske krščansko socialne zveze, odseka, ki se je v kasnejših letih osamosvojil in sprejel ime SLOVENSKA PROSVETA. Od leta 1948 do leta 1983 je ta dejavnost najprej v obliki taborov na Repentabru in slovenskih večerov v mestu in okolici prerasla v široko razvejano mrežo kulturnih in prosvetnih društev, krožkov in domov, ki danes predstavljajo nenadomestljivo organizacijo za kvalitetno delo in rast

slovenske krščanske misli na kulturnem področju.

Med dogodki, ki jih v letu 1982 lahko štejemo za pomembnejše, naj na prvem mestu zabeležimo Slomškovo proslavo ob 120-letnici njegove smrti. Ta proslava je bila 17. oktobra 1982 na Bazovici in na njej je govoril sedanji mariborski škof Franc Kramberger.

Naslednji dogodek, ki je imel večji odmev v širši slovenski javnosti je bila tradicionalna Prešernova proslava Slovenske prosvete (SP) in Društva slovenskih izobražencev (DSI) v Peterlinovi dvorani v Trstu. Proslava je bila 7. februarja 1983 in na njej je spregovoril predsednik DSI Sergij Pahor, pel pa zbor Slovenski šopek iz Mačkolj. Na prireditvi so podelili nagrade Mladi oder in Literarnega natečaja Mladike.

Draga 83

18. študijski dnevi Draga 83, ki jih je 2., 3. in 4. septembra 1983 priredilo Društvo slovenskih izobražencev, so kot vedno doživeli tak odmev in zanimanje, da jih lahko uvrstimo med večje dogodke pretekle sezone. Na prireditvi so v petek zvečer takoj po otvoritvi predstavili revijo Celovški zvon (Vospersnik, Ošlak in Rebula), pred tem pa je o pomenu revij na Slovenskem predaval prof. Martin Jevnikar. V so-

Pisateljica Zora Tavčar prejema navrado Vstajenje iz rok predsednika openske hranilnice inž. Milana Sosiča; med njima prof. Martin Jevnikar predsednik komisije za nagrado Vstajenje (fotomladika)

boto popoldne je na Dragi nastopil univ. prof. Ljubo Sirc iz Glasgowa, ki je govoril na temo »Slovenija proti letu 2000«. V nedeljo zjutraj je predaval msgr. Janez Vodopivec iz Rima o temi »Koncil — kvas novega krščanstva«, popoldne pa je dr. Reginald Vospersnik iz Celovca uvedel debato na temo »Na razvodju dveh kultur«. Sv. mašo je v nedeljo zjutraj daroval dr. Pavle Zablantni skupaj s tržaškim škofom Bellomijem.

Društvo slovenskih izobražencev

Že omenjena Draga predstavlja vrh celoletnega dela DSI, vendar pa je zimska sezona društva morda marsikdaj zanimivejša in tehtnejša, čeprav ne dosega take odmevnosti kot študijski dnevi. V osvetlitev te široke in raznolike dejavnosti naj za kroniko navedemo glavne večere DSI v teku leta:

Obračun Drage 82 (4. okt. 1982); predstavitev repertoarja SSG (11. okt.); škof Kramberger o A. M. Slomšku (18. okt.); France Dolinar o škofu Missii (25. okt.); Vinko Ošlak: Filozofija Tagoreja in Kosovela (8. nov.); J. Pirjevec: Trst pod zavezniško vojaško upravo (25. nov.); dr. Damjan Prelovšek: Jože Plečnik - utemeljitelj slovenske arhitekture (22. nov.); dr. Drago Klemenčič: Mahnič in ločitev duhov (29. nov.); igralec Jože Zupan izvaja »Sokratov zagovor« (6.

dec.); arh. Marko Pozzetto: Pokrajinsko načrtovanje Maksa Fabianija (13. dec.); Milan Nemac: razmišljanje v božični čas (20. dec.); Taras Kermauner: Gradnikov dvogovor z Bogom (10. jan. 1983); inž. Boris Sancin: Carzano - pozabljen primer italijansko-slovenskega sodelovanja med prvo svetovno vojno (17. jan.); debatni večer o mohorjevkah za leto 1983 (24. jan.); Mario Magajna: Trst v črnoelem (predstavitev knjige - 31. jan.); S. Martelanc: predstavitev knjige Zore Tavčar »Veter v laseh« (14. febr.); Tomaž Simčič: ob stoletnici Igorja Stravinskega (21. febr.); dr. Branko Marušič: Nekaj pogledov na politično gibanje primorskih katoličanov do prve svetovne vojne (28. febr.); Stanko Ojnik: novi cerkveni zakonik (14. mar.); Dolhar-Susič-Sedmak: »Tiha asimilacija« (21. mar.); srečanje s škofom Bellomijem (28. mar.); podelitev nagrade Vstajenje Zori Tavčar in nagrade Črnotovega sklada Ljudskemu radiu Gorica (11 apr.); Tone Požar: Virgil Sček (18. apr.); Ivan Buzičan in Tone Bedenčič: Dvajset let po koncilu (2. maja); arh. Janez Bizjak: Grenlandija - nepozabno doživetje (9. maja); prof. Janez Rotar: predstavitev knjige Lina Legiše V preizkušnji (16. maja); gledališče enega: Andrej Kurent: Sanje smešnega človeka (Dostojevski - 23. maja); večer kratkih filmov Marjana Jevnikarja (30. maja); Alojz Rebula o knjigi C. Cergolyja in F. Fökla »Trst - cesarska pokrajina« (6. jun.); D. Štoka in I. Jevnikar: predstavitev brošure »20 let boja in dela za naše pravice« (13. jun.); R. Dolhar, Z. Harej in A. Breclj: Trst 1950-1954 (predstavitev študije - 20. jun.).

Mali oder

Na Prešernovi proslavi SP in DSI v Peterlinovi dvorani 7. februarja 1983 so podelili priznanja VIII. natečaja »Mladi oder« za leto 1982. Priznanja, ki jih vsako leto podelujeta Slovenska prosveta iz Trsta in Zveza slovenske katoliške prosvete iz Gorice so prejela naslednja društva, igralske skupine in šole: srednja šola Fran Erjavec iz Rojana za igro Butalci; igralska skupina PD Hrast iz Doberdoba za predstavo »Miklavžev večer v gozdu«; igralska skupina PD Mačkolje za spevoigro Rdeča kapica; igralska skupina Marijinega doma v ul. Risorta v Trstu za misijonsko prireditev; Slovenska zamejska skavtska organizacija za igro »Srečanje v gorah«; igralska skupina PD Štandrež za Goldonijevo predstavo Krčmarica; srednja šola Srečko Kosovel z Opčin za igro Nekoč in danes; amaterski oder Jaka Štoka s Proseka in Kontovela za igro Slana voda.

Fotograf Mario Magajna je v DSI v Trstu predstavil svojo knjigo »Trst v črnoblemu« (fotomladika)

Izredno plaketo za dolgoletno delo z amaterskimi odri kot režiserju in avtorju dramskih tekstov so podelili Lojzetu Cijaku ob njegovi osemdesetletnici.

XI. literarni natečaj Mladike

Na že omenjeni Prešernovi proslavi so lani razglasili tudi izid XI. literarne natečaja Mladike. Podelili so sledeče nagrade: drugo nagrado za novelo »Na poti v Emavs« (avtor Pavle Zidar); tretjo nagrado za novelo »Ko smreka cveti« (avtorica Zlatka Lokatos); tretjo nagrado za novelo »Kača« (avtor Lev Detela); drugo nagrado za ciklus pesmi »Popotovanje na Kras« (avtorica V. P. Vidrih).

Nagrada »Vstajenje« in »Sklad Dušana Črneteta«

V ponedeljek, 11. aprila 1983, so na skupnem večeru podelili nagrado Vstajenje in nagrado iz Črnetovega sklada. Prvo je lani prejela pisateljica Zora Tavčar za knjigo Veter v laseh; nagrado Črnetovega sklada pa so podelili slovenski skupini, ki pripravlja oddaje Ljudskega radia Gorica.

Slovenski kulturni klub

Mladinska organizacija SKK je v lanski sezoni poleg rednih sestankov pripravila nekaj izrednih kulturnih srečanj z zamejskimi ustvarjalci (Miroslav Košuta, Marija Mijot, Zora Tavčar, Ace Mermolja, Edi Žerjal). Poleg tega so v okviru mladinskih srečanj skrbeli za reden potek dela v okviru mladinskega zbora in mladinske priloge »Rast«, ki je izhajala v vsaki številki Mladike.

Zveza cerkvenih pevskih zborov

Višek dejavnosti ZCPZ predstavlja jesenska revija zborov, na kateri se zbori s Tržaškega vsako leto predstavijo občinstvu na skupni množični prireditvi in pokažejo svoje dosežke in svoje zmogljivosti. V lanski sezoni je bila revija v nedeljo 28. novembra v Kulturnem domu v Trstu. Božični kon-

cert je bil v stolnici pri Sv. Justu v nedeljo 9. januarja 1983, ponovili pa so ga naslednjo nedeljo 16. januarja v Komnu. Tradicionalna revija mladinskih in otroških zborov je bila v Kulturnem domu v nedeljo 13. marca; 17. marca pa je bila revija zborov z velikonočnim sporedom v cerkvi pri Salezijancih v Trstu. ZCPZ je lani po enoletni prekinitvi spet pripravila za svoje člane pevce in pevovodje enotedenski seminar: odvijal se je v Meranu na Tirolskem od 14. do 20. avgusta 1983.

Slovenska glasbena šola

Slovenska glasbena šola razvija svojo dejavnost predvsem v okolici. Na tem mestu ni prostor, da bi po-

drobno opisovali delo raznih glasbenih skupin, čeprav bi bila potrebna, tako kakor na drugih področjih prosvetnega dela katolčanov tudi tu večja koordinacija in povezava.

Ker nismo posebej omenili nobene glasbene in pevske skupine, bi tega ne storili niti za mladinski zbor »Vesela pomlad« z Opčin. Vendar se nam zdi umestno, da za kroniko zabeležimo izreden uspeh, ki ga je ta mlada skupina dosegla pod marljivim in požrtvovalnim vodstvom g. Franca Pohajača in njegovih sodelavcev. Skupina je lani proslavila petletnico svojega obstoja s koncertom in razstavo. Spomladi pa je gostovala med rimskimi Slovenci, kamor je ponesla slovensko pesem in mladostno prešernost.

EVELINA PAHOR

Moja doživetja na potovanju po antični in današnji Grčiji, pri Mariji v Čenstohovi in še v kraljestvu belih brez - Sovjetski zvezi

I.

V GRČIJO

Cervantes je tako zapisal: »Na zemljevidu potujete po vsem svetu, ne da bi zapustili sobe; to vas ne stane niti pare in pri tem ne trpite niti mraza niti gladu in ne žeje...«

Čeprav je v teh besedah dosti resnice, sem se kljub težavam, katerim greš zavestno naproti, v vročem julijskem poletju odzvala prijateljici Zori, ki me je vabila na potovanje »Katoliškega glasa« v Grčijo. Vso skrb za potovanje je imel g. Jože Jurak in »Katoliški glas« že več let organizira lepa in uspešna potovanja.

Grčijo sem že v času, ko sem hodila v srednjo šolo, želela obiskati. Z razglednic, ki sem jih v teku let prejela, sem si ustvarila podobo Grčije in njenih bogatih templjev, ki so se mi zdeli zelo hladni in odmaknjeni in brez diha življenja. Ob srečanju z njimi pa so me očarali z belino kamna in postali tako dragi, da bi se tja, k sinjemu morju, še povrnila.

Na poti v južno Italijo

Naša vesela skupna pot se je začela 22. julija 1983 in sicer z obiskom male republike San Marino. Še prej smo se pomudili v bližini Ravenne, v baziliki S. Apolinare in classe, in si ogledali mozaike. Vedno lepi in novi so mozaiki v prezbiteriju in zgodovinski medaljoni vseh papežev, ki so bili na Petrovem sedežu.

Vročje je bilo. Vožnja je bila udobna, a za moje osebno počutje divje hitra, tako da me je obhajala groza, ko smo prehitevali brez števila rulotk, v katerih so se brezskrbno vozile mlade družine in sem trepetala za njih življenje.

Pozno popoldne smo bili v Loretu, kjer smo imeli bogoslužje. Napolnili smo nazareško hišico, se nebeški Materi priporočili za srečno potovanje in jo prosili, naj nam ta skupna pot prinese veselja in dosti duhovnih užitkov.

Lepa je bila prva noč, ki smo jo prespali v domu frančiškanov in smo ob večerni uri obiskali to znamenito mesto.

Srečanje z Barijem pa je bilo res razburljivo. Mi, ki še uživamo v dobršni meri kulturo in varnost »Mitteleurope«, smo morali v hipu, ko smo zapuščali avtobus, odložiti v njem denarnice, ure in dragocen nakit, sicer nam ne bi nihče jamčil, da bo vse to potovalo z nami naprej. Odložili smo vse in se kot revne miške napotili v baziliko sv. Nikolaja. Skrbno oko mož postave pa je medtem varovalo naše vozilo.

Že dolgo let je bila moja vroča želja, da bi videla to lepo cerkev, posvečeno sv. Nikolaju. A dogodek v avtobusu, srečanje s predrznimi kratkohačniki, mi je to doživetje nekoliko zasenčilo.

Mesto je postalo znamenito, ko so mornarji iz Barija ugrabili relikvije sv. Nikolaja iz Mire v Mali Aziji in jih prenesli v Bari. Tu je bila (1089-1197) zgrajena bazilika in sicer na prostoru, kjer je imel nekoč svoj dvorec bizantinski guverner. Bazilika je mogočna. Zanimiva sta ikonostas in marmornati škofovski prestol s podstavkom kariatid, kot jih bomo srečali v Atenah. Mila je ikona Bogorodice.

Nepozabna je dolga aleja oleandrov, pisanih in lepo dišečih, ki spremljajo avtocesto od Barija do Brindisija. To cvetoče grmičevje je izredno lepo negovano. Po vsej dolžini ceste (100 km in več) je napeljana naprava za namakanje tega cvetja, ki v poletnih mesecih razveseljuje turistični promet.

Zvečer smo se vkricali na trajekt. Še isto noč smo uživali zvezdnato razkošje nad Otrantskim prelivom; in ko se je dan belil nad morsk gladino, smo že pristali na otoku Krfu. Mi, ki smo ponoči občudovali nebo, smo ta pristanek samo v polsnu čisto rahlo registrirali in nadaljevali s spanjem, da dospemo v Igumenico dobre volje in spočiti.

Prihod v Grčijo

Prvi stik z Grčijo je bil zelo domač. Tam nas je čakala vodička, ki bo z nami vse dni na poti skozi Epir, Atene in Peloponez.

Gospa Tita Artemis, ki je dobra znanka tudi drugim turistom iz Slovenije in tržaškim, ki so lani potovali po Grčiji, je izredna vodnica, ki s svojo čudovito slovenščino pričara pred izletnike vse bogastvo svoje kulture, saj suvereno obvlada grške klasike, zgodovino grške književnosti in cerkveno zgodovino.

Iz Igumenice-Igoumenitsa se je naš avtobus, ki ga je vozil mlad Bric, Rasti Fačus, za nas samo prijazni Rasti, dvigal v strmino.

Stik z grško folkloro smo takoj doživeli, saj je bilo kosilo v Metsovu s tipičnimi jedmi in to v lepi gorski pokrajini na višini 1240 m.

Kmalu smo dospel do Meteor, ki so postavljene na strmih pečinah, popolnoma odmaknjene od sveta.

Kaj so to Meteore? Samostani, podobni zvezdnim utrinkom, ki so tam obtičali med nebom in zemljo. Obiskali smo ženski samostan in občudovali pogum redovnic, ki živijo odmaknjene od sveta in so poglobljene v mistiko.

S strmim smo se spuščali mimo moških samostanov sv. Nikolaja, ki je bil že od XIV. stoletja kraj zbranosti in počitka duš. Zato ga imenujejo Anapausa ali kraj Duhovnega veselja.

Na strmih in divji skali nas je osvojil pogled na manastir Roussanou, ljubekega pogleda. Pred kratkim je bil delno obnovljen.

Dostop do njega je precej neprikladen in zato je do zaključka del še vedno zaprt.

O teh samostanih, ki se dvigajo v skalovju do 400 metrov visoko, bi bilo veliko povedati. Imajo bogato zgodovino, ki se začne v IX. stoletju. Pridnost menihov je izoblikovala v teku stoletij lepe freske, zanimive rokopise. V preteklosti so bili ognjišča pravoslavne duhovnosti.

Vseh samostanov je bilo 24, rešilo se jih je v teku časa samo šest, ki so jih predstojniki in goreči menihi ohranili do današnjih dni.

Meteore so idealen kraj za dviganje duha k Bogu in za zbranost. Nad temi grebeni je nebo bolj sinje in je bliže človeku. Nad Meteora mi so zvezde svetlejše in topleje osvetlujejo noči človeku, ki ljubi višine. Prav gotovo bi se mi tu v zbranosti naučili moliti.

Počitek smo našli v Trikali.

Spet je posijalo sonce in obiskali smo teropilsko ožino in nato nadaljevali v znamenito preročišče v Delfi. Dolina je v sončni pripeki izpuhtevala vsa eterična olja trav. Predvsem domač nam je bil vonj po žepku, ki je značilen za naš Kras in ga na jugu uporabljajo kot aromo k raznim mesnim jedem.

S kraškimi zidi obdana dolina je bila pred tisočletji zbirališče starih Grkov, ki so se tu obračali do bogov, da bi jim delili navdihe.

Na vsej poti po Epiru, ob vnožju visokega gorovja Parnasa, tja do Teb in do Aten in še po celem Peloponezu, je naše oko razveseljeval pogled na stare tisočletne in od utrujenosti skrivenčene oljke.

Zvedeli smo, da ta neuničljiva drevesa potrebujejo tudi skrbno obdelovanje. Kmetje jih

morajo vsako pozno jesen pognojiti in jim na pomlad okopati kolobar pod krošnjo.

Te srebrnosive, dobre stare oljke so bile priče raznih vojn, tudi tistih v davnini in zadnje svetovne vojne.

Zveste so svojemu človeku in ga obilno poplačajo. Grki imajo razne vrste oljk na mizi vsak dan in ob vsaki jedi. Tudi turisti so jih stalno deležni in mu bogatijo pisani jedilnik. Na nobeni mizi nikoli ne pogrešaš dobrega oljčnega olja.

Atene

Razveselili smo se, ko smo končno tretji dan potovanja po Grčiji bili v prestolnici Atene. Voznik in vodnica sta se ubadala s parkiranjem našega avtobusa v tako živahnem mestu, mi pa smo hiteli vsak v svojo sobo, da se končno sprostitmo in osvežimo.

Nekje sem brala, da so Atene po krivici imenovali mesto in velemesto, čeprav ima milijon in več prebivalcev. Atene so pravzaprav največja »grška vas«. Ob modernih nebotičnikih z dvigali in klimatskimi napravami boste v nekaterih četrtih našli staje in kokošnjake.

Med potjo me je srečanje z drobnico tako očaralo in približalo to tako visoko kulturno deželo, ki se ne sramuje pokazati svetovnim turistom ne svojih črnih kozličev ne belo ko-

drastih ovčic, ki mulijo travo ob avtocestah. In prav z okusnim mesom teh čred grški ljudje bogatijo jedilnike, ki jih gostoljubno prožijo stotisočem, ki obiskujejo Grčijo.

Atene so mesto, ki nas takoj seznanj z Grčijo, grško Hellas. Preden pridemo tja, so Atene razglednica, ki nam jo prijatelji iz leta v leto pošiljajo. Razglednica Akropole, ki se pa ob pogledu nanjo zdi samo veličastna prikazen.

Ko stopaš po stopnišču do Akropole (mestni grad v starih Atenah) in do Partenona, imaš pred sabo živo in od sonca ožarjeno veličastno prikazen, za katere obstoj si vedel, nisi pa občutil njene govoreče lepote.

V Grčijo sem se podala kot rekonvalescentka, zato sem se bala, da ne bi ovirala sopotnikov s svojo počasno hojo. Zato sem se takoj dvigala po belem stopnišču in želela biti na Akropoli pred drugimi, da bi me ob vrnitvi z nje ne čakali.

Lepo je bilo, da smo ta čudoviti obisk opravili že v jutranjem hladu, saj ko smo se vračali, so nas že zagrinjale množice, ki so se vzpenjale k svetiščem. Žal mi je, da nisem bila prisotna pri vseh razlagah in ogledih.

Naša vodnica, ki je pred nami nanizala zgodovino Grčije, je večkrat poudarila pomembnost in veličino Periklesa in njegovih udeležb v vojnah Aten s Šparto in s Perzijo.

Nekateri udeleženci potovanja Katoliškega glasa po Grčiji v amfiteatru v Epidauros

Perikles je bil Efialtov naslednik. Pod njim so Atene in njena demokracija dosegle svoj največji procvit. Užival je veliko zaupanje ljudstva. Bil je sijajen govornik, ki je imel bister razum in široko izobrazbo. Odlikoval se je kot odličen državnik stare Grčije (500-429 pred Kr.). Še danes se ga Grčija spominja in si želi sodobnega Periklesa.

Žal pa atenska državna ureditev ni niti pri takem procvitu demokracije, kot je bil dosežen za časa Periklesa, odpravila suženjstva.

Perikles je bil široko razgledan človek ter je imel tudi izostren čut za umetnost. Mnogo je pripomogel k razvoju kulture in znanosti v Atenah.

V njegovem času so se shajali v Atenah umetniki, pisatelji in filozofi iz vse Grčije.

Med znamenite zgradbe, katere je dal zgraditi, je predvsem svetišče Partenon, posvečeno boginji Ateni na Akropoli. Zgrajeno je iz snežno-belega marmorja in obdaja ga vrsta krasnih stebrov. V notranjosti svetišča je stal velik kip boginje Atene iz zlata, slonovine in dragocenih kamnov. Izdelal ga je Periklesov prijatelj kipar Fidija.

Zdaj to svetišče obnavljajo in je obdano z ogrodjem.

Naše potovanje je dobilo lepo duhovno noto naslednjega dne, ko smo se ob sončnem vzhodu prebujali in hiteli na teraso hotela Plaza, kjer so se naši duhovniki v tihi zbranosti pripravljali na evharistično daritev.

Jutranja tišina mesta pod nami nas je zblžala v zbranosti, da smo polglasno zapeli pristopno molitev in nato prisluhnili duhovni misli, ki naj bi nas spremljala med dnevom. Srečanj s pravoslavno Cerkvijo nismo imeli, a bili smo ji blizu v ekumenskem duhu. Čutili smo, da živo utripa.

Preden smo šli z razgledne terase, je naš pogled objel mesto, ki nam je imelo veliko povedati.

Vozili smo se po luki Pirej, kjer so zasidrani v stotinah kontejnerji, ki čakajo že drugo leto kupca naftnih izdelkov. Velika je tudi luka za potniški promet. To luko so za časa Periklesa pretvorili v prvovrstno pristanišče za vojno in trgovsko brodovje.

Pisatelj, ki si je ogledal Atene v Periklesovi dobi, pravi: »Teleban si, če nisi videl Aten; osel, če si jih videl in te niso očarale; če si jih pa svojevoljno zapustil, si kamela.«

Pa brez zamere! Pisatelj je mislil na Grke,

ki so živeli pred dva tisoč in več leti.

Zelenomodro morje, vročina in pripeka sta našla odziv pri gospe Artemis, ki je organizirala za tisti popoldan ekskurzijo na Sunion k svetišču boga Pozejzona na koncu atiškega polotoka. Svetišče se je bleščalo na griču, obala pa je bila tako vabljiva, da se ji nismo znali odreči. In zaplavali smo v Egejsko morje.

Peloponez

Naslednji dan smo se po obhodu pirejskega pristanišča pripeljali do korintske ožine, ki veže celinsko Grčijo s Peloponezom. Lep je pogled z mosta na prekop, skozi katerega potujejo ladje. Dolg je 6 km in veže Korint s Saronskim mestom. V starem veku zelo znamenito. V zvezi z Atenami, Tebami in Argivernom je Korint začel vojno proti Šparti.

Šparta se je takrat proslavila s številnimi vojnami, danes pa je čisto nepomembno mestece. Tako mine slava sveta!

V Korintu smo prisluhnili branju odlomka iz pisma sv. Pavla. Lepo ga je posredoval naš sopotnik in duhovni vodja g. Kavalarič.

V Mikenah smo si ogledali Akropolo, orjaško obzidje in Levja vrata, znamenite Agamenove grobnice, ki vzbujajo začudenje s svojo veličino.

In spet smo bili v zalivu Nauplionu. Ostali so znaki, da je to mesto nekoč pripadalo beneški republikli.

Obala nas je privabila v svoje valove. Človek ni samo duh in se ne zadovolji le z duhovnimi dobrinami. Razgibano in utrudljivo potovanje je zahtevalo tudi osvežitev in veselje; in predali smo se peloponeškimi rahlim valovom.

Še isti dan smo pohiteli v Epidavros, kjer je znamenito grško gledališče. Zvedeli smo, da so Nemci poskušali zgraditi po istih merah nekaj podobnega, a niso uspeli. Njegova akustika je edinstvena.

Zatajili bi naše slovenstvo, če bi ne zapeli. Postavili smo se v krog v parter tega amfiteatra in naša pesem je odmevala do najvišjega stopnišča, kjer so sedeli turisti iz raznih dežel, ki so nam burno zaploskali.

Ogledali smo si stari muzej, ki hrani velike zanimivosti v zvezi z zdravilstvom in takratno kirurgijo.

Tempelj je bil posvečen Eskulapiju, bogu zdravilstva.

Sedmi dan potovanja smo prevozili Peloponez in se dvigali in spuščali po vrtoglavih ser-

Tržaški strežniki pred cerkvijo na Pesku po maši na strežniškem shodu 1983

pentinah od Egejskega do Jonskega morja. Obiskali smo Olimpjo, ki nas je kljub vročini prevzela. Videli smo, kje so stari Grki prižigali olimpijski ogenj in kje ga še danes prižigajo za olimpijske igre, ko ga ponesejo na svetovne olimpijske stadione.

Kraj je pravi raj sredozemske flore, ki vsa dehti v aromah in govori o športnikih, ki niso poznali dopinga in drugih poživil; le preverjanje lastnih zmogljivosti.

In že smo bili v vrvečem pristanišču Patrasu, ki so vrata v Korintski zaliv. Prav je bilo, da smo se vsaj ob slovesu poklonili apostolu in mučencu sv. Andreju, ki ima tu dve baziliki. Staro in novo. Saj je v tem mestu dauroval svoje življenje, da je izpričal vero v Učelnika: v Kristusa. Že pred obilnim ribjim lovom se je Andrej odločil zanj. Tako je bil z bratom Simonom-Petrom, Jakobom in Janezom prva četverica dvanajstih apostolov. Andrej je zadnja leta svojega življenja preživel v Patrasu, kjer je verjetno leta 60 za vlade cesarja Neron prišel pred sodišče. Tu je bil obsojen na bičanje in smrt na poševno postavljeni križ, na katerem je v mukah umiral dva dni.

Veličastni sta obe baziliki, ki sta nam na-

domestili in dopolnili srečanja, ki jih na tem potovanju kot romarji nismo doživeli.

Povratek

V nočnih urah, potem ko smo si v velikem mestu kupili ta in oni spominček, predvsem pa oljčno olje, smo se vkrcali na udobno grško ladjo *Mediterranea Sea Karageorgines Lines*, in se na njej dva dni odpočili od vseh naporov potovanja med oljkami, ki so nas celo potovanje spremljale in govorile o preteklosti in sedanjem življenju v Grčiji.

II.

NA POLJSKO IN K MARIJI V ČENSTOHOVO...

Apostolstvo sv. Cirila in Metoda iz Trsta, ki je organiziralo že enaindvajsetič zelo bogata ekumenska potovanja z enkratnimi srečanji in obiski predvsem samostanov po deželah vzhoda, si je 1983 zelo ambiciozno zastavilo načrt potovanja po privlačni Poljski in odmaknjeni Sovjetski zvezi.

Naš ekumenski duhovni vodja dr. Angel Kosmač se je dogovoril z rimsko agencijo *Opera Romana Pellegrinaggi*, da se tega »romanja« udeležijo tudi člani Apostolstva. Bile so

težave in problemi, a kdor se znajde in je vaju premagovati ovire, jih pač vedno reši.

Z vodstvom in rimskimi sopotniki smo se srečali v Rimu in sicer po skoraj neprespani noči v vlaku, saj smo stalno skrbeli, ali pridemo tja pravočasno. Zamude so na italijanskih vlakih nekaj običajnega.

Na poti na letališče nas je voditelj potovanja, g. Marcello, seznanil s problemi: ukrcaanje na letalo, carinski predpisi, predvsem pa prijava valute in dragocenosti, ki so jih gospe sopotnice izzivalno razkazovale. Pred prihodom na letališče Fiumicino smo v avtobusu tudi zmolili za srečno pot, a naj »hudobno« pri- pomnim, da je bila ta molitev na »romanju« naša prva in zadnja skupna molitev v avtobusu.

Potovanje je tehnično uspelo, a o romanju in bratskih srečanjih ni bilo ne duha ne sluha.

Ko se je letalo dvigalo in se je pod nami bleščalo v krasnem jutru Tirensko morje, je vsem zastal dih, ali bo vzlet uspešen, ali ne bo nekje počilo. Iz solidarnosti sem se obrnila do sopotnikov, vsi so bili neverjetno zbrani in skozi prste so drsele jagode na rožnem vencu.

Danes bi lahko rekli: »Kdor moliti ne zna, naj se na letalo poda!«

Let je bil zelo prijeten, posebno zame in za tiste, ki smo sedeli pri koncu.

Takrat, ko so nam hostese, mlade in prijazne Poljakinje, razdelile v lepih prozornih škatlah zelo vabljivo kosilo, si v ozračju začutil, da je napetost popustila, in tudi tiste, ki se doma branijo vsake pikantne hrane, so si tu marsikaj privoščile.

Za sopotnika sem imela poljskega pilota, ki mi je v lepi italijanščini, a z manjšim upoštevanjem psihoze letenja, razložil, da je vzlet manj problematičen kot... pristajanje. In glejte, ko sem se bila razbremenila mōre, ki me je tlačila že v vlaku na poti v Rim, in mi je kozarec vina razpršil vse strahove, mi je sopotnik spet priklical v zavest, da tveganja v zraku ni konec, (leteli smo nad 10.000 m višine s 1.000 km hitrosti). Spet sem stiskala moj mali rožni venec in obljubila angelu varuhu, da, če pristane na trdnih tleh, bom...

V Varšavi

V Varšavi smo pristali, ko je bilo sonce še visoko, a v avtobusu, ki nas je čakal na postaji, smo sedli skoraj v mraku.

Carinsko prijavo, ki smo jo izpolnili na letalu, smo tiščali v roki, stoječ v dolgih vr-

stah kar dve dobri uri. Pa smo nazadnje le pričakali, da so nam Poljaki dovolili vstop v njihovo domovino.

Ljubezniva gospa Ana, ki nas je sprejela na letališču, se je prizanesljivo nasmihala vsem našim težavam. Nismo jih vajeni in iz muhe naredimo konja. Sopotnice iz Rima, Barija in Neaplja so se zelo razburjale, ker na letalu niso napovedali višin in brzin in ne imena pilota v italijanščini. Vodnica, ki dobro govori italijansko, jim je razložila, da italijanščina ni mednarodni jezik. In zamera je bila potlačena. Isti večer nas je čakala zelo dolga in utrudljiva, 300 km dolga pot do Krakova, kjer naj bi takoj zasedli sobe in v sanjah spet doživljali vzlet in pristanek. Zdelo se mi je potem, ko sem ležala, da sedaj letim kar s posteljo vred, samo da si nisem bila svesta, ali je to postelja v Trstu ali na vlaku ali kje drugje, samo na Poljskem še ne. Prehitro so se vrstile vse te razdalje.

Krakov

Ni nam bilo jasno, zakaj smo morali pristati v Varšavi, ko ima Krakov tudi mednarodno letališče. Šele ob vrnitvi v Rim, mi je mlada redovnica Poljakinja, ki je sedela poleg mene, razložila, da iz Rima v Krakov in v Rim vozi letalo samo ob sobotah. Mi pa smo prišli na Poljsko v ponedeljek 6. septembra. Zato tista dolga pot iz Varšave v Krakov s starim poljskim avtobusom.

S Krakovom sem se bila že srečala pred nekaj leti, in zato mi ni bilo vse novo. Z veseljem sem pričakala jutro, ko se bomo odpeljali po mestu, da si ga ogledamo in prisluhnemo izredno bogati in razgibani poljski zgodovini.

To mesto je enkratno lepo, in vanj bi se rada spet vrnila, takrat pa brez kašlja in bronhitisa. Ravno ko so bile razlage najbolj zanimive, sem morala zapuščati skupino in se oddaljiti, ker me je napadal neusmiljeni kašelj in nisem smela izrabljati potrpežljivosti sopotnikov.

Marsikaj sem zamudila tudi prvi popoldan, ko sem morala v posteljo. In moja hvaležna misel naj gre k Ani in vozniku, ki sta mi v sobo prinesla kuhano vino in čaje, da sem bila drugi dan le kolikor toliko zmožna nadaljevati potovanje.

Krakov je zrastel na živopisani obali Visle. Naj vam zaupam, da mi je ta reka znana in

ljuba že iz otroških let, ko smo v večernicah brali: Vislavino odpoved, povest, ki se je odvijala ob reki Visli.

Mesto je tesno povezano s poljsko zgodovino, saj je na Wawelu na stotine umetniških spomenikov, ki pričajo, kako velik in pogumen je ta narod, ki pa je seveda skušal tudi osvajati sosede. Tu smo imeli izredno živahno vodnico, mlado in briljantno dekle, ki nam je pridzeto pripovedovala in razlagala.

Svetovno znani spomenik je gotska katedrala na griču Wawel, ki jo obkroža 18 kapel, v katerih sarkofagih počivajo poljski kralji, ki so bili tu kronani.

Počastili smo grob sv. Stanislava mučenca, ki se ni ustrašil samovoljnosti in strasti kralja Boleslava II. Po mučeniški smrti pogumnega škofa Stanislava ga je poljsko ljudstvo razglasilo za svojega zavetnika.

Videli smo tudi in stopali po Starem mestu, ki je pravi muzej zanimivosti. Posebno pozornost zasluži gotska palača Collegium Maius, v kateri je univerzitetni muzej jagelonske univerze.

Bližala se je ura kosila, in sicer dvanajsta, ko se na zvoniku Marijine cerkve prikaže postava, ki s trobento poziva meščane k molitvi. V tej cerkvi smo imeli zbrano bogoslužje pred oltarjem Čenstohove Marije. Videli smo neprecenljivi triptih v lesu, ki ga je dolgo klesal Wit Stwosza. Umetnino prištevajo med največje dragocenosti in lepote evropske gotike.

Turisti radi obišejo palačo Sukiennice na

Velikem trgu. To je velik bazar, kjer lahko kupiš razna blaga, preproge, usnjene izdelke in razne spominke poljske folklore.

Bili smo tudi v taborišču smrti Auschwitzu-Oswiecimu. Pogled na grozote, ki jih je nacizem in v njegovi družbi tudi fašizem prizadejal milijonom ljudi v drugi svetovni vojni, nas je zgrozil. Porazno je, da se po takih mučenjih človeka danes s tem ni prenehalo. Po celem svetu je človek bitje, za katerega zverinske politike iščejo vedno nova mučilna sredstva.

V Čenstohovo

Človek potrebuje tudi duhovnost in kotichek, kjer je sam s seboj in s svojim Bogom. Ta kotichek, čeprav ni bil zbran, je bila Čenstohova. Vanj so se zgrinjale množice Poljakov. Bil je 8. september, praznik Marijinega rojstva.

O Čenstohovi je težko pripovedovati, to je treba doživeti.

Na Jasni gori nam je bil na razpolago predstojnik pavlincev in nam razkazal bogastvo galerij, ki ga je v stoletjih zbral in čuval poljski narod.

V kapeli čudodelne Marije, katero Poljaki tako vneto častijo, smo imeli, stisnjeni v prezbitteriju, lepo sveto mašo. Nas Slovencev je bilo deset. A med nami nobene pevke, da bi Mariji lahko izpričali našo ljubezen z lepo pesmijo. In to je bilo tudi moje skrito trpljenje. Nisem pevek. A pri ljudskem petju se le ojunamim in sem zelo srečna, če lahko zapojem.

Tržaški škof Lovrenc Belomi somašuje z dr. Pavletom Zablatnikom in koroškimi duhovniki na Dragi 1983 (fotomladika)

Ko smo klečali v prezbiteriju Marijinega oltarja, so nas na treh straneh obdajale množice vernikov, ki so hotele vsaj videti in pozdraviti Marijo. Da je v cerkvi red, skrbijo uniformirani reditelji.

Ko sem skušala razbrati z Marijinega obraza, ki je pred dawnimi stoletji doživel sovražen napad, kaj je na njem, kar tako privlačuje Poljake, da so ji tako sinovsko vdani, sem v njenem žalostnem obrazu spoznala tudi obraz naše Svetogorske Kraljice, ki je tudi trpela z nami in bila z našim narodom večkrat begunka.

Ali jo imamo mi Slovenci dovolj radi? Ali romamo k Njej z zaupanjem kot Poljaki k svoji Črni Mariji?

Iz prijetnega motela v Censtohovi smo med potjo obiskali Železovo Wolo, rojstno hišo velikega poljskega skladatelja Friderika Chopina. Mali, udobni dvorec, skrit v zelenju v lepo oskrbovanem parku z jezercem in vodometi, je rojstna hiša tega velikana klasične glasbe, ki je podaril svetu nokturne, barkarole in preludije.

V parku doma so ob praznikih koncerti. Na skladateljeve klavirje igrajo slavni koncertanti, ljubitelji glasbe pa sedijo v parku in poslušajo glasbo.

V hiši igra mladi Poljak Chopin.

Ne, iz hiše plava njegov duh. Njegovo srce je njegova rodna sestra prinesla na Poljsko in počiva v Varšavi v cerkvi sv. Križa.

Obiskali smo tudi rojstno mesto svetega očeta Janeza Pavla II., Wadowice, in se vpisali za spomin v knjigo, ki je tam ob njegovem krstnem kamnu.

Vračali smo se v Varšavo, ki je ob prihodu nismo videli. To je popolnoma obnovljeno in moderno glavno mesto 30-milijonske republike Poljske.

Zgodovina tega mesta ob Visli je bolj tragična kot zgodovina katerega koli evropskega mesta. Od svojega nastanka pred sedmimi stoletji je bila Varšava trikrat razrušena in trikrat je znova zrasla.

Temu mestu so nekoč pravili: »Vzhodni Pariz«, »Mesto miru«, »Mesto mladosti« in še »Neuklonljivo mesto«.

Vse to nam je razkazovala in z navdušenjem razlagala gospa, ki je pripravila za nas dokumentaren film, kakšna je bila Varšava ob koncu vojne, ko se je Hitler zagnal vanjo z vso močjo in besom. Od lepega mesta so ostale samo ruševine. Poljaki so že po prvem napadu nanj leta 1939 poskrili, kar se je dalo zakopati in

odnesti. Prednost je imela velika kraljeva palača, na katero je ljudstvo navezано. Sedaj končujejo v njej velika obnovitvena dela. Za njeno obnovo so veliko prispevali prijatelji Poljske, ki živijo v tujini, in razne dobrodelne ustanove doma.

Stanovali smo v Hotelu Orbis-Forum tako pred odhodom v Rusijo kakor po vrnitvi na poti domov. Sobo sem imela v 29. nadstropju. Malo vznemirjena sem vprašala prijaznega sopotnika, ki nas je »pogumno prenašal«, kako se spi v 29. nadstropju, pa mi je nagajivo odgovoril, da tako kot v prvem.

Na žalost pa mi višina ni dala spati, še manj pa stalni ropot in šum klimatske naprave, ki se je ni dalo izklopiti. Celo noč sem imela občutek, da sem na morju ali na letalu.

Zato sem si zaželela svojo skromno in mirno domačo sobico, kjer mi samo v zgodnjih jutranjih urah žvižgajo kosi pod oknom in valovi butajo ob prod na barkovljanski obali.

III.

V SOVJETSKO ZVEZO

Po krajšem srečanju z Varšavo smo se mrzlično pripravljali na odhod v Sovjetsko zvezo.

Pred vstopom v Rusijo sem na leningrajskem letališču na carini doživela malo neprijetnost. Pri sebi sem imela knjižico: Novo zavezo. Pri pregledu prtljage so mi jo našli in hoteli vedeti, komu je namenjena. Dejala sem, da je moja osebna in da se ob nji učim ruščine. Zelo vestna tovarišica je zahtevala, naj nekaj preberem iz nje. Preizkušnjo nisem prav dobro prestala. Potem mi je knjižico napisala na carinsko prijavo. To se pravi, da sem jo morala prinesiti nazaj. In ob odhodu iz Sovjetske zveze je carinik res zahteval, naj pokažem knjigo. V njegovo presenečenje sem jo poiskala v kovčku in mu jo pokazala.

Srečanje z Leningradom je bilo zelo »hladno«. Ko se je letalo Aeroflota dotaknilo vzletne steze, je namreč rosil dež in termometer se je dvignil samo 3° C. Kazalec na uri pa smo pomaknili za dve uri naprej.

Sprejel nas je ogromni 30. nadstropni Hotel Pulkovskaja. V lepi restavraciji s tisoč in več sedeži smo posedli k zelo okusno pripravljeni mizi. Ozračje je bilo zelo razgibano, saj je pri kosilu in večerji igral orkester in zvečer nas je celó razveseljevala mlada pevka, ki je bila včasih še preglasna.

Jedilniki so bili zelo pestri in bogati, in res

ni bilo treba oditi od mize nepotešeni, čeprav nam vse pripravljene jedi niso bile všeč. Tako sem z nezaupanjem tudi poskusila črni kaviar, ki pravijo, da je najboljši. A me ni navdušil, čeprav razvajeni sladokusci trošijo zanj velike vsote.

Dolga je bila vožnja po mestu in predvsem po Nevskem prospektu, preden smo prišli do pristanišča ob Nevi, kjer se ta izliva v Finski zaliv.

Ustavili smo se najprej ob veličastni baziliki sv. Izaka in tu so se začela razočaranja. Bazilike nam ni bilo mogoče obiskati. To je muzej, ki je odprt ob določenih dneh in urah, in moraš imeti predhodno dovoljenje in kupljeno vstopnico. Imeli smo pičlo srečo! Ogledovali smo si jo od zunaj, tako, da smo jo dvakrat obkrožili z avtobusom, čeprav so drugi turisti čakali v vrsti za vstopnice. To nam ni bilo dovoljeno, ker moraš obiskovati mesto po določenem programu.

Naša mlada vodnica Svetlana kar ni mogla razumeti, kako da nam je toliko do tega mogočnega »Izakijevskega sabora«.

Katedrala je eden izmed najlepših božjih hramov na svetu — tako v arhitekturi, ki je kombinacija Sv. Petra v Rimu in Sv. Pavla v Londonu; v notranjosti je izredno bogato okrašena. In polna čudovitih mozaikov in stebrovja iz marmorja in celo iz dragocenega malahita.

Ker nam zgovorna Svetlana ni mogla ustreči, je bila potem toliko bolj zgovorna ob drugih razlagah, ki nas niso tako pritegnile.

Leningrad, nekdanji Petersburg in pozneje Petrograd, je mlado mesto, saj ga je ustanovil car Peter Veliki okrog leta 1700, a sedaj presega že štiri milijone prebivalcev. Med Finskim zalivom, med Nevo in njenimi pritoki, je nad sto otokov, zato mu pravijo kar ruske Benetke.

Očarala nas je zunanost Zimskega dvorca ob Nevi in lepe pastelne barve tudi drugih sosednjih palač. Zimski dvorec Petra Velikega je sedaj muzej Ermitage; njegovo pročelje je sinje modre barve, ki pa ni nič prikrajšan za svojo lepoto, čeprav so vode Neve temne in svinčeno sive.

Ermitage smo obiskali v zgodnjem popoldnevu. Ima neprecenljive bogate galerije, da jih lahko primerjaš z Louvrom v Parizu ali s Pradom v Madridu. Razkošne so njegove dvorane in pričajo o evropski zagledanosti Petra Velikega, ki je hotel iz takratne Rusije napraviti evropsko deželo.

Otroci kolonije SLOKAD v Dragi 1983

Bili smo tudi v Petrovem dvorcu ob finskem zalivu. Do dvorca smo se pripeljali po Nevi z gliserjem. Tu so bolj vznemirljive potnice doživele šok, stroj je namreč nepričakovano odpovedal, in obtičali smo na pol poti.

Po polurni zamudi smo srečno nadaljevali pot in pristali v neposredni bližini dvorca, ki nas je vse po vrsti osvojil s svojimi prostranimi parki, z belimi brezami, ki so s svojimi obsutimi listi zlatili razkošne drevorede in stezice.

Veličastni so vodometi in vodnjaki, ki prevzamejo obiskovalce z igro vode, ki se poigrava s sončnimi žarki.

Pravo nasprotje pa je bil ogled mračne in moreče Petropavlovske trdnjave.

Ko nam je vodnica odpirala vrata ječ in ogorčeno govorila o takratnem trpljenju kaznjencev, se mi je vrinila misel: Kako neki so videti današnje ječe? Kako Gulagi?

Kdaj bo posijalo tisto sonce svobode, da bodo mladi vodniki obiskali Gulage z isto ogorčenostjo, kot je bila polna lepa mlada

Svetlana, ki nam je govorila o nekdanjih jetnikih v carski Rusiji?

Ali si je ona kdaj postavila to vprašanje?

Ob 12.h smo se zbrali v katoliški cerkvi za nedeljsko sv. mašo. Domačih vernikov je bilo menda le par. In vse je izpadlo tako revno. Maša je bila v italijanskem jeziku. Ugotovili smo tudi, da do te cerkve ni še prodrli pokoncilski duh. Revna je in prav bi bilo ji kako pomagati.

Parki, pozlačene in modre kupole, spomeniki nekdanjih carjev na konju, prostrani trgi, palače, ki vse govore o Petru Velikem. O njem smo marsikaj slišali, a nas, »ekumenske romarje«, je bolelo, da nismo prišli do nobenega srečanja, da nismo prisostvovali nobeni bogati pravoslavni liturgiji.

Na teh ogledih si premišljeval, kar si bil prebral v Tolstojevih romanih, premišljeval o verzih velikega Puškina, kateremu je Leningrad postavil veličastne spomenike, skušal si prisi priklicati v spomin Gogoljeve črtice, lepe oise v romanih Dostojevskega; in zato je tlela v nas želja, da bi se srečali z dobrim ruskim človekom, ki rad razmišlja, se potaplja v glasbo, temu človeku da bi pogledali v oči, da bi mu stisnili roko in z njim zapeli Alilujo.

A ruski človek so bili za nas samo »politično zgrajena« vodnica in hotelski uslužbenci, ki se naučeno priklonijo gostu in molčijo.

V Moskvo

Z nočnim vlakom, ki je zelo udoben in mu pravijo »Krasnaja strela« (Rdeča puščica), smo se zvečer odpeljali v Moskvo, kamor smo dospeli zjutraj.

Prvi naš ogled Moskve je veljal Kremlju na Rdečem ali nekoč Lepem trgu. Vsak izmed nas je bil seznanjen, kako nenaklonjen je sedanji režim krščanstvu, ki je bilo do oktobrske revolucije tesno povezano z državo.

Lepote in prostranost Kremlja so nas tako prevzele, da smo občutili vso veličino in bogastvo nekdanje pravoslavne cerkve. Vse zlate kupole in zlati križi številnih cerkva, ki se bleščijo v soncu, pa so kmalu tudi razlog malodušja.

Vse te mogočne in enkratno lepe stavbe so danes le muzeji, ki jih lahko obišeče v spremstvu vodiča.

Za bogoslužje je baje odprtih le nekaj manjših cerkva v periferiji Moskve, tj. več kilometrov iz mesta. Ogledaš si jih lahko samo ob uri bogoslužja.

Kremelj je trdnjava z nazobčanim obzidjem, ki so jo v središču prestolnice zgradili moskovski knezi za obrambo pred sovražnimi vojskami in ljudskimi nemiri.

Tu sta živela patriarh in car, tu je utripalo narodovo srce.

V velikih zgodovinskih trenutkih so se napotile množice proti temu svetemu kraju, da bi izrazile svoje veselje, stiske ali jezo.

V Kremlju se bijejo razni stili: gotski, bizantinski, italijansko renesančni.

Cerkvam so podobni tudi dvorci s kupolastimi strehami, z barvnimi strešniki in pestro okrašenimi pročelji.

Stojim pred baziliko blaženega Vasilija in se je ne morem nagledati. Včeraj smo bili tu. In danes je še lepša kot včeraj. Poznala sem jo z raznih fotografij, a v resnici je mnogo lepša. Gledam jo, a ne vidim vsega njenega bogastva.

Najvažnejša le stolnica Uspenskij, cerkev Marijinega vnebovzeta. V njej so nekoč kronali carje. Zgrajena je bila 1475-79. Dela je vodil italijanski arhitekt Aristotele Fioravanti. Zelo lep je ikonostas, pred leti so bile odkrite in obnovljene freske. Vredna izredne pozornosti je ikona sv. Jurija iz XII. stol., ki je prišla iz Novgoroda. Zelo lepo je velika ikona Odrešenika (Moskva 1340).

Pred ikonostasom je veličastni tron Ivana Groznega, iz leta 1551.

Vodnik Nikolaj nam je neutrudno govoril in nival pred nami zgodovino in življenje carjev, a je vedno mojstrsko obšel življenje pravoslavne Cerkve, ki je Cerkev molka, ali še točneje Cerkev na križu.

Mislimo si in upamo, da jutri, ko obišeemo 70 km oddaljeni Zagorsk, nekdanj duhovno središče »Svete Rusije«, in bomo stopili v to bogato srce Rusije, ne bomo odšli tako obubožani, kot smo odhajali iz Kremlja, kjer so nam razkazovali samo muzeje.

Pred odhodom iz Moskve smo videli tudi Novo-Devič Manastir. Je značilen utrjen samostan. V utrdbi je pet cerkva in staro pokopališče za ugledne osebnosti.

Zelo bogata je še vedno na freskah in znamenitih ikonah katedrala Smolenskij.

V Zagorsk

Zagorsk je velik samostan, Lavra Sv. Trojice, zgrajen v srednjem veku. Dragocene so ikone

Stolna cerkev Vnebovzetja (1559-1585)
v samostanu Zagorsk

v katedrali Marijinega vnebovzetja ali Uspenskij, zgrajeni v 16. stoletju.

Dan se je nagibal k večeru, ko smo stopili v ta božji hram. Bil je poln vernikov, predvsem žena. V cerkvi je bil polmrak, le pred ikonostasom in ikono sv. Sergija Radoneškega so gorele rdeče lučke. Peli so večernice. Odpev je bil vedno isti: »Gospodi, pomiluj.«

Verniki so se vrstili ob poljubljanju relikvij sv. Sergija.

Zagledala sem se v milino ikone Vladimirske Marije.

Po samostanu nas je vodil mlad menih. Bil je malo zgovoren in je bil videti slabega zdravja. Obiskali smo tudi muzej, ki je bogat na ikonah in ima dragocene eksponate cerkvene umetnosti.

Zelo zabavno je bilo, ko smo si morali natkniti copate, da nismo pokvarili podov, ki kljubujejo že stoletja in pričajo o nekdanji veličini Zagorska.

Ko smo zapuščali samostan, smo se ozrli v visoki zvonik, zgrajen na več nadstropij, delo italijanskega kiparja Rastrellija.

Še ko smo se oddaljevali od cerkve, iz katere je žalostno in milo odmevalo petje vernih žena ali »babuške«, sem v duhu spremljala njihovo prošnjo: »Gospodi, pomiluj.«

Soditi o verskem stanju v Sovjetski zvezi je zelo težko. O tem ni uradnih podatkov.

Samo molk!

Pravoslavni predstojniki so oprezni in zato je tvegano ustvariti si pravo sliko. Ostanajo nam le zunanji znaki, iz katerih lahko potegnemo le nekatere ugotovitve.

Patriarh Pimen, ki vodi rusko Cerkev, je dal pred leti tujim dopisnikom kaj čudno izjavo in sicer, da ima ruska Cerkev popolno svobodo, predvsem za verski pouk tistih, ki obiskujejo cerkev.

Rusko pravoslavno krščanstvo, tako piše dr. Perko, dekan teološke fakultete v Ljubljani, dejansko ohranjajo verniki. Koliko je teh, se ne ve. Med temi, in to smo videli v Zagorsku, so večinoma ženske, skromne »babuške«, in ravno te posredujejo svojemu mlademu naraščaju versko vzgojo in spoznanja.

Razveseljivo in spodbudno pa je dejstvo, da je verski čut prisoten pri številnih izobražencih, ki v svoji notranjosti živijo in zorijo za božjo ljubezen.

V listih na Zahodu pogosto beremo o porastu zanimanja za vero med ruskim narodom in tudi med mladino, ki išče Boga. A verski pouk je mladini do 18. leta prepovedan.

Zavedati se moramo, da je ruski človek in predvsem mladina že dolga desetletja pod vplivom in pritiskom protiverske propagande.

V Sovjetski zvezi je biti veren znamenje zaostalosti in nasprotovanja družbeni ureditvi.

Cerkev nima možnosti širjenja evangelija. Verskega tiska ni. Turisti bi zelo radi kupili kopije ikon. A teh ni dobiti.

Mogoče se oblasti boje, da bi jih kupili Rusi, to pa bi dišalo po verski propagandi.

Zato bodimo prepričani, da narod, ki ohranja svojo vernost tudi brez zveze s Cerkvijo, da človek, ki ima v sebi neko hrepenenje po religioznosti, po transcendentnem, bo našel Boga.

Dr. Perko še dodaja, da je mogoče čudno zadržanje ruske pravoslavne Cerkve posebna življenjska modrost, pa tudi trdna vera v končno zmago krščanske stvari, vera, ki je prepričanje, da potek zgodovinskih dogajanj ne urejuje človek, ampak Bog.

Pot v Vladimir in Suzdal

Ta pot iz Moskve je bila zelo dolga, a prijetna.

Vozili smo se skozi smrekove in brezove gozdove. Zlato se je bleščalo v krošnjah belih brez in zlato njenega rumenega listja je pokrivalo podrast. Vitke breze so šumele in nam, mimoidočim obiskovalcem, pripovedovale čemu vse so bile priča v stoletjih.

Med potjo so nas razveseljevale male, živo pisane lesene izbe: ruske domačije.

Izba ob izbi.

Vsaka s svojim vrtičem, ograjena z lesenim plotom, a dobre sosedje med seboj, da si ob prvi stiski priskočijo na pomoč.

Kako rada bi si bila ogledala katero teh izb in bila njihov gost, veliko rajši kot tujka v visokem nebotičniku-hotelu.

Suzdal je zanimivo mesto. Nam je bilo všeč tudi zato, ker smo v njem lahko nakupili razglednic, znamk, spominkov in značk.

To mesto je pravi biser ruske umetnosti in arhitekture. Videli smo njegov Kremelj, stolnico Rojstva, samostan Obiskovanja Matere božje, cerkev sv. Vasilija in Aleksandra Nevskega. Mesto je pravi samostan.

Prisluhnili smo pripovedi, kako so ruski carji v te samostane zapirali žene, ki jim niso dale prestolonaslednika, žene in sestre, ki so jih ovirale pri njihovem razbrzdanem življenju...

Ob vožnji skozi Leningrad in Moskvo smo videli, kako visoko je cenjena enakopravnost žene z možem. Radovedna pa sem, kako bi se

počutile naše feministke in tudi zagovornice ruskega sistema; npr. tržaška gospa, ki živi v Trstu v razkošni vili z vsemi elektronskimi napravami, da se ji vrata odpirajo, ko se »ona« pojavi na pragu. Kdo ve, kako bi se počutila, če bi njej, goreči zagovornici r. s. stisnili v roko težko metlo, da bi pometla vso umazanijo, ki se je nabrala, recimo ob Kanalu...

Vsako delo je častno!

Tudi v Sloveniji sem videla žene pri tem delu. A te so bile mlade in krepke. Tu pa so se mi zasmilile. Bile so priletne in so že v ranem jutru, ko smo se mi vozili mimo njih, vdano in prizadevno z nekakim kavljem v roki čistile tramvajsko progo. Slični prizori so se ponavljali povsod, predvsem pri nelepem in nelahkem delu.

Srečali smo jih tudi na gliserju, kjer so nadzorovale vozne karte pri vkrcanju, in še pri vožnji mestnih avtobusov in tramvajev.

Zvedela sem, da so pri vodilnih mestih bolj malo zastopane.

Naši moški sopotniki so dali priznanje ženam, ker znajo res vestno skrbeti za mestno čistočo, saj metlo sučejo žene, katerih je to delo odlika.

Mislím pa, da bi te starejše žene prav gotovo našle v svojih domovih, ob zaposlenih mladih materah, dovolj dela z vnuki in v gospodinjstvu.

Zadnji dan našega bivanja v Moskvi je bil določen, da bomo prisostvovali sv. maši v eni izmed dveh katoliških cerkva in da si bomo pod vodstvom vodiča ogledali Tretjakovsko galerijo.

Pogled na starodavno rusko mesto Suzdal (16. in 17. stoletje)

Vodstvo, ki je organiziralo naše potovanje, je zdaj razburilo naše duhove.

Edino znamenje naše vernosti je bilo, ko smo se v zgodnjih jutranjih urah potihoma zbrali v sobi naših duhovnikov, kjer smo prisostvovali sv. maši.

Brez petja. V tišini, kot prvi kristjani v katakombah.

In ravno javno bogoslužje, ko bi lahko izpričali našo vernost, je vodstvo odpovedalo. Tako je tudi odpadel skupni ogled slavne galerije.

Vodstvu se je zdelo pomembnejše, da pospremi »romarice« iz Rima in Barija, da si nakupijo jantarjeve ogrlice, srebrne lisice, domača platna in glasbila.

Vse lepo in prav, če imaš seveda denarnico polno dolarjev in je nakupovanje tvoj glavni cilj.

Ogorčeni smo se takoj po kosilu odpravili

v Tretjakovsko galerijo, da vidimo slavne ikone, kot je Vladimirska Bogorodica iz XII. stol., Rubljova sv. Trojica, ki ima zelo velike dimenzije. Na istih stenah visi tudi Donska Bogorodica, ki je polna miline.

Koliko duhovnosti so umetniki lahko izpričali na teh podobah!

Ikone so razstavljene v dveh dvoranah in pri vsaki smo lahko postali le nekaj trenutkov. Priganjal nas je skorajšnji odhod na letališče. V hotel smo se morali vrniti s podzemsko železnico. Ker smo vedeli, da hrani muzej bogate zbirke ruske umetnosti od zgodnjega veka do danes, smo se s težkim srcem poslovili od njega.

V večernih urah smo odleteli iz Moskve spet v Varšavo in zapustili obširno deželo, ki nas je obogatila s svojo umetnostjo in spoznanji, kateri pa želimo, da bi kmalu posijalo vstajenjsko jutro.

BRUNA PERTOT

Zlata ribica

Neizmerno število živali trpi in se veseli življenja v družbi človeka: od mačke, psa in kokoši navadnih zemljanov pa do leva in kače, s katero se ponaša gizdavi ekscentrik. Človek meni, da je nad živaljo in včasih se mu to tudi posreči. Človek ima živali rad. Zanimivo bi bilo vedeti, kaj menijo živali o tem. To svojo ljubezen pa z neverjetno lahkoto združuje z ljubeznijo do slastno pripravljenih jedi. Kaj bi vihali nosove! Kdor ostaja brez teka pred sočno pečenko, naj prvi vrže kamen. Svojemu teku torej žrtvujemo včasih najljubkejša bitja in ostajamo pri tem popolnoma mirni, celo nad vse zadovoljni.

Vprašujem se (a ne samo jaz), ali bi se bilo moglo človeštvo prebiti brez tega žrtvovanja. Ne sedaj, ko je že prepozno. Ali v začetku, ko se je začela ta naša človeška doba na tem delčku vesolja. Ali ni bila ena od naših usodnih napak tudi ta, da smo segli po tujem življenju, zato da bi služili svemu! Vemo, da zgodbe, ki se je tukaj le odvila ni mogoče popraviti. Napi-

sana je. Napisal jo je človek na platno časa, ki je tu in tam tudi dobro, a je tu in tam tudi zapacano, tu lepo in tam grdo in bo ostalo, dokler se bo vrtela zemlja.

Človek in žival: človek je začel dajati, zato da bi prejemal, seveda. Vendar se je tudi ta daj-dam podvrigel zakonu evolucije in po vsej verjetnosti je šlo po sledečih stopničkih: koristnost, vzajemnost, simpatija, prijateljstvo, ljubezen. Tako torej: ljubezen! Ne tista do pečenke, temveč tista prava, nepreračunana, ki se veseli življenja in zdravja teh naših zapostavljenih sopotnikov skozi prostor in čas. Danes lahko rečemo, da imamo žival radi. Veseli smo se njih družbe, lepote, igre, iznajdljivosti in hudomušnosti. Mar ne pripovedujemo, da se naš muc nasmiha? da nam pes mežika? da je bila opica resno v skrbeh, ker smo ostali dalj časa zdoma? Blizu so nam: sesavci so, kakor mi. Dihajo prav kakor mi, potrebujejo čistega zraku kakor mi in če se v kakšnem kotičku našega planeta prekucne red, v katerem živimo, plačujejo enak davek, kot mi.

Ravnovesje v naravi se vse maje in krha, zato se pametnejši in recimo čustveni del človeštva vse bolj in bolj

Cleveland je dobil novega pomožnega škofa Slovenca Edvarda Pevca. Na posevčenju sta bila tudi mariborski škof Kramberger in torontski pomožni škof Ambrožič

oklepa vsega, kar ga na naravo veže, ali vsaj nanjo spominja: od preproste rastline do zahtevne živali. Izbira pa gre po okusu, psihi, času in žepu. Tudi, seveda.

»Gojil bom ribo. Pravzaprav ribe,« napove on nekega dne. V možganih se mu odvija film, v filmu naj-sodobnejše opremljen akvarij, v akvariju najredkejše ribe in dno, kot bi ga izrezal iz oceana. Kadar on izbira, izbira pač v presežniku. »Ribe?« gleda ona skozenj, slišala je le napol. »Kdo jih bo pa lovil, ubijal in čistil?« V mislih se izprašuje, v kateri konec že tako in tako majhnega vrta kane postaviti ribogojnico.

»Ah, je, je prav biti prismojeni! Ribe za okras, vendar, za estetiko! Si razumela?« Je in ni. Skozi misli ji priplavata dve ljubki ribici: ena rdeča in ena prav zlata, v majhni skalni vdolbinici, nekje sredi vrta ali morda v stekleni vazi. »Ljubko« se mu nasmehne. »Riba ni pes, da bi mazal ali da bi moral posebno skrbeti zanjo.« Zamera, ker ni marala v hišo psa, je še vsa sveža.

Nedelja popoldne je in ona gori od želje, da bi kam odjadrala z njim. Toda ne: ves je zatopljen v branje. Naslovi: »Kako skrbimo za rastline v akvariju, Sladkovodne ribe, Moderen a-

kvarij« itd, itd. Cene: Petnajst tisoč! Poleg hobija za školjke še to! In vse to za dve ribici, tisti, ki ji še vedno plavata skozi možgane. Ali to je samo začetek. Kmalu prične živčno skakati po hiši (on). Hoče sintetično vato, nylon nogavico, prgišče premoga. Njo prične resno skrbeti, ali mu je sploh dobro. »Za filter!« ji zatuli na uho ob prvem vprašanju.

Nato pridejo še vrečke peska, prodaja in rastlinice, ki jih je privlekel od neznanu kod. Joj, kaj bo iz tega!!! Akvarij vendar! Le kako bo vse to stalo v vazi sredi omare? Pa stoji vse to in še mnogo drugega.

Spet je nedelja. V salonu se je maralo marsikaj umakniti (poleg omare tudi maček, ki nima več vstopa in je ves pobit), moralo umakniti, smo rekli »vazici«, ki se je preko tedna podaljšala in zrastle v meter dolžine, pol metra širine, da o višini ne govorimo. Razsvetljen je ta njegov mini ocean; umetna črpalka mu dovaja kisik, filter mu čisti vodo, termostat mu zagotavlja ustaljenost temperature, termometer mu jo meri, na dnu plavajo tanko načipkane alge in školjke: vmes plavajo in čemijo ribe in ribice. Od kod so pripravljale? O, iz Braziliije, Amazonije, Južne Amerike in Tajlandije in Mehike, zakaj iz teh dežel prihajajo

ti biseri, ki jim je narava, kot pticam, dodelila najlepšo lestvico barv. Ponašajo pa se z lepoto oblike, plavuti in zlasti repa.

Vse od kraja imajo odlično razvit čut za vonj in okus in že iz oblike telesa moremo vedeti, kako katera živi. Navpično ploščate se gibljejo v podvodnem rastlinju, vodoravno ploščate žive na samem dnu. So take, ki skrivajo mladiče v gobcu, kot na primer *Sphaerichthys*; *ihthis* v grščini pomeni riba; in take, ki izpreminjajo barve ob času ženitve (in to so samci, ki se hočejo za priliko pokazati lepše). Mnoge zadobijo barvo okolja, v katerem živijo, pravimo, da se mimetizirajo in se tako lažje skrijejo. Je riba, ki s pljunkom vode zadene žuželko, ki leti mimo; taka, ki z neke vrste kljunom koplje v dno in taka, ki skoči na suho, ko mora izleči jajčeca, ki zorijo izven vode in švigne zopet v vodo, ko je opravila važno dolžnost.

Vse te zanimivosti spadajo v svet akvarija, v katerega je hotel človek prenesti del stvarstva, ki bi ga sicer morda nikoli ne videl. Vendar ostaja ta svet še poln skrivnosti; zelo težko ali celo nemogoče je razločevati samca od samice. Pri pticah so samci navadno lepši od samic, pri ribah razlike sploh ni.

V skrivnosti rib se je zapletel marsikateri učenjak; življenje se mu je ob njej izteklo, a marsikatera skrivnost je ostala skrivnost.

Kako pa akvarij? Namreč »njegov« akvarij. Odpotovati mora. Službeno. Nujno. Na belem dolgem listu pa zapisanih sto in ena zapoved: od vsakodnevni dolžnosti prehranjevanje z mušicami, mrčesom in golaznijo, tja do čiščenja dna in menjave vode, ki mora vsebovati to in ono, ne sme pa vsebovati onega drugega... Ne, ne. To odgovarja nekako negovanju petih razvajenih psov in desetih mačk.

»Vas bom že jaz prevzgojila,« zažuga ona s prstom po vodi in brž odskoči. Da, ljuba moja, tudi riba grize, če ji groziš. In še kako!

V medsebojnem žuganju in površni

negi, akvarij kaj kmalu propade. Nazadnje plava v njem samo še *Carassius auratus*, to je prav tista rdeča ribica iz Japonske in Kitajske, ki šviga po vodah naših parkov in mestnih vrtov ter v domačih steklenih vazah. Morda je prav tista iz pravljic vseh krajev in časov.

Ribič je ujel zlato ribico. A ribica je izpregovorila in rekla:

»Ne, ne, dragi moj!«

Ribica mu je z gobcem brizgnila vodo v oko in ga nahrulila:

»Fej te bodi!«

»Česa naj me bo sram?« se je začudil ribič.

»Biti človek,« je odgovorila.

»Ta je pa nova,« se je razhudil.

»Če me izpustiš, ti podarim nekaj, s čimer boš postal silno bogat.«

Brž jo je vrgel v valove, ona pa mu je z udarcem repa zalučala v čoln morskogobo.

»Kaj pa naj počnem z njo?«

»Obriši vsa morja, tolmune in reke sveta, ki si jih zapackal, da ne bo moj rod po tvoji krivdi izumrl.«

Tako je rekla ribica in izginila v zelene globine.

ALBERT MIKLAVEC

SNEG KOPNI

*Sneg kopni,
hribi so zdaj daleč,
vse že zeleni,
tudi moja duša...*

*Zvezde so svetlejše,
sonce gnezdi v hrastih,
zbuja liste,
vabi ptice,
trosi cvetje...*

*Naj posveti
tudi v mene,
da še v meni
bo pomlad!*

Kadar se lastovka ne vrne

Vse je bilo pripravljeno za začetek predstave. Za kulisami so se drenjali mladi igralci, režiser jim je dajal še zadnja navodila, na odru so se razporejali palčki za nastop...

Prostorna kraška votlina v kraljestvu palčkov je odsevala v zamolkli rdeči svetlobi. Sivkasti leseni kapniki so medlo odbijali svojo prosojnost na pisane obleke igralcev in risali magične podobe na maskiranih obrazih. Pravljica v pravljici.

V polni dvorani v neki večji kraški vasi ob morju je medtem vladal živžav. Starši, babice in dedki ter drugi sorodniki vse do tretjega kolena, ki so jih mladi igralci ob zaključku šolskega leta povabili na svoj nastop, so zavzeto pričakovali, kdaj se bo zastor dvignil.

Pozvonilo je že drugič, nemir v dvorani se je umikal ob stene, v napeti tišini je občinstvo skušalo priklicati s ploskanjem začetek igre. Zastor pa se ni dvignil.

Nekaj se je zataknilo. Režiser je namreč opazil, da na odru ni najvažnejšega igralca, dvornega norčka.

»Kje je norček?« je polglasno vprašal ozadje.

»Franko, Franko!« so glasneje ponavljali za kulisami.

Franka ni bilo ne na odru ne za kulisami.

»Brez njega ne moremo začeti,« je nervozno ugotavljal režiser.

Sekunde so se sprevrgle v minute. Palčki v dolgih belih bradah, razporejeni na odru, so se začeli prerivati. Cukali so se za brade, si odkrivali rdeče kapuce in sam kralj je ob kraljici Alenki izgubil potrpljenje. S papirnatim žezlom je udaril nekoga po glavi. Vile ob prestolu so se zasmejale, napeto pričakovanje se je rahljalo...

Norčka še vedno ni bilo.

»Kam se je vdrl ta otrok?« je vznemirjeno ponavljala v zakulisju učiteljica

ca Slavica in mrzlično iskala Franka. Stekla je na dvorišče, a tudi tam ga ni bilo.

Franko je medtem sedel na klopci pred vhodom v dvorano in se zabaval s sovrstniki.

»Kdo bi se potil v tej junijski vročini za zatohlimi stenami,« si je mislil.

Njegova pisana glumaška obleka je pritegovala pozornost mladih. Občudovali so jo, vlekli za drobne kruguljčke ob pasu in na kapuci, se smejali in dražili Franka.

Pravzaprav je Franko nujno spadal v tak otroški svet, v njem se je najboljše počutil. Bil je droban, živahen in prikupen devetletni šolarček. Njegovi črni kodrasti lasje so mu ljubko pokrivali čelo, njegove prodirne svetlikajoče oči so osvajale vsakega, njegov nastop je pritegoval pozornost. Vsi so ga imeli radi: v šoli, doma, med prijatelji... Skratka, Franko je bil srčkan dečko. Še eno lastnost je imel. Kazal je izrazit odrski talent za komične vloge, zato so ga ob zaključni šolski prireditvi izbrali za dvornega norčka v Ribičičevi igri V kraljestvu palčkov.

»Franko, hitro na oder!«

Brž ko je dečko zaslišal svoje ime, je kot vzmet poskočil, da so mu kruguljčki veselo zacingljali, in stekel na oder.

Zastor se je končno dvignil, predstava se je pričela. Reflektorji so močnejše zarisali pravljicične barve na spečo Matjaževo vojsko in burili domišljijo pri igralcih.

Palčki so se prebujali, kralj in kraljica sta oživila, norček pod njunim prestolom je zaspano stegnil svoje komolce in si pomel oči.

Igra je osvajala. Mamice so z očmi iskale svoje ljubljence na odru, dedki so ponosno gledali svoje vnuke, otročad tik ob odru je kazaje s prsti in šepetom izražala svoje zadovoljstvo.

Otroški zbor iz Steverjana
na Mali Cecilijanki 1982
v Katol. domu v Gorici

Od vseh se je najbolje izkazal dvorni norček. Igral je sproščeno, prikupno, doživeto...

»Mi preišljujemo,« je sredi igre v počasnem nizkem tonu zavzeto modroval pred kraljem. Oponašal je njegovo kraljevsko nemodrost in papagajstvo. Glumaško je našobil drobne ustnice, z desnim kazalcem markantno odprl nagubano čelo, hudomušno poškilil na dremajočega kralja, kar je vzbudilo smeh v dvorani, ter ironično še enkrat poudarjeno pripomnil:

»Mi pre-mi- šlju-je-mo.«

Trenutek tišine, nato pa nepričakovano burno ploskanje pri odprti sceni.

Franko se ni zmedel. Pogledal je po dvorani in se ljubko priklonil občinstvu... Bil je srečen, nadvse srečen, srce mu je utripalo kot še nikoli...

Ob koncu predstave je uspešnega igralca pohvalil tudi režiser. Franko pri tem ni mogel skrivati svojega zadovoljstva. Na nasmejanem obrazu so mu oči razodevale, da je dosegel enega izmed vrhuncev v svojem mladem življenju.

»Zakaj si pred predstavo ušel z odra? Kaj se nisi bal za svoj nastop?« ga je ljubeznivo karala učiteljica Darija.

»Saj sem vse znal,« ji je pristočno odvrnil.

Tak je bil Franko. Navihan in živa-

hen, nikogar se ni bal, srce mu je močnejše utripalo le v sreči. Kot igralec se je znašel v še tako zapletenem položaju.

— — —

Leta so minila in Franko je dorastel šoli. Nič več ni brezskrbno skakal po kraških gmajnah, se skrival med rešelikami, lovil metulje po ogradah ali s slamico dražil čmrlje. Življenje je klicalo na nov oder. Izbrati si je moral poklic in delo.

Ni bilo lahko. Marsikaj je poskušal, a ni uspel.

»Po svetu grem, zame tu ni dela,« je neke pomladi rekel domačim.

»Skušaj ostati doma, na rodni zemlji,« je oče preudarno svetoval sinu. »Morda ti bo uspelo. Glej, tudi jaz sem bil v tvojih letih, a sem se lotil vsega, kar mi je prišlo pod roke.«

»Na tej kraški zemlji, za katero si se tudi ti, dragi oče, boril, imajo prednost tujci, naši pa odhajajo v tujino, v Avstralijo, v Nemčijo...« je trpko ugotavljal odrasli mladenič. »Kot lastovke, ki se čez čas vračajo v svoja rodna gnezda, se bodo ti morda nekoč vrnili pogledat svojo vas, naše kamnolome, naše ograde... Morda pa tudi ne. Tako je življenje... Jaz sem še mlad, hočem uspjeti, zato grem tja, kjer je več dela, več zaslužka. Ko se bom vrnil z denarjem, bom postavil lepši dom, kot ga imamo sedaj.«

»Kam si se namenil?« ga je zaskrb-
ljeno prekinila mama.

»Jože mi je sporočil, da je na Šved-
skem dela dovolj. Vabi me, naj pridem
k njemu. Odločil sem se in grem. Ma-
ma, ne bodi žalostna, kmalu se vr-
nem...«

— — —

Neko jutro je vlak odpeljal Franka
proti severu. Pomladno sonce je pošil-
ljalo šele prve žarke izza nanoških go-
ra na njegovo rodno vas. Rosa po ogra-
dah, ponekod je prehajala v slano, se
je drobno svetlikala, mandljevci so po-
nujali cvetove...

Franko se je poslovil od te lepote.
Vtisnil si jo je v srce, da bi mu ogre-
vala tujino, kajti kamor je šel, še ni
bilo pomladi.

Jože je že pričakoval prijatelja. Pre-
skrbel mu je zaposlitev, začasen dom
ter ga seznanil s sostanovalci. Vsi so
bili zaposleni pri istem podjetju ter
so dobro zaslužili.

»To je Fredi iz Prekmurja, France
pa je iz okolice Novega mesta. Oba
imata doma starše in družino,« je po-
jasnjeval Jože.

»Ali jih gresta kaj obiskat?« je ho-
tel vedeti Franko.

»Za praznike, sicer pa se namera-
vava za stalno vrniti domov, brž ko si
bova prihranila dovolj denarja,« sta
odgovorila.

Že naslednji dan je šel Franko z
njimi na delo. Gradili so veliko več-
nadstropno hišo. Najprej je moral pre-
našati deske in opeko, pozneje so mu
zaupali tudi stroje. Delo ni bilo lahko,
a ga je Franko rad opravljal, saj je
bil voljan zaslužka.

Večere je prebil s prijatelji doma.
Niso hodili po bližnjih barih, čeprav
jih je bilo v mestu, kjer so stanovali,
precej. Hoteli so si prihraniti, kar so
zaslužili. Ob sobotah so šli v kino, dru-
ge večere so vrgli karte, pisali pisma,
si z branjem knjig in časopisov kraj-
šali čas ali pa so počivali ter v mislih
in govoru oživiljali domače kraje in lju-
di. Franko je tako spoznaval težave se-
zonskih delavcev iz Prekmurja ter živ-
ljenje na Dolenjskem, sam pa je so-

rojakom pripovedoval, kako žive za-
mejci. Nekajkrat si je ogledal tudi me-
sto, a ga ni pritegnilo.

»Mama, tu je prijetno, le nekoliko
dolgčas mi je,« je bilo eno prvih nje-
govih pisem. »Imam dobre prijatelje
ter se razumemo. Dela ne manjka in
tudi dobro zaslužim. Upam, da pridem
za božič na obisk. Vsem, posebno tebi,
mama, in papanu, pozdrav in poljub.
Enako tudi noni, Ivanu, Anteju in Lu-
cijanu. Vaš Franko.«

— — —

Čas je tekel, minili so meseci. Pri-
šel je tudi božič, a Franko ni šel do-
mov. Na delu se je prehladil, zima v
novem kraju je bila mrzlejša kot do-
ma, ni je bil vajen.

Upal je, da bo obiskal domače, brž
ko bo utegnil, a tudi to mu ni uspelo.
Dela je bilo vedno dovolj, zato pod-
jetnik ni rad dajal dopusta. Sicer pa
so najeti delavci bili mnenja, da je tre-
ba izrabiti konjukturo, lahko pride čas,
ko se bodo morali zaradi gospodarske
krize vrniti domov.

Sredi poletja je delo še bolj priti-
skalo. Franko je postajal utrujen, dan
za dnem je naporno prenašal bremena,

MIRKO MAZORA

NAJLEPŠI SPOMENIK

*Ves dan je snežilo
na tvojo gomilo,
jo rahlo zakrilo;
nocoj pa zjasnilo
se vse je nebo
in zdaj v mesečini
diamanti, rubini
bliščijo čarobno lepo.
Ostani ta hip,
ustavi na nebu se ščip
in oče na Kladjah ti moj
boš tak spomenik nad seboj
imel, da bo tisočkrat ojoj!
iztrgal iz duše — oh biserov soj.*

Sergij Pahor, Drago Štoka in Ivo Jevnikar predstavljajo v Peterlinovi dvorani v Trstu brošuro »20 let boja in dela...«, ki jo je izdala Slov. skupnost (fotomladika)

kar se mu je poznalo, čeprav tega ni hotel priznati.

Nekega dne so pokrivali streho na novi zgradbi. Nosili so opeko in proti večeru je šlo. Franko je stopal po postavljeni deski, ko je Jože sunkovito zakričal:

»Franko, pazi!«

Bilo je prepozno. Na nezavarovanem kraju je deska odpovedala, mladenič s tovorom se je zazibal, zakrilil z rokami in omahnil...

»Jože, pomagaj!« je še v zadnji stiski poklical prijatelja, nato pa padal, padal...

Trenutki so se iztekali v večnost.

»Moj Bog, kaj se dogaja?... Kje sem?... Ljudje pomagajte!«

Nihče ni odgovoril.

»Glej, nekdo prihaja!... Mama, tata, jaz sem, Franko... Kaj me ne poznata?... Zakaj se umikata?«

Čas je tekkel dalje.

»Nočem ostati tu... Hočem domov, domov... Vaš sem, samo vaš... Hočem videti dom, domače, prijatelje, znance, rodno vas... Hočem živeti med svojimi, na kraški zemlji, kjer sem preživel mladost... Nočem tujine...

Bog, pomagaj mi!... Daj mi moči,

Prešernova proslava v Slov. kult. klubu v Trstu 1983 (fotomladika)

da se vrnem domov, da še enkrat živim... da si ustvarim družino... da pomorem narodu...

Moj Bog, zakaj ne odgovarjaš?... Kaj sem Ti storil?... Odpusti!... Pač, nekaj si rekel... Ponovi, da slišim... Glasneje... Naj grem s Teboj?... Kam?... Zakaj?... Počakaj!...«

V bližnji cerkvi je bila ura, na ulici

se je oglasila sirena, ponesrečenca so odpeljali v bolnišnico.

Nekaj dni kasneje so Franka pokopavali v domači vasi. Ob beli z rdečim cvetjem pokriti krsti so stopali njegovi sošolci, nekdanji palčki in vile. Poslavljali so se od nepozabnega igralca, prijatelja, tovariša...

BRUNA PERTOT

Nekaj zelo ljubkega

Ko je Stvarnik ločil kopno od neba, so nastala nebesa pod Triglavom. Tedaj so nastala tudi jezera. To so oči, s katerimi se mati Zemlja ozira po vesolju in ugiba, ali ima kje sebi podobno sestro. Nastali pa so prav v tistem času potoki in reke in sivozeleni zatišni tolmunji.

In tisti dan, ko je ustvaril živali, se je po prvem jezeru sveta pripeljalo nekaj zelo ljubkega. Katero jezero je bilo to, pa je najbolje zamolčati, sicer bi nastale polemike in prepiri brez konca in kraja.

Kaj se je neki pripeljalo tistega dne na prvem jezeru sveta in bilo nadvse ljubko? Od tistega dne dalje se je prikazovalo na vseh sladkovodnih gladinah in se ni izogibalo niti morja, saj je vedelo, da je ni v naravi stvari, ki bi bila tako lepa, tako dobra, nenadomestljiva, kot sestra voda.

Da ni bilo ljubko dekletce? Ne ne. Če verjamemo ali ne, bila je raca, račka, saj je dekletce prišlo dolgo dolgo potem. Še lepši, naravnost sijajen pa je bil njen mož, vsakdanje bi rekli: samec. Zakaj narava je uredila tako, da je med krilatimi bitji samec lepši. Hudobni jeziki pravijo, da je našemljen; to je torej obratno, kakor pri človeku. To pa je pri racmanu najbrž zato, ker lepe in pisane stvari takoj priključijo pozornost, kar samec, seveda, potrebuje, če naj ga sploh gaga pogleda. Po drugi strani je pa bolje, da je samica

skromna, brez pisanega oblačila: tako bo neopaženo valila v gnezdu in sovražnik in nadležnež jo bosta težko ločila od trstičja, vejic in listja, tako se je mimetizirala z okoljem.

Jutro, noč, noč in jutro: kdo bi vedel, koliko jih je prešlo, odkar je prva račka splavala po prvem jezeru sveta? Noč je prehajala v jutro. Na zemlji je ležala gosta plast belih hlapov in megle. Kakšna puščoba... Toda takrat je začela vdirati luč, s hitrostjo, ki jo človeški možgani komajda ujamejo. V trenutku je bila tu pri nas. Pričelo se je vzpenjati sonce in zalilo vse, kar živi s svojimi znanimi, še bolj pa nepoznanimi delci in žarki in šlo skozi sleherno bitje na zemlji, zato da se je čudež življenja lahko odvijal dalje. En sam snop žarkov je obrisal plast megle, zableščalo se je od vsepovsod in vzelo vid in gore so se zopet zagledale v jezerski globini.

Zganilo se je trstje in bičje, razmaknilo se je ločevje. Premaknil se je vodni polž, mlakar, in pričel svoj delovni dan. Oživali so škrški, pijavke (brez teh bi si težko predstavljali življenje), in vodne bolhe. Zanihal je beli lokvanj na jezerski gladini in se blagroval rose in vprašal vrbo žalujko:

»Tudi ti?«

»Tudi jaz,« je legla z vejami v vodo.

Tedaj je pokukalo iz ločja, bilo je, kot bi ga vodila nevidna nitka, nekaj kot čolniček, ki ga vodiš na daljavo in

Predstavitelj knjige »Tiha asimilacija« v DSI v Trstu; na sliki z leve: Sergij Pahor, Danilo Sedmak, Rafko Dolhar, Emdij Susič (fotomladika)

iz trstik je pokukala račka: zasukala je perutke, pomigala je z repkom, zaračala z nogami in po vseh pravilih koreografije ptičjih plesov uprizorila svoj prhutajoči rački ples. Potem še ena dve in tri, račke, kajpak. Nato ni bilo mogoče več šteti in prešteti. Družinico je neslo in vodilo skozi loke in oboke spletene iz vrbe, ki ni prav nič več žalovala in ob vsaki rački je plavala nje prevrnjena podoba.

Bila je najbrž ona, raca, ki je s svojim ploščatim telesom navdihnila človeka z mislijo na prvi varen čoln, ki naj se ne bi prevrnil. Živ čoln, torej: poganjata ga nogi, na katerih so prsti povezani s plavalno mrežo, zato da odrivajo čimvečjo količino vode; človek, ki ga je narava prikrajšala za take ude, si mora pomagati z gumijastimi natikači in umetnimi plavutmi, če se hoče potopiti v podvodne globine.

Raci pa je narava potisnila noge daleč nazaj na životek, zato da z njimi krmari in svobodno izbira smer. Je brez vsake opreme odlična potapljalica in plavalka. Noge so ji torej prava pogonska sila, krmilo in zavora; tudi ta slednja ji je nujno potrebna.

Čez jezersko gladino odjekne prestrašeni »rebrebreb«. To je opozorilo,

ki ga na vse grlo zažene prva, ko je zaznala bližino psa. »Rebreb« pomeni v račjem jeziku nevarnost. Ob tem krik se, kot na ukaz, dvigne v zrak na desetine iztegnjenih vratov in pisanih peruti in izgine izpred oči. Na drugem koncu jezera je treba pristati: samo še nekaj centimetrov do vode, vedno manj, treba je zmanjšati hitrost ter se pravočasno ustaviti: to pa dosežeš samo tako, da se s prsti rahlo dotakneš vodne gladine, dvigneš majhen grebenček, polagoma potapljaš noge, zaviranje je vedno krepkejše, velike spretnosti je treba; nato pristaneš, če si raca.

Na tem koncu je tudi zajtrk sočnejši in obilnejši: dve brci z mrenasto tenco in vrat je že tam globoko v vodi in išče, kljun pa je žlica, s katero raca zajema žablja jajca, paglavce, ribice, mlade rakce in pupke; kaj vse ne pride na njen jedilni list! Tudi solata ne sme manjkati. To pa vselej dobi v dolgim trakcem podobni travi, v spirogiri, ki jo razganja klorofil; na jezerskem dnu pa raste še druga, v dolge nitke razvejana trava, z lepimi okroglastimi listi, račja zel, ki je prav po raci dobila svoje ime in ji ponekod pravijo tudi vodna kuga, ker se vsiljuje pov-

sod, kjer je treba in tudi, kjer ni treba. To je račkin zelenjadni obrok.

Ko je napolnila kljun, se zravna, z jezikom stisne nabrane poslastice, da odcedi iz njih vodo in vse, kar ji ni všeč; vse to odteče skozi nazobčane reže kljuna, ki ji nadomešča naše domače sito. Zdaj končno požre: »Kuej!« (Bilo je odlično). Nato se obred ponovi, dokler ni raca sita. Takrat se prepusti relaksu na vodi, relaks pa je zgolj navidezen, saj je treba venomer prežati, ali se morebiti ne bliža nevarnost.

Voda je življenjski prostor, tako v avgustu, kot sredi januarja. Ko se živo srebro suče okoli ničle in zavija burja, si zaželim biti raca; nje nikjer in nikoli ne zebe: varuje jo perje, ki je pravi zbiralnik zraka, ki prepričuje uhanje toplote, ki jo izžareva nje vroče telo. Mora pa račka za to perje nenehno skrbeti ter ga negovati. Kaj bi sicer počela vse ure in dneve! S kljunom skrbno potuje gor in dol pa puhu, si obira mrčes in se maže s posebno mastjo (tudi ona!), ki jo predeluje sama, v žlezi ob trtici.

Niti pri raci torej ne gre brez truda ne z delom ne z jelom in tako in podobno se iztekajo račji dnevi.

Gosti se mrak in zopet se je treba zateči v varno grmičevje in ločje na bregu ali celo na suho. Na suhem pa je raca smešna, racà, drugače biti ne

more, saj so ji bile noge ustvarjene za vodo. Najvarnejše zatočišče pa so obrežni kamni, katerih vrhovi štrle iz vode, ki je zaščitnica in zavetnica račjega rodu in varuje pred mnogimi sovražniki. Na vsakem čemi pisana culica ali kupček culic, ki se medsebojno češe in opravlja večerno toaleta.

»Viviviv...« gre skozi visoke trse. O čem se pogovarjajo race ob tej večerni uri? Napovedujejo vreme, ali izgovarjajo samo njim znane uroke in obredne besede, ki imajo moč priklicati smrt nad lovca, ki bi rad uničil še zadnje iz njih vrste? Bogve. Morda pa samo ugotavljajo, da je že zopet prišel čas... O, da, čas ženitve. Samo tako bo mogoče nadomestiti praznino, ki nastaja. Delno. Človek to dobro ve. A ravna še naprej, kakor tisti, ki daje videz, da je silno bogat, a je v resnici prepoln dolgog. Račka pa je dalekovidna, milijone let se ravna po enakih zakonih in zdaj je že zopet čas snubljenja. Vse kaže, da je tako.

Samci se kovinsko svetijo v zelenomodrih otenkih, nadedli so si bele obratnike, tudi krila imajo bela in modro obrobljena, šopirijo se in se razkazujejo in tekmujejo med seboj.

One pa nabirajo travo in dračje ter zlagajo vse med grmovje, kjer bo ležalo gnezdo, s samim puhom postlano in v njem bodo ležale one in s kljunom

Prof. Vinko Beličič govori na Slomškovi proslavi v nabrežinski cerkvi

obračale in preobračale jajčeca oljčne barve, vsa s pikicami posuta. Če bo katera zapustila gnezdo, jih bo vse skrbno pokrila z listjem in travo, zato da bodo ostala topla. Vso težo materinstva bo nosila sama. Toda nekega dne je konec nadležnega in žrtev polnega ležanja. Tistega dne začno iz razbitih lupin kukati drobne glavice in telesca: kebčki jim pravimo. Kdo pa more ostati ravnodušen ob pogledu nanje? Goli so, a le dozdevno; pokriva jih moker puh, ki se v nekaj minutah posuši in je tako lep tistih nekaj ur in dni in potem ni nikoli več tak.

Že drugi dan življenja se kebčki skobacajo iz gnezda in mati jih prvič zelo slovesno popelje na vodo, v strogem račjem redu: ona spredaj, mali zadaj. Kaj pa oče racman in njegovo neodgovorno očetovstvo? Prepričan, da se je za novi rod že preveč žrtvoval, se poda v moško družbo, s katero bo racal in se potepal vse poletne mesece.

Enkrat jeseni (ima svoj račji koledar, ki ne zgreši), enkrat jeseni torej se bo zopet spomnil, da ima družino in se vrnil k njej, da organizira čarterski polet, ko bodo vsi skupaj odleteli v toplejše kraje, kjer bo hrane dovolj, ker vode ne zmrzujejo. »Kuek uvek!« Tako je prav.

V Evropi prezimujejo na Južnem Nemškem ali še nižje, kakršna je pač zima. To je račji zakon: tako za raco mlakarico, kot za nevestico, mandariniko ali pa čopasto rdečeglavko in za našo domačo, ki pa se je nekoliko prilagodila in ga prikrojila, zato da lahko živi s človekom.

Kdaj pa smo dobili našo račko? Zgodilo se je šele v starem veku; potem ko smo imeli pri domu že vse živali, smo udomačili še njo. skupaj z gosko in pavom. Spada torej prav med zadnje prišleke; hoče pa imeti vsaj lužo vode za bivališče in živi v prepričanju, da raci »ni dobro biti sam«.

Če ji iz semenarne prinesemo umetno hrano, se zažene v nas: »Uek uek uek!« Kar pomeni težko psovko. »Kaj pa račja zel in spirogire?« te prebada navzgor z očesom. S časom se privadita: ona nove hrane, človek pa njene govorce.

Ona je že pretuhtala človeka: prav dobro ve, kdaj je njegovo zanimanje zoofilske narave in kdaj bolj diši po ražnju in ponvi. Manjka ji samo beseda; pravzaprav ji niti ne manjka. Vseh nesporazumov smo krivi sami, ker smo slabi prevajalci iz njenega jezika.

Pred Prešernovo proslavo DSI v Trstu so odprli antološko razstavo del slikarja Toneta Miheliča; o njem je govoril dr. Zorko Harej (fotomladika)

Prebrisana muca

»Tata,« je plaho dejala Tinčka in beseda ji je ostala v grlu.

»Kaj pa je, Tinčka?« je z glasom, ki ji je vlivlval poguma vprašal oče.

»V sobi, kjer spimo, je strah,« je komaj spravila iz sebe.

»Kakšen strah? Strah je votel in na sredi ga ni nič; to se pravi, da strahu ni,« jo je potolažil.

»O je, je! Pod omaro s predali je nocoj tako praskalo in škrebalo, da nisem mogla spati,« je bolj pogumno povedala Tinčka.

»Kaj še! Strahu ni, kar mirna bodi!«

»Veste, tata, ne samo nocoj, že večkrat je škrebalo, pa ne pod omaro, kakor pravi Tinčka... V predalu je škrebalo... nocoj pa je tudi čvinkalo...« je dejala Pepca; mama pa je zaskrbnjeno ponovila:

»Čvinkalo, praviš, da je?«

»Čvinkalo, čvinkalo, pa še kako!« je potrdila Pepca.

»Bom takoj pogledal,« je dejal oče, stopil v sobico in naglo odprl predal, kjer je imela mama shranjene zimske odeje in prešite »kovtre«. Iz predala je skočila velika miš in izginila. Otroci so zagnali vrišč! »Da bi te tavžent zelenih!« je vzkliknil oče. »Kod si vendar prišla v predal?« Potegnil je predal ven; v kotu je bila izgledana luknja, poleg nje pa gnezdo, kjer so se druga čez drugo kobacale čisto gole miške, ki smo jih otroci radovedno ogledovali. Tata jim je povedal, da se imenujejo »bezgavke«. Mama je medtem prinesla smetišnico, z njo je tata zagrabil vse skupaj z gnezdom vred in — sosedova mačka je imela tisto jutro prav dober in obilen zajtrk.

»Ti grdoba, ti! Še dobro da mi ni kovtra zgrizla!« se je jezila mama, ko je skozi okno otesala odeje, tata pa je zabrundal:

»To je zato, ker ni mačke pri hiši!«

»O, saj vem, vsega sem zdaj jaz kriva!« je užaljeno dejala mama.

»Tega nisem rekli! Pravim, če bi bila mačka...«

»Če pa vsaka uide nazaj domov!« se je branila mama. »Zadnjič smo jo dobili iz najbolj oddaljene hiše v vasi; čez dva dni je prišla

»stara«, jo prijela za vrat in odnesla. Kako naj bo potem mačka pri hiši?«

Tata ni več ugovarjal; vedel je, da ima mama prav. V vasi je vsaka mačka našla pot domov.

Oče je odšel v Vipavo po pošto, bil je namreč pismonoša za tri okoliške vasi. Ko se je vrnil, je pustil pošto za domačo vas doma, da so jo otroci razdelili po hišah, sam pa se je podal po strmi poti na Erzelj, ki je imel tri majhna naselja: Prva vas, Tabor in Lenivec. Z Lenivca je šla pot nekaj časa navzdol do križpoti, ki vodi v Gaberje, od tu dalje pa se je spet vzpenjala proti Planini. Kakor je na Erzelju strmo pobočje na obeh straneh griča in imajo Erzeljci na vrhu prav malo ali skoraj nič ravnine, se na vrhu precej strme poti ob Ostrem vrhu odpre na Planini lepa in velika planota, kjer je kar cela vrsta zaselkov: Koboli, Gornja vas, Srednja vas pri fari, Dolnja vas, Pri Marcih in Strancarjih. Vso to pot je naš tata vsak dan naredil. Obredel je vse te vasi in se proti večeru utrujen vračal po pobočju griča Sv. Pavla in Rebernika domov.

Ko se je tistega dne vrnil domov, je dejal:

»Jutri zjutraj pojde Tinčka z mano na Erzelj; Terčeljevi nam bodo dali mlado mačko.«

»Ah, vendar bomo spet prišli do nje!« se je skoraj oddahnila mama. Še isti večer je pripravila košaro z dvema pokrovoma, kot so bile takrat v navadi, položila noter vrečo in vrvico ter dejala:

»Je bolje, da jo daš v vrečo in zavežeš, da ji po poti ne uide.«

»Imaš prav. Tako bom naredil,« je potrdil oče mamin nasvet.

* * *

Drugo jutro je šla Tinčka s tatom na Erzelj. To je bil zanjo važen dogodek: sama se bo vrnila domov z visokega griča v dolino... In muco bo ona prinesla!

Terčeljevi so stanovali v Prvi vasi; bili so bogati kmetje. Veliko hišo in gospodarska poslopja je zapirala velika »kolona«. Ko sta prišla k Terčeljevim, so jima najprej postregli s kavo; potem je gospodar dejal:

»Veš kaj, Andrej, obe vzemi, mlado in staro; tako se bo mlada hitreje privadila.«

»In vi? Ne boste stare pogrešali?« je vprašal oče.

»O ne! Se dve drugi stari sta pri hiši, ki imata mlade. Kar vzemi!« Poklical jih je in res je na njegov klic prihitelo več mačk; vzela je tisti dve, ki ju je namenil in dal v vrečo; tata pa je vrečo skrbno zavezal ter jo dal v košaro. Tinčki je naročil, naj nikar ne odpira pokrova košare, zakaj stara mačka se je zelo premetavala v vreči in jezno renčala. Tinčka je obljubila, vzela košaro in odšla.

»Mijav, mijav...« je mijavkala mlada muca; stara pa je godrnjala: »mrrrnjav, mrrrnjav« in silila iz vreče. Tinčka je trdno držala košaro in stopala po slabem, od dežja in neurja zdrtem kolovozu... Še nekajkrat je mlada muca zamijavkala in se stara obregnila s svojim jeznim »mrrrnjav«, nakar se je nekaj v vreči prekopicnilo in se nato umirilo.

Tinčki je bilo dolgčas, ko je sama stopala po samotni poti, zato je pričela mucama razlagati kod hodi:

»Vidiš, muca,« je govorila stari, kar je mlada gotovo ne bi razumela, »zdaj sva že mimo erzeljskih vinogradov... Vsi vise na prisojni rebri... Teško jih je obdelovati, pravi naš tata, ker je treba vse na hrbtu znositi, ker tam strmo vise... Vinogradi so za nama, zdaj smo pri hrastičju; nizko je in grčavo, izvrstno za kurjavo, za trame in deske pa ni, ker je vse skrivenčeno...«

»Mrrrnjav.«

»Si se oglasila? Mislila sem, da spiš. Veš, razlagala sem ti o hrastičjih..., pa tega ne bi vedela, če bi nam tata ne povedal. On nam vsako stvar razloži, veš. Ja, tudi to nam je povedal, da v osojni rebri hrasti niso skrčeni pač pa lepi in ravni! Ti so primerni za doge, iz katerih delajo sode, polovnjake in preše. Vse to rabijo Vipavci za vino.«

»Mrrrnjav.«

»Zdaj že ne godrnjaš več jezno kakor prej. Če boš pridna, ti bom še kaj povedala. Poglej! A saj ti ne moreš videti. Zdaj sem prišla pred borov gozdiček... Tu notri je še podnevi tema — mene je strah teme, veš! Dokler ne pridem skozi gozdiček, bom prav tiho.«

»Mrrr...«

»Mir, muca, mir! Nikar se ne zaganjaj!«

»Mrrr...«

»Aha, zdaj razumem. Kaj je ta vonj, bi rada vedela? To je vonj po smoli. Iglasto drevje izloča smolo, ki ima tako prijeten vonj.«

»Mrrrnjav.«

»Tiho, muca! Nihče naju ne sme slišati!« In Tinčka je po prstih stopicala skozi gozdiček, ker jo je bilo strah. Ob robu gozdička pa je mačka v vreči skoro zavpila:

»Mrrrnjav.«

»Mir, muca, mir! Sva že skozi gozdiček in zdaj me ni več strah.«

»Mrnjav, mrnjav!«

»A, kaj je to šumenje, bi rada vedela? Veš, to je slap. Potok, ki meji dva griča: Lazne in Klopovščak; na tem mestu pada čez veliko od vode že izdolbeno skalo globoko dol v kotlino. Tata pravi, da voda, ki pada z višine v nižino, se imenuje slap. Prav po tem slapu je naša vas dobila ime.«

»Mrrrnjav.«

»Saj res! Nisem ti še povedala, kam te nese. Na Slap. Pri nas je lépo, veš. Ni gričev ne strmin... Majhna vzpetina, to je vse. S svojo mlado mucu, ki zdaj najbrž spi, boš tekala po dvorišču in se igrala z njo na soncu. Pri nas ne manjka sonca! Od jutra do poznega večera, ko v večerji zarji zardi skalnati Nanos, se sonce mudi pri nas.«

»Mrnjav.«

»Si lačna? Ko prideva domov, ti bo naša mama dala mleka.«

»Mrrrnjav.«

»Ne maraš mleka? Saj ne bo samo mleko, dobila boš tudi kakšen košček mesa, juho, kruh...«

»Mrnjav.«

»To ti je bolj všeč? Vem, vem. Zdaj sva pa že na dnu Klopovščaka; najhujša pot je za nama... Zdaj — «

»Mrnjav, mrnjav!«

»Kaj spet vohaš? Vodo? Da, da, ta potok je tisti, ki pada čez veliko skalo... oni tamle pa priteče iz Presk in Cerolka; tukaj se srečata in združita v enega. Zdaj bodi mirna, stopati moram čez kamne, da ne zabredem: eden... dva... tri... Lepo je šlo. Nič se nisem zmočila. Zdaj pojdem malo časa po ravnini, potem pa spet navkreber. Tista ravnina doli od potoku se imenuje Kal. Ne vem zakaj je dolinica dobila to ime. Saj ni tam nobenega kala, pač pa raste mnogo jablan. Nasadili so jih še "grajski", pravzaprav delavci grofov Lanthieri, tako je po-

vedal tata. Zdaj pa so vsa nekdanja njihova zemljišča last domačinov.«

»Mrnjav.«

»Seveda je prav tako. Zakaj naj bi imel eden vse, drugi pa nič ali prav malo? Zdaj sem že dospela do slapenskih vinogradov; ti niso tako strmi kot erzelski. Na vrh sem prišla, zdaj bo šlo položno navzdol... A ja, še to ti povem: po tej poti se pride na "Konje", hm... ne vem, zakaj so temu griču, pravzaprav rebri dali to ime. Tata nam tega še ni povedal. To mora biti zato, ker voznik, ko pride s konji ali voli s težko naloženim vozom gnoja na vrh, se oddahne in pravi: "Zdaj sem pa na konju, srečno sem privozil navkreber!" Pa naj bo že kakor hoče, jaz grem sedaj navzdol. Tule je pil — kapelica sv. Cirila in Metoda. Od gradu pa prav do tu je segal grajski vrt Mlac, kakor se imenuje. Tod okrog je zavila procesija v prošnjem tednu... pa saj ti ne veš, kaj je ta. Zdaj grem mimo pokopališča... tu je treba napraviti križ in želeti umrlim večni mir in pokoj. Kaj si postala tako tiha, muca? Ali si tudi ti zaspala? Veš, kmalu bom doma, dospela sem že do prve hiše.«

»Mrnjav, mrnjav, mrnjav!«

»Veter piha proti meni..., dim vohaš, zato si tako nemirna. Kosilo kuhajo!«

»Mrnjav, mrnjav!«

* * *

Doma je Tinčka odložila košaro; zaprli so vrata in okna. Mama je odprla košaro in odvezala vrečo: ven se je najprej izkocabala mlada muca in nežno zamijavkala. Mama ji je ponudila skodelico mleka. Mucka se je približala, pohnala in začela piti. Stara pa se je šele tedaj pognala iz vreče, se potuhnila v kot in jezno renčala:

»Mrrrnjav, mrrrnjav!« Med potjo je bila sklenila nekaj tako velikega in skrivnostnega, da niti svoji mucki tega ni razodela. Pazili smo, da so bila vrata in okna vedno zaprta. Muca — zdelo se nam je, da se je že privadila — se je molče sprehajala in razkazovala mladi mucki »novi dom«. Vsi smo bili veseli. Ko se je zvečer tata vrnil s svoje vsakdanje dolge poti, je zadovoljno dejal:

»No, ta pa nam ne bo ušla!«

Tisti predal, kjer je miš napravila gnezdo in skotila zarod, je mama držala vedno odprt, da se prezračí. Zjutraj smo se razgubili vsak v svoj kraj: tata v Vipavo po pošto, mi večji v

šolo, mlajši pa so ostali z mamo doma. Ko smo se vrnili iz šole, je mama nekaj zamišljeno gledala predse. Izpraševali smo si vest, a vzroka za njen mrki obraz nismo našli. Končno je vzdihnila: »Spet sem ob mačko!«

»Kako?«

»Vse sem preiskala, nikjer je ni!«

»Mora biti! Se je že kam skrila, saj je bilo vse zaprto!«

»Ne! Okna sem zjutraj odprla, da se postelje prezračijo.«

»Okna? Torej sta skočili skozi okno? Škoda! Kaj bo rekel tata?«

»Naj reče, kar hoče!« je sitno zabrundala mama.

Iskali smo po vasi in spraševali vaščane, a zaman. Nihče ni videl ne stare ne mlade mačke. Ko se je tata zvečer vrnil, smo drug za drugim hiteli pripovedovati: »Tata, mački...«

»Vem, vem,« se je smejal tata, »še pred deveto uro je bila mačka na Erzeltu pri Terče-ljevih.«

»Sama? In mlada ni šla z njo?« je vprašala mama.

»Kako, ali tudi mlade ni več?«

»Obe sta ušli,« je mrko odgovorila mama. Mi pa smo pričeli vzdihovati:

»Uboga mucka! Kje je? Kaj bo z njo, če je v Klopovščaku zašla? Lisica jo bo pojedla...«

Tedaj pa je gori v sobici pritajeno zamijavkalo. Kar štirje smo zdrveli gor po stopnicah in prisluhnili.

»Pa če ni zamijavkalo?« je podvomil Drejček.

»Zamijavkalo je! Dvakrat je zamijavkalo prav nalahko, a sem dobro slišala,« je zatrdila Tinčka. Tiho bodimo, morda se spet oglasi.«

Stali so na hodniku in poslušali.

»Mijaaaav!«

»V predalu!« smo zavpili vsi hkrati in ga odprli. Na prešiti odeji je čepela mlada mucka in nas gledala s prosečimi očmi. Kako je do tega prišlo? Prejšnji dan je bil predal odprt, da se prezračí, kot je dejala mama. In tja je ponoči stara muca spravila spat svojo mucko, potem pa oprezovala, kako bi zbežala. Zjutraj je nekdo predal zaprl in mucka, ki se je zbudila šele, ko se ji je oglasil želodček, je pričela mijavkati. Vzeli smo jo iz predala in nesli v kuhinjo. Tam je še nekajkrat zamijavkala čes: »Kje je moja mama?« Potem se je napila mleka, sedla blizu štedilnika in pričela presti. Od takrat smo imeli spet mačko pri hiši.

Starčekov božični večer

Mrzlo je bilo zunaj in veter je silil v sobico skozi vsako špranjo.

»Varčevati moram z drvimi, zima je še dolga.« Tako je premišljeval starček, se zavil v odejo, sedel v oguljen naslanjač in zadremal. Tedaj je prav nalahno potrkalo na vrata. Starček je prisluhnil in dejal:

»Potrkalo je. Odpreti moram.« Drsal je do vrat, jih odprl in v sobo je stopilo dete.

»Kaj želiš?« je vprašal in ves začuden strmel v otroka, ki ga je gledal s prijaznimi in jasnimi očmi.

»Rad bi se ogrel tu pri tebi,« je dejal otrok in stopil naprej.

»Pri meni? Mar ne čutiš, kako mrzla je moja sobica?«

»Vzemi me v naročje in tako bo obema toplo,« je prosilo dete in stezalo goli ročici proti njemu.

»Davno že nisem pestoval otroka... Joj, dolgo je že tega, kar sem na kolnih zibal svojega sinčka... Pa je bilo lepo takrat, veš, tako lepo.« Starček se je raznežil in si otrl solzo...

»Vzemi me v naročje in pripoveduj mi, kako je bilo,« je spet zaprosilo dete. Prosilo je tako milo, da se mu ni mogel ustavljati. Sedel je v naslanjač in dete mu je splezalo v naročje.

»Kako si topel in mehak!« je vzkliknil in pritisnil otroka na prsi.

»Pripoveduj!« je zaprosilo dete in z drobnimi prstki pobožalo starčka po velem licu.

»Ah, kako nežno si me pobožalo! Kakor nekdanj moj Cenek... Pa saj ti ne veš, da nekoč nisem bil tako sam kot sem zdaj. Imel sem dobro ženo in lepega, pridnega sinčka. Tako svetlo in toplo je bilo takrat v mojem domu! Ko sem se zvečer vrnil z dela, mi je Cenek splezal na kolena, se stisnil k meni in me pobožal kakor si me ti prejle. Potem je zaprosil: "Očka, pripoveduj!" In

jaz sem mu pripovedoval pravljice o palčkih in vilah, govoril mu o rožicah, ptičkih in sončku.«

»In o Bogcu!« je dostavilo dete.

»Da, tudi o Bogcu. Najrajši je poslušal zgodbo o Jezuščku, ki se je rodil v hlevčku. Jej, kolikokrat sem mu moral pripovedovati o tem!«

Dete je zdaj stegnilo obe rokici in spet pobožalo vela starčkova lica.

»Kako dobro mi dene to božanje... zdi se mi ko da me boža moj Cenek...«

»Pripoveduj dalje!« je prosilo dete. Starček je nadaljeval:

»Na sveti večer sem postavil jaslince in žena je pred hlevčkom prižgala lučko, ki je gorela vso noč... Lučka nas je spominjala, da je Jezus Luč sveta. Cenek pa naju je neprenehoma spraševal zdaj to, zdaj ono... Moj ljubi Cenek! Najbolj mi je ostalo v spominu tole: "Zakaj Jezušček steza goli rokici k nam? Mama, zebe ga! Daj, pokrij ga s kovtercem!" A moja dobra Ančka ga je poučila, da Jezuščka ni moči ogreti s kovtercem, ker njega ogreje samo ljubezen. Potem se je obrnil k meni in spraševal: "Očka, kaj je ljubezen? Povej mi, kakšna je ljubezen?" In jaz sem mu dopovedoval, kakor sem vedel in znal, da je ljubezen dobra ko kruh, lepa ko rožice, svetla ko sonček in čista kakor voda v studenčku...«

Dete v starčkovem naročju se je povzpelo, ga objelo s svojimi ročicami in pritisnilo svoje ličece na njegovo kosmato lice.

»Ah!« je vzkliknil starček, »prav tako me je objel moj Cenek, ko sem mu še povedal, da je ljubezen to, da imamo koga radi. Tedaj je veselo vzkliknil: "Očka, zdaj vem, kaj je ljubezen, zakaj jaz imam tebe in mamó tako rad! Pa tudi Jezuščka imam zelo rad in Mamko božjo tudi!" Vidiš, tak je

bil moj Cenek. Pobožal sem ga s svojo žuljavo desnico in mu dejal: "Prav je tako, Cenek! Tudi midva imava tebe in Jezuščka zelo rada".«

Starček se je spet raznežil in si brisal solzne oči...

»Na Sveti dan pa sva z ženo prejela Jezuščka v srce... Ah, lepi, prelepi so bili tisti časi!«

Dete je pritisnilo glavico k starčkovemu srcu in vprašalo:

»In potem?«

»Potem...« starčku je na ustnah zamrl ljubeznivi naglas... »Potem se je začelo... Tista prekleta železna pest!« je zavpil in dete v njegovem naročju se je streslo...

»Te mrazi? O, saj sem vedel, da se pri meni ne boš ogrelo.«

»Pripoveduj! Rad bi vedel vsel!« je s tresočim glasom zaprosilo dete.

»Da, povedal ti bom. Čutim, da moram nekomu povedati, nocoj me tu notri tako tišči...« Starček je pokazal na srce in pričel pripovedovati drugi del svoje zgodbe.

»Bil sem zaposlen v skladišču. Opravljal sem težaška dela, a delal sem rad, saj me je doma čakala moja draga žena in moj ljubi Cenek; pri nji sem v hipu pozabil na ves dnevni trud. Nekega dne so v skladišče pripeljali čudno železno reč, jo raztovorili in sestavili posamezne dele, in to so imenovali žerjav. Poskusili so, kako bo ta naprava delala. Čudovito! Žerjav je z lahkoto dvigal vreče in jih prenašal na določeno mesto. Občudovali smo ta železni stroj in ko smo zvečer zapustili skladišče, smo vriskali od veselja. 'Železna pest', tako smo jo imenovali mi, bo namesto nas opravljala vsa težka dela. Šli smo v gostilno in pili, pili... Tisti večer sem prvič v življenju prišel domov pijan...«

Dete v njegovem naročju je žalostno vzdihnilo, a starček ga ni slišal. Pomolčal je nekoliko in spet nadaljeval:

»Cenek mi je tudi tisti večer splezal na kolena in prosil: "Očka, pripoveduj!", toda jaz nisem znal več pripovedovati. Hvalil sem 'železno pest' in

se ustil na vse pretege, a to Ceneku ni dopadlo. Zlezal je spet na tla in se stisnil k materi. Ona me je gledala s čudnim nemirom v očeh in si od časa do časa obrisala solze. Prvič v življenju sem takrat zarohnel nad njo: "Kaj se cmeriš? Mi ne privoščiš, a? Ne privoščiš, da bi imel v bodoče lepše življenje?"«

Kakor da se je v njej utrgal košček srca, je vzdihnila: "Pil si, Cene, preveč si pil."

V ponedeljek sem se vrnil no delo in še bolj občudoval 'železno pest'. Tam, kjer je bilo poprej treba deset, dvajset delavcev, so zdaj zadostovali trije. Eden je vodil tisti stroj, drugi vreče podajal in tretji jih je sprejemal. Tisti teden smo res malo delali. V soboto pa smo poleg plače prejeli obvestilo, da smo odpuščeni. Prekleta 'železna pest' nam je požrla vsakdanji kruh!«

»Nadaljuj!« je dahnilo dete.

»Tisti dan je sreča zbežala iz moje družine. Hodil sem zdoma zgodaj in iskal zaslužka po dninah. Delal sem danes tukaj, jutri tam, domov sem se pa vračal pijan in moj Cenek ni hotel več na moja kolena. "Pridi sem! Mar nisem tvoj oče!" sem vpil, toda Cenek se me je bal. Tresel se je in bledel. Vsak dan je bil bolj bled... Ančka je jokala in prosila: "Cene, preveč piješ, zato se te otrok boji... Nehaj, Cene! Kruha nimava, stanarine nimam s čim plačati... Prinesi vsaj za kruh, pa bo spet vse dobro." "Za kruh!" sem zarohnel. "Delat pojdi! Mar misliš, da bom jaz delal za tri?" Nič ni odgovorila. Sklonila se je nad škaf — prala je drugim, da je zaslužila za mleko in kruh Ceneku — in v škaf so padale njene solze... Za hip se mi je zasmilila in v srcu sem sklepal, da se bom poboljšal. Toda strast po vinu in kartah je bila močnejša... Nekega dne pa...« Starček je umolknil in glava mu je zlezla globoko na prsi.

»Nekega dne?« je vprašalo dete.

»Nekega dne sem se vrnil domov in našel hišo prazno. Sosedje so mi povedali, da so ženo in sina odpeljali

v bolnišnico in od tam se nista več vrnila. Oba je pobrala jetika... Jokal sem in se kesal, da nisem skrbel zanju. Preklinjal sem 'železno pest', ki je bila začetek naše nesreče. Potem pa sem spet pil in kvartal. Imel sem mnogo prijateljev in radi so me imeli, ker so pili na moj račun, ko pa nisem imel več, da bi jim dajal, so me vsi zapustili... In zdaj sem sam, tako sam in zapuščen...»

»Nocoj sem jaz pri tebi,« je dejalo dete in spet pobožalo starčka.

»Nocoj si ti pri meni... Poslušaj, nocoj vem, da ni bila samo 'železna pest' kriva moje nesreče... Kriv sem bil sam. Če bi bil Ančki prinesel, kar sem na dnini zaslužil, ne bi zbolela ne ona ne Cenek... In nocoj bi midva gledala okrog naju vnučke... Postavili bi jaslice... Vnučki bi gledali Jezuščka in ponavljali, kar je nekdanj govornik Cenek: "Pokrijte Jezuščka s kovtercem, da ga ne bo zeblo..." In moja Ančka bi jim povedala tako lepo kot je znala samo ona: "Jezuščka ne more ogreti kovterc, Jezuščka ogreje samo ljubezen".«

Starček je zaihtel: »Zakaj nisem skrbel zanju? Zakaj sem pil in preklinjal? Ančka! Cenek! Odpustita!«

»Toliko let že čakam nate,« je dejalo dete. »Prišel sem, da bi se nocoj pri tebi ogrel.«

»Kdo si?« je s tresočim glasom vprašal starček.

»Nocoj je sveti večer...« je odvrnilo dete.

»Sveti večer...« je ponovil starček, »sveta noč... Kdo si, dete?«

»Jaz sem božje Dete. Mene more ogreti samo ljubezen... Dobra, lepa, svetla in čista ljubezen...«

»Božje Dete!... Jezušček!« je vzkliknil starček in se zbudil. Pri fari je zvonilo k polnočnici... Cene je kot pomlajen vstal, se umil in preoblekel ter odšel v cerkev. Po polnočni maši se je kot cestinar približal jaslicam in strmel v Jezuščka, ki je stezal goli ročici proti njemu... Starčku so po velih licih drsele solze, ko je šepetal:

»Tebe ne more ogreti kovterc. Tebe ogreje samo ljubezen..... lepa, svetla, čista ljubezen...« Pokleknil je k spovednici in drugo jutro — na Sveti dan — je po mnogih letih spet prišel Jezušček v njegovo srce. Od takrat pa ni bil nikoli več sam, zakaj božji bratrec Jezušček je bil z njim.

Otroški zbor Kekec, ki ga vodi Ivo Bolčina, poje na Mali Cecilijanski 1982

Usebina

Kalendarij	3
------------	---

Življenje v Cerkvi

»Odprite vrata Odrešeniku«	28
Izredno jubilejno leto (J. M.)	30
Ob dvajsetletnici Drugega vatikanskega cerkvenega zbora (M. Šah)	33
P. Anton Vital Bommarco - novi goriški nadškof (Jože Markuža)	35
30 let neke cerkvene skupnosti (Angel Kosmač)	40
Trinkov simpozij (M. Jezernik)	46

Slovenci in FJK

20 let avtonomne dežele FJK in Slovenci (Alojz Tul)	50
Deželne in parlamentarne volitve (A. T.)	52
Ob 40-letnici padca fašizma (M. Šah)	54

Razprave in obletnice

Lipa - drevo življenja, ozeleneli križ (Jožko Šavli)	57
Rojstne hiše naših velikih mož in žena v Trstu (Martin Jevnikar)	65
Stoletnica rojstva tržaškega skladatelja Vasilija Mirka (Zorko Harej)	75
Nagelj - slovenski cvet (Jožko Šavli)	77
Franc Premrl - ob stoletnici rojstva (Zorko Harej)	80
Moj profesor Ivan Pregelj (Ivan Artač)	81
Dvajset let delovanja ZCPZ (Zorko Harej)	83
Mednarodni pevski natečaj Seghizzi (a. b.)	86
Pet razgibanih let mladinskega pev. zbora Vesela pomlad (Majda Danev)	87
Obletnice kulturne dejavnosti v Skednju (Dušan Jakomin)	89

Nekaj spominov

Poslovali so se (Martin Jevnikar)	92
Ludviku Šavlju v spomin (K. Humar)	99
Prof. Rafku Premrlu v spomin (m. č.)	100
Msgr. Anton Rutar (Tone Požar)	102
Mirko Mazora (Kazimir Humar)	105
Izgubili smo prijatelja (K. Humar)	107
Nekaj spominov na Ivota Brica ob 40. obletnici smrti (Jože Čotar)	108

Zanimivosti iz preteklosti in sedanjosti

Trije grbi grofov Goriških (Jožko Šavli)	111
Skupnost Walserjev pod Monte Rosso na italijanski znamki (Ivo Jevnikar)	113
Lipicanci (J. Š.)	117
Naša družba in mamila (Bernard Špacapan)	120
Venera (Pavel Zlobec)	122
Elektronski računalniki za znanost in igro (Karlo Mučič)	125
Montasio, zaščiteno ime za domači sir (D. Čotar)	126
Logje (Mirko Zorn)	130

Prosvetno-kulturna dejavnost

»Oton Župančič« - Osnovna šola na Livadi (Marilka Koršič)	135
Poimenovanje osnovne šole v Števerjanu (s. b.)	137
Poimenovanje osnovne šole v Rupi (s. b.)	140
Poimenovanje slovenske osnovne šole v Devinu (Miro Tavčar)	143
Skavtizem na Tržaškem 1982/83 (Katarina Legiša)	145
Skavtsko življenje na Goriškem v letu 1983/83 (Karel Bolčina)	148
Prosvetna dejavnost na Goriškem v sezoni 1982-1983 (Marilka Koršič)	150
Prosvetna dejavnost na Tržaškem v sezoni 1982-1983 (M. M.)	156

Pripovedni spisi

Moja doživetja na potovanju po antični in današnji Grčiji, pri Mariji v Čenstohovi in še v kraljestvu belih brez - Sovjetski zvezi (E. Pahor)	159
Zlata ribica (Bruna Pertot)	171
Kadar se lastovka ne vrne (Ivan Artač)	174
Nekaj zelo ljubkega (Bruna Pertot)	178
Prebrisana muca (Tončka Curk)	182
Starčkov božični večer (Tončka Curk)	185

Pesmi

Noč in dan (Albert Miklavec)	39
Kdo pesmi ne začuti (Mirko Mazora)	49
Velikonočna meditacija (Jože Aleksij Markuža)	74
Domovini (Dora Obljubek)	76
Luna (Dora Obljubek)	85
Naše življenje (Dora Obljubek)	91
Božična prošnja (Albert Miklavec)	98
Občestvo svetnikov (Mirko Mazora)	101
Na tvojem grobu (Mirko Mazora)	104
Kdaj vse moje boš, drevo? (Mirko Mazora)	106
Obljuba (Mirko Mazora)	112
Vabilo k jaslicam (Albert Miklavec)	124
Zarja (Albert Miklavec)	129
Zadnji privid (Mirko Mazora)	134
Sneg kopni (Albert Miklavec)	173
Najlepši spomenik (Mirko Mazora)	176

CENIK KNJIG GORIŠKE MOHORJEVE DRUŽBE V ZALOGI

Ackerman F. H., GOBAVI VITEZ (GMD 1971), povest	2.300
Albrand Martha, DOLGA NOČ ČAKANJA (GMD 1973), povest	2.300
Beličič Vinko, MED MEJNIKI (GMD 1971), zbrane črtice	2.000
Beličič Vinko, PRELISTAVANJE POLDAVNINE (GMD 1980), spomini	3.200
Ceglar Ludovik, JANEZ MADON, življenje in delo	8.000
De Wohl Louis, ZEMLJA JE OSTALA ZA NAMI (GMD 1967)	2.200
Dobraczynski Jan, REDNIK, I. in II. del (GMD 1981)	9.500
Goriška Mohorjeva družba, ZBORNIK GMD (1974)	3.000
Hünemann Wilhem, BOG GA JE KLICAL (GMD 1964), povest	1.200
Hladnik Janez, OD TRIGLAVA DO ANDOV (GMD 1978), avtobiografija	4.200
Štephán Zavrel, ROJSTVO V BETLEHEMU, zgodba v slikah	6.000
Janežič Stanko, TRŽAŠKI OBRAZI (GMD 1968), zgodbe	1.800
Janežič Stanko, RADOST ŽIVLJENJA (GMD 1966), premišljevanja	1.600
Janežič Stanko, ZEMLJAKI (GMD 1981), prekmurske povesti	4.000
Jezernik M., RIM, ATENE, NAIROBI (GMD 1963), potopisi	1.500
Jeza Franc, NEVIDNA MEJA (GMD 1980), fantastične zgodbe	4.000
Kanduš Marjana, NA OBALAH MORJA (GMD 1975), povest	2.800
Klinec Rudolf, ZGODOVINA GORIŠKE NADŠKOFIJE (GMD 1951)	3.000
Klinec Rudolf, ZGODOVINA GMD (GMD 1967)	3.000
Klinec Rudolf, MARIJA V ZGODOVINI GORIŠKE (GMD 1955)	1.500
Klinec Rudolf, SLOVENSKA DUHOVŠČINA POD FASIZMOM (GMD 1979)	4.000
Kobal, A., SLOVENEK V SLUŽBI F.B.I. (GMD 1982)	6.000
Kobal A., SVETOVNI POPOTNIK PRIPOVEDUJE I - II (GMD 1975 - 1976)	12.000
Komac J., SREČANJA (GMD 1965)	1.300
Kravos Josip, KUSTRAVA GLAVA (GMD 1972), zgodbe	1.800
Kragelj Jožko, MOJA TOLMINSKA (GMD 1974), črtice	3.500
Kunčič Mirko, PISANI VRTILJAK (GMD 1969), pesmi in zgodbe	2.000
Lovrenčič J. - Pregelj I., VALENTIN STANIČ (GMD 1973)	3.000
Mikuletič F., INTERNATITIS (GMD 1974), kronika vojne	3.000
Močnik Hubert, SPOMINI IN IZKUSTVA (GMD 1971)	3.500
Novak Alojzij, BESEDA ŽIVLJENJA (GMD 1964), duhovno branje	1.500
Pertot B., DOKLER MARELICE ZORIJO (GMD 1982), črtice	4.200
Piščanc Zora, ANDREJKA (GMD 1951), roman	3.500
Pregelj Ivan, GLORIOSA (GMD 1961), povest	1.500
Primorski slovenski biografski leksikon, 1. - 8. snopič, vsak	4.000 - 8.000
Rossano Peter, UPANJE, KI JE V NAS (KTD 1968)	1.500
Saksida Zora, MAMI, 1. in 2. del (GMD 1965-66), povest	2.600
Saksida Zora, ZLATE SLIVE (GMD 1978), zgodbice za otroke	2.500
Šorli Ljubka, IZBRANE PESMI (GMD 1973)	3.000
Theuerschuh Ivan, VEČ SONCA V NAŠE DRUŽINE (GMD 1972)	1.500
Trench Sally, POKOPLJITE ME V ŠKORNJIH (GMD 1977)	2.500
Ukmar Jakob, MARIJOLOGIJA (GMD 1969), nauk o Mariji	2.200
Zübek L'Udo, SKRITI VIR (GMD 1969), novela	2.000
KOLEDAR, ZBORNIK, POSAMEZNI LETNIKI	6.000

KNJIŽNA ZBIRKA ZA LETO 1984

1. KOLEDAR 1984
2. BERNARDKINA PESEM - Franc Werfel
3. DEČEK Z GORNJEVIPAVSKEGA - Tončka Curk
4. PRIMORSKI SLOVENSKI BIOGRAFSKI LEKSIKON
2. knjiga, 2. snopič

Naslov:

GORIŠKA MOHORJEVA DRUŽBA

Riva Piazzutta, 18

34170 Gorica - Gorizia

Italia - Italy (Euope)

